

MITROPOLIA ARDEALULUI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI SIBIULUI
ȘI A EPISCOPIILOR CLUJULUI ȘI ORADIEI

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

ANUL VIII, nr. 9—10

SEPTEMBRIE—OCTOMBRIE, 1963

Redacția și Administrația: ARHIEPISCOPIA ORTODOXĂ ROMÂNĂ — SIBIU

MITROPOLIA ARDEALULUI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI SIBIULUI
ȘI A EPISCOPIILOR CLUJULUI ȘI ORADIEI

APARE CU BINECUVÎNTAREA ȘI SUB ÎNDRUMAREA
ÎNALȚ PEA SFINȚIEI SALE

D. D. NICOLAE COLAN

Arhiepiscop și Mitropolit

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA :

Arhiepiscopia Ortodoxă Română Sibiu, strada 1 Mai nr. 24

Secretar de redacție: Pr. prof. dr. GRIGORIE MARCU

CUPRINSUL:

Pag.

REDACȚIA: Precum în Cosmos, așa și pe Pământ... 641—645

BISERICA ȘI PROBLEMELE VREMII

— Prietenie trainică și devotată 646—648
Prot. stavr. IOAN VLAD: După cincisprezece ani... 649—653
Pr. Prof. Dr. SP. CÂNDEA: Cincisprezece ani de la reîntregirea Bisericii
Ortodoxe Române din Ardeal 654—656

STUDII

Teologie exegetică

Pr. Prof. Dr. GRIGORIE MARCU: Cunoașterea preoțească a Noului
Testament 657—680

Teologie istorică

I. BEMBEA: Cîteva însemnări despre Mănăstirea Sibiului 681—684

Teologie sistematică

Prot. Dr. SIMION RADU: Idei morale și sociale înaintate în gîndirea lui
Hesiod 685—708

Teologie practică

Pr. Prof. Dr. DUMITRU BELU: Cea dintîi Omiletică în limba română
 („Retorica” de la 1798) 709—737
Prof. Dr. IORGU IVAN: Liturghia Sfîntului Iacob în romînește 738—743

(Continuare în p. III a covertei)

INDRUMĂRI OMILETICE

Arhim. Prof. Dr. NICOLAE MLADIN: In slujba vieții (Predică la Dum-nica XX după Rusalii)	744—745
Prot. Dr. VASILE COMAN: Insemnătatea cultului creștin (predică) . .	746—748

URME DIN TRECUT

Protos. ARSENIE OBANCEA: Un erou legendar: Popa Lupu Șandru din Borșa Maramurășului	749—750
Pr. VALERIU SIMA: File rupte din „Cronica Mărgăului”	751—752

RECENZII

Pr. Prof. Dr. ISIDOR TODORAN: Contribuții creștine pentru pace . . .	753—762
Pr. Lector CHIRIL PISTRUI: Revista Patriarhiei Moscovei	762—766
Asistent MIRCEA PĂCURARIU: P. I. Teodorescu, Cours de Langue Fran-çaise (manual pentru Seminarile teologice)	767—768
DUMITRU ABRUDAN: R. de Vaux O. P., Les institutions de l'Ancien Testament	768—772
IOAN I. ICĂ: Un omagiu adus Episcopului D. Moritz Mitzenheim . . .	772—776

VIAȚA BISERICESCĂ

GR. M.: Deschiderea noului an școlar 1963—1964 la Institutul Teologic de grad Universitar din Sibiu	777—784
ASISTENT: Inceperea anului școlar 1963—1964 la Seminarul Teologic ortodox român din Cluj	784—785
Prot. stavr. IOAN VLAD: Conferințele preoțești de orientare din octom-brie a. c. în Arhiepiscopia Sibiului	785—788
RED.: Conferință preoțească la Aleșd	782—790
Pr. Prof. M. ȘESAN: Legământul meu este de viață și pace	790—793

INSEMNĂRI

SP. CÂNDEA, R., GR. M.: Paștile tuturor creștinilor. — Noi documente ale Consiliului Mondial al Păcii. — Premiul Nobel pentru Pace. — Efesus — din nou în atenția oamenilor de știință. — Pentru apă-rarea sănătății oamenilor	794—798
--	---------

Orice corespondență privitoare la revistă (inclusiv cărțile și revistele de schimb) se trimite pe adresa: *Arhiepiscopia Ortodoxă Română, Sibiu, strada 1 Mai, nr. 24*, cu mențiunea: pentru redacția (sau: administrația) revistei „Mitropolia Ardealului”.

Colaboratorii sînt rugați să trimită manuscrise (autografe sau, de preferință, dactilografiate în 4 exemplare), scrise citeț, pe o singură pagină a filei, respectînd noua ortografie a Academiei Republicii Populare Rîmîne.

Citatele și trimiterile, numele proprii și indicațiile cifrice sînt scrise deslușit, atît cele în romînește, cît și cele în limbi străine.

Pentru uniformizarea indicării citatelor și trimiterilor (a celor biblice, mai ales), colaboratorii sînt rugați sînt să se orienteze după materialele pe care le publică revista.

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.

PRECUM IN COSMOS, AȘA ȘI PE PĂMÎNT...

Incheierea Tratatului de la Moscova pentru interzicerea experiențelor cu arme nucleare în cele trei medii (uscat, apă și aer) a fost întâmpinată cu o imensă satisfacție de toți oamenii de bine de pretutindeni. Și pe bună dreptate, căci acesta este cel mai substanțial succes al luptei necurmăte pe care o ducem de peste cincisprezece ani pentru apărarea și consolidarea păcii, pentru înfăptuirea dezarmării generale și totale, controlate.

Precum se știe, peste o sută de state au aderat la Tratatul de la Moscova, exprimînd astfel voința unanimă a popoarelor pe care le reprezintă guvernele lor de a se pune capăt cursei costisitoare a înarmărilor — costisitoare din toate punctele de vedere, nu numai financiarmente — și de-a se îndepărta pentru totdeauna pericolul radiațiilor cauzate de cenușa provenită din experiențele cu arme nucleare.

Tratatul de la Moscova — act de însemnătate istorică covârșitoare — a dus realmente la destinderea situației internaționale. Opinia publică internațională e încredințată — și s-a arătat astfel de cînd s-a încheiat tratatul respectiv — că nu ne vom opri la atît, că acțiunile pentru desăvîrșirea situației cîștigate vor continua, cu densitate și vigoare sporită. Opinia publică internațională nu se mulțumește cu măsuri parțiale și provizorii. Ea vrea soluții radicale, garanții suficiente că un al treilea război mondial nu va izbucni. Una din rezoluțiile Președintelui Consiliului Mondial al Păcii, adoptată la Viena între 27—29 septembrie a. c., ia în considerare cu toată seriozitatea această posibilitate și indică remediul: numai prin interzicerea totală a experiențelor cu arme nucleare poate fi garantată securitatea internațională, numai prin distrugerea stocurilor existente din această armă teribilă ne punem definitiv la adăpost — și în chip realmente eficace — de ororile unui război termonuclear.

În același sens pledează și fructuoasele discuții purtate în cadrele Adunării Generale a Organizației Națiunilor Unite în

toamna aceasta. Obiectivul imediat al acelor discuții și debateri a fost de astă dată definirea spațiului cosmic ca spațiu de-nuclearizat, punerea lui la adăpost de prezența primejdioasă a acelor vehicule care l-ar putea cutreiera încărcate cu arme nucleare.

Adunarea Generală a O.N.U., în ședința plenară din 17 octombrie a. c., a adoptat o rezoluție prin care salută cu satisfacție intenția exprimată de Uniunea Sovietică și Statele Unite ale Americii de-a nu amplasa în spațiul cosmic nici un fel de obiecte cu arme nucleare sau altfel de arme de distrugere în masă și cheamă toate statele să se abțină la rîndul lor de a plasa pe orbită obiecte avînd la bord astfel de arme. Mai departe, rezoluția respectivă cheamă toate statele lumii să se abțină de a instala arme de distrugere în masă pe corpurile cerești sau de a le amplasa în spațiul cosmic prin oricare alte mijloace.

Inițiativa propunerii de-a se ajunge la un acord americano-sovietic în această privință îi revine guvernului Uniunii Sovietice, care dovedește încă odată cu cită consecvență servește cauza păcii popoarelor. Această propunere a fost menționată în cuvîntarea pe care Dl Andrei Gromîko, ministru de externe al U.R.S.S. a rostit-o la 19 sept. a. c. în Adunarea Generală a O.N.U. În principiu, propunerea sovietică a fost acceptată încă în ziua următoare, prin cuvîntarea rostită de la aceeași tribună de către Dl John Kennedy, președintele Statelor Unite ale Americii. În cursul convorbirilor purtate pe marginea sesiunii Adunării Generale a O.N.U. la New York de miniștrii de externe ai U.R.S.S., S.U.A. și Angliei — iar la Washington de Dnii Kennedy și Gromîko — a fost realizată înțelegerea corespunzătoare în scopul arătat mai sus.

Înțelegerea aceasta a luat forma unui proiect de rezoluție a 17 țări membre ale Comitetului pentru Dezarmare de la Geneva — printre care se află și Republica Populară Romînă — și a fost prezentată de delegatul Mexicului în plenul Comitetului Politic. În acest comitet, ca și — după aceea — în ședința plenară a Adunării Generale, rezoluția respectivă a fost adoptată în unanimitate, prin aclamații.

Numeroși delegați care au luat cuvîntul la debateri, au subliniat fără excepție însemnătatea pozitivă a rezoluției care pune la adăpost spațiul cosmic de musafiri purtători de încărcături nucleare.

Reprezentantul țării noastre, Dl ministru adjunct Mircea

Malița, vorbind în Comitetul politic, a declarat între altele că „interzicerea plasării în spațiul cosmic a armelor nucleare se înscrie printre măsurile îndreptate în direcția îmbunătățirii atmosferei internaționale pe calea tratativelor, atunci cînd aceste probleme sînt abordate în spirit realist, cînd părțile manifestă răbdare și perseverență”. Acordul la care s-a ajuns — a spus Dsa — constituie o contribuție la eforturile în vederea frînării cursei înarmărilor nucleare. Cînd Comitetul politic va ajunge la examinarea punctului privind folosirea pașnică a spațiului extra-atmosferic, el va găsi — cum a spus reprezentantul țării noastre — „un Cosmos curat”.

Ca un nou progres pe calea spre destinderea încordării internaționale a fost caracterizat acordul intervenit între Uniunea Sovietică și Statele Unite ale Americii în cuvîntarea rostită în cadrele Adunării Generale a O.N.U. de către reprezentantul sovietic, Dl N. Fedorenko.

Reprezentantul S.U.A., Dl Adlai Stevenson, a relevat de asemenea însemnătatea acestui acord.

Secretarul general al O.N.U., Dl U Thant, a salutat adoptarea rezoluției amintite ca „o contribuție la eforturile pentru a împiedeca răspîndirea armelor nucleare, pentru dezarmare și pace”.

În sfîrșit, reprezentantul Mexicului, Dl Padilla Nervo, a subliniat la rîndul său importanța acordului realizat la scurtă vreme după încheierea Tratatului de la Moscova, spunînd că „cele două acorduri se completează reciproc și deschid calea spre înțelegere”.

Comentariile făcute în presa internațională — ca și aprecieri de specia celor citate aci — subliniază caracterul constructiv al înțelegerii privitoare la denuclearizarea spațiului extra-atmosferic. Noul acord reprezintă o măsură îndreptată în direcția destinderii situației internaționale, ca și Tratatul de la Moscova cu privire la interzicerea experiențelor nucleare în trei medii, tratat a cărui însemnătate deosebită și-a găsit expresia în larga și entuziasta adeziune a popoarelor lumii, în semnarea lui de către mai mult de-o sută de state și în faptul că a constituit un pas înainte în direcția lichidării încordării pe arena vieții internaționale.

Acordul în chestiune nu constituie o măsură efectivă de dezarmare, ci numai „o măsură de neînarmare”. Cu toate acestea, însemnătatea lui rămîne reală și apreciabilă, deoarece în mod

practic el previne posibilitățile de extindere a cursei înarmărilor nucleare în spațiul cosmic, adică tocmai acolo unde controlul omenesc asupra armelor nucleare ar fi mai cu anevoie de exercitat în chip optim, tocmai acolo unde „întâmplarea” și „neprevăzutul” ar putea declanșa catastrofe neașteptate.

Este neîndoios, apoi, că prin realizarea acordului respectiv, acțiunile ulterioare de explorare a Cosmosului nu vor sluji pregătirilor militare. Dimpotrivă, ele vor fi destinate scopurilor pașnice, cunoașterii tainelor naturii și punerii rezultatelor obținute în slujba progresului și civilizației.

„Inspirînd oamenilor un sentiment de securitate — legat de faptul că, în Cosmos, deasupra capetelor lor, nu vor zbura vehicule purtătoare de arme nucleare — acordul constituie un nou element pozitiv intervenit în climatul internațional. Înțelegerea cu privire la „denuclearizarea” spațiului cosmic dovedește încă odată — spune comentatorul de politică externă Dl. A. Cernea („Scînteia”, nr. 6052/1963) — că singura metodă de soluționare a problemelor internaționale e metoda tratativelor și că numai pe această cale se poate ajunge la acorduri reale, în interesul tuturor părților și al tuturor popoarelor”.

Prin Tratatul de la Moscova au fost interzise experiențele cu arme nucleare în trei medii.

Prin acordul de care ne ocupăm aci, spațiul cosmic, a fost pus la adăpost de zborul vehiculelor purtătoare ale dezastrului nuclear.

Simpla comportare a stărilor de fapt create prin aceste două înțelegeri internaționale de colosală importanță practică, dovedește că se poate ajunge la limpezirea atmosferei și pe Pămînt, de vreme ce ea a fost clarificată complet și radical în Cosmos. Cu alte cuvinte, există încă un obiectiv — mare și măreț — care trebuie atins prin lupta unită a tuturor partizanilor păcii popoarelor: *denuclearizarea spațiului terestru*.

Cum?

Se știe cum: prin încetarea și a experiențelor subterane cu arme nucleare și — pasul ultim, definitiv, cel hotărîtor — prin lichidarea stocurilor de arme nucleare aflate în posesia marilor puteri atomice. Stocurile acestea — s-a arătat demult acest lucru de sine-nțeleș astăzi — reprezintă o primejdie prin însuși faptul că ele există. Nici un zăvor care le ferește de ochii lumii și de contactul cu oamenii nu ne garantează sută la sută că ele ar fi in-

ofensive atîta vreme cît zac în depozite căptușite cu cele mai rezistente cuirase de beton și oțel.

*

Omenirea se arată hotărîtă să expulzeze armele atomice măcar încetul cu încetul, pe parcele continentale, pe zone teritoriale, neîngăduind depozitarea și amplasarea lor sub nici un motiv în aceste zone.

Obiectivul cel mare — poate: obiectivul final — rămîne însă *lichidarea armamentului nuclear ca atare*. Abia după aceea, energia atomică — această măreață cucerire a înaintatului nostru veac — va servi în întregime scopurilor superioare de pace și progres ale minunatei și prea mult încercatei omeniri de astăzi; și, prin ea, urmașilor noștri de mîine.

Cosmosul e „curat”, e pus la adăpost de surprize cosfisi-toare.

Vrem să fie cruțat și Pămîntul de ele! Cruțat realmente — și pentru totdeauna, liniștit și fericit, așa cum l-au văzut din Cosmos cei dintîi zburători contemporani în spre stele.

Aceasta înseamnă că lupta pentru pace și dezarmare e de parte nu numai de a se fi isprăvit, ci și de-a avea dreptul să lîncezească. Atîta vreme cît primejdiile persistă, persistăm și noi. Atîta vreme cît tulburătorii păcii și învrăjbitorii de popoare nu conținesc a-și exercita relele lor deprinderi, nu conținem nici noi a sta de veghe și a lupta pentru viață, pentru propășire și fericire, împotriva „războiului rece” și a înarmărilor de orice fel, împotriva pustiirii și a morții, împotriva azvîrlirii noastre în ne-ființă.

*

În cea mai familiară rugăciune a noastră, noi, credincioșii creștini, cerem — între alte — ca voia lui Dumnezeu să se plinească pe Pămînt precum se plinește în ceruri. În ceruri, unde — așa credem și mărturisim — sălășluiesc îngerii și sfinții și sufletele dreptilor — nimic nu se pune de-a curmezișul voii lui Dumnezeu.

Dumnezeu vrea să fie între oameni pace și bunăvoină, înțelegere și dragoste, solidaritate la bine și într-ajutorare reciprocă, vrea ca viața să fie viață — și nu chin.

A treia „cerere” din Rugăciunea Domnească „Tatăl nostru” ne ajută să punem accent ferm și ardoare creștinească în afirmarea celei mai urgente năzuințe omenești de astăzi:

— *Pace pe Pămînt!*

PRIETENIE DEVOTATĂ ȘI TRAINICĂ

Două simțăminte de seamă definesc prietenia care leagă astăzi întreolaltă, în frățească comuniune, popoarele Uniunii Sovietice și poporul român: *recunoștința și dragostea*.

Dragostea e reciprocă: ne-o dovedim unii altora întru cuvînt și faptă.

Situată în fruntea tuturor popoarelor lumii prin incomparabilele cuceriri ale înaintatei ei științe și pionieră a pătrunderii omului în Cosmos, Uniunea Sovietică manifestă îndatoritoare atenție față de contribuția pe care celelalte popoare, popoarele comunității socialiste în primul rînd, o aduc cu rivnă și dovedită pricepere la sporirea patrimoniului cultural al întregii omeniri actuale.

Din prisosul acestei delicate atenții față de alții — care caracterizează relațiile de tip nou, socialist, dintre state și popoare — ne împărtășim și noi. La centrul de cercetări unclare de la Dubna savanții noștri lucrează alături de colegii lor sovietici; pe cunoscuta navă „Viteaz” un academician de-al nostru a făcut luni de zile cercetări oceanografice fructuoase în Oceanul Indian, alături de colegii săi sovietici; oamenii noștri de cultură și de artă țin prelegeri și conferințe în Uniunea Sovietică, joacă teatru și cîntă, prezintă expoziții și dau recitaluri; tinerii noștri harnici învață și se specializează an de an, în număr substanțial, la institutele sovietice; fruntașii noștri în muncă se duc mereu acolo pentru schimb de experiență, pentru ridicarea calificării profesionale. O asociație de prietenie cu țara noastră a fost înființată demult în Uniunea Sovietică spre a face cunoscute popoarelor sovietice realizările noastre, spre a adînci și încălzi din ce în ce mai mult legăturile noastre frățesti. Nu mai vorbim de acțiunea permanentă de ajutorare reciprocă ce se duce, organizat, pentru toate statele comunității socialiste, în cadrele CAER-ului.

Pașnic și harnic, poporul nostru întreține astăzi relații pozitive și constructive cu toate popoarele iubitoare de pace.

Uniunea Sovietică deține înțietatea, pe plan mondial, în ce privește ritmul producției industriale, care asigură o dezvoltare înfloritoare din punct de vedere economic, cultural și social popoarelor ei. Iată cîteva date grăitoare în acest sens:

În timp ce în Uniunea Sovietică ritmul mediu anual al volumului de investiții în perioada de la 1951 și pînă la 1961 a fost de 11,8 la sută, în Statele Unite ale Americii el a fost de numai 1,7 la sută, iar în Anglia de 5 la sută. Același decalaj a fost înregistrat și într-o perioadă mai puțin îndelungată — 1954-1961: în U.R.S.S. 10,9 la sută, iar în S.U.A. 2,3 la sută.

Un rol important îl au investițiile în creșterea nivelului de trai al poporului sovietic. Din fondurile de investiții ale statului și populației s-au construit numai în mediul urban 878 milioane metri pătrați de suprafață locuibilă. La sate, în aceeași perioadă s-au construit 18,6 milioane locuințe. Uniunea Sovietică ocupă primul loc în lume în ce privește volumul și ritmul construcțiilor de locuințe, întrecînd țări ca S.U.A., Franța, Anglia și Italia. De asemenea, în Uniunea Sovietică există 123 posturi de televiziune și 250 stații releu.

Se știe că economia Uniunii Sovietice este planificată pe o perioadă de 7 ani. Septenalul are 3.682.080 minute. Ca să ne dăm seama de gigantică forță de producție de astăzi a Uniunii Sovietice, e destul să arătăm că un minut sovietic, din septenal, „cîntărește” astăzi incomparabil mai mult decît în urmă cu douăzeci sau treizeci de ani. Așa, spre exemplu, în anul 1928 centralele electrice ale țării sovietice au produs într-un minut 10.000 kWh de energie electrică, în 1940 au produs peste 90.000 kWh, iar în 1962 — peste 700.000 kWh. Comparația e concludentă: ea înseamnă avînt nestăvilit. În 1928, uzinele metalurgice ale U.R.S.S. au dat într-un minut 8 tone de metal, în 1940 — 35 tone, iar în 1962 — 147 tone. A cîștigat în greutate și minutul petroliștilor și al minerilor. Sporul, pe minut la petrol a fost de 22,1 tone în 1928, 59 tone în 1940 și 350 tone în 1962; la cărbune: 67,4 tone în 1928, 315 tone în 1940 și 980 tone în 1962.

Nici producția bunurilor de consum nu se lasă mai prejos. În 1928 industria textilă furniza într-un minut 5.600 metri de țesături; în 1962 minutul „fabrică” 16.000 metri țesături dintre cele mai variate. Față de 110 perechi încălțăminte pe minut în 1928, în 1940 se fabricau 400 perechi, iar în 1962 — 860 perechi.

Prin „timp” se înțelege în primul rînd unitatea lui cea mai mică din calculele statistice ale economiei naționale: minutul. S-a calculat că prin economisirea unui minut de către laminoriști, de pildă, se produce suplimentar o cantitate de laminate necesară fabricării a 650 războaie de țesut, sau 130 tractoare, sau 80 de combine cerealiere, sau 370.000 de rulmenți.

Economisirea unui singur minut de către uriașa masă a muncitorilor activi în industria sovietică pune la dispoziția economiei naționale mijloace cu care se pot construi suplimentar: 500 grădinițe de copii, sau 130 de cinematografe, sau 140 clădiri cu un total de 11.000 apartamente.

Însași preocuparea de o rațională și justă utilizare a minutului, a fiecărui minut din timpul hărăzit muncii productive, este încărcată de-o înaltă semnificație etică. Oamenii sovietici — e atât de evident acest lucru — luptă pentru „minut”, luptă pentru eroism în muncă.

Factorul care activează acest eroism în muncă este conștiința că tot ceea ce se produce aparține poporului, nu mai merge în buzunarele exploataților, nu întreține viața de huzur a profitorilor de care oamenii sovietici s-au scăpat pentru totdeauna, cu energie revoluționară.

Grija de om — de omul muncitor, cinstit, harnic și pașnic — în Uniunea Sovietică e problemă de rang superior, problemă de stat. Ea se vede și din scurtarea anului de muncă. Într-adevăr, pentru muncitorul sovietic care prestează zilnic 7 ore de muncă productivă, anul lui de muncă este astăzi mai scurt cu 363 ore decât în 1955. Aceasta înseamnă că față de stările de acum opt ani, în anul de față (1963) fiecare om al muncii din Uniunea Sovietică lucrează mai puțin cu 52 de zile, deci mai puțin cu 2 luni lucrătoare.

Totul pentru continua ridicare a nivelului de trai al omului, totul pentru punerea în cât mai evidentă valoare a demnității omului, totul pentru pacea lumii — iată țelul superior al vieții de avânt creator în toate domeniile de activitate omenească pe care o trăiesc astăzi oamenii sovietici.

Îi cinstim, îi admirăm și îi urmărim — aceasta este concluzia majoră a manifestărilor prilejuite de Luna Prieteniei Româno-Sovietice.

REDACTIA

DUPĂ CINCISPREZECE ANI...

Pentru noi credincioșii Bisericii Ortodoxe Române, reîntregirea Bisericii Ardelene, împlinită în octombrie 1948, a însemnat din primul moment al înfăptuirii sale unul din cele mai mărețe și mișcătoare evenimente din viața Bisericii noastre.

Atunci, în octombrie 1948, norii grei, întunecoși, dezlănțuitori de furtuni și patimi sterile între frați, împinși asupra noastră de habsburgii din Viena cu două veacuri și jumătate înainte, au fost îndepărtați de pe cerul Bisericii noastre strămoșești, locul lor fiind luat de soarele binefăcător al păcii, bunei înțelegeri, frăției trainice și adevăratei unități în Iisus Hristos.

Azi, în perspectiva celor cincisprezece ani de la îmbrățișarea noastră frățească, putem fiecare în parte și toți împreună să apreciem pe deplin marele eveniment religios, săvârșit de preoțimea și credincioșii fostei Biserici unite, prin întoarcerea sinceră, hotărâtă și pentru totdeauna, la sinul iubitor de mamă al Bisericii Ortodoxe, cea Una, Sfântă, Sobornicească și Apostolească, întemeiată de însuși Mântuitorul nostru Iisus Hristos.

Acum, după cincisprezece ani de la Reîntregirea Bisericii noastre din Ardeal, vedem și simțim pe deplin ce a însemnat dezbinarea între frați și ce însemnează darea la o parte a zidului despărțitor și umplerea cu dărimăturile acestuia a prăpastiei ce se adâncea și lărgea tot mai mult între fiii și frații aceluiași popor, prin lucrarea unui pumn de interesați, conduși nu de dragul mântuirii sufletești a turmei credincioase, ci de interese personale, străine de aspirațiile permanente ale credincioșilor noștri.

Doar știm cum a fost viața noastră religioasă aici în Ardeal. Tata și mama mergeau Duminica și în sărbători la una din biserici, iar fiica sau fiul căsătorit în altă familie se duceau la cealaltă biserică. Și erau nemulțumiți. Simțeau că nu fac bine și nu-i bine. De aceea, se rugau bunului Dumnezeu să șteargă ocară aceasta. Să treacă paharul acesta al deschilnirii și să vină cât mai curînd clipa mult așteptată de a se putea împărțași din același pahar al iubirii și înfrățirii, în Hristos-Domnul.

De cincisprezece ani generația noastră și a celor ce vor veni după noi, ne putem ruga împreună, ne putem sfătui împreună, ne putem bucura împreună. Luându-ne soarta în propriile noastre mâini am putut realiza, noi de noi, dorul moșilor și strămoșilor noștri: unitatea religioasă a credincioșilor din cele două „strane”.

Astfel încît, la vatra aproape rece a unui cămin înstrăinat de părinți și frați și în care abia mai stătea firav ascuns sub cenușă jarul frumuseții și iubirii ortodoxe, din nou s-a aprins, încălzind și strălucind puternic, focul credinței ortodoxe, curățitor al vrajbei și mîntuitor al sufletului.

De un deceniu și jumătate, în jurul vetrei străbune s-au adunat toți fiii Bisericii ardelenne, încălziți și luminați de același gînd curat al unirii spre fapte bine-plăcute oamenilor și Tatălui Ceresc, fapte de folos Bisericii și Patriei noastre.

Ochii ne sînt plini de lacrimi. Nu-s însă lacrimi de jale și de durere, ci de fericire, bucurie și recunoștință față de toți aceia care — avînd ajutorul bunului Dumnezeu — au ostenit pentru ca noi, cei de azi și cei ce vor veni după noi, să se poată bucura pe deplin de roadele ostenitorilor și făuritorilor reîntregirii Bisericii noastre.

Acum, cînd cincisprezece ani au trecut de la epocalul eveniment al unificării noastre bisericești, putem privi cu seninătate și întocmi cu nepărtinire bilanțul rodnicelor împliniri duhovnicești de care Tatăl Ceresc ne-a învrednicit și pentru care cu smerenie îi mulțumim și-i sîntem recunoscători.

*

Spre a putea cunoaște cît mai mulți ce a însemnat actul reîntregirii Bisericii ardelenne, ca și valoarea binefăcătoare a acestui eveniment pentru preoțimea și credincioșii din Ardeal, las în cele ce urmează să glăsuiască preoții și credincioșii din Protopopiatul Luduș, care din prilejul împlinirii celor cincisprezece ani de împreună-trăire la altarul Bisericii Ortodoxe Rîmîne, spun unele ca acestea:

Protopopiatul Luduș a avut mereu de înfruntat grelele urmări ale dezbinării între „noi și voi” și el a simțit, încă de la înființare (1920), cît de greu e să fie frații despărțiți. De aceea, astăzi poate să se bucure din plin și poate aprecia obiectiv faptul că „e atît de bine și de frumos, cînd frații sînt împreună”.

Reîntregirea noastră bisericească ne-a adunat pe toți în aceeași strană a bunei credințe ortodoxe și ne-a făcut să trăim din plin viața harică și liturgică a Bisericii Ortodoxe.

Preoții și credincioșii s-au adunat în jurul aceluiași Sf. Potir, împărțîndu-se cu Trupul și Sângele Domnului, în aceeași Sfîntă Biserică Ortodoxă.

Harurile Sfântului Duh s-au revărsat din plin, prin sfintele și dumnezeieștile Taine, asupra tuturor credincioșilor, care au cerut ajutorul bunului Dumnezeu.

Ei continuă apoi astfel: „Unirea credinței și împărtășirea Sfântului Duh” s-a arătat din plin și vădit și prin faptul că s-a ajuns la unificarea îndeplinirii și săvârșirii slujbelor bisericești după rânduiala deplină a tipicului ortodox, iar pe încetul s-a ajuns și la unificarea limbajului liturgic.

Arată apoi „sporurile din parohia Sîniacob, unde credincioșii au luat inițiativa ca din ambele biserici — neîncăpătoare, aflătoare în parohia lor — să facă una și prin aceasta să facă și mai trainică și veșnică unitatea lor religioasă, lucru pe care l-au adus la îndeplinire, la împlinirea a zece ani de la unificare. La fel au procedat și parohiile: Tăureni, Sînger, Săușa, Riciu, Urmeniș ș. a. din acel protopopiat.

La fel menționează buna lucrare săvârșită de preoții reveniți: Șonfăleanu Gheorghe-Sînpaul, Rusu Iosif-Săușa, Dulău Gheorghe-Riciu, Stoiță Simion-Urmeniș, Napeu Victor-Balda și a multor preoți vechi ortodocși, ca: Erhan Dumitru-Dătășeni, Grădinariu Gheorghe-Tăureni, Șerban Atanasie-Chețani, Pasencu Dumitru-Valea Largă, Chehaiciuc Octavian-Grindeni și alții, care au știut de la bun început să aprecieze în toată valoarea sa mărețul act al reîntregirii bisericești.

În ceea ce privește pastorația credincioșilor din acel Protopopiat se arată că „a fost făcută în toate parohiile, indiferent de apartenența lor pînă la unificare, pe temeiul doctrinei și practicei ortodoxe, cu tact și stăruință. Preoțimea revenită și-a făcut datoria cu sîrguință și sincer, iar credincioșii au simțit pretutindeni glasul și mîna „păstorului bun, care sufletul își dă pentru ei”, bucurîndu-se din plin de sfaturile, învățăturile și călăuzirea duhovnicească a preoților lor, care „cu timp și fără timp” au cîrmuit și povățuit pe credincioși la limanul mîntuirii.

Predicile și catehezele rostite, vizitele misionare, ca și convorbirile particulare, au avut ca temei Dogmatica și Morala ortodoxă și cu roade binecuvîntate s-a arătat trăirea ortodoxă cu Hristos, în Biserica Sa.

De bun ajutor în pastorație pentru preoțimea acestui Protopopiat a fost „cuvîntul scris al Bisericii Ortodoxe”, primit fie de la Sfînta Patriarhie, fie de la Centrul Eparhial.

Cuvîntul scris a ajutat în mod deosebit „pe preoții reveniți să se integreze în viața Bisericii Ortodoxe” și astfel într-un gînd să mărturisească credința ortodoxă.

Ca un îmbold al actului unificării, munca pastorală depusă de toți preoții din protopopiat s-a intensificat, zidind și reparînd „biserici și case

parohiale", căutînd să păstreze bunurile materiale ale acestora, după cea mai bună rînduială.

Credincioșii, văzînd „blîndețea, bunătatea și dragostea preoților ortodocși, au răspuns și ei cu aceeași blîndețe, bunătate, dragoste și jertfelnicie", împodobindu-și locașurile de închinare și pecetluind prin fapte ca acestea însași legătura lor cu Biserica lui Hristos.

Se arată în continuare „îmbucurătorul și semnificativul fapt că legăturile frățești între preoții celor două „strane", azi, după cincisprezece ani de împreună trăire, formează „o singură strană", dispărînd controversele, neînțelegerile, animozitățile, statornicindu-se „prietenia curată, frățietatea sinceră și dragostea nefățărită".

La crearea climatului acestuia atît de necesar au contribuit în mod concret și „conferințele de orientare și administrative, cursurile de îndrumare, întîlnirile și contactele personale, slujirea împreună la același altar. Eforturile spre mai bine din domeniul vieții obștești, împlinirea îndatoririlor patriotice și cetățenești, „i-a făcut pe toți să fie una, prieteni și frați în strădaniile zilnice depuse spre atingerea aceluiași țel: slava lui Dumnezeu, înflorirea Bisericii și a Patriei noastre dragi.

La frățeasca dragoste a preoțimii din Protopopiatul Luduș și credincioșii au răspuns prin înfrățire la tot lucrul bun, fiind zi de zi credincioși tot mai buni ai Bisericii noastre și cetățeni conștienți ai Patriei.

Fapte ca cele arătate mai sus îndreptățesc preoțimea de aci să creadă „în trăinicia veșnică a marelui și istoricului act al unificării noastre bisericești", îndemnîndu-i pe toți să aducă „prinosul de slavă Părintelui luminilor" de la care vine toată darea cea bună și tot darul cel desăvîrșit", îndemnîndu-i să muncească și pe viitor cu sporită râvnă, pentru înlăturarea, păstrarea și îmbelșugarea roadelor duhovnicești ale reîntregirii bisericești, chezășie și pe viitor a bunei și pașnicei desfășurări a vieții bisericești în toată frumusețea și strălucirea ei ortodoxă".

*

Am spicuit cîteva gânduri dintr-o comunicare a Protopopiatului Luduș, trimisă în legătură cu împlinirea celor cincisprezece ani de la refacerea unității Bisericii Ardelene.

Cele arătate mai sus pot și trebuie să fie generalizate pe întreaga noastră Biserică Ortodoxă din Ardeal, fiindcă situația din Protopopiatul Luduș este identică pe întreaga Biserică din Ardeal, spre bucuria noastră a tuturor.

Pentru toate acestea mulțumim din tot sufletul bunului Dumnezeu, care a revărsat din belșug darurile Sale peste strămoșeasca noastră Biserică, însuflețiți fiind la acest praznic măreț de fiirecul simțămînt al pre-

țuirii deosebite față de Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, în frunte cu Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian. Apreciind în mod deosebit climatul de libertate religioasă statornicit de conducerea Republicii Populare Române, „putem privi” — cum zice și preoțimea și credincioșii din Protopopiatul Luduș — cu deosebită mulțumire sufletească și cu mare bucurie duhovnicească asupra remarcabilelor împliniri ale celor cincisprezece ani ce au trecut de la însemnatul și epocalul act al reîntregirii Bisericii Ortodoxe Române din Ardeal, ca și din întreaga noastră Patrie.

Prot. IOAN VLAD

Consilier cultural

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

CINCISPREZECE ANI DE LA REÎNTREGIREA BISERICII ORTODOXE ROMINE DIN ARDEAL

Se împlinesc acum, în toamna anului 1963, cincisprezece ani de la reîntregirea Bisericii Ortodoxe Române din Ardeal. Importanța evenimentului și integrarea lui în concepția generală care stăpânește astăzi în lume, ne obligă să ne oprim pentru o clipă pașii vieții obișnuite și să aniversăm, să încreștăm pe răbojul sărbătoresc al faptelor mari bisericești evenimentul istoric petrecut în urmă cu cincisprezece ani.

Preocuparea esențială a epocii noastre este p a c e a. De la o margine la cealaltă a lumii toate popoarele, ca și toate persoanele singurate, se străduiesc din răspuțeri să potolească vrajba, să înlătore neînțelegerile, să mișcoreze tensiunile și să evite războiul termuclear. Coexistența pașnică între popoare cu sisteme sociale și ideologii diferite este astăzi un principiu valabil, recunoscut și acceptat de lumea întreagă. Relele și nenorocirile cauzate de războaiele trecutului, au convins lumea că războiul nu aduce niciodată și nimănui nici o bucurie, nici o plăcere și nici o fericire. Roadele oricărui război sînt distrugerile, suferințele, mizeria și moartea, iar rodul unui război termuclear ar fi întinderea unui cîmîtir imens peste toate frumusețile lumii moderne, peste întreg progresul de azi, peste toate luminile care strălucesc astăzi în univers. De aceea, numai oamenii cu adevărat nebuni pot să mai dorească astăzi războiul.

Înfiriparea Organizației Națiunilor Unite (O.N.U.) cu scopul de a aplană pe căi pașnice, prin tratative, toate conflictele și toate neînțelegerile dintre popoare, este tocmai efortul suprem al omenirii întregi de a evita, de a înlătura din viața popoarelor războiul ca mijloc de rezolvare a litigiilor dintre ele. Numărul țărilor din toate continentele lumii, care au aderat pînă în prezent la O.N.U., a trecut de 110, ceea ce este un semn grăitor al dorinței unanime de pace și bunăînțelegere a tuturor popoarelor lumii.

Consiliul de Securitate, care veghează zi și noapte, asemenea unui pompier neadormit și intervine rapid și categoric pretutindeni în lume spre a slinge prima scînteie care amenință să incendieze omenirea, este iarăși un semn vădit al dorinței lumii de astăzi de a înlătura din fașă motivele și posibilitățile oricărui război.

Deci pacea și buna înțelegere între popoare sînt astăzi bunul suprem, idealul cel mai înalt, preocuparea cea mai constantă și dorința cea mai vie a tuturor oamenilor cinstiți din lume.

Animați de aceleași simțăminte nobile, superioare și binefăcătoare, simțăminte de pace, de înfrățire, de iubire, de colaborare și armonioasă conviețuire au fost și conducătorii Bisericii Ortodoxe Romîne și dreptcredincioșii creștini ai acestei Biserici, în urmă cu cincisprezece ani, cînd au hotărît să scoată din rădăcină mărul vrajbei și al discordiei frățești din mijlocul lor și să-l ardă pentru totdeauna în focul totalei nimiciri. Era prea dureroasă, prea tristă și prea costisitoare, altfel pe plan spiritual cît și pe plan material, experiența dezbinării de la 1698—1700, ca ea să mai poată fi tolerată în viața acestui popor. Credincioși care vorbeau aceeași limbă, credincioși care aveau aceeași credință creștină, același cult religios, aceleași sărbători, aceleași practici și obiceiuri strămoșești și aceleași tradiții seculare, nu se putea să mai rămînă învrăjbiți, certați, dezbinați și să facă în continuare jocul funest al dușmanilor și răuvoitorilor noștri. Au fost prea triști, prea dureroși și prea sîngeroși cei 250 de ani de aprige lupte fratricide, ca din veninul și zbuciumul lor să nu fi învățat, să nu li desprins necesitatea revenirii la pacea, la frățietatea, la înțelegerea și armonia, la iubirea și unitatea inițială. Prea a fost negativ bilanțul celor două Biserici romînești din Ardeal și prea a fost pozitiv totdeauna bilanțul Habsburgilor și al altor interesați în dezbinarea noastră religioasă, ca să nu deschidem ochii, ca să nu ne trezim, ca să continuăm a ne certa, a ne face rău unii altora, a ne detesta, a ne batjocori reciproc și a ne păgubi mereu unii pe alții.

Toamna anului 1948 a adus clipa fericită care a pus capăt unei mari tragedii în viața romînilor din Ardeal, care a pus capăt unei dureroase dezbinări religioase care a durat 250 de ani. Reîntregirea bisericească de la 1948 a făcut să înceteze pentru totdeauna orice discriminare, orice ură, orice dezbinare în viața religioasă a romînilor din Ardeal. Reîntregirea bisericească de la 1948 a făcut să înceteze pentru totdeauna amestecul străinilor, amestecul pornit dinafara granițelor Patriei noastre în viața lăuntrică, în viața religioasă a romînilor din Ardeal. Reîntregirea bisericească de la 1948 a integrat gîndirea și acțiunea romînească din Ardeal în gîndirea, în preocuparea și acțiunea desfășurată pe plan mondial, în aceea de pace, de înțelegere, de înfrățire și armonie generală. Reîntregirea bisericească de la 1948 a fost un aport pozitiv adus de către Biserica Ortodoxă Romînă la idealul de pace, de înfrățire, de unitate și armonioasă colaborare a tuturor creștinilor.

„Consiliul Ecumenic al Bisericilor” se străduiește acum tocmai să aducă în viața tuturor creștinilor din lume unitatea de înțelegere, iubirea

și prețuirea reciprocă, pacea și colaborarea între toți urmașii lui Iisus Hristos. În felul acesta, Bisericile creștine se integrează pozitiv și lucrează intens pentru atingerea idealului de pace și frățietate.

Mișcarea Conferinței creștine pentru Pace, de la Praga, depune străduințe pentru a mobiliza în primul rând pe reprezentanții Bisericilor creștine și apoi, în viitor, și pe reprezentanții cultelor necreștine, în acțiunea nobilă pentru apărarea păcii și fericirea omenirii întregi de catastrofa unui război nuclear. Mișcarea Conferinței creștine pentru Pace caută să înfrățească, să apropie și să aducă la mai multă iubire, la mai multă colaborare pe toți reprezentanții cultelor și în cele din urmă pe toți creștinii din lume.

Sinodul de la Vatican, sinodul Bisericii romano-catolice, care și-a deschis la data de 29 septembrie 1963 cea de a doua sesiune a lui, are în programul său, între altele multe probleme, și pe aceea a reluării discuțiilor pentru împăcare, pentru apropiere, pentru colaborare cu celelalte Biserici creștine din lume.

Din tot ceea ce am spus pînă acum rezultă că în zilele noastre există în toate Bisericile creștine din lume o preocupare sistematică de apropiere, de înfrățire, de împăcare, de colaborare și chiar o dorință de revenire la unitatea primelor veacuri creștine. Se constată în același timp că există în toate Bisericile creștine din lume o tendință generală și unanimă pentru menținerea păcii în întreaga lume, pentru o acțiune sistematică în vederea evitării oricărui război între popoare și rezolvarea tuturor divergențelor prin tratative și pe căi pașnice. Reîntregirea Bisericii Ortodoxe Române din Ardeal, din anul 1948, se încadrează prin urmare în preocupările și spiritul general care stăpînește astăzi în lumea întreagă. Această reîntregire este deci un pas înainte spre unitatea și pacea dorită.

Pr. Dr. SPIRIDON CÂNDEA

Profesor la Institutul Teologic Universitar, Sibiu

CUNOAȘTEREA PREOȚEASCĂ A NOULUI TESTAMENT

Cunoașterea Noului Testament de către păstorii de suflete trebuie să fie temeinică, aprofundată și — mai ales — completă. Ea începe pe băncile așezămintelor bisericești de pregătire a membrilor clerului, dar se dezvoltă și se continuă în exercițiul funcțiunii, pe *tot* parcursul slujirii preoțești..

Indatorirea de-a cunoaște astfel Noul Testament face ca el să prezinte pentru slujitorii bisericești o întreită însemnătate:

1. — de *izvor al Revelației* divine — un izvor, nu izvorul ca atare, căci pe același nivel de portativ cu el se situează Vechiul Testament și Sfânta Tradiție;
2. — de *carte de cult* — în înțelesul ignatian¹ și
3. — de *obiect de studiu*.

Stăruind asupra acestui ultim aspect — ultim: ca înșiruire nu ca importanță — al însemnătății cunoașterii de către slujitorii bisericești a Noului Testament, venim și pe calea aceasta în întâmpinarea unei dorințe exprimată de numeroși preoți fie la cursuri de îndrumare, fie la conferințe de orientare, fie în scrisori și întâlniri ocazionale.

Studiul, practicat la orice nivele, este muncă de cercetare și de asimilare. Studiul teologic — tot așa.

Cercetarea o fac cîțiva, cei pregătiți și instituți în acest scop — adică cei competenți. Asimilarea este de resortul tuturor celor ce activează în tărîmul respectiv de producție și creație.

În tărîmul bisericesc, orice slujitor al altarului — și orice credincios înzestrat cu însușiri și pregătire corespunzătoare —

¹ Sfîntul Ignatie Teoforul, episcopul Antiohiei, ucenic direct al Sfîntului Apostol și Evanghelist Ioan, a împărțit pentru întia dată cărțile Noului Testament în două părți mari: „Evanghelie” și „Apostol” (în Epistola sa către Filadelfieni, sec. II). Ca model i-a servit împărțirea cărților Vechiului Testament și „Lege” și „Prooroci”.

poate face muncă de cercetare, sporadic, ocazional, întâmplător, dacă i se dă prilej. Cea continuă, de durată, cu continuitate, este obligația teologilor. Ei o desfășoară organizat și controlat, din însărcinarea Bisericii și sub îndrumarea legiuitei ei ocîrmuiri canonice. Beneficiarul prim al roadelor rezultate din cercetări teologice este preotul. Al doilea, prin preot — deci nu fără asistența treptei ierarhice bisericești respective — este credinciosul, obștea, parohia. Datoria preotului de-a asimila temeinic și continuu rezultatele cercetărilor teologice nu îngăduie nici o dispensă. Și din această pricină revistele noastre bisericești, centrale (patriarhale) și eparhiale (mitropolitane) oferă celor pentru care sînt editate, membrilor clerului, număr de număr, variate studii teologice.

Cunoașterea preoțească a Noului Testament este îndatorire serioasă și de durată. Ea nu se operează — și nu se epuizează — prin simpla lectură a textului inspirat, oricît de atent ar fi făcută aceasta, oricît de asiduu ar fi repetată, cu oricîtă evlavie ar fi ea efectuată. Integritatea lecturii atente — și metodic reluată — cu prelucrarea studiilor de specialitate este neapărat necesară spre a se ajunge la cunoașterea temeinică, aprofundată, completă a cuprinsului Noului Testament.

Normativ pentru învățătura de credință și pentru conduita oricărui suflet care a consimțit prin încorporarea sacramentală în Biserică să se lase cuprins de șuvoiul de viață nouă, religioasă, ale cărui izvoare întremătoare le-a descuiat Hristos Mîntuitorul, pentru slujitorul bisericesc de toate gradele Noul Testament este așadar și obiect de studiu. Ca atare, el este abordat prin mijloace corespunzătoare de studiu, sprijinite cu metode adecvate.

Un mănunchi de șapte discipline teologice stau de veacuri în slujba înțelegerii aprofundate, fidele, exacte și complete a cuprinsului Noului Testament. Laolaltă, ele formează sistemul perfect încheiat al Studiului Noului Testament. Piese componente ale acestuia au — ca apariții istoric-bisericești — vîrste diferite, încît cu drept cuvînt putem vorbi de-o „istorie” a formării lor.

Cele mai vechi discipline sau ramuri ale studiilor neotestamentare sînt neîndoios *Exegeza* și *Ermineutica*. Amîndouă au fost practicate chiar de sfinții autori inspirați ai cărților Noului Testament — și de însuși Domnul nostru Iisus Hristos. Dovezile abundă nu numai în scrierile didactice (epistole) ale Noului

Testament, dar și în cele de cuprins istoric-religios (evangelii și Faptele Apostolilor). În evanghelii este frecventă explicarea (comentarea) anumitor texte ale Vechiului Testament (de obicei: texte mesianice) — dar și ceea ce am putea numi auto-explicări ale învățăturii Sale practicate de Mântuitorul însuși. Începînd cu cartea Faptele Apostolilor — ne referim la ordinea înșiruirii lor în canon, nu la cea cronologică — însăși învățătura lui Iisus Hristos devine obiect de exegeză, o exegeză întru totul competentă și autorizată întrucît e efectuată fie de Sfinții Apostoli (Epistolele Pauline, cele două Epistole sobornicești petrine și cele trei Epistole sobornicești ioaneice), fie de ucenici ai Apostolilor (cartea Faptele Apostolilor și Epistolele sobornicești ale Sfinților Iacov și Iuda).

Alături de practica exegetică întîlnim în textele sfintelor cărți ale Noului Testament și preocupări teoretice de ordin exegetic-ermineutic. Explicarea faptelor și cuvintelor Domnului — sau ale unuia sau altuia dintre propovăduitorii Evangheliei celei una — nu se face la întîmplare, nu trebuie să se facă — atunci, acum și totdeauna — la nimereală, pe ghicite, pe dibuite. Exegetul trebuie să năzuiască constant a descoperi gîndul autorului inspirat, îmbrăcat în veșmîntul imperfect, aproximativ al cuvintelor, al pieselor de vocabular. Altminteri, cu știre sau fără de știre, se transformă în ceea ce limbajul biblic și bisericesc de totdeauna numesc „pseudodidascal” sau „învățător mincinos”. Iar acesta, nu adună ci risipește, nu zidește ci deșiră și tulbură viața credincioșilor, împingînd-o pe căile accidentate ale rătăcirilor teoretice și practice, de doctrină și de conduită.

Ca să fim cruțați de neajunsurile costisitoare ale erorilor de interpretare, se impune să respectăm de fiecare dată anumite reguli în tîlcuirea adevărurilor revelate — cel puțin a regulilor sau normelor ermineutice clasice, de bază, „de aur”, sau minimele: a contextului, a locurilor (textelor) paralele și a confruntării cu norma credinței. Preocuparea aceasta, de ordin vădit ermineutic, este vizibilă mai ales în următorul fragment epistolar:

Sfîntul Apostol Petru recomandă ocazional cititorilor de totdeauna ai uneia din scripturile sale, să socotească „îndelungă-răbdare a Domnului nostru drept mîntuire” (II Petru 3, 15 a). Ca să dea mai multă greutate spuselor sale, invoacă și recomandarea similară a Sfîntului Apostol Pavel: „...precum v-a scris și

iubitul nostru frate Pavel, după înțelepciunea dată lui, cum vorbește despre toate acestea în toate epistolele sale, în care sînt unele lucruri cu anevoie de înțeles, pe care cei neștiutori și neînțăriți le răstălmăcesc, ca și pe celelalte scripturi, spre a lor pierzare” (idem 3, 15 b—16). Preocuparea de-a face înțeleasă *necesitatea respectării anumitor norme de interpretare nū numai în explicarea textelor pauline*, ci în orice scriere inspirată creștină este vădită aci, apare pe prim plan. Care ar putea fi aceste norme în intenția Sfîntului Apostol Petru? Textul le indică fără echivoc.

1. — pregătire didactică, adică familiarizarea interpretului (exegetului) cu felul de gîndire al autorului inspirat și cunoașterea aprofundată a sistemului său de gîndire creștină — soteriologică în cazul de față; aceasta, pentru evitarea „neștiinței” vizate de Sf. Apostol Petru în textul pe care-l analizăm aci;

2. — pregătire duhovnicească, adică spirit treaz și obiectiv, purificat prin exercițiul rugăciunii; aceasta evită neajunsurile „neîntăririi”.

Odată îndeplinite aceste condiții, cu toată seriozitatea, exegeza devine cu adevărat interpretare, veritabilă tălmăcire, lepădînd și îndepărtînd suspectul prefix (al răs-tălmăcirii) care indică direct și jalnic decăderea acestei nobile îndeletniciri la nivelul scăzut de încurcat al neadevărurilor împletite în urzeala oricăror răstălmăciri, intenționate sau nu, totdeauna la fel de derutante și de păgubitoare pentru viața plenară a Bisericii. Sînt acestea norme principiare, reguli „de aur” pentru interpretarea fidelă a textelor Sfintei Scripturi, ținute în deosebită cinste pînă astăzi. Ermineutica savantă de mai apoi, în începuturile ei origeniste-alexandrine,² în formulările strălucite, de factură hrisostomică,³ ale Școalei antiohiene sau în chestionarul ermineutic augustinian-occidental,⁴ n-a făcut altceva decît să le sistematizeze, supunîndu-le ritualului obișnuit al unui „botez științific”, al unor definiri și orînduiri teoretice, cerute de exigențele științifice de totdeauna.

2 Cum se poate vedea în lucrarea: „Interpretarea Scripturii după Origen”, de Pr. Prof. Dr. Haralambie Roventă (R.-Vilcea 1929).

3 Despre aceasta, amplu și documentat, la Prof. Dr. Iustin Moiescu (actualul mitropolit al Moldovei și Sucevei): Sfînta Scriptură și interpretarea ei în opera Sfîntului Ioan Hrisostom, 1942.

4 Să se vadă, pentru amănunte, Arhim. Iuliu Scriban: Manual de Ermineutică biblică. Ediția II. București 1922 și Arhim. Iustin Suciu: Ermineutica biblică, Arad 1933.

În epistola citată a aceluiași autor inspirat neotestamentar este formulată însași interdicția de-a proceda la explicarea textelor inspirate fără luminile călăuzitoare ale normelor de interpretare: „Dar mai înainte de toate trebuie să știți că nici o proorocie a Scripturii nu se tâlcuiește după cum îl taie capul pe fiecare” (II Petru 1, 20). Necesitatea unei Ermineutici este afirmată aci cu cuvinte exprese, care nimeresc în plin, dezmințindu-le, toate speciile de interpretări individualiste, subiective, ale textelor inspirate, indiferent cine le practică, potrivit recomandării oficiale a doctrinei eronate despre liberul arbitriu în explicarea Sfintei Scripturi. Aceasta, precum se știe, din nefericire a dus uneori la un adevărat dezmăț de interpretări anarhice.

Ermineutica, teoria normelor de interpretare corectă a textelor inspirate, și Exegeza, care-i fructul Ermineuticii, sînt surori gemene prin tendință și prin vîrstă. Cea dintîi *orientează spre ținta* urmărită, de exeget, îndrumîndu-l să apuce pe calea cea dreaptă și să rămînă în făgașul ei pînă la capăt. Cealaltă, *îl duce pe exeget la țintă*, adică la aflarea fidelă a gîndului înveșmîntat de autorul inspirat în slova textului analizat. Amîndouă își au rădăcinile în Noul Testament, în practica Mîntuitorului și a sfinților autori ai cărților Legii celei nouă.

Ermineutica și Exegeza sînt primele ramuri constituite ale Studiului biblic al Noului Testament, sînt cele mai vechi discipline neotestamentare.

Mai tinere decît ele sînt Introducerea în Noul Testament și Istoria limbii originale (grecești) a cărților Noului Testament (din care face parte constitutivă, bine-înțeleș, gramatica acestei limbi).

Introducerea în Noul Testament este o disciplină cu caracter eminemente istoric-critic. Că pînă spre sfîrșitul veacului XVII ea a fost prea puțin disciplină de sine-stătătoare și cu atît mai puțin disciplină critică, stau mărturie omagiile pe care teologii și lucrările de specialitate i le aduc fără precupețire învățatului preot parisian Richard Simon († 1712). A trebuit să treacă mai bine de-un veac pentru ca — după ce-i suspectase înnoitoarea muncă științifică, trecînd-o sub tăcere, să se asocieze și Biserica romano-catolică la omagiile înflăcărâte pe care le-a stîrnit remarcabilul pas înainte săvîrșit de ilustrul său slujitor de odinioară.⁵

⁵ Prin Leonard Hug († 1846), isagog renumit. Lucrarea sa de căpetenie: *Erläuterung in die Schriften des Neuen Testaments*, în 2 volume, Tübingen 1808 (ediția

Disciplina Introducerii în Noul Testament începe cu Richard Simon, dar preocupările isagogice sînt cu mult mai vechi. Inceputurile lor au fost identificate încă în literatura creștină a veacului II,⁶ iar numele pe care-l poartă ea pînă astăzi i-a fost dat în veacul V.⁷

La originea preocupărilor isagogice zace grija Bisericii creștine — a celei răsăritene în primul rînd — de-a *conserva* știrile vrednice de crezare privitoare la împrejurările în care au fost întocmite textele inspirate și de-a *preveni* denaturarea acestor știri prin transmiterea lor de la o generație la alta pe cale exclusiv orală.

E lesne de înțeles că în vremurile de început ale creștinismului nu se simțea trebuința unei — sau unor — introduceri în cărțile Noului Testament. Spațiul temporal dintre sorocul redactării lor și dintre vremea viețuirii cititorilor succesivi ai acestor cărți cra prea redus ca să se poată ivi primejdia uitării și posibilitatea falsificării știrilor documentare privitoare la literatura neotestamentară. Astăzi, ca să-l înțeleg pe un preot român contemporan, n-am trebuință — sau, mai bine zis, n-am neapărată trebuință — de lucrări de „introducere” (istorie literară) în viața și opera sa, căci el trăiește în vremea mea, scrie în limba mea maternă și gîndește așa cum gîndesc eu sau alt contemporan al său.

Richard Simon a ridicat Isagogia tradițională — care era practică întîmplător — la altitudinea unei discipline teologice științifice.

Istoria (și gramatica) limbii originale a Noului Testament s-a constituit ca ramură de sine-stătătoare a Studiului biblic al Noului Testament dintr-un întreit considerent:

1. — Este istoricește constatat că textele inspirate ale cărților Noului Testament — exceptînd acela al Evangheliei întîia, aramaic la obîrșie, dar tradus fără întîrziere în limba celorlalte — au fost redactate inițial în grecește;

2. — Limba greacă avînd o întreagă istorie a evoluției, a dezvoltării ei peste veacuri și milenii, trebuie determinat locul

a IV-a în 1847) a fost tradusă în franțuzește (de Cellier, Geneva 1823) și în englezește (de Wait, Cambridge 1827). Vezi V. Gheorghiu: Introducerea în sfintele cărți ale Testamentului Nou. 1929, p. 50 text și nota 2.

6 La Episcopul Meliton de Sardes (Asia Minor), în lucrarea Ἡ κλεις (Cheia Sfintei Scripturi), — Cf. Gheorghiu: O. c., p. 30.

7 De către Ieromonahul Adrian, membru al Școalei din Antiohia Siriei; ucenic al Sfîntului Ioan Hrisostom și autor al lucrării Ἐισαγωγή εἰς τὰς θείας γραφάς (Introducere în dumnezeieștile scripturi). — Cf. Gheorghiu: O. c., p. 34.

limbii originale a cărților Noului Testament pe linia acestei evoluții, precum și caracterele ei (morfologice, sintactice și fonetice);

3. — Cunoașterea istoriei și caracterelor acestei limbi este absolut necesară pentru înțelegerea aprofundată a textelor inspirate; dar aceasta — dată fiind relativitatea oricărei traduceri — nu este realizabilă în condiții satisfăcătoare fără determinarea severă a sensului expresiilor — sau a anumitor expresii — originale.

Distanțarea progresivă de vremurile și locurile care au servit ca scenă desfășurării istoriei biblice, de realitățile religioase, sociale, economice și culturale corespunzătoare, de moravurile seminiștilor vremurilor aceloră, fac din ce în ce mai necesar și mai de neocolit apelul la antichitățile biblice, fără de care este cu neputință înțelegerea aprofundată și completă a atîtor pericope de texte neotestamentare. Notate cu grijă și valorificate exigent, aceste antichități au dat naștere disciplinei teologice intitulată *Arheologia Biblică*, una și aceeași pentru studiul biblic al ambelor Testamente.

De dată mult mai nouă este disciplina intitulată *Teologia Noului Testament*. Ea e fructul prețios al unei bune exegeze, sinteză a analizelor de comentariu — și e considerată îndeobște, în cercurile teologice de specialitate, drept, „coroană” sau încoronare a Studiului biblic al Noului Testament.

Cîtăva vreme s-a putut crede că evoluția disciplinelor neotestamentare s-a încheiat aci, numărul ramurilor sistemului Studiului biblic al Noului Testament stabilindu-se la cele șase discipline luate în considerare aci. Aceasta, cu atît mai vîrtos cît *Teologia Noului Testament* — în interpretarea lui Johann Philipp Gabler (din anul 1787) și a teoreticienilor de după aceea — se năștea din nevoia încoronării studiilor tradiționale cu o disciplină sintetică, în măsură să valorifice rezultatele la care ajung toate celelalte surate mai vîrstnice ale ei.⁸

Se pare, însă, că tendința spre rotunjirea numărului care în perspectivă biblică apare, între unități, ca suma complectitudinii,⁹ a acționat și în această împrejurare. Dacă această presu-

⁸ Mai pe larg, în studiul meu: *Introducere în Teologia Biblică*; în: *Anuarul Acad. teol. din Sibiu* pe 1939—40, p. 36—51.

⁹ E vorba de cifra 7. În 7 zile s-a săvîrșit, biblic, opera cea mai completă: facerea lumii, după cartea Genezei; 7 litere are numele mesianic — Hristos — al Mîntuitorului, în textul original al Noului Testament (*Χριστός*).

punere e justă, sau nu, rămîne să arate viitorul. Personal, nu întrevăd, deocamdată, cum s-ar mai putea naște o altă disciplină neotestamentară, de talia celorlalte, deoarece nu transpare — nici măcar cît de vag — necesitatea căreia ar urma să-i corespundă ea.

A șaptea disciplină a sistemului Studiului Noului Testament — în ordinea apariției cronologice — este Istoria vremurilor neotestamentare (sau: Istoria epocii Noului Testament, într-o formulare care mi-a fost sugerată colegial). Fără luminile ei nu ar putea fi înțelese aprofundat și complet niciodată texte ca cele din Luca 2, 1 urm.; 3, 1 urm. ș. a.¹⁰

După dezbateri de durată — care nu odată au stîrnit discuții aprinse — s-a ajuns în prima jumătate a veacului nostru la un acord aproape complet, în sensul ca disciplina Istoriei vremurilor neotestamentare să înglobeze toate realitățile istorice, extracreștine din perioada de timp cuprinsă între veacul IV î.Hr. (precis: anul 338 î.Hr., oînd a avut loc lupta decisivă de la Keronea) și sfîrșitul veacului I (căderea Ierusalimului, la anul 70) sau, după alții, începutul veacului II d.Hr. (marea și ultima răscoală generală iudaică împotriva opresorilor romani, stîrnită și călăuzită de celebrul Barkochba=„Fiul stelei”, din anii 132—135). Din cuprinsul acestei perioade vor fi luate în considerare toate acele realități istorice care aparțin, ca teren de desfășurare, spațiului de apariție a creștinismului, deci atît scena cea mică, Palestina, cît și scena cea mare, imperiul greco-roman, dacă — și numai întru cît — au vreo contingență cu realitățile istoric-religioase ale Noului Testament, contribuind la înțelegerea deplină a acestora.

Istoria vremurilor neotestamentare nu se mărginește la simple inventarieri sau înregistrări de fapte și atitudini — acestea, negreșit exacte — ci ea constată și apreciază substratul lor genuin. Solul datelor documentare este pentru ea numai scară de coborîre în adîncurile evoluției organice a procesului istoric deschis prin întîlnirea dintre iudaismul monoteist și religiile politeiste și filozofia greco-romană ale vremii pe de-o parte, și dintre creștinismul născînd pe de altă parte. Cele dintîi, pornite pe povîrnișul asfințitului lor istoric, cedau locul răsăritului de viață și de lume nouă pe care-l reprezenta creștinismul.

10 Despre ea, mai pe larg, studiul meu intitulat: Istoria vremurilor neotestamentare; în: Anuarul citat, pe 1945—46 și în extras.

Izvoarele care sînt puse la contribuție de noua disciplină teologică neotestamentară pentru documentarea temeinică și completă asupra acestei perioade a istoriei poporului iudeu și a greco-romanilor politeiști depășesc limitele scrierilor biblice. Istoriografi profani greco-romani și istoriografi intermediari (iudeul elenist Filon din Alexandria, filo-romanul Iosif Flaviu din Palestina, ș. a.) își vor adăuga bunele lor servicii acelorale ale Vechiului Testament (tip: cărțile Macabeilor și literatura apocrifă) și ale cărților canonice și apocrife ale Noului Testament, întregite eventual cu ceea ce se poate spicui în chip util din literatura creștină a primelor două veacuri (scrierile Părinților apostolești și ale Apologetilor) și din tradiția iudaică posterioară căderii Ierusalimului.

O cunoaștere preoțească a Noului Testament — adică temeinică, aprofundată, completă — nu e posibilă fără prelucrarea atentă și continuă a studiilor neotestamentare aparținătoare uneia sau alteia din disciplinele de bază ale Studiului Noului Testament. Astfel de studii stau la îndemîna slujitorilor bisericești mai ales în revistele centrale (patriarhale) și eparhiale (mitropolitane).¹¹ Ele sînt alcătuite — toate, chiar și cele cu caracter mai special — în primul rînd spre a-l ajuta pe păstorul de suflete să completeze respectul său pentru Noul Testament ca izvor al Revelației și utilizarea lui drept carte de cult cu abordarea textelor sale inspirate ca preocupare de studiu atent și permanent — și, dacă se poate, cum e de dorit, și intens.

II.

Din cele de mai sus rezultă că Sfînta Scriptură, întreagă, și cu deosebire Noul Testament, trebuie să-și capete în preocupările păstorului de suflete o utilizare pe potrivea însemnătății ei de carte a sa de căpătîi, carte fără egal din punct de vedere religios.

Cum stau lucrurile în realitate?

Cu gînd bun, de îndreptare — și fără cea mai sfioasă intenție de defăimare sau nedreptățire a cuiva — sîntem datori să recunoaștem că utilizarea Noului Testament ca instrument de pastorație și ca stimulent al continuei pregătiri personale a preotului nu este încă proporțională cu însemnătatea lui religioasă. Unii membri ai clerului, activi la altar — mai ales din rîndurile celor cu stagiul îndelungat de slujire preoțească — vădesc față de

¹¹ În primul rînd în seriile lor, reorganizate, din anul 1949 încoace.

Sfînta Carte o teamă nejustificată sau cel puțin o sfiială de neînțeles: teama că prea deasa utilizare a ei ar putea fi considerată alunecare pe cine știe ce primejdioase povîrnișuri eterodoxe; sfiială, pentru că ar fi necuviincios lucru și, de aceea, nepermis să te atingi prea des de ceea ce e sfînt.

Prejudecățile de specia aceasta — căci sînt prejudecăți — trebuie combătute, înfrînte, înlăturate cu răbdare, cu înțelegere, cu bunăvoință din viața noastră religioasă. Ceea ce se bănuiește, yag, a fi alunecare în spre eterodoxie nu se poate întîlni în deprinderile pastorale și în activitatea misionară a preotului ortodox. Manifestare sau poziție eterodoxă față de Biblie în general, față de Noul Testament în special este utilizarea Bibliei în chip exclusiv ca unic izvor al Revelației dumnezeiești, considerarea ei ca atare și mai ales interpretarea arbitrară a cuvîntului ei inspirat, tîlcuirea lui unilaterală, sectară, după cum îl taie capul pe fiecare.

În ceea ce privește sfiiala care nu-l lasă pe unul sau altul dintre noi să se îndeletnicească mai îndeaproape cu citirea Bibliei, aceasta e bună și de laudă dacă-i înțelegea că respect sacru datorit tuturor celor ce ne vin de la Dumnezeu. A ne feri însă de contactul permanent cu Biblia motivînd că nu vrem s-o prihănim cu nevrednicele noastre mîini, este o greșală. Respectul față de Biblie, noi, slujitorii bisericești, ni-l arătăm tratînd-o cu luare-aminte, ca pe-o carte fără pereche — așa dar nu ca pe oricare altă carte, cu toate că orice carte se cuvine să se bucure de considerația omului cult și civilizat. Respectul nostru față de Cartea de căpătîi a creștinătății se vedește și în condițiile în care o păstrăm, în locul în care o așezăm atunci cînd n-o întrebuițăm, în sfiiciunea chiar — aceasta, întru totul justificată — cu care-i întoarcem filele sfințite prin mesajul divin pe care-l poartă. Ce-i mai mult decît atît, e exagerare — o exagerare păgubitoare de suflet, care poate duce la rărirea contactului cu ea și, cu vremea, chiar la ignorarea ei.

Astfel de atitudini față de Sfînta Scriptură trebuie părăsite, acolo unde ele mai dănuiesc. Altcum, dăunează. Dăunează nouă, păstorilor de suflete, dăunează bunului mers al pastorației și dăunează folosului duhovnicesc pe care obștea păstoriților noștri are dreptul să-l tragă din legătura membrilor ei cu păstori de suflete.

Cînd spuneam că Biblia este cartea de căpătîi a preotului am subînțeles totodată că ne sînt încuiate definitiv toate posi-

bilitățile de-a motiva valabil ocolirea ei, absența ei din miezul preocupărilor noastre preotești. De aceea, de mult am recunoscut¹² că bun lucru — și de laudă — a făcut luminata carte „Învățătura de Credință creștină ortodoxă” (apărută la București, în 1952, cu purtarea de grijă a Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian), când a acordat un spațiu atât de remarcabil (p. 4—39) Revelației dumnezeiești și izvoarelor ei, Sfânta Tradiție și Sfânta Scriptură. Insași amploarea care i s-a dat capitolului acestuia afirmă nemărturisit că în visteria mîntuitoare a dreptei noastre credințe Sfânta Scriptură deține o poziție centrală. Evidența aceasta este dator s-o ia în seamă în primul rînd preotul și apoi să țină seamă practic de ea. Iată de ce socotim că „ispitirea” scripturilor este obligație preotească.

Parcă aud pe unul sau altul din cei ce citesc aceste pagini spunîndu-și, în audiență internă, ca pentru sine, că „ispitirea” Scripturii sfinte e de sine-nțeleș pentru preot.

Așa și este — și tocmai de aceea nu voi insista asupra acestui lucru „de sine-nțeleș”. Dar intenția noastră este aceea de-a deștepta în cititor rîvna îndeplinirii acestei obligații din considerente mai superioare, dintr-o necesitate lăuntrică și nu de mîntuială, superficial, de fațadă, bine-știind că obligațiile pastorale pe care le îndeplinești numai fiindcă sînt obligatorii obosesc curînd spiritul nostru și sînt lipsite de trăinicie.

Cercetarea asiduă și atentă a Sfintei Scripturi se cade să fie făcută de noi, preoții, cu toată osîrdia, cu dragoste chiar, ca pentru Domnul. Mai ales nouă — nouă în primul rînd — ni se adresează Sfîntul Apostol Pavel când scrie creștinilor din Colose: „Orice ați face, din suflet să faceți, ca pentru Domnul ... știind că de la Domnul veți lua răsplata moștenirii, căci Domnului Hristos slujiți” (Coloseni 3, 23—24). Aceasta însemnează că înainte de-a fi „ispitită” (adică cercetată atent și temeinic), Biblia trebuie să fie iubită. Iar ca s-o iubim, trebuie s-o cunceaștem prin citire statornică și metodică și trebuie să ne pătrundem de cînstirea și prețuirea pe care au arătat-o față de ea înaintașii noștri întru slujirea Domnului.

Mă gîndesc la înaintașii noștri mai îndepărtați în timp, deoarece cei mai apropiați de noi, din motivele arătate mai sus, s-au menținut față de ea într-o poziție de rezervă care nu se mai

¹² În articolul meu intitulat: Cartea de căpătii a preotului; în revista „Mîtroplia Moldovei și Sucevei”, anul XXXII, 1956, nr. 5, p. 236 urm.

poate perpetua fiindcă nu se poate justifica nici într-un chip valabil.

În conștiința străvechilor generații de credincioși creștini Biblia era cu adevărat, teoretic și practic, unul din cei doi „piepți” ai Bisericii, cum se exprima Sfântul Ipolit.

„Ne adunăm laolaltă să ne reamintim Sfânta Scriptură — scria apologetul Tertullian (veacul II) — când vreo nevoie a timpurilor de față ne îndeamnă, fie ca să prevedem cele ce au să vină, fie ca să recunoaștem timpul de față după cele ce au fost prezise. Oricum ar fi, noi ne hrănim credința cu aceste vorbe sfinte; prin ele ne înălțăm nădejdea, prin ele ne întărim încrederea și întipărim-ne în minte învățăturile sfinte, ne întărim totodată credința. Tot prin ele ne vin chiar încurajări, dojeni și certări în numele lui Dumnezeu”.

Cît de fierbinte ținea la Sfânta Scriptură creștinătatea primelor veacuri se vede și din faptul că însași cinstirea cărții a fost ridicată la rang de cult. Sfântul Varnava Cipriotul, orlăcul de călătrii misionare al Sfântului Apostol Pavel și unchiul Sfântului Evanghelist Ioan Marcu,¹³ a ținut să ducă cu sine Sfânta Evanghelie și în sălașul de vremelnică odihnă a trupului. Săpăturile făcute la mormîntul său, descoperit în insula Cipru, au dat la iveală un exemplar al Sfintei Evanghelii de la Matei, găsit pe pieptul fericitului ostenitor pentru Domnul.

În anul 304, cînd imperiul roman vuia de înverșunarea violențelor poruncite împotriva creștinilor de către cezarul Dioclețian — la îndemnul ferocelui său ginere, Galeriu — un diacon, Euplius, a pășit spre locul muceniciei sale cu Sfânta Evanghelie atîrnată la gît și a murit în tovărășia ei mîngîitoare.

Fericitul Ieronim laudă pe un contemporan al său, prețul Nepotian, care se nevoise într-atîta cu „ispitirea” Scripturii încît a făcut din inima sa o adevărată „bibliotecă a lui Hristos” (pec-tum suum fecerat bibliothecam Christi).

Din cele multe care ar mai putea fi spuse aci, desprindem un amănunt mișcător: Biblia prezida sinoadele, așezată în sala de ședințe pe un jeț înalt, ornat cu draperii bogate. Un mozaic al baptisteriului din Ravena ne-a păstrat imaginea vie a acestui act solemn.

Am evocat aci — cu titlu ilustrativ — doar cîteva aspecte ale atitudinii practice față de Cartea sfîntă, dintr-o vreme în care

¹³ Asupra lui, să se vadă mai pe larg studiul meu intitulat: Sfântul Varnava Cipriotul — apostol al eleniștilor; în rev. „Mitropolia Ardealului”, an. VIII, 1963, nr. 1—3, p. 45 urm.

deprinderea petrecerii întru isipitirea scripturilor sfinte era generală. Nenumărate glorii ale creștinătății patristice care au fost înzestrate de Dumnezeu cu talent poetic — Sfântul Grigoriu Teologul, Sfântul Efrem Sirul, Sfântul Ilarie, Sfântul Ambrozie, Prudentius, Sedulius, Fortunatus și alții, tot atât de demni de-a fi incluși în această pleiadă selectă — au închinat Bibliei cele mai într-aripate versuri de proslăvire. E de sine-înțeles că ei înșiși erau cititori asidui ai Bibliei și la vatra ei și-au dogorit rîvna misionară ce-i însuflețea. Știut este, spre pildă, că Sfântul Ioan Hrisostom nu lăsa să treacă nici o zi fără a citi și asimila pe răgaz cîte ceva din Biblie, iar Epistola către Romani a Sfântului Apostol Pavel o citea din doască-n doască odată la săptămînă.

Acestea — și altele pe potriva lor¹⁴ — preotul trebuie să le cunoască, spre a se pătrunde de conștiința că nimeni altul, din rîndurile credincioșilor, nu trebuie să-l întreacă în rîvna și interesul cu care se apleacă zi de zi asupra slovelor Bibliei; nimeni altul nu trebuie să-l întreacă în capacitatea de-a se pătrunde pe sine — și apoi, în măsura cuvenită, pe credincioșii păstoriți de el — de marile foloase sufletești cu care este împreunată lectura Bibliei, consultarea ei înțeleaptă și luminată, tâlcuirea ei fără greș.

Petrecerea preotului cu cuvîntul inspirat se cade să fie îndelungă și statornică, să facă parte din programul său zilnic. O astfel de petrecere duhovnicească creează deprinderea de-a nu ne mai putea lipsi de tovarășia ei. Cunosce preoți care prelungeau cetăniile personale din scripturi pînă la ceas tîrziu de noapte, mai ales iarna și-au creat o astfel de dispoziție sufletească, încît ar putea spune: „Astă seară, fiindcă mă aflu la sfat cu Cartea descoperirilor divine, o, Pronie cerească, azvîrle cheile dimineții într-o fîntînă!”.

Foloasele cu care este împreunată stăruința în citirea Sfintei Scripturi se răsfrîng favorabil asupra preotului și asupra păstoriților săi. Altcum predică, altcum susține o conversație preotul îmbibat de slovă și învățătură biblică; merg mai departe: altcum înțelege mărețele transformări prin care trece viața oamenilor în înaintatul nostru veac și altcum se aprinde de rîvna de-a participa și el, în cadrele misiunii sale și cu mijloace preo-

¹⁴ Alte amănunte similare la L.-Cl. Fillion: *Introduction générale aux Evangiles*. Paris 1925, p. 87 urm.

țești, la avîntul general de propășire. Un astfel de preot vorbește cum ne-ar vorbi Dumnezeu în locul său, — sau cel puțin cu cuvintele lui Dumnezeu.

Această „biblicizare” a graiului și vocabularului preoțesc merge mîna în mîna cu memorizarea (învățarea de rost) a cît mai multe pericope, versete și expresii biblice iscusit selecționate în acest scop. Memorizarea poate fi dirijată sau întîmplătoare. Aceasta din urmă vine de la sine dacă Biblia este citită regulat, cu atenție și cu dragoste față de cuvîntul ei de Dumnezeu insuflat. Fruntași ai creștinătății primelor veacuri — ca Sfîntul Antonie cel Mare, întemeietorul vieții monastice și Sfîntul Ioan Orbul — au ajuns în fericita stare de-a ști pe dinafară Biblia întreagă. Dar să venim mai aproape — și spațial, și temporal — căci am avut și noi oameni ai Bisericii care au egalat pilda sfinților pomeniți în rîvna lor neobosită de-a cunoaște cruciș și curmeziș Sfînta Scriptură.

Învățătul călugăr blăjan Samuil Micu Clain povestește că „în vremile lui Aaron (episcopul) era la mănăstirea Sf. Treime (din Blaj) Vasile Neagoe († 1762), feciorul protopopului Maniu Neagoe din Broșteni. Acesta, cînd au fost de doi ani, orbise și orb (fiind) învățase de știa de rost tot Ceaslovul, Psaltirea, Testamentul Nou, Acatisturile a(1) lui Iisus, al Preceștii, Octoihul Duminicilor; și știa și Testamentul Vechiu, măcar că (pe) acesta de rost nu-l știa; făcea predicății de se minunau toți de el. Pre acesta întru un rînd episcopul Aaron l-au pus dascăl școalei romînești. Era acesta alt Didim (Orbul), macar că nu era Alexandrinean” — spune învățătul Timotei Cipariu.¹⁵

Și mai aproape de noi — chiar în zilele noastre — avem un exemplu zguduitor de memorizare a textelor biblice, despre care am vorbit altă dată, în alt loc.¹⁶

Se va putea spune — sau măcar cugeta fără glas — că unii ca aceștia n-aveau și nu au altă grijă, pe cea lumească lepădînd-o cu totul și din bunăvreme.

E adevărat, dar noi sîntem preoți și modelele de urmat se cade să ni le căutăm în rîndurile celor ce stau mai presus de noi în osîrdie duhovnicească. Nu-i putem egala în această direcție? Nu ne încumetăm să aspirăm la imitarea sau repetarea excepției pe care au izbîndit-o ei? Să facem măcar atîta cît se poate,

¹⁵ Acte și fragmente. Blaj 1855, p. 107—108. 112.

¹⁶ In art. citat la nota 12.

să plinim în contactul nostru cu Biblia „norma” preotească, dacă aripile avântului și putințelor ne sînt prea scurte ca să năzuim la depășirea ei. Iar norma aceasta, în stilizare biblică, sună așa: „tare în Scripturi”. Dar nu așa cum era „tare în Scripturi” talentatul retor alexandrin Apollo înainte de-a fi intrat în școala catehetică a soților creștini Acvila și Priscila, ci așa cum a devenit el după perioada de instruire care îi astupase lacunele doctrinare. (Cf. pe larg în F. Ap. cap. 18). Preotului, ca și lui Apollo, nu-i trebuie „tărie în Scripturi” unilaterală, ci completă în fond și formă. Ii trebuie cunoaștere *extensivă* a Bibliei ca cea a lui Apollo și cunoaștere *intensivă* a Bibliei ca de preot luminat, ca pabil să învețe pe credincioși. Dobîndindu-le pe amîndouă cu ostenele îndulcite de dragoste față de cuvîntul lui Dumnezeu, va avea parte de satisfacția meritată de-a putea să audă spunîndu-se despre sine așa cum vorbeau de Domnul ucenicii care l-au întîlnit după înviere în drum spre Emaus: „Nu ardea inima în noi cînd ne vorbea ... și cînd ne tîlcuia Scripturile”? (Luca 24, 32). Ajuns odată în această fericită stare, cu siguranță că echipamentul său duhovnicesc va fi și el atît de rezistent și atît de consolidat încît demonul trufirii de sine nu-i va mai pricinui nici un rău, ori cît ar încerca să-și strecoare ghiara lui înveninată prin ochiurile rețelei sale de oțel.

Dar pentru aceasta mai trebuie ceva: meșteșug negreșelnic în tîlcuirea sau comentarea textelor inspirate, căci explicarea corectă a Sfintei Scripturi este de asemenea obligație preotească de neocolit, care nu-l scutește, nu-l dispensează pe nici un slujitor al altarului.

Și acest lucru este ceva de sine-nțelese. Esențialul este, însă, altceva: E posibil ca *fiecare* preot să explice *fără greș orice* texte biblice?

Întrebarea am pus-o deschis, tot la cursurile preoțești de îndrumare și răspunsul pe care l-am primit a fost în cele mai multe cazuri negativ — ceea ce este greșit, precum vom vedea îndată.

Ce este necesar pentru a fi încredințați că posedăm realmente, faptic puțința de-a tîlculi fără greș textele inspirate?

Răspund direct, simplu, fără ocol și fără șovăire: Pentru că preotul să poată explica fără greș orice text biblic este necesar să aibă la îndemîină în tot momentul — în biblioteca parohială sau în cea personală — măcar cîte un comentariu ortodox la fie-

care carte a Sfintei Scripturi, ca să poată recurge la deslușirile lui ori de câte ori îndatoririle pastorale reclamă acest lucru.

Practic, acest lucru este irealizabil. Care preot se poate lăuda cu o astfel de visterie — sau, mai domol exprimat, cîți?... Realitatea este aceasta: Comentariile Sfinților Părinți și scriitori bisericești traduse în românește sînt sporadice, iar lucrările de exegeză ortodoxă de autori moderni și contemporani nu avem la toate cărțile Bibliei. Ce-i de făcut în acest caz?

Lipsa aceasta de materiale bibliografice accesibile și preoților fără cunoștințe de limbi străine — și aceștia formează majoritatea covârșitoare — ar putea fi suplinită prin exegeza integrală a Bibliei în așezămintele de pregătire a clerului Bisericii noastre. Dar, rămînînd mereu pe terenul realităților și al discuției sincere, deschise, trebuie să recunoaștem că fostele facultăți și școli teologice de grad mai mic nu asigurau o astfel de pregătire exegetică studenților lor. Abia prin reforma învățămîntului teologic săvîrșită de Sfîntul Sinod, din inițiativa Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, s-a pus la cale astuparea acestui gol, întocmindu-se o programă a cursurilor Institutelor Teologice de grad universitar care prevede, cel puțin pentru Noul Testament, parcurgerea exegetic-isagogică a tuturor cărților inspirate. Mai mult decît atît: profesorii de specialitate au fost îndrumați să alcătuiască prelegeri rezumative care au și fost elaborate și prezentate Sfîntului Sinod, în vederea editării ca manuale pentru uzul studenților în teologie și, firește, al membrilor clerului.¹⁷

Fapt este că majoritatea preoților activi astăzi la altar n-au avut parte nici măcar de această pregătire exegetică minimală. Unii ca aceștia au puțința de-a țîlcui fără greș orice texte biblice?

Întrebarea este la locul ei, căci obligația de-a exercita fără greș slujirea învățătoarească este dată nu numai în diploma de absolvire a unei instituții teologice, ci și prin *h i r o t o n i r e* și prin încredințarea cu purtarea efectivă a răspunderilor legate de instituirea ca paroh. Nici un preot nu poate, nu trebuie și nu are dreptul să afirme că îi este cu neputință să facă față îndatoririi de-a țîlcui fără greș textele biblice, cu motivarea că n-are mate-

¹⁷ Un prim rod al acestei înalte prevederi a ocîrmuirii noastre bisericești este bine cunoscuta lucrare: Studiul Noului Testament. Manual pentru uzul studenților Institutelor Teologice, tipărit cu aprobarea Sfîntului Sinod și cu binecuvîntarea Prea Fericitului Justinian, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Romîne. București, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, 1954.

rial bibliografic sau cu aceea că școala de teologie prin care a trecut nu l-a pregătit suficient în această direcție. Valabilitatea unei astfel de motivări a încetat odată cu hirotonirea și cu instalarea în parohie.

Important și îmbucurător este faptul că o astfel de motivare nu e necesară, pentru că *fiecare preot în funcțiune are posibilitatea reală de-a explica fără greș orice texte biblice.*

Cum? Rememorându-și legile de bază ale Ermineuticii biblice, aplicându-le cu înțeleaptă luare-aminte, călăuzindu-se de ele în orice împrejurare.

Cursurile de îndrumare a clerului fac din rememorarea, explicarea și exercitarea lor o preocupare de prim rang, în cadrele seminariilor exegetice și practice, spre deplina satisfacție a preoților care se împărtășesc de binefacerile lor. Am indicat mai sus, atunci când am făcut teoria ramurilor Studiului Noului Testament, regulile ermineutice de bază: regula contextului, regula locurilor paralele și regula de aplicare a normei credinței.

1. — Regula contextului prevede că pentru înțelegerea corectă a unui text biblic este totdeauna necesar să explici acel text punându-l în legătură cu contextul din care face parte. Contextul este fie textul care precedează și urmează textul de explicat (context *concomitent*), fie numai textul care-l precedează (când e vorba de un sfârșit de carte sau de capitol — și în acest caz el e context *antecedent*), fie numai textul care-l urmează (când e vorba de un început de carte sau de capitol — și atunci el este context *consecvent*). Evident că de cele mai multe ori contextul este context concomitent (adică îmbină ambele posibilități arătate aci).

Cît de departe se întinde contextul unui text care trebuie explicat?

Nu mai departe decît limitele capitolului sau pericopei din care face parte integrantă. Pericopa — precum se știe — este un fragment mai întins sau mai redus de text inspirat care are înțeles *prin el însuși*. Pericopele sînt foarte bine definite (delimitate) în cărțile liturgice de conținut biblic (Evanghelie și Apostol).

Dacă apelul la context nu lămurește satisfăcător textul care trebuie explicat — sau nu-l lămurește deloc — aplicăm

2. — Regula locurilor paralele. Prin locuri paralele înțelegem toate textele care se ocupă de același subiect — mai pe larg

sau mai pe scurt, mai deslușit sau mai învăluit — ca și textul care trebuie explicat. Identificarea (descoperirea) textelor paralele se face cu ajutorul acelor ediții ale Bibliei sau ale Noului Testament care sînt înzestrate cu „trimiteri” (sau „mînături”) bogate și minuțios înșiruite. Au prioritate textele paralele din cartea căreia îi aparține textul de explicat; în rîndul al doilea — cele din celelalte cărți ale aceluiași sfînt autor inspirat (dacă are mai multe scrieri inspirate); în al treilea rînd — cele despre care Isagogia a constatat că sînt înrudite în conținut cu cartea din care e luat textul de explicat, cu toate că nu aparțin aceluiași autor inspirat; în al patrulea rînd — cele din același grup de scrieri neotestamentare (un text evanghelic, spre pildă, va pune la contribuție în primul rînd locurile paralele din celelalte Evanghelii) și abia în al cincilea rînd textele paralele cele mai îndepărtate.

Rostul apelului la regula ermeneutică a locurilor paralele se poate exprima astfel: Explică un text dificil de comentat cu alte texte inspirate care se ocupă mai pe larg — sau mai deslușit — de același subiect.

Dacă nici așa nu merge — și, uneori, nu merge nici așa — atunci recurgem la

3. — Regula de aplicare a normei credinței.

Sfînta noastră Biserică Ortodoxă Romîină are o învățătură de credință și morală *d e f i n i t i v* formulată și bogat explicată, la puterea de înțelegere a tuturor categoriilor ei de credincioși. Cunoașterea aprofundată a acestei învățături este cu adevărat ceva de sine-nțelese pentru fiecare preot. Ea nu comportă nici o dispensă și poate fi reîmprospătată mereu prin utilizarea metodică a prețioasei cărți publicată de Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, amintită mai sus (iar apoi și de Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Firmilian al Olteniei); sau prin concentratul Catehism editat de către Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Justin al Moldovei și Sucevei la Sibiu și Iași (1956).

Experiența dovedește că uneori ne aflăm în imposibilitatea de-a ne descurca exegetic cu contextul și cu locurile paralele. Din aplicarea atentă a acestor reguli a ieșit totuși o oarecare exegeză. Avem cumva îndoieli asupra exactității ei? Chiar dacă nu le avem, e bine să vădăm prudență față de orice tâlcuire care nu are acoperirea competentă a unui eminent comentariu ortodox răsăritean. În acest caz, *confruntăm* explicarea la care am ajuns cu ceea ce prevede doctrina Bisericii noastre în problema

sau chestiunea respectivă. Dacă explicarea noastră coincide cu învățătura Bisericii, explicarea noastră e corectă; dacă nu, explicarea *noastră* e defectuoasă (și nu doctrina Bisericii, firește).

Această metodă de lucru este o *verificare* care se recomandă să fie făcută chiar și atunci când sîntem foarte siguri că am brodit înțelesul exprimat de sfîntul autor inspirat întru smerenia slovei.

Un exemplu corect, de caracter aplicativ, ne va lămuri în chip desăvîrșit.

III.

Pentru exemplificare, recurgem la textul evanghelic: „Nu ceea ce intră în gură întinează (spurcă) pe om, ci ceea ce iese din gură, aceea întinează (spurcă) pe om” (Matei 15, 11).

La prima privire, s-ar părea că textul acesta pledează pentru lipsa de folos trupesc și sufletesc a postului creștinesc. E de remarcat că acest text reproduce înșiși spusele Domnului și Mîntuitorului nostru Iisus Hristos, ceea ce însemnează că este un text de maximă greutate autoritativă. Menționăm apoi, în treacăt — deși acest lucru nu este strict necesar să-l facem — că în munca de propovăduire prozelitistă a anumitor grupări creștine ostile cultelor istorice, pe teren s-a făcut uz nu odată de această exegeză superficială — abuzivă și tendențioasă — spre a clătina încrederea tradițională a credincioșilor Bisericii noastre și ai celei romano-catolice în legitimitatea și utilitatea instituției postului. Mîntuitorul însuși — s-a spus și s-a susținut — dez-minte pretenția Bisericilor vechi de-a „impune” credincioșilor lor renunțările trupești și sufletești pe care le implică practicarea periodică a postirii și ajunării. Să fie oare așa?

Presupunem că ne lipsește un comentariu ortodox la Evangelia întâia. De aceea, punem în aplicare regula ermeneutică a contextului, spre a încerca să ne dăm seama cum stau lucrurile de fapt.

Contextul versetului respectiv este pericopa din Matei 15, 1—21.

Din lectura lui atentă rezultă că, în cazul de față, nici vorbă nu-i de instituția postului, nici direct, nici pe cale de aluzie, ci de-o dispută în legătură cu datina iudaică — bună și de laudă din punct de vedere igienic, dar fără însemnătate religioasă — de-a spăla mîinile înainte de mîncare. Ucenicii Mîntuitorului —

desigur din cauza grabei sau a foamei și nu din lipsă de respect față de datinile iudaice, pe care continuau să le respecte cu strictețe și cu convingere — au fost surprinși de „niște cărturari și farisei din Ierusalim” frîgînd pîine cu mîinile nespălate. Pîrîndu-i Mîntuitorului, îl înfruntau indirect și-l învinuiau pe El de această neglijență — care era numai atît, nu călcarea de Lege. Pîra a fost făcută cu vădită răutate și cu intenția nemărturisită de-a slăbi autoritatea lui Iisus și a Apostolilor Săi în fața norodului. Tocmai de aceea Mîntuitorul o respinge atît de prompt, cu o contra-învinuire care afectează porunca a cincia din Decalog. Pîrișii erau astfel demascați ca călcători de Lege. Așa fiind, aveau ei căderea să pună în cumpănă religiozitatea ucenicilor Mîntuitorului pentru că au călcat, întîmplător, o datină obștească? Nu. Pîrișul e oricum mai vinovat decît învinuitul.

Mîntuitorul nu neagă călcarea, ocazională, a datinei respective și nici n-o aprobă, dar nu-i dă proporțiile inadmisibile pe care i le-au dat — exagerat și tendențios — cărturarii și fariseii din Ierusalim. Ea va rămîne, însă, fără consecințe — continuă a arăta Mîntuitorul — căci cu eliminarea murdăriei introduse în corp prin pîinea frîntă cu mîinile nespălate se însărcinează de la sine organismul, prin aparatul digestiv. Acesta, din orice specie de hrană, reține substanțele nutritive și le îndepărtează pe celelalte.

Firește, ucenicii Mîntuitorului aveau să desprindă din acest episod îndemnul de-a nu mai comite pe viitor imprecuții care să dea prilej de sminteală iudeilor legalisti, punîndu-le la îndoială religiozitatea. Pe de altă parte, atît ei cît și potrivnicii lor, trebuiau să ia la cunoștință că nu mîncarea introdusă în organism cu mîini nespălate întinează ființa noastră, ci ceea ce iese din gură, aceea întinează pe om. „Cele ce ies din gură, din inimă ies, și acelea spurcă pe om. Că din inimă ies gîndurile (intențiile) cele rele, uciderile, rădesfrînările, desfrînările, furtişagurile, mărturiile mincinoase, hulele. Acestea sînt cele ce spurcă pe om, iar mîncînd cu mîinile nespălate omul nu se spurcă” (Mt. 15, 18—20).

Concluzia: adevărata religiozitate este curăția inimii, care nu pricinuiește nici o vătămare aproapelui nostru fiindcă e străină de orice înfățișare a păcatului.

În cazul de față aplicarea regulei ermeneutice a contextului ne-a ferit de greșala de-a atribui textului inspirat — și, deci, Mîntuitorului însuși — înțeles și intenții pe care nu le-a avut.

Regula respectivă, aşadar, stă în slujba adevărului obiectiv.

Să presupunem, însă, că recurgerea la regula contextului n-ar fi fost concludentă şi eficace şi să apelăm la regula locurilor paralele.

De vreme ce există o interpretare care trage din textul în cauză concluzii cu privire la instituţia postului, firesc este, pentru propria noastră încredinţare, să recurgem la acele texte în care Mîntuitorul se exprimă *direct* despre post.

Se ştie că postul — înainte de-a deveni instituţie creştină — a fost instituţie iudaică. Iudeii credincioşi posteau două zile din săptămîină (luni şi joi). Inafară de aceasta, ei mai ţineau cu stricteţe cîteva posturi sezoniere, peste an.

În Predica de pe Munte, între altele, Mîntuitorul s-a pronunţat şi asupra instituţiei postului (vezi Mt. 6, 16 urm.). Vorbeşte despre ea ca despre un element component de sine-nţeles al ordinei de viaţă religioasă-morală creştină. Cu alte cuvinte, nu pune în discuţie utilitatea şi necesitatea postului ca atare, ci îl reglementează, dîndu-i conţinut, interiorizîndu-l, transformîndu-l din pură formalitate, din ritual sterp, în element de trăire duhovnicească şi în instrument de perfecţionare religioasă morală. De aceea zice: „Şi cînd postiţi...” (Mt. 6, 16) faceţi aşa şi nu altfel. Prin urmare, în textul din Mt. 15, 11 nu poate zăcea o atitudine negativă faţă de post, căci Mîntuitorul nu se contrazice pe sine însuşi cu nici un prilej şi nu manifestă nici în cazul de faţă vreo intenţie de-a se autorectifica, de-a retracta oarecum cele zise mai înainte, în Predica de pe Munte.

Mai mult decît atît: Mîntuitorul însuşi a instituit cu anticipaţie unul din posturile noastre anuale, pe cel mai mare dintre toate — Postul Sfinţelor Patimi. Textul din Mt. 9, 14—16 e lipsit de echivoc în această privinţă. În cazul de faţă, avem de-a face cu o nedumerire — corect exprimată — a ucenicilor Sfîntului Ioan Botezătorul: „Pentru ce noi şi fariseii postim mult, iar ucenicii tăi nu postesc”? — l-au întrebat ei, ocazional, pe Mîntuitorul Hristos. „Iar Iisus a zis lor: pot oare fiii nunţii să jelească pînă cînd mirele este cu ei? Ci vor veni zile cînd mirele se va lua de la ei şi atunci vor posti” (Mt. 9, 14b—15).

„Fiii nunţii” — fraţii de mire — sînt Sfinţii Apostoli. „Mirele” este Mîntuitorul. El e cu ei cînd se petrece episodul în cauză. Prin urmare, Sfinţii Apostoli n-au motiv să fie mîhniţi şi să-şi manifeste întristarea prin post. Dar — şi acum se face trecerea la pragul profetic al pericopei — Mîntuitorul ştie că va veni vre-

mea patimilor Sale, cînd „Mirele” (El) va fi luat (adică smuls) din mijlocul Apostolilor Săi. Atunci, aceștia vor jeli și jalea lor se va concretiza nu numai în lacrimi, ci și în înfrînarea de la mîncăruri sățioase. Prin această proorocie — care este totodată o prevestire în plus a Patimilor Sale — Mîntuitorul încuviințează instituirea Postului Mare, instituire pe care o socotește ceva de sine-nțeleș.

Concluzia: și textele examinate infirmă opinia acelor care descopăr nejustificat în Mt. 15, 11 o declarație ostilă postului creștinesc.

Dar să presupunem că nici aplicarea regulei ermineutice a locurilor paralele nu ne-ar fi dus la un rezultat concludent și să recurgem la ultima posibilitate de lămurire care ne-a mai rămas, la regula de aplicare a normei credinței.

De fapt, poziția Bisericii noastre față de instituția postului este exprimată — succint și categoric — în nu mai puțin decît în patru din cele nouă Porunci bisericești. Întîia din acestea — porunca a II-a bisericească — stabilește fără echivoc că drept-credinciosul creștin ține toate posturile de peste an. Celelalte — poruncile a IV-a, a VII-a și a IX-a confirmă prin dispoziții de amănunt prevederile poruncii a II-a. Lucrurile sînt atît de clare încît nu mai e necesar să recurgem la Mărturisiri de credință, bine-știind că acestea nu fac altceva decît explică poruncile respective.

Așa fiind, e limpede că orice exegeză a vreunui text inspirat — deci și a celui în discuție, din Mt. 15, 11 — care contravine poruncilor bisericești (așadar doctrinei și practicei Bisericii noastre) este o exegeză falsă, eronată, o exegeză care trebuie părăsită și combătută acolo unde e întîlnită.

Biserica nu silește pe credincioșii ei să postească. Ea ne recomandă doar să postim — și stabilește soroacele cele mai indicate pentru postire.

*

Grea slujbă-i explicarea corectă a textelor biblice! Pe bună dreptate s-a spus că ea încarcă pe umerii exegetului — în cazul de față: păstorul de suflete — poveri adeseori strivitoare. Ars interpretandi — crux interpretum, spuneau cei vechi. Și aveau deplină dreptate. Dar „crucea” acestei „arte”, pentru noi, slujitorii sfintelor altare, se ușurează și încetează să mai fie povarnică dacă primenim mereu cunoștințele noastre teologice și aplicăm

cu calm, cu tact, cu socoteală legile de bază ale Ermeneuticii ori de câte ori ne lipsesc luminile unor comentarii autorizate la cărțile Bibliei.

Așa să facem — și nu altfel!

În aceea ce privește Biblia peste tot și Noul Testament în special — fiindcă de la el am pornit expunerea de față — super-regula pe care sîntem îndatorați s-o respectăm în orice împrejurare, ca să nu greșim cînd facem exegeză, este aceasta: Să năzuim și să ne silim — cu răbdare, cu atenție, cu inimă curată și încălzită de puterile rugăciunii personale — a desluși în slova scripturilor sfinte gîndul întreg al autorului inspirat, neafectat de nici un adaos sau corectură omenească, neștirbit de nici o considerație periferică, de ordin subiectiv. Ne place ori nu ne place — și trebuie să ne placă! — acest gînd trebuie respectat și împărtășit mai departe, credincioșilor Bisericii noastre, cu deplină fidelitate.

Să nu uităm că „în numele Bibliei” s-au săvîrșit destule fărădelegi și greșeli înspăimîntătoare, cu consecințe dezastruoase asupra evoluției evenimentelor istorice și cu pagube imense pentru sporul Evangheliei lui Hristos în lume.

Un cler luminat, cult, îndoctrinat și înduhovnicit este o păvăză împotriva greșelilor care se pot săvîrși — din motive pseudo-religioase intenționate sau provenite din ignoranță — în dauna nu numai a Bisericii noastre, a obștei ei dreptcredincioase, ci și în dauna relațiilor noastre firești cu semenii noștri. Pentru evitarea lor, ca și pentru curmarea lor acolo unde nu au putut — sau nu pot — fi prevenite, este necesar, între altele, ca clerul nostru să vădească toată conștiința sa preoțească despre modul în care trebuie considerată și tratată Sfînta Scriptură.¹⁸

18 Altă bibliografie, pe lîngă cea indicată în text, la tema tratată aci, ar cuprinde următoarele studii și lucrări: Arhim. Nicodim Munteanu (ulterior: patriarh al Bisericii noastre): Biblia ca temelie a educațiunei și culturai popoarelor. Galați 1907. — Prof. Dr. Nicolae Bălan (ulterior: mitropolit al Ardealului): Un congres biblic românesc. (Retipărire din „Revista Teologică”). Sibiu 1912. — Prof. Nicolae Colan (actualul mitropolit al Ardealului): Biblia și intelectualii. Sibiu 1929. — Miron (fost patriarh): Cuvînt înainte la Biblia Sf. Sinod. București 1936, p. IX—XXX. — Arhim. Iuliu Scriban: Biblia ca unealtă culturală. Curtea de Argeș (1939). — Gr. Marcu: Tare în Scripturi; în „Revista Teologică”, Sibiu 1937 (și apoi reprodușă în volumul: Studii Biblice. Sibiu 1940). — P. Deheleanu: Frumuseți literare în Sfînta Scriputră. Cu o prefață de Gala Galaction. Arad 1946. — Diacon Prof. N. I. Nicolaescu: Biserica Ortodoxă, păstrătoarea celor mai bune tradiții și metode de exegeză biblică; în rev. „Studii Teologice”, București 1952 (nr. 3—4). — Gr. Marcu: Cunoașterea aprofundată a Sfîntei Scripturi, îndatorire de căpetenie a preotului zilelor noastre; în rev. „Studii Teologice”, București 1952 (nr. 3—4).

Să nu uităm în nici o împrejurare cuvîntul Apostolului care ne încredințează că „toată Scriptura este insuflată de Dumnezeu și de folos spre îndreptare, spre înțeleptirea care duce la dreptate, ca omul lui Dumnezeu să fie desăvîrșit și *gata la orice lucru bun*” (II Tim. 3, 16).

Pr. Dr. GRIGORIE MARCU

Profesor la Institutul Teologic de grad Universitar, Sibiu

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

CITEVA INSEMNĂRI DESPRE MĂNĂSTIREA SIBIELULUI

La 20 km Nord-Vest de Sibiu se află așezat satul Sibiel, a cărui origine se pierde în negura vremurilor.

Viața religioasă a sibielenilor din secolele trecute ne este foarte puțin cunoscută.

Cele mai vechi urme ale lăcașului sfânt, cunoscute la Sibiel, au fost „chiliile”. Chiliile sînt ruinele unei mănăstiri vechi, ale cărei urme abia se mai cunosc și care era cunoscută prin împrejurimi sub numele de „Mănăstirea Sibielului”. Această mănăstire, înconjurată din toate părțile de munți înalți, acoperiți cu păduri de fag, era așezată într-o poenită de pe malul drept al riului Sibiel, la vărsarea văii Sibielașului în rîu și la o distanță de 4 km de sat.

Mai în sus, pe rîul Sibielului, cale de o oră, se aflau „chiliile Săliștii”, sau Mănăstirea Săliștii. Ea a scăpat în anul 1761 de distrugerile poruncite de generalul Buccow,¹ însă în 12 mai 1786 se amintește dărîmarea ei.² Dar la această dată a fost dărîmată numai biserica, pentru a se clădi una nouă. Biserica a fost începută, dar nu a fost terminată. Pînă astăzi se păstrează zidurile din piatră ale bisericii. „Despre chiliile săliștenilor — spune Petru Turcu Cătana, bătrîn din Sibiel — atît am auzit, c-au zidit biserica din nou pînă la vîrghină, dar dacă s-au risipit cei (călugării) de la chiliile Sibielului, s-au dus și ei și-au lăsat lucrul neisprăvit”.³

Despre Mănăstirea Sibielului s-a interesat într-o oarecare măsură înv. Nicolae Bembea, care menționează în Protocolul conferințelor învățăto-rești, între anii 1911—1917, cîteva date culese de la bătrînii satului și în special de la Petru Turcu Cătana, bătrînul din Sibiel, născut în 1832 și care spune că informațiile acestea le-a auzit de la tatăl său și de la alți bătrîni din sat.

Mănăstirea Sibielului era compusă din locuințele călugărilor, făcute din lemn și o biserică tot din lemn. O toacă din lemn, iar mai tîrziu împreună cu un clopot, chemau credincioșii la biserică. Clopotul avea circa 80 kg. Inscripțiile de pe el, luate de sus în jos, erau următoarele:

Inelul I: Decor de frunze de vie cu boabe de struguri.

1 „Cultura creștină”, 1919, p. 164. Șt. Meteș, Mănăstirile romînești din Transilvania și Ungaria, Sibiu, 1936, p. 138.

2 Șt. Meteș, op. cit., p. 141.

3 N. Bembea, Protocolul conferințelor învățăto-rești. Manuscris, p. 75.

Inelul II: Făcut de Wilhelm Gottsching în Sibiu (inscripție cu litere latine).

Inelul III: Oprea Ioan Soră, Erei Popa George 1773 (inscripții cu litere cirilice). Sau prefăcutu 1874 pe cheltuiala bisericii (litere latine).

Inelul IV: In jurul gurii clopotului: Decor de frunze verticale cu creștături adânci, cu două vîrfuri în sus și unul în jos.⁴

Această mănăstire a scăpat neatinsă de furia generalului Buccow și a dăinuit pînă la sfîrșitul secolului XVIII. În arhivele de stat din Viena se menționează că în 12 mai 1786 mănăstirea a fost dărîmată, dar în realitate, ea a supraviețuit și după această dată. Existența ei este amintită în 1792, cînd zugravul Vasile Muntean din Săliște zugrăvește un prapor pe care e scris: „Praporul mînăstirii Sibiului”. Acesta a fost făcut pe cheltuiala lui Stanciu Pîrtoagă din Cacova și îl dăruiește mănăstirii Sibiului.⁵

Petru Turcu Cătana, povestește că „pe cînd eram de vreo 10 ani, am auzit de la tatăl meu și de la alți bătrîni, că biserica de lemn de la chiliile a fost vîndută la Șura Mare sau Șura Mică și cu banii de pe ea s-a zidit turnul bisericii din sat. În locul ei judele Săvoi a cărat piatră să facă o biserică din piatră” dar nu ajunge să se înceapă zidirea bisericii mănăstirii din cauza alungării călugărilor de aci Biserica de lemn a fost vîndută după anul 1792 și înainte de anul 1794, an cînd se zidește turnul bisericii din sat.

După anul 1800 „Puterea străină a desființat mănăstirea pe motiv că ea ar fi „sălaș hoților”.⁶ „Domnii din Sibiu — povestește Petru Turcu Cătana — care au venit de au oprit mănăstirea și au alungat pe călugări, au ținut judecată în drum, la umbra unui nuc. Pe cînd au terminat judecata s-a rupt o cracă mare a nucului și a căzut tocmai pe masă de a făcut o zdrob și hirtile toate le-a risipit. Dar chiliile de atunci au rămas pustii”.⁷

La desființarea Mănăstirii Sibiului a contribuit în cea mai mare măsură faptul că mănăstirea aceasta a fost totdeauna ortodoxă. Ea, ca și alte mănăstiri ortodoxe, împiedica credincioșii din împrejurimi să adere la unire, lucru care a produs multe nemulțumiri uniților.

Invinuirea care s-a adus Mănăstirii Sibiului că aci s-ar fi încuibat hoții și că ea ar fi „sălaș hoților” este o învinuire care s-a adus tuturor mănăstirilor ortodoxe ca să fie un motiv de desființare. Preotul și cronicarul vremii din Scheiul Brașovului spune, în cronica sa, că „popa Vasile protopop la Făgăraș s-a sfătuit cu vlădica Aron de au mers la comandirul ghinărar Buccow, spunîndu-i multe minciuni și zicînd că în acele mănăstiri sînt gazde de hoți și așa poruncind ghinărarul Buccow au ars acele mănăstiri”.⁸

La desființarea mănăstirii au contribuit și preoții din Sibiul și jur: „călugării — spune Petru Turcu Cătana — erau pîriți mereu de popi că le mănîncă venitul din sat”.⁹

4 Cf. N. Bembea, op. cit., p. 132.

5 O. Ghibu, „Telegraful Român”, Sibiu 1905, No. 115 și urm.

6 N. Bembea, op. cit., p. 74.

7 N. Bembea, op. cit., p. 74.

8 St. Meteș, op. cit., p. LXXXVI.

9 N. Bembea, op. cit., p. 75.

Locuințele călugărilor au supraviețuit pînă către anul 1840. „Chiliile le-am pomenit și eu — afirmă Petru Turcu Cătana — erau nește case goale, dar n-am pomenit călugări că i-au risipit puterea. Pe acolo unde a fost crucea se zice că a fost altarul bisericii cea veche de lemn”.¹⁰

Din tot complexul mănăstirii, astăzi se află numai o mică chilie din lemn, împodobită cu icoane și care a fost construită de țărani din Sibiel spre sfîrșitul secolului trecut, pe locul unde era biserica.

După desființarea mănăstirii, averea ei a trecut la biserica din Sibiel, care mai păstrează și astăzi praporul zugrăvit de Vasile Muntean în 1792, amintit mai sus, apoi clopotul și „mai multe cărți slavonești, manuscrise și tipărituri, dintre care pe scoarța uneia se află scris că este a mănăstirii Sibielului. Probabil că și antimisul pe care biserica din Sibiel l-a dăruit consistoriului acum vreo 30 de ani (scris în 1905) a fost tot de la acea mănăstire”.¹¹

Despre călugării care au viețuit în această mănăstire mai vorbesc doar cîteva morminte ce se găsesc în poenița unde se aflau chiliile și biserica. Cîteva cruci de lemn, puse de credincioșii din Sibiel, în locul celor ce au fost odinioară și s-au putrezit în mai multe rînduri, străjuiesc la căpătiul foștilor călugări, ale căror nume s-au uitat de mult. Singurul călugăr rămas cunoscut este ieromonahul Varlaam Moldovan, care scrie aici, în 1716, un Triodion¹² cu 202 foi. El are o legătură mai nouă, făcută în pinză și cu călcîiul în piele. O parte este scrisă în romînește iar altă parte în slavonește. Pînă la foaia a zecea e scris pe o singură coloană, iar de aci înainte este scris pe două coloane. Capîtolele și frontispiciile sînt împodobite cu desene în culori. Pe fila întîia, încadrat cu desene colorate, se află titlul: *Triodionu, Dumnezeulu celu sfîntu, carele cuprinde în sine toată slujba. Dumineca intru care se cetește sf(i)nta Ev(unghe)lia a pildei vameșului și a fariseului. Scris într-acesta chipu de smerîtu lu eromonah ihthithscu Varlam. Și l-amu scrisu la Sf(i)nta mînăstire ot Sibiel. Leatu de la f(ac)erea lumii 7224, iar de la H(risto)s 1716*. Apoi scrie mai jos „Această sfîntă carte am scris o eu eromonahul ihthithscu Moldovanu, leat 7225, ot Hs 1716”.

În partea de jos a foilor 65—69 se află următoarea însemnare: „*Acestu sfîntu triod să să știia că s-au cumpărat 26 fl(o)r(ini) în judecata Cindăi și s-au dat de pomană sfîntni biserici a Săliștii. Deci cine s-ar ispiti a o vinde, sau a o schimba, s-au a o tăgădui, unul ca acela să fiia afurisit și anatema, herul, pietrile să ruginească și să putrezească, iar trupul lui să ste întregu și să fiia lăcașul lui într-unu locu cu al Iudii Leat 7225, 1717, roc*”.¹³

Locul unde a fost mănăstirea Sibielului este considerat de localnici loc sfînt. În vremurile vechi, credincioșii din Sibiel mergeau a treia zi de Rusalii în pelerinaj la chilii, unde se făcea parastas pentru călugării îngropați aci, sau o sfeștanie. Parastasul era făcut cu făină dată de femeile bătrîne din sat. După ce se termina slujba religioasă, oamenii treceau

10 Idem, p. 75.

11 O. Ghibu, op. cit.

12 I. Bianu și G. Nicolăiasa, Catalogul manuscriptelor romînești, vol. III. Craiova 1931, p. 30.

13 Idem.

peste valea Sibielaşului şi frigeau mlei şi beau vin. Apoi se întindea hora în poeniţă şi numai seara se întorceau acasă. Acest obicei s-a păstrat pînă nu de mult. Se mai obişnuia ca atunci cînd era secetă mare, credincioşii şi preotul să meargă la „chilii” şi să facă slujbă de ploaie.

Dar şi obiectele care au aparţinut mănăstirii erau considerate sfinte. Cînd se apropia o furtună mare sau să bată piatra „să trage clopotul cel de la chilii că-i sfînt şi împrăştie vremea cea mare”.

Despre călugării şi mănăstirea Sibiului s-au păstrat cîteva tradiţii dintre care amintim următoarele: „Călugării care şedeau la chilii erau oameni buni şi credincioşi. Ei ieşeau cu blidu în Sibielaş şi băgau blidu în apă şi-l scoteau plin cu peşte şi luau numai cît le trebuiau lor pentru mîncare, pe ceilalţi îi slobozeau iar în apă”.¹⁴

„După ce chiliile au rămas pustii, un om din Sibiel, trecînd pe acolo, a furiat o uşă de la chilii ca să o pună la un coteţ acasă că n-avea uşă. A luat-o în spate şi a pornit cu ea spre casă, dar cînd a ajuns cu ea la Poiana mare (o poieniţă la cca 1 km de la chilii spre sat), s-a pus să hodi-nească, da n-a mai putut-o pune jos că i s-a lipit de spate. S-a întors cu ea iar la chilii şi cînd a pus-o la locul de unde a luat-o, i s-a dezlipit din spate. În locul din Poiana mare unde a vrut să hodi-nească este şi acum o cruce de lemn”.¹⁵

Aci, la mănăstire, era o şcoală unde mergeau copiii care voiau să se facă preoţi şi cantori la biserică.¹⁶ Ei învăţau de la călugării de aci scrisul, cititul, cîntările religioase şi slujbele bisericeşti.¹⁷ Şcoala aceasta a fost frecventată şi de alţi copii, care doreau să înveţe carte. Astfel se poate deduce că începuturile şcolii din Sibiel şi jur îşi au originea în această mănăstire. Sub influenţa acesteia, preoţii din Sibiel înfiinţează o şcoală în sat, pe lîngă biserică, pomenită în anul 1740. Dar şi după această dată, cei ce doreau să devină slujitori ai bisericii se duceau tot la mănăstire să înveţe.

Mănăstirea Sibiului a fost şi un centru unde s-au scris şi s-au copiat cărţi. În afară de Triodul scris aci de ieromonahul Varlaam, amintit mai sus, se menţionează că, la desfiinţarea mănăstirii, mai multe manuscrise au trecut la biserică.¹⁸ O tradiţie (rămasă şi spusă de Maria Banci din Sibiel, născută în 1851 şi care a locuit la nr. 30) arată că popa Oprea Cornea din Sibiel (care a locuit la nr. 231), „avea o ladă mare plină cu cărţi sfinte; unele erau de la mănăstire şi cînd a venit rîul Sibiului, pe la anul 1871, mare cum n-a mai fost niciodată, a rupt casa popii şi a luat lada cu cărţile şi le-a dus” şi astfel s-au pierdut manuscrisele şi desigur şi alte însemnări, care ne-ar fi permis să cunoaştem multe lucruri din istoricul mănăstirii şi al satelor din jur.

ION BEMBEA

14 N. Bembea, op. cit., p. 74. Cf. Inf. Ana Dordea numită Ana Căcoveana n. 1834.

15 Idem, p. 74.

16 Şt. Meteş, op. cit., p. CVII. Cf. Inf. Maria I. Bîrsu din Sibiel născ. 1888.

17 Şt. Meteş, op. cit., p. CVII.

18 O. Ghibu, op. cit.

IDEI MORALE ȘI SOCIALE ÎNAINȚATE ÎN GÎNDIREA LUI HESIOD

I. INTRODUCERE

Citind poemul literar *Munci și zile* al lui Hesiod,¹ am simțit o mare satisfacție sufletească, pentru că am găsit aici o seamă de idei morale și sociale foarte înaintate pentru vremea sa. Ne-a impresionat plăcut aprecierea virtuții, lauda muncii, valoarea socială a dreptății, necesitatea solidarității umane, binefacerile păcii, nenorocirile războiului etc. Ideile acestea sînt cu atît mai vrednice de admirat și de remarcat cu cît vin din epoca presclavagistă. Ele revelează fondul etic al naturii umane din comuna primitivă, care s-a schimbat treptat, cu cît omul a înaintat în istorie.

Înainte de-a intra în fondul problemei, ne propunem să aruncăm o privire asupra epocii lui Hesiod și să prezentăm sumar concepția sa etico-filozofică despre lume și viață, din care a ieșit opera sa literară.

II. HESIOD — EPOCA ȘI OPERA SA

Epoca. Biografia sumară a lui Hesiod, vechi poet grec, o cunoaștem din cele relatate de el însuși. El a fost fiul unui agricultor mijlocăș din Elada, emigrat în Beoția. A trăit în localitatea Ascra, la poalele Heliconului și — ca țăran simplu — a dus o viață aspră, împreună cu toată familia sa.

După unii comentatori, ca I. Trencsenyi-Waldapfel, istoric maghiar, Hesiod a trăit la sfîrșitul sec. VIII și începutul sec. VII î.Hr., adică în epoca în care lua naștere diferențierea socială. El își sprijinește teza pe fabula uliul și privighetoarea din poemul *Munci și zile*, din care morala se desprinde clar: „Cel ce

1 Trad. în rom. de St. Bezdechi, București 1957, p. 85.

se împotrivește celui puternic este un neghiob, / Căci va fi înfrînt și pe lîngă ocări, pătîmi-va durere" (v. 203—4). Observația e justă, altminteri fabula nu-și are rostul aici.

După alți comentatori, Hesiod a viețuit într-o epocă în care procesul diferențierii sociale era neînsemnat, orînduirea sclavagistă încă nu luase ființă, ci abia începea, dovadă este faptul că bazileii și proprietarii lucrează ogorul — ca și-n poemele homerice — împreună cu argații lor.

Exploatarea sclavagistă, caracteristică epocii următoare, nu intrase încă în procesul producției.² Altfel nu se explică sfatul lui Hesiod către fratele său Perses: „Cînd vremea de arat a sosit pentru oameni, / Tu împreună cu-argații degrab te-apucă de muncă" (v. 452).

Trebuie să remarcăm că aspectul social aproape nediferențiat din poemul lui Hesiod este mult asemănător cu cel din Iliada și Odiseea, fapt care a determinat pe unii istorici, ca Alexis Pierron, să pună ipoteza stranie, dacă nu cumva Hesiod a trăit înaintea de poetul orb Homer.³ Dacă ipoteza cade, rămîne adevărul că în poemele homerice și hesiodice se descrie același fel de viață. Așa susține Th. Gomperz și S. M. Sobolevski.⁴ Aceasta arată că în răstimpul sec. XV—VII î.Hr., cînd se făuresc legende descrise de Homer și Hesiod, orînduirea socială în Peloponez, Atica și Beoția — ca și pe coastele de Vest ale Asiei Mici stăpînite de greci — era în general asemănătoare. Pe fondul comun al relațiilor economice s-a țesut aceeași organizație socială, din care s-a plămădit, apoi, mentalitatea care se reflectă în ideologia operelor din acea vreme. Aceasta marchează stadiul sfîrșitului comunei primitive și trecerea ei la forma statului sclavagist.

Desigur că sclavia apare și-n epoca homerică și hesiodică, dar este sporadică și de altă manieră, radical deosebită de sclavia perioadelor următoare. Acum sclavii fac parte integrantă din familia stăpînilor.⁵ Ei sînt socotiți ființe raționale și cu demnitate umană — cum nu vor fi considerați mai tîrziu, pe vremea lui Aristotel, care-i cobora la simple unelte de muncă, egali cu animalele.⁶ Sclavii sînt respectați și chemați să participe la grija și treburile casnice, ca toți ceilalți membri din familie. Ei sînt prietenii și sfătuitoarii stăpînilor și se bucură de foarte încrederea

2 Cf. Id., *ibid.*, p. 17.

3 Cf. *Histoire de la littérature grecque*, Hachette, Paris, 1882, p. 89.

4 Cf. *Munci și zile*, p. 8.

5 Cf. *Grecia antică*, V. V. Struve și D. P. Kallistov, București, 1958, p. 101.

6 Cf. *Politica*, trad. Șt. Bezdechi, București 1921, p. 27.

lor; li se dă în seamă turme de animale și avuții mari, de care dispun după voia lor. Munca este cinstită și onorată de toate clasele sociale; de aceea toți o prețuiesc și o fac cu drag.

Procesul diferențierii începe în rîndul membrilor liberi din comuna primitivă în mod lent și treptat. Se crează o aristocrație financiară și gentilică, ce ia locul prim la mese, la friptură și pahare de vin.⁷ Din rîndul acestei aristocrații se aleg bazileii, conducătorii tribului în război și judecătorii săi în vreme de pace. Diferențierea socială creștea odată cu timpul, iar bogăția devenea simbolul distinctiv al originii nobile. Banii și onorurile descompuneau gințile atît în păturile de jos ale populației, cît și în cele de sus ale nobililor. În sec. VIII—VII î.Hr., adică în ajunul marilor reforme sociale care se pregăteau, numărul ginților aristocratice era mic, dar în mîinile lor era cuprinsă, toată bogăția, puterea și forța.⁸

Hesiod trăiește la răscrucea acestor mari prefaceri sociale, care pregăteau trecerea societății grecești de la omogenitate la diversitate, la formarea statului sclavagist. De aici concluziile istoricilor că epoca lui are toate trăsăturile tipice ale unei perioade de „tranziție”.⁹

Opera. Hesiod este autorul a trei poeme: *Munci și zile*, *Teogonia* și *Scutul lui Hercule*. Autenticitatea celor două din urmă este discutabilă.¹⁰

Poemul *Munci și zile* cuprinde o serie de date biografice despre autor și viața țaranului beoțian, stăpînit de gîndul să-și ușureze neconținut munca, să-și micșoreze nevoile și grijile zilei și să-și făurească o viață mai bună pentru sine, familia sa și pentru cei din jur. Aceasta se poate numai respectînd anumite principii etice, să trăiască o viață morală și să fie în armonie cu semenii săi.

Lectura poemului ne ajută să înțelegem că autorul nu rupe total și definitiv cu tradiția vieții gentilice din comuna primitivă și cu ocupația ei, cu agricultura legată de mulți factori naturali și supranaturali. Situat psihologic pe un plan de reverie, se pare că Hesiod visează la vremile apuse, ca să depășească greul vieții zilnice și să fie fericit împreună cu toți ai săi. Vremile contemporane par să-i fi creat o criză profundă. Epoca de fier, care a

7 Cf. Homer, trad. București 1955, p. 233.

8 Cf. V. S. Sergheev, *Istoria Greciei Antice*, București 1951, p. 115.

9 Cf. Struve-Kallistov, *ibid.*, p. 104—105, 109.

10 Cf. Macrobius, *Saturnalia*, trad. Gh. Tohăneanu, București, P. R., 218.

venit în locul celei de aramă și aceasta în locul celei de argint, nu-l mulțumește; arde de dorul epocii de aur, când oamenii au fost fericiți cu adevărat.

Nenorocirea este că oamenii s-au umplut de răutate, sperjur, ură și de nedreptate unul față de altul. „Oameni avani, jefui-va unul a celuilalt târguri; / Nici jurământul, nici dreptul, nici cinstea nu va să mai aibă / Trecere, ci vor cinsti pe răufăcători mai de grabă / Și pe haini. *Cei puternici* avea-vor dreptate; rușinea / Nu va mai fi. Cel nemernic pe omul de treabă, cu vorbe / Intortochiate — agrăindu-l și strîmb jurământ, îl va pierde; / Pisina, de rău voitoare, bîrfelnică, slută la față / Va însoți în tot locul pe nenorociții oameni” (v. 182—189).

Aceste versuri de disperare arată greul vieții prin care trece Hesiod și contradicțiile care se accentuau mereu în Grecia antică, asiatică și balcanică. Acestea destrămau viața patriarhală și descompuneau economia naturală cu toată structura social-politică și democratică a societății eline.¹¹

Cu intuiția realistă, Hesiod vorbește, apoi, de necazurile micului agricultor — care sînt și ale sale — pentru că este obligat să lupte din răspuțeri ca să-și apere agonisita împotriva forțelor naturii — pe care trebuie să le îmblînzească — și împotriva plutocraților vicleni și hrăpăreți, care huzuresc și fac viața celor de jos un chin. De aceea invocă ajutorul zeilor și își cheamă consătenii la respectarea ordinii morale și a justiției sociale, a muncii și a virtuții etc., ca să poată ieși la liman, să ajungă la belșug și mulțumire. Acestea nu vin peste noapte, din senin, ci prin încodare susținută. „Vîrsta de aur” este de domeniul trecutului, pentru că azi nu mai reușim ca prin munca unei singure zile să dobîndim hrana pe un an întreg” (v. 43). Destinul omului și lauda lui este munca. De aceea sfătuiește pe fiecare: „Mai bine muncește cu rîvnă” (v. 306), ori cînd și ori unde, acasă sau pe ogor, căci dacă tu nu te ajuți, nimeni nu te va ajuta. Numai așa scapă omul de sărăcie și de rușine.

Poemul are, astfel, un caracter esențial didactic; el are scopul să pună la dispoziția tuturor — și în primul rînd a fratelui său Perses — experiența sa gospodărească, ca să o folosească spre binele lor.

Așa după cum spune V. S. Sergheev, poemul este străbătut de la un capăt la altul de ideea muncii sistematice și perseve-

11 Cf. și Sergheev, *ibid.*, p. 98.

rente, creatoarea tuturor valorilor.¹² Principiul muncii ca factor de progres material și cultural este predominant. În jurul lui se axează celelalte valori morale și sociale, ca și toate maximele și sfaturile practice pe care le cuprind frumoasele sale versuri.

Paralel cu această idee centrală și cu sfaturile despre zilele faste și nefaste, în care să se lucreze cu metode și mijloace practice, Hesiod prezintă în poem tabloul dezvoltării societății omenesti în cinci vârste: de aur, argint și de aramă, veacul eroilor troieni și cel de fier. Periodizarea are în miezul ei convingerea generală a grecilor antici și a multor popoare civilizate că numai în „veacul de aur” oamenii au fost cu adevărat fericiți și cu fiecare epocă ei s-au depărtat de ea din cauza păcatelor față de zei. Pe măsură ce oamenii s-au făcut tot mai răi, viața a devenit tot mai amară, pentru ca în epoca a cincea, în care trăiește el, viața să i se pară cea mai grea (v. 166—169).

Poemul hesiodic cuprinde, apoi, o mulțime de informații importante despre dezvoltarea economică a Greciei în această epocă de transformări a comunității gentilice în care încolțește germele societății sclavagiste.

În Teogonia, Hesiod ne-a dat un sistem unitar al Panteonului zeilor grecești din vremea sa. Aici este expusă istoria originii zeilor și concepțiile cosmogonice eline, formate din influența doctrinelor orientale, care au apărut în timpuri imemorabile.¹³ Prin ele, poetul țăran încearcă să prindă în chip mitic tainele universului și să pătrundă în semnificația lor; să cunoască geneza, viața și lucrarea zeilor în mijlocul cosmosului și raportul omului cu ei, ca să-și facă forțele naturii favorabile sieși și să le pună în slujbă sa, pentru o viață ușoară și plăcută. Opera aceasta aruncă o lumină puternică asupra felului cum a văzut Hesiod lumea și viața.

III. CONCEPȚIA LUI HESIOD DESPRE LUME ȘI VIAȚĂ

Gîndirea etico-filozofică a lui Hesiod se situează în preajma epocii de închegare a filozofiei eline, cînd omul demiurg își încearcă puterile sipirtual-morale în luptă cu natura, ca s-o stăpînească. El este asemenea copilului care se joacă, dar, într-un anumit fel, face muncă, depune o activitate necesară pentru cunoașterea și integrarea omului în mediul cosmo-social. Ca atare,

¹² Ibid., p. 96.

¹³ Cf. Struve-Kallistov, *ibid.* p. 666.

Hesiod nu este un filozof propriu-zis, dar nu-i nici departe de el și se găsește într-un „moment de cotitură care duce de la preistoria filozofiei la istoria ei”.¹⁴ O astfel de cotitură are loc în societatea elenă când se face trecerea de la primitivitate către civilizație, iar în gândirea omenească începe să se facă distincție între subiectiv și obiectiv și astfel se pregătește răsăritul filozofiei europene.¹⁵

Deci, la Hesiod nu vom găsi o expunere etico-filozofică încheată sistematic, cum aflăm la urmașii săi, dar ea nu este totuși lipsită de interes pentru epocile de mai târziu.

Deși aparține vremii înjghebării orînduirii sclavagiste, concepția lui Hesiod nu rupe cu vechile tradiții gentilice, cu economia naturală și cu viața religioasă. În Teogonie se vede că Hesiod este teist, crede în Divinitatea care a creat lumea, crede în zei, în duhuri bune și rele (v. 245), care ocrotesc pe oameni, sau le aduc nenorociri. De remarcat că spre deosebire de Homer, Divinitatea la Hesiod nu este o creație a omului, o ficțiune, ci o realitate vie, cu autoritate supremă, aparte de el. Zeus este creatorul și domnul zeilor și cu ochiul său „toate le vede și toate le știe” (v. 260). Prin unirea sa cu Themis (ordinea) s-a născut tot ce este frumos și bun în viață: Timpul, Legalitatea, Dreptatea și Pacea înfloritoare care protejează munca și viața oamenilor. Toate acestea sînt dovada puterii absolute a lui Zeus și sînt de nezdruccinat. Toate acestea sînt dovada că zeii locuiesc în Olimp (v. 123) și împreună cu Zeus, tatăl lor, hotărăsc de soarta lumii și de viața oamenilor pe care le-o poate lua oricînd. Ei stăpînesc peste tot ce este bine sau rău (v. 663), înalță pe cel smerit și coboară pe cel mîndru (v. 5—6). De aceea este necesar ca muritorul să-și facă datoria față de ei, să-i invoce în rugăciuni curate, ca să-i ajute la muncă și la odihnă (v. 327, 720), să asculte de auguri și să fugă de păcat (v. 821).

Viața omenească este un dar al zeilor și la început, în epoca de aur a omenirii, ea era fericită și eternă. Oamenii trăiau în armonie deplină, în pace și liniște. „Oamenii ca și zeii trăiau cu sufletul fără de grijă, / Fără dureri și necazuri și fără ca nici bătrînețea / Să-i apese, ci zdraveni la mîini și picioare de-asemeni / Traiu-și duceau în ospete, de orice necazuri departe” (v. 108—111). Munca era plăcută și ușoară și avea parte de orice

¹⁴ I. Banu, Hesiod și zorile filozofiei în vechea Grecie. Prefață la Hesiod. Munci și zile, p. 40.

¹⁵ Cf. Id., ibid., p. 41.

bunuri. „De la sine pământul mănos, fără trudă, / Roadă le da din belșug, iar dînșii voioși și în pace / Iși împărțeau între sine belșugul, ca oameni de treabă (v. 113—115). Dar după ce Prometeu a înșelat pe Zeus, furînd focul din cer „într-o tulpină de trestii” (v. 49—50), viața a ajuns un chin, o luptă neconținută, fără speranța izbînzii, pentru că zeii ca pedeapsă prin Pandora, mama darurilor, a ascuns această virtute, iar sufletul muritorilor a rămas nenorocit (v. 94—96). De atunci Zeus din mînie ne-a ascuns hrana (v. 46), nenumărate necazuri, boli dureroase și rele purced printre oameni, ziua și noaptea, de care este plin pământul, marea și văzduhul și, sărmanii de ei, nu pot scăpa de ele pînă la mormînt (v. 96—100). Cu aceasta omenirea intră în epoca de argint, în cea de aramă și apoi în cea de fier, în care muritorii sînt dați stricăciunii, trudei și durerii, epocă de mizerie și suferință, în care este dat să trăiască Hesiod (v. 120, 165). Intreg acest convoi de mizerii și nevoi ale vieții poate fi biruit prin luptă neconținută, plină de curaj, cu greutățile zilei și prin puterea creatoare a muncii omenești. Aceste mijloace și forțe fac viața suportabilă, plăcută, frumoasă și demnă de trăit (v. 20-24).

Viața nu este izvor de pesimism, cu toate că „răul nicidecum n-o avea lecuire” (v. 194). În perspectiva datoriei sacre de a trăi și de a munci cu rîvnă și zel ca să scăpăm de sărăcie și mizerie și să avem toate din belșug (v. 469—470) *viața este prilej de bucurie, de mulțumire și de fericire*. În ultima analiză, Hesiod are o concepție moderat-optimistă despre viața omenească, care izvorăște din convingerea adîncă și mereu realizată în forța care sălășluiește în brațele și în mintea omului, în încrederea în sine a celui chibzuit și harnic care face totul să învingă piedicile ce-i stau în cale¹⁶ și reușește pînă la sfîrșit. Și-ntr-această stă toată bucuria sa.

Viața în esența ei este luptă bună, care trebuie pusă în slujba binelui individual și social prin muncă constructivă. Ea face pe oameni buni, virtuoși și înstăriți, dacă se știu gospodări înțelepți (v. 22). Omul nu trebuie să renunțe la luptă pentru o viață demnă. El trebuie să meargă în viață pe drumul spinos al *virtuții*, al cinstei și al omeniei, al bunei cuviințe și dreptății (v. 193) — și să o realizeze „oricîtă amarnică trudă ar cere”, pentru că este legea pusă de zeii „nemuritori” (v. 282). Să nu iubească, nici să urmeze fărădelegile, pentru că zeii se răzbună pe el oricît de tîrziu.

16 Cf. I. Banu, *ibid.*, p. 25.

În mediul lor de viață, Hesiod și consătenii săi se simt mici și slabi dacă au pricini cu cei bogați, pentru că sînt răpiți de ghiarele lor (v. 197). De aceea, în greaua apărare socială pe care o încearcă, Hesiod și ai săi. cer ajutorul zeilor ca să-i întărească și să-i apere de nedreptatea socială, pentru că „probabil nici lor nu le place și o vor curma” (v. 266). În consecință, pentru motive practice, Hesiod caută să stea bine cu Divinitatea, să o înțeleagă, s-o asculte și s-o urmeze — prin rugăciuni și jertfe. El cere de la ea să-i dea răbdare și să-i facă dreptate. Desigur, el are însă mai întîi încredere în puterile proprii, pentru că zeii ar putea să nu-i fie totdeauna favorabili. Lucrul acesta este cu atît mai necesar cu cît zilele noastre nu sînt toate la fel — unele sînt cu noroc, altele nu, iar peste toți domnește o aspră fatalitate, Moira, care apasă peste oameni și nici zeii nu pot scăpa de ea, oricît ar fi de puternici.

În consecință, concepția etico-filozofică a lui Hesiod despre lume și viață este *realistă și optimistă*. Prin atitudinea sa eroică în viața morală, Hesiod face o chemare la lupta cea bună pentru triumful binelui și virtuții în viața omenească. Poemul său devine o *apologie a celor mai înaintate idei morale și o apoteozare a celor mai frumoase valori umane* — în frunte cu munca și justiția — din cîte s-au scris în antichitate. Prin aceasta, Hesiod se poate situa, fără putință de tăgadă, lîngă filozofii moraliști ai Greciei antice, un precursor al lor. Despre aceste idei vom vorbi mai departe.

IV. IDEI MORALE ÎNAINTE ÎN GÎNDIREA LUI HESIOD

Dacă Hesiod poetul n-a fost un gînditor profund, în schimb a fost un țăran înțelept, talentat și sfătos, dublat de un puternic spirit practic și mult bun simț. Din sufletul său luminat și din inima sa caldă, care bătea pentru valorile etico-sociale majore, au izvorît toate preocupările și ideile sale înalte. Aceste idei au un caracter realist, pentru că sînt scoase din observația și experiența vieții personale și colective, deci au valoarea unor *principii practice*, după cum toată etica sa este profund realistă și practică.

În centrul gîndirii sale morale, Hesiod așează valoarea virtuții și stăruiește ca toți să o deprindă pentru binele și folosul ei. În felul acesta, el este un precursor al eticii lui Socrate și a lui Aristotel.

După Hesiod, la fel ca și după toți clasicii moraliști antici și creștini, virtutea face demnitatea omului și-l ridică la rangul de coroană a creațiunii. Vorbind despre ea, Hesiod face o constatare cu totul reală, arătând că se deprinde încet și greu, cu trudă îndelungată, luptă și jertfă amară, la fel ca un urcuș pe munte, dar roadele ei sînt dulci; viciul, însă, se cîștigă ușor, dar roadele lui sînt amare și cu urmări dureroase.

Căutînd să-l corecteze pe fratele său Perses de multe vicii și să-l facă om de treabă, îi face următoarea lecție morală: „Ticăloșia e lesne s-o capeți, ... și chiar cu grămada / Căci lo- cuiește aproape și drumu-n spre dînsa e neted. / Însă — înaintea virtuții amarnica trudă au pus-o / Nemuritorii. Cărarea spre ea la-nceput este lungă / Aspră și anevoioasă. Dar cînd vei ajunge la culme, / Ea este ușoară apoi, măcar că fu grea mai-nainte” (v. 280—285).

Gîndirea morală a lui Hesiod cuprinde idei deosebit de progresiste pentru vremea lui și pentru toate vremile. Sînt valori veșnice. Astfel vorbește despre cinstea virtuții și rușinea viciului, lauda muncii și disprețul trîndăviei, despre dreptatea socială și în Justiție, solidaritatea socială și izolaționism, despre pace și război, despre înfrînare și desfrîu, despre familie, prietenie, gospodărie. etc.

În cele următoare vom privi mai de aproape această etică dialectică din cugetarea poetului elin.

1. *Lauda muncii — disprețul trîndăviei.* Influențați de etica lui Aristotel, produs al epocii și statului său sclavagist, unii dintre noi ne-am deprins să socotim că gînditorii antichității eline au avut repulsie față de muncă și de muncitor, au socotit-o parte din ființa sclavului și au disprețuit-o, de la început pînă la sfîrșit, în viața și în scrierile lor. Astfel filozoful realist, Aristotel, vorbind despre ea, zice: „Sclavul este prin natura lui sclav, ... o unealtă practică... Folosul sclavilor se deosebește puțin de acel al animalelor... Ei au corpul scurt și puternic pentru muncile grele..., pentru ca împreună cu vitele să ne dea cele de trebuință vieții”.¹⁷ Aceasta este concepția cea mai retrogradă despre muncă și muncitor, metodă de animalizare și instrument de exploatare, lipsită de orice conținut etic. O astfel de concepție n-a existat în comuna gentilică, iar Hesiod este una din mărturiile eclatante în acest sens.

17 Politica, c. 1, cap. II, 4—7; 13—15; c. VII, cap. 9, 31.

În comuna gentilică și în preajma trecerii ei către formarea orînduirii sclavagiste, în care a trăit Hesiod, în sec. VIII—VII î.Hr., munca omului se bucura de cea mai înaltă prețuire, așa cum o găsim în concepția creștină.

Înalta valoare pe care Hesiod a dat-o muncii se vede clar din faptul că opera sa principală poartă numirea caracteristică pentru epoca sa: Munci și zile. Ca și în Biblie (Fac. 1, 28), așa și în psalmul hesiodic, munca este de origine divină, pusă de Zeus-Cronidul ca temelie a lumii și lege a vieții omenești (v. 18—20). La început ea a fost ușoară, plăcută și rodnică, dar mai tirziu, după păcatul lui Adam, (Fac. 5, 17), după ce Prometeu a înșelat pe Zeus, furînd foc din cer, a devenit grea, neplăcută și amară și de multe ori fără rod. Hesiod zice: „Mai înainte trăiau pe pămînt omeneștile neamuri / Fără de necazuri și rele și fără de trudnică muncă” (v. 89—90) „Și / ușor, doar cu munca de-o zi puteai pe-ntreg anul, / Hrană de-ajuns să câștigi, fără pic de osteneală... / Zeus însă hrana ne-ascunse; cuprins de minie / Fiindcă pe el l-înșelă Prometeu cel cu mintea isteată” (v. 42—43; 46—47).

Dacă acesta i-a fost destinul, lui Perses și omului de totdeauna și de pretutindeni, nu-i rămîne altceva de făcut decît să se îndrepte spre muncă cu toată încrederea și să o îmbrățișeze cu dragoste și cu rîvnă, cu perseverență și înțelepciune, cu tact și răbdare. Ea stă în fruntea tuturor celorlalte obligații individuale și sociale căci, pe lîngă că este izvorul tuturor virtuților morale, este legea fundamentală a oricărui progres material și cultural, izvorul civilizației și al culturii umane.

Sfătuindu-și fratele să muncească, Hesiod îi spune că munca este luptă, dar o luptă constructivă, creatoare a tuturor valorilor, prilej de emulație și concurență fericită între oameni. Spre deosebire de război, care este o luptă rea de care trebuie să fugim pentru că aduce numai nenorociri și lipsuri, suferințe, dureri și moarte, munca este o luptă bună, pentru că corectează chiar pe cel mai nemernic și trîndav dintre muritori. El zice: „Căci cînd un om fără de lucru își vede vecinul cu stare / Gospodărind, semănînd și vrînd ca să-și strîngă avere, / Face la fel cu vecinul. Și lupta aceasta e bună” (v. 21—25).

Bucuria și binefacerile muncii sînt multe și mari. Pe plan spiritual, ea făurește drumul virtuții religios-morale, ferește de păcate, de furt și de rușine, de cerșit, de urît și de lene, iar pe plan material scapă de sărăcie și foame, aduce belșug și bogăție

în gospodărie, mulțumire în familie, cinste și onoare între oameni, fericire peste tot. Instruindu-și iarăși fratele, îi zice: „Tu... Perses, ... harnic muncește, ... / De vrei sărăcia să te ocolească și drag să te aibă Demetra / Incununată, slăvită, hambarul de grâne umplîndu-ți / Pentru că pururea foamea-i tovarășa omului leneș. Însă și oamenii și zeii se mînie pe-acel ce trăiește / În lenevie, cu trîntorii fără de ace asemeni, / Care trîndavi, prăpădesc, mîncînd osteneala albinei. / Tu să-ndrăgești însă munca făcută cu rost și cu măsură, / Ca să-ți fie la vreme pătulul-ncărcat cu bucate / Munca ți-aduce avere și multe mioare-ți aduce. Tutturor zeilor este mai drag acel ce muncește / Nu e rușine a lucra, ci *lenea e doar de ocară*. / Dacă ești harnic, cel leneș îndată, bogat de te vede, / Te-o pizmui; *bogăției, virtutea și faima-s tovarăși* / Dacă aceasta-ți fu soarta, mai bine muncește cu rîvnă / Ca de bunuri străine gîndul deșert întorcîndu-ți / Numai în muncă, să vezi felul de trai ce ți-l laud” (v. 291—309). Numai prin muncă „Ai să te bucuri, stăpîn cînd te vezi pe belșugul de holde / Și mulțumit o s-ajungi primăvara-nflorită, nici galeș / N-o să te uiți la altul, ci altu-n nevoie la tine” (v. 469—471).

Trîndavul și leneșul trebuie disprețuit, pentru că este un parazit social; el consumă fără să producă și folosește fără să dea în schimb nimic. Personal, el zace mereu în necazuri (v. 406) și mizerie, în lipsă și sărăcie, în teamă și frică, hrănindu-se cu gînduri viclene și păcătoase. „Omul trîndav — zice Hesiod — ducînd lipsă, cu vane nădejdi se hrănește, / Iară în cugetul său se încuibază hainele dureri / Căci lîng-acela ce stă la taifasuri, lipsit de merinde / În sărăcie, nădejdea nici gîndul cel bun nu se oprește” (v. 491—494). Trîndăvia este izvorul multor vicii, deci omul trebuie să fugă de ea.

2. *Cinstirea dreptății — disprețul nedreptății sociale*. Un puternic instinct natural îl aduce pe om către sociabilitate. Societatea este mediul său optim, pentru că se naște, crește, se dezvoltă și se desăvîrșește în și prin societate. Individul izolat este o *abstracție*, spun sociologii cu drept cuvînt.

Pe instinctul de sociabilitate se zidesc relațiile individului cu semenii săi, care pot fi de *armonie*, de *încordare* și *mixte*. Cele dintîi se clădesc pe *dreptate*, al doilea pe *nedreptate*, iar cele din urmă pe alternarea celor două.

Dreptatea este virtutea-busolă după care trebuie să se orienteze și să viețuiască oamenii în colectivitate. Pe temeiul ei, fiecare dă ce este al altuia și primește ce este al său. Pe baza drep-

tății, relațiile interindividuale și intersociale se mențin în echilibru, iar oamenii și societățile, popoarele și statele trăiesc în pace și bună înțelegere, în respect reciproc și asistență mutuală.

Dreptatea, spunea cineva, este pîinea poporului, strigătul inimii curate și înălțime în care toți sînt salvați. De aceea, pretutindeni și totdeauna ea s-a bucurat de cea mai mare cinste. Faptul acesta explică pentru ce romanii — și cu ei toată antichitatea — au venerat-o și ridicat-o la rangul de zeitate, închipuind-o ca pe o fecioară legată la ochi, ținînd în mîna cumpăna, simbolul echilibrului social prin care vine pacea și fericirea lumii. Ei au așezat-o la temelie statului lor sclavagist și au respectat-o cu cea mai mare severitate. Sînt cunoscute cugetările lor despre funcțiunea social-politică a dreptății. Romanii spuneau: „Justitia est regnorum fundamentum. Fiat justitia et pereat mundus”.

Iar Cezar Cuceritorul a rostit adevărul: „Provinciile se cuceresc cu sabia și se păstrează prin dreptate”.¹⁸

Credem că Hesiod ne redă mai bine decît toți concepția elină despre dreptate (*δικαιοσύνη*) și valorificarea ei practică în comuna gentilică și în epoca presclavagistă.

După Hesiod, „dreptatea este o fecioară, fiica vestită a lui Zeus / Care cinstită e chiar și de zei ce-n Olimp și-au lăcașul. / Cînd cineva ponegrind-o viclean, vătămare-i aduce, / Numai-decît așezîndu-se alături de Zeus Cronidul, / De-al muritorilor cuget nedrept ea se plînge, ca gloata / Să ispășească păcatele regilor, care cu gînduri / Rele, pricina sucesc și dau hotărîri necinstite” (v. 249—255). Izvor a tot binele, al fericirii și al progresului social uman, dreptatea a fost așezată de Zeus ca, împreună cu alte „vreo trei miriade de duhuri în veci fără moarte” (v. 246). Rostul ei este să apere pe oameni de rău, să-i facă să trăiască în societate ca ființe raționale, să nu se mănînce între ei ca animalele, care „n-au această lege” (v. 270—271), iar prin aceasta să se apropie mai mult de idealul ființelor superioare și să fie fericiți.

Accentuînd rolul social al dreptății, filozoful realist, Aristotel, a spus că după cum omul în perfecțiunea sa este cea mai nobilă ființă, lipsit de dreptate și de lege — care-i la fel ca un far de lumină — el devine cea mai rea dintre toate.¹⁹ Și de fapt, fără dreptate oamenii încetează de-a mai fi ... oameni adevărați.

18 N. Criveanu, *Cugetări și maxime*, Cozia, 1929, p. 96.

19 Cf. *Ibid.*, p. 23.

capodoperă a cosmosului, pentru că neavînd criterii obiective de conduită — pe care le stabilește dreptatea — se dedau la toate păcatele și relele, la înșelăciune, furt și jaf, exploatare, ură, vrajbă, ceartă, judecăți și ... chiar crime.

Din cauză că dreptatea este îmbrîncită de-o 'mîină de „mîncători de plocon”, care întortochiază pravila, ea umblă din cetate-n cetate îmbrăcată în ceață, plîngîndu-se contra celor ce-o baljocoresc, care nu voiesc s-o împartă cum se cuvine și aduce peste noroade prăpădul (v. 213—217). Cu acest prilej, Hesiod descrie binefacerile dreptății pentru societate, ca și nenorocirile nedreptății. „Însă orașul celor ce dau cuvenita dreptate / La cetățeni și la oaspeți, și nu se abat de la lege / Neîncetat înfloarește, precum și poporul dintr-însul; / Parte de pacea bogată ei au, iar atotvăzătorul / Zeus, războaie cumplite nu le stîrnește-mpotrivă / Nici nu bîntuie foamea în mijlocul dreptilor oameni, / Nici nenorocul; se-nfruptă-n oște din ce-agonisit-au. / Hrană le dă din belșug pămîntul, ... oițele încărcate-s de lîna bogată; / ...Toți fără grijă și nici pe corăbii / Nu se pornesc, căci rodnică glie le-aduce belșugul” (v. 218—230). Însă celor ce se desfătează în nelegiuirile nedreptății li se pregătește o cruntă pedeapsă, pentru că Zeus toate le vede și nu cruță cetatea întreagă pentru un singur nemernic (v. 233). „Pacoste mare acestora Zeus din cer trimite. / Foamete-ntovărășită de ciumă, norodul se stinge / Sterpe femeile-ajung, și scapătă neamuri și case. / ...Marea lor oaste o pierde, ori zidul cetății îl surpă / Sau Poseidon a lor năvi, ca pedeapsă, în mări le scufundă” (v. 235—239).

De aceea, dreptatea trebuie să domnească totdeauna și în tot locul. Ea trebuie urmată cu încredere și consecvență și în duhul ei trebuiesc stabilite toate relațiile sociale, curmată orice divergență și ceartă, căci pînă la sfîrșit va învinge orice piedică și silă, iasă la suprafață și se răzbună cu amar (v. 9, 35, 211). În consecință, Hesiod sfătuiește cu tot dinadinsul pe toți dregătorii să se gîndească cu grijă să facă dreptate, căci „zeii umblă printre oameni de aproape și văd / Și prigonesc veșnic pe cei ce nu le pasă de frații lor și / Merg la judecăți cu pricini strîmbe” (v. 241—244).

Ceea ce-i dureros este faptul că din cauza păcatelor regilor, „mîncătorii de plocoane”, care au gînduri necinstite și întortochiază pravila (v. 214), suferă poporul întreg (v. 254). De aceea adresîndu-se unor astfel de regi-judecători nedrepti — le cere categoric: „Dreaptă dați hotărîrea, uitînd cu totul de strîmbele

pricini / Căci / omul vrînd altuia rău să facă, își face lui însuși (v. 255—258).

Din cauza nedreptății dintre oameni, răul crește neconștient, viața devine grea și amară, nenorocită și plină de suferințe. Între oameni stăpînește nerușinarea, huzurul și bunul plac, silnicia și exploatarea, sperjurul și hoția: „Oamenii avani, jefui-va unul a celuilalt tîrguri; / Nici jurămîntul, nici dreptul, nici cinstea va să mai aibă / Trecere, ei vor osîndi pe răufăcători mai degrabă / Și pe haini. Cei puternici avea-vor dreptate; rușinea / Nu va mai fi. Cel nemernic pe omul de treabă cu vorbe / Întor-tochiate-agrăindu-l și strîmb jurămînt îl va pierde” (v. 182—187). Pisma și bîrfeala vor însoți pe oamenii nevinovați în tot locul, care ar dori să se refugieze pe Olimp între zei, din cauza lipsei de dreptate și de bunăcuviință, care umplu lumea de suferințe și rău, fără putință de lecuire (v. 188—194).

Celor nedrepti și în primul rînd fratelui său, Iacomul și nedreptul Perses, care l-a înșelat la împărțirea averii părintești, îi zice: „Perses, tu sfaturile astea în cugetul tău le înseamnă / Și de *dreptate ascultă*, cu totul uitînd silnicia: / Legea aceasta statornicit-o-a Zeus între oameni” (v. 267—269).

Sub apăsările unor zile grele, produse de nedreptatea celor tari, Hesiod pare pentru o clipă disperat; ar dori să nu mai trăiască nici el și nici feciorul său ca oameni drepti, căci „este rău cinstit să rămîi, cînd vezi bine / Că biruiește-n județe acela ce umblă cu pricea” (v. 263). Desigur o astfel de criză a justiției nu poate să dureze. Ea trebuie să aibă un capăt. Credința lui este că pînă la sfîrșit „Cronidul va să o curme” (v. 266). Se pare, apoi, că acesta este chiar destinul omului — să fie victima nedreptății pe care i-o fac semenii săi, abuzivi și puternici. De aceea, sub forma unei fabule, care relevă o ură față de clasa aristocrată, profitoare și trîndavă, care începea să ia naștere, Hesiod, ca un înțelept practic, pe jumătate deprimat de cele ce se întîmplă în jurul său, sfătuiește pe cei mici și slabi să nu lupte nici să-și caute dreptatea împotriva celor mari și tari. Un uliu, zice fabula, prinse într-o zi în ghiarele sale o biată privighetoare, care se zbătea zadarnic să scape și se tînguia cu amar, ca să nu fie sugrumată. Uliul o agrăi cu aceste cuvinte haine: „Unul mai tare ea tine te prinse. De ce plîngi, smintit-o? Haida-ncotro te duc eu, măcar că tu ești cîntăreață / Eu te-oi mînca sau lăsa-te-voi slobodă, dacă îmi place / Cel ce se împotrivește la cei mai puternici, neghiob e / Căci fi-va-nfrînt și pe lîngă ocări, pătîmi-va dureri

/ ...Tu, Parses, de dreptate ascultă și nu-ndrăgi silă, / Ci caută s-ajungi la dreptate pe alt drum mai bun, pentru că numai cei neghiobi nu învață din propria experiență ca să scape de jug, dar cei înțelepți îl vor urma, nedreptate și sperjurul, sila și jugul vor dărîma (v. 200—211).

3. *Necesitatea solidarității sociale — disprețul izolării.* Bazat pe instinctul de solidaritate, zidit în firea omenească, anticul Aristotel a definit omul: *zoon politicon*, adică ființă socială. Definiția este pe cît de evidentă pe atît de științifică, fiindcă este reală, verificată de observație și de experiența individuală și generală. Aplecarea omului către semenul său este atît de înrădăcinată în firea sa, încît, dacă nu poate trăi în comunitate cu el, caută societatea animalelor sau a insectelor. În opera sa, „Amintiri din casa morții”, marele scriitor și romancier rus F. Dostoievsky, istorisește că fiind închis de către țari în Siberia, pentru ideile sale progresiste, camarazii săi de drept comun îl izolau, nu vorbeau cu el și se simțea foarte rău. Atunci, ca să-și ușureze viața, a simțit nevoia să lege prietenie cu Bursucul, cîinele din lagăr, care-l aștepta adasă în poartă, seara, cînd venea de la lucru, „vorbea” cu el și era mulțumit.

Peste veacuri, împotriva acestei definiții a lui Aristotel s-a ridicat Th. Hobbes († 1679) care, în lucrarea sa *Libertas*, c. 1 § 2, neagă tendința omului către sociabilitate și afirmă tendință agresivă înăscută. Datorită ei, starea inițială a omului este „*bellum omnium contra omnes*”.²⁰ Lucrul este inexact și denaturat, pentru că este contrar oricărei evidențe. Să observăm de exemplu o familie cu viață ideală — care rămîne modelul comunității omenești prin excelență — și vom vedea că nu găsim între membrii ei frica, acest sentiment cu totul inferior, ci dragostea, bunătatea, noblețea, jertfa, iertarea, binefacerea, asistența, etc.

Viața social-umană cere să aibă la temelie o solidaritate organică și durabilă, pentru că numai așa poate să facă progres multilateral. Acest progres este condiționat însă de o înaltă și unitară conștiință colectivă care o face și efectivă.

Cu cît o societate sau o comunitate omenească este inspirată și dinamizată de un mai înalt duh altruist, cu atît este mai solidară și mai trainică, pentru că acest duh a pătruns în întreg organismul social, în toate celulele lui, în toți membrii săi care

²⁰ Cf. pe larg la E. Speranția, *Introducere în Sociologie*. tom. 1, București, 1944, p. 33—34.

sînt purtătorii celei mai adevărate conștiințe despre chemarea lor și luptă cu pasiune și dragoste pentru atingerea scopului urmărit. Această conștiință este far de lumină și forță care cheamă la viață superioară pe fiecare mădular în parte. Ea este solidaritatea organică, căci în mădulele acestei societăți fiecare în parte — și toți la un loc — sînt mulțumiți și fericiți, *toți pentru unul și unul pentru toți*. Spiritul altruist de jertfă adună, strînge și unește, asistența reciprocă este activă în cel mai înalt grad și dezvoltă toate virtuțile sociale, în frunte cu justiția și cu iubirea, pentru binele tuturor.

Adevărul acesta l-a intuit mintea omenească sănătoasă de veacuri și milenii, din orice epocă a istoriei. Omul a apreciat și chiar a simțit ca absolut necesară solidaritatea cu semenul său. Faptul acesta îl remarcă Hesiod, cu înțelepciune, cînd își sfătuiește fratele și consătenii, în chip cu totul realist, să nu rămînă izolați în viață, ci să-și facă prieteni buni, devotați și altruști, pe care să-i ajute cu sfatul și cu fapta aleasă, cu gesturi de atenție și nu cu vorbe goale. Mai înainte de-a căuta prietenia departe de ei, cu străinii, Hesiod le spune să-și facă prieteni, mai ales pe vecinul lor, pentru că vecinul bun „este o comoară”, iar „un megieș ticălos este o pedeapsă” (v. 338). Constatarea sa este cît se poate de obiectivă și justă, pentru că buna vecinătate încheagă solidaritatea și ușurează viața, căci la nevoie vecinul vine întru ajutor degrabă, nu șovăiește; el este mai mult decît o rudă care șade departe (v. 337). În plus, pacea cu vecinul dă liniștea și siguranța vieții; ferește de teama că s-ar putea întîmpla ceva rău, din răzbunare, ca să-ți prăpădească vitele în gospodărie, cum face cel nemernic, etc. (v. 340).

De remarcat că Hesiod se călăuzește de principiul *do ut des* al moralei naturale, pledează pentru dragoste și asistență umană reciprocă, contrar duhului dragostei universale al Evangheliei creștine (Mat. 5, 44, 46—47; 7, 12). El are repulsie puternică față de dușman căruia „nu trebuie să-i faci bine”, ci trebuie ocolit și neglijat. În acest sens, zice: „Chiamă-l pe prieten la masă; pe dușman să nu-l lași să vină. / Cînd te-împrumută vecinul, să-i dai înapoi tu, la rîndu-ți / Tot cu aceeași măsură, ba chiar și mai mult de se poate / Ca-n ajutor să-ți mai sară, apoi, cînd mai ai nevoie / ...*Cată pe cel ce te cată, iubește pe cin-te iubește*. / Dă la acel care-ți dă; să nu dai la acel care nu dă” (v. 334, 341—343; 346—347). Față de prieteni, zice Hesiod, să fim

sinceri, statornici și toleranți, să nu-i înșelăm nici să-i mințim, nici în glumă, chiar dacă nu sînt la înălțimea dorințelor noastre și nici la fel cu fratele nostru. Dacă el spune o vorbă urîță, sau face ceva ce-i rău, răzbună-te: „Adu-ți aminte să-l faci îndoit să plătească, iar dacă / Vrea să se-mpace și-i gata o despăgubire să-ți deie / Să te-nvoiești” (v. 705—707). Prietenii nu trebuie schimbați, căci ești om de nimic, dovedești că ne schimbăm după chipul lor. Să nu ne facem prieteni mulți, nici să nu ne însoțim cu cei răi, căci înșine ne facem răi și căutăm cearta cu cei buni și de treabă (v. 707—710). Fă-ți prieten de poți chiar pe dușman. Tuturor prietenilor fă-le daruri mari ca să te veselești în sufletul tău (v. 350—351). Ideea este minunată, dacă n-ar fi restrînsă numai la prieteni. Ea se apropie de adevărul Evangheliei care zice: „Este mai fericit a da decît a lua” (F. Ap. 20, 35).

4. *Despre pace și război.* În concepția sa etico-filozofică, Hesiod este un teist optimist. Viața după el este luptă necontenită pe care omul este dator să o ducă pînă la capăt, cu curaj, statornicie și încredere în victoria finală, oricîte piedici și greutăți i s-ar pune, oricîte jertfe s-ar cere. Această luptă își are rădăcinile înfipte adînc în ființa noastră în care se dă o luptă îndoită: una prin muncă constructivă pentru pace, progres și propășire generală — care face cinste celui ce-o poartă și-l arată un adevărat înțelept (v. 21—25); alta este lupta grea și urîță a războiului. Ca și cea dintîi, războiul frămîntă ființa noastră, dar ne lasă tulburați și neliniștiți, învrăjbiți și dezbinați unii de alții, sărăciți și înnecați în suferințe și necazuri. De aceea războiul este muncă blestemată și luptă nenorocită și nu-i *cinstit* de nimeni pentru că s-a născut din întuneric și duce la gîlceavă și rușine, iar înțeleptul fuge de ea (v. 11—17).

După Hesiod, muritorii au deprins războiul și cinstesc această luptă de nevoie, „căci așa fac a zeilor voie” (v. 16). Din cauza lui, oamenii se măcelăresc unii pe alții, își fac rău și trebuie condamnat. Poetul-țaran protestează energic contra lui, pentru că aduce „nenumărate necazuri care purced printre oameni”, de care sînt pline marea și pămîntul, împreună cu „boli ce răsar de la sine, bîntuie ziua și noaptea nenorociri aducînd peste capul bieților oameni” (v. 97—100). Ele sînt urmarea răutății omenești, sînt pedepse ale zeilor, pentru că Prometeu a păcălit pe Zeus, furînd foc din cer, iar acesta le-a ascuns oamenilor mijloacele de a-și agonisi traiul fără muncă grea și istovitoare. Fiind

impus de zei, nu-i chip să scăpăm de el și de urmările lui nefaste căci, „nu-i cu putință să fugi de-a lui Zeus voință” (v. 102).

La fel ca și în cazul nedreptății, războiul face viața imposibil de trăit, căci aduce cu sine uragan de pustiire, potop de nenorociri, ocară și osîndă, lacrimi și sînge. El stinge viața, împrăștie boale și moarte peste tot.

5. *Alte valori religios-morale și sociale la Hesiod.* Pe lângă ideile avansate expuse, poemul hesiodic impresionează printr-o bogăție de alte valori care — la fel cu cele dinainte — sînt scoase din experiența aspră a vieții de la țară, în mijlocul cărora a trăit. Ele sînt cuprinse în mulțime de percepte, sîaturi și maxime, pe care le întîlnim aici. Este de remarcat că aceste valori au de asemenea un substrat practic, adică legate de diferite probleme și preocupări care interesează viața țărănească. Risipite cu prudență și pricepere de-a lungul întregului poem, aceste valori, după cuprinsul lor, le putem grupa în *religioase, morale și sociale*.

a) *Valorile religioase* — izvorăsc, de-o parte, din credința lui Hesiod în Divinitate și zei, de alta din concepția sa despre lume și viața omului. Hesiod este un politeist, crede în zei și recomandă altora să-și împlinească datoriile față de ei, ca să le cîștige simpatia, grija și protecția în toate împrejurările, ca nimic rău să nu li se întîmple în viață. În scopul acesta sfătuiește pe fratele său, Perses, să cinstească pe zei (v. 700), să-i invoce în rugăciune și să le aducă jertfe de libații curate, dimineața și seara, căci numai așa îi ocrotesc munca, îi dau ajutor și-l întăresc în lupta grea a vieții. Zeii înalță și smeresc (v. 4—7), fac viața fericită și nenorocită. Ei citesc în inima omului, știu virtutea și păcatul fiecăruia, cunosc binele și răul tuturor, văd totul și răsplătesc atît individual, cît și general. Hesiod zice: „E norocos și fericit acel ce. știindu-le rostul (zilelor) / Față de zei, fără greș, pe-ai căror auguri îi ascultă, / Fuge de orice păcat și-și vede cinstit de a sa muncă” (v. 819—821). „Jertfă de vin dimineața, cu mîinile necurățite, / Nici lui Zeus să n-aduci și nici vreunui alt zeu din ceruri / Altfel ei n-or să te asculte și a ta rugăciune or respinge” (v. 718—720). Dacă vrei să treci cu picioarul un rîu să privești la „frumoasele unde, / Roagă-te, mîna spălîndu-ți cu draga-i de apă curată; / Celui ce trece un rîu, nespălînd de păcate a sa mînă, / Zeii îi poartă mînie și multe îi dau suferințe” (v. 733—735).

Curățenia trupului și a jertfelor, simbol al curățeniei sufletului, este deosebit accentuată, căci este mult plăcută zeilor și

aduce bogăție „După putință, zice el, curat la trup și la suflet, tu zeii, / Nemuritori să-i cinstești, jertfindu-le coapse frumoase / Alte ori tu, prin libații de vin și miresme, prielnici / Fă-ți-i, când mergi să te culci sau când ziua cea sfântă se-arată / Să se îndure de tine, să poți cumpăra a altuia / Țarină tu, nu pe a ta să ajungă s-o cumpere altul” (v. 328—333). Jertfa este un lucru mare și tainic și trebuie cinstită. De aceea: „Când de jertfă aprinsă tu dai, de mistere / Joc să nu-ți bați, căci se mînie zeul” (v. 749—750). La fel: „Zilele date de Zeus păzește-le cu rînduială” (v. 759), spune-le argaților care sînt norocoase și nenorocite, ca să fie cinstitute și nici un rău să nu se întîmple (v. 760—765), iar împreună, toți ai casei să se bucure de viață și de roada muncii lor.

b) *Valori morale*. Viața după înțeleptul Hesiod fiind o luptă intensă, reclamă muritorului calități deosebite ca să învingă, cere să fie înarmat cu arma virtuților morale cardinale: înțelepciune, cumpătare, dreptate și curaj. Toate acestea trebuie să fie învăluite în scutul de lumină al încrederii în capacitatea personală, în forțele sale spiritual-morale și fizice. Increderea face pe om să fie dinamic, harnic și perseverent și-l înzestrează cu un arsenal de virtuți excepționale, care-l ajută să răstoarne din cale toate obstacolele și să-și rînduiască cu demnitate o viață frumoasă, plăcută și fericită. Increderea în noi înșine face să privim realitatea în față, oricît ar fi de crudă, să ne deschidă perspectiva unei vieți luminoase. Ca atare virtutea încrederii alungă zăbranicul neguros al pesimismului, depărtează norii necazului și ai durerii și — prin efort susținut și muncă constructivă — cultivă un optimism moderat și sănătos, robust și rodnic. Cel ce are încredere în sine nu se plînge, nici nu se cramponează de dificultăți și piedici, nu se leagănă pe iluzii și himere, nici nu se demoralizează de insuccesele pe care le are, uneori, mai ales la început. El aplică de fapt dictonul latin: *labor improbus omnia vincit*, și aceasta îi dă curajul necesar, avîntul în luptă și bucuria succesului. Increderea îl face om virtuos, prudent, atent, înțelept, stăruitor, isteț, ager la minte, ascultător față de povețele altora, om de ispravă, chibzuit și bine organizat.

Referindu-se la unele dintre aceste valori morale, cu deosebire la înțelepciune, Hesiod îi zice lui Perses: „Cel mai isteț, e acela ce-n minte-i le cugetă toate / Și se gîndește din vreme la bun sfîrșit să le ducă / E de ispravă și acela ce-ascultă de sfatul cuminte / Însă acel ce nici singur nu cugetă, nici nu ascultă / Sfatul venit de la altul, este un om de nimica. / Tu, deci, de bunele

mele povește aminte aducându-ți / Harnic muncește, o, Perses” (v. 286—292). Înțeleptul învață multe, chiar toate, din experiența altora și scapă de rău; numai „neghiobul pe propria-și piele învață, / Căci jurământul cel strîmb e-alături de strîmbele pricini” (v. 211—212). Parcă auzim aici vorbind Sf. Scriptură prin Înțeleptul Solomon care zice: „Înțeleptul învață din păcăniile altora, iar nebunul nici din experiența sa” (Prov. 10, 8). Înțeleptul are rușine de oameni, este cumpătat, cinstit și drept față de toți, cel neghiob este limbut, lacom de avere, jefuitor și necoresct, înșală și strînge bogăție cu japca, fură și jăgmănește pe toți, fără obraz și fără teamă de pedeapsa păcatului, pentru că zeii i-au luat mintea, ca să nu-și dea seama ce face. Dar de toată agonisita lui nu se alege nimic. „Zei pe-un astfel de om l-întunecă, neamul i-l sapă / Iar bogăția-i rămîne tovarăș puțină vreme” (v. 317—318).

Ca un adevărat moralist creștin, Hesiod apreciază frumusețea virtuții, cumpătării, a grijii de cei slabi, de oaspeți și străini și condamnă cu asprime păcatele împotriva lor. Cu deosebire combate *desfrînarea*, ocara față de părinții neputincioși, față de săraci și orfani etc., păcate grele pe care zeii le pedepsesc aspru. Cu versul plastic și simplu, Hesiod grăiește: „Va pătimi ... cel ce face rău la oaspeți, / Sau nevoiași; și-acel ce nelegiuil, așternutul / Fratelui său va spurca, suindu-se în patul cumnatei. / Cel ce va amăgi pe orfani în a sa neghiobie, / Cel ce-și va ocări, cu grele cuvinte, pe-un vîrstnic / Tată, ce-n al bătrîneții prag necăjit se găsește... / Zeus se mînie pe-astfel de oameni și-n cele din urmă / Pentru urîta lor faptă cu grele pedepse-i lovește. / Tu de acestea să ții departe deșertul tău cuget” (v. 319-327). ..., „Nici nu muștra pe-un sărac pentru-a lui sărăcie” (v. 711), căci ea nu-i rușine dacă ai fost cinstit în viață, după cum nici bogăția nu-i de valoare dacă s-a strîns cu silă și prin asuprire.

Nimănui să nu facem rău, zice Hesiod, nici sfat rău să nu dăm la cineva, căci și-acesta, nu se poate ascunde de zeii care se răzbună în chip dureros: „Omul vrînd altuia rău să facă, își face lui însuși: / Sfatul cel rău e mai rău pentru acela ce-l pune la cale. Ochiul lui Zeus, ce toate le vede și toate le știe, / De va voi, și acestea vedea-va și va să cunoască / Ce fel mai fu judecata...” (v. 258—263).

Vorba să fie măsurată și fără de bîrfire, ca să nu fim bîrfiti la rîndul nostru. Judecata este practică — ca și în Predica de pe Munte (Mt. 7, 1—2) — cu ce măsură măsurăm, ni se va mă-

sură: „Vorba zgîrcită-ntre oameni e adevărată comoară”, spune Hesiod. „Farmecul ei și mai mare-i cînd știe măsura să țină. Dacă bîrfești mai vîrtos ponegriți vei fi-n grabă tu însuși” (v. 713—715).

c) *Valori sociale*. Acestea îmbrățișează familia, gospodăria și mediul social în care trăiește țăranul beoțian din Grecia antică, din sec. VIII î.Hr. Sentințele și sfaturile care îmbracă aceste valori sînt abundente, înțelepte și practice, la înălțimea celor anterioare.

1. *Familia*. Idealul unei familii țărănești este căsătoria bună, o soție morală, distinsă, viguroasă și copii sănătoși. Aceste preocupări firești sînt la ordinea zilei și pentru Hesiod. El le spune consătenilor săi: „Casă întîii să-ți iei și vită de plug și femeie / De cumpărat, nu soție, să poată să mîne și boii” (v. 398—399). „Adu-ți acasă soție, cînd vîrsta îți e potrivită. / Cată să nu fii cu mult sub treizeci de ani sau deasupra, / Căci la această etate ești copt pentru înșurătoare... / Ia-o fecioară, s-o poți învăța obiceiuri alese... / Fii însă cu ochii în patru să n-ajungi să te rîdă vecinii / Căci pentru un om nu-i nimica mai bun ca o femeie bună. / Nici nu e lucru mai groaznic decît o femeie stricată / Și lăcomoașă, ce fără de foc mistuiește bărbatul, oricît de zdravăn, și pradă îl dă bătrînețelor crude” (v. 689—699). Să fie atenți față de purtarea ei, să nu se lase amăgiți, nici să se încreadă în ea. „Nu-ți măglisească al tău cuget femeia, ce trupu-și gătește / Cu amăgitorul ei grai, scotocind a tale pătule: / Cine-n femeie se-ncrede, acela-n hoț se încrede” (v. 366—362). Ideea trebuie înțeleasă adecvat cu epoca lui Hesiod, care ducea inevitabil la starea ca ea să fie socotită ceva mai mult decît roaba bărbatului. Copiii trebuie să zămisiți în stare de trezvie și de curățenie, nu în beție și în desfrîu, „Copii să nu faci cînd vii de la vreo prihănită / Ingropăciune, ci cînd te întorci de la-l zeilor praznic” (v. 729—730). Casa începută nu trebuie lăsată netencuită, „ca cioara cîrîitoare, deasupra șezînd, să nu croncăne-n cobe” (v. 740—741). În ea toate trebuie cinstite și rînduite bine „la locu-i să fie așezat orice lucru, / Ca să nu ceri de la altul...” (v. 400—401), iar dacă nu-ți dă, duci lipsă, te faci de rîsul lumii și pierzi vremea” (v. 402). Ușor te faci de rușine și greu te scapi de ea (v. 755). Oala din care mînîinci să fie sfințită și să fie spălată, la fel toate vasele etc. (v. 143—744).

2. *Gospodăria*. Ocupația de frunte aici este agricultura; mama a toată bogăția este pămîntul din care ies roadele bogate

(v. 556—557). Hesiod se reține asupra ei cu răbdare și îndelungat. După ce arată condițiile psihologice, morale și sociale necesare pentru organizarea ei optimă, dă sfaturi în care descrie condițiile obiective, materiale, indispensabile pentru desfășurarea muncii, pentru că dacă tu nu te ajuți, nimeni nu te ajută.

Gospodăria, ca să devină bogată, lucrările agricole trebuie făcute la timp și cu rînduială, cu grijă și rîvnă. „Nu amîna pentru mîine sau poimîine treaba de astăzi. / Omul ce-amîină și fuge de lucru, nu-și umple pătulul. / Grija și rîvna, doar ele sporesc ale muncilor roade / Omul trîndav, lăsător, se luptă mereu cu ne-cazuri” (v. 403—406). Gospodarul trebuie să aibă apoi argați harnici, unelte, sămînță și vite bune de muncă, bine îngrijite iarna și vara, pe care să le mîne argatul de patruzeci de toamne”, nu unul tînăr, căruia să nu-i stea gîndul la treabă și face risipă (v. 425—440). Iar „Cînd vremea de arat a sosit pentru oameni, / Tu împreună cu argații degrabă te-apucă de muncă... / De dimineată începînd, de vrei să ai holdele pline / Să-ntorci locul uscat și cel reavăn la timp, arîndu-l, / ...Cînd arătura începi ... cu perechi de vite care se opintesc, ...lui Zeus și sacrei Demeter rugă să-nalți, ca să-ți deie bucate și roadă”... (v. 451—460). Argații trebuie organizati și îngrijiți cu haine, hrană și cu simbrie plătită (v. 363), ca să lucreze cu drag (v. 495—501; 552—555)... „Iar cînd melcul cu casa-n spinare se urcă pe vițe. / Spre a scăpa de arșiță, să nu mai sapi via / (v. 565—566). Atunci ascute coasa și scoală argații; după secere, imediat dă zor și adu bucatele acasă dacă vrei să fie pîine destulă. „Fiindcă sculatul din zori, împlinește-o treime din muncă / ...sporește lucrul (v. 572—573). Hesiod face un program al muncii de vară și o descriere foarte frumoasă a acestui anotimp vesel și fermecător, la fel cu pastelul lui V. Alecsandri (v. 575—590). Apoi belșugul muncii, care i-a răsplătit truda, să-l pună bine în hambare și să-l păzească cu oameni de încredere și cu cîini, ca să nu i-l fure hoții (v. 594—599). La fel descrie amănunțit și bine munca de toamnă (v. 605—609) și pregătirile pentru iarnă, îndeamnă la cruțare de timp, la spor și bunăstare în gospodărie, căci acestea feresc de foamea cea cruntă și sfătuiește să fugă de datorii (v. 362—363), ca să scape de cerșit (v. 390—398).

De-a lungul unui an nu-s toate zilele egal de norocoase. De-a 13-a să se ferească. „Mamă îți este o zi, iar mașteră-ți poate fi alta” (v. 818).

V. CONCLUZII

Ajunși la sfârșitul studiului nostru, asupra ideilor din cuprinsul poemului „Munci și zile” al poetului-țăran Hesiod, se impun câteva concluzii.

Autorul deși n-a fost un intelectual format, un înșcolit deosebit, totuși ideile sale religios-morale și sociale, de permanentă actualitate, ne îndreptățesc să spunem că a fost un om ales pentru vremea sa, un spirit bine organizat, un gânditor realist și practic, muncitor agricol îndrăgostit de glie, un înțelept sfătos, dotat cu mult bun simț și legat cu pasiune de țărănimea muncitoare din care făcea parte și pe care dorea s-o vadă stăpînă pe munca sa, înstărită și mulțumită în gospodăria ei.

Trăind la intersecția perioadei comunei gentilice cu orînduirea sclavagistă, la începutul culturii, al civilizației omenești și al filozofiei grecești, Hesiod nu poate fi așezat în rîndul gânditorilor săi autentici, dar rămîne un moralist de seamă, un etician excepțional, un autodidact neîntrecut, un mare binefăcător și dascăl al țărănimii din vremea și din satul său. Iar opera sa este un prolog și preambul al filozofiei clasice grecești.

Aspectul multilateral al poemului îl fac prețuit de toți, totdeauna. Ideile lui îmbrățișează ceea ce este mai de preț pentru om: idealul unei vieți superioare, realizat prin luptă și dragoste jertfelnică de muncă, prin spirit de dreptate și înțelepciune, prin cumpătare și eroism personal.

Valoarea ideilor lui Hesiod stă în practicitatea lor. Ele ilustrează un mod de a fi și de a trăi pe cît de simplu, legat de viața rustică din Beoția, pe atît de prețios, pentru că ne arată avîntul omului către progres în toate veacurile, dorința lui de ridicare peste grijile și nevoile vieții zilnice, ca să trăiască mulțumit și fericit, prin încrederea în sine însuși și în puterea muncii sale creatoare, izvorul a tot binele și al întregii propășiri umane.

Modul lui Hesiod de a vedea cosmosul și viața omenească, de a îndruma pe țărani cum, cînd și cu ce mijloace să lucreze ogorul, cu unelte bune de muncă, sămînță aleasă, canale de irigație, săpatul la timp, strîngerea și îngrijirea recoltei, ca să nu cerșim, etc., etc., ne dă prilejul să concludem că practica vieții a premers oricărei teorii. Cu alte cuvinte, omul mai înainte de a fi încercat să elaboreze principiile unei filozofii și științe teoretice asupra naturii înconjurătoare, realității sociale, agrotehnicii etc., a fost un spirit practic. El a căutat esențial să-și fixeze

locul său în univers, să vadă cine este, de unde și încotro merge, de cine depinde și de ce mijloace și metode dispune ca să-și atingă scopul urmărit. Din observația și experiența practică a omului, asupra acestei problematici complexe, a rezultat apoi gândirea teoretică și s-au făurit sistemele etico-filozofice de care este plină istoria filozofiei, cum și toate celelalte ramuri ale științei și tehnicii de azi. Versurile lui Hesiod din Munci și zile, fie că sînt produsul legendelor povestite de țărani Beoției, adunați „la gura focului”, cum zice M. Croiset,²¹ fie că sînt izvorîte din geniul poporului adunat în „clăci” pe moșia unor plutocrați funciari sau pe a unor aristocrați funciari care apăreau la sfîrșitul comunei gentilice, ne zugrăvesc în plastic și captivant viața eroului-țaran muncitor care, cu inimă curată, prin brațele vînjoase și prin mîinile crăpate de unealtă și arse de soare, ne dă pîinea pentru trai și belșugul.

Țăranul lui Hesiod este înțelept și harnic, oglindă a lui Hesiod însuși. După împrejurări de loc și timp, el dă fratelui și consătenilor său sfat bun — ca și muștrări — pentru viața lor familiară, morală și socială, alteori transpune experiența directă sau a înaintașilor în aforisme și povești pline de miez și învățătură practică — toate legate de viața religioasă.

Zei sînt o realitate vie și immanentă vieții lui Hesiod. Tuturor le recomandă să-i cinstească și să asculte de ei. Naturalul și supranaturalul în concepția și viața poetului se împletesc, se contopesc și chiar se identifică, fapt caracteristic gândirii prelogice, a gândirii comunei primitive din istoria omenirii în care a trăit Hesiod. De o astfel de mentalitate, sociologii și filozofii au ținut totdeauna seama, cînd a fost vorba să studieze istoria culturii și civilizației umane de-a lungul veacurilor.

Fondul luminos al multor idei hesiodice expuse aici le apropie de zorile moralei creștine. În fruntea lor stă prețuirea virtuților religios-morale și sociale: credința, nădejdea și respectul față de zei, binefacerile virtuților cardinale: înțelepciunea, dreptatea, cumpătarea și curajul, cinstirea muncii, *dragostea* naturală de om, de semen, de prieten și de pace.

Prot. Dr. SIMION RADU

Profesor la Institutul Teologic de grad Universitar, Sibiu

21 Cf. Histoire de la Litterature grecque, vol. 1. Paris 1887, p. 469, cit. I. Bianu, ibid., p. 6.

CEA DINTII OMILETICĂ ÎN LIMBA ROMINĂ

RETORICA DE LA 1798

Într-o lucrare apărută cu mai bine de trei decenii în urmă se făcea afirmația că prima omiletică în românește a văzut lumina tiparului — ca traducere din rusește —, la Buda, în 1817 și apoi la Sibiu în 1857. „Cea mai veche omiletică nu este, drept vorbind, o omiletică românească, ci o omiletică ieșită pe românește, după rusește. Nici nu e o omiletică de sine-stătătoare, ci e cuprinsă într-un studiu de pastorală ... e un tratat rusesc, cuprinsă într-o tratare pastorală... Aceasta s-a tipărit în Petersburg în anul 1776, fiind scrisă de ierarhii ruși Gheorghe Coninski și Partenie Sopkovski. Scrierea lor a ieșit apoi în traducere românească la Buda, la anul 1817, în tipografia universității din acel oraș; iar în anul 1857 a fost tipărită din nou în Sibiu... Titlul ei în românește este *Teologia pastorală sau datoriile preoților* (TP). Cum se vede, ea s-a tipărit ca scriere pastorală, iar în această pastorală avem și cea dintâi tratare omiletică pe românește”.¹ (Sublinierea noastră).

Înainte de a cerceta temeinicia afirmației cuprinse în sublinierea de mai sus socotim necesar să facem unele precizări.

Mai întâi, numele primului autor al TP este redat greșit. Grafia lui corectă este: Gheorghe *Koniski*, nu *Coninski*.

În al doilea rând, titlul sub care ediția din 1817 a TP se re-tipărește la Sibiu nu este: „Teologia pastorală sau datoriile preoților”, ci: *Teologia pastorală pentru preoți de legea ortodoxă răsăriteană*.²

În al treilea rând, din felul cum se exprimă, autorul pasajului citat ne lasă să înțelegem că el n-a cunoscut decât edițiile din

1 Priveliști din cimpul omileticii, București 1929, p. 5.

2 Pr. Prof. D. Belu: O carte de omiletică despre predica prin faptă; în: „Mitropolia Ardealului”, (MA) 9-10 (1961), p. 600 ș.u.

1817 și 1857 ale TP. În realitate, însă, cartea ierarhilor amintiți a fost tipărită de mai multe ori și a cunoscut o largă răspândire în Biserica românească.

Astfel, la numai șase ani după tipărirea de la Buda apare o altă sub titlul: „Pentru datoriile presviterilor de popor”. După 15 ani, adică în 1838, cartea apare la Iași, sub titlul: „Datoriile preoților de popor”. Ediția aceasta apare cu binecuvîntarea mitropolitului Veniamin Costache. În 1852, C. Mavrula o publică la București, avînd de data aceasta un titlu mai dezvoltat: „Datoriile preoților compuse din cuvîntul lui Dumnezeu, din canoanele soboarelor și de la învățătorii Bisericii”. Tipărirea cuprinde unele „adaose și îndreptări”, și apare cu aprobarea mitropolitului Nifon al Ungrovlahiei.

Traducerea lui Mavrula se tipărește într-o a doua ediție, la Rîmnic-Vîlcea, în 1861. În total, deci, TP s-a tipărit în românește de șase ori, ediția de la Sibiu înseriindu-se ca a cincia în ordinea celor șase.³

Să vedem acum dacă afirmația că „în această pastorală avem și cea dintîi tratare omiletică pe românește” corespunde sau nu realității.

În studiul: „Indrumări de ordin omiletic în prefețele propovedaniilor” și „predicilor” lui Petru Maior⁴ se arată că încă înainte de traducerea și tipărirea în românește a TP au existat la noi preocupări de ordin omiletic „risipite însă prin predosloviile cazaniilor veac. XVI—XVII, iar mai tîrziu prin textul prefețelor cu care predicatorul de faima lui Samuil Clain sau a lui Petru Maior au ținut să-și publice propovedaniile spre a le pune la îndemîna preoților stăpîniți de „rîvna sfîntă a propovăduirii”.⁵

Fără îndoială, regule și îndemnuri privind întocmirea și rostirea cuvîntărilor bisericești sînt cuprinse ca rezultat al unor formulări intenționate sau întîmplătoare, prin predosloviile diferitelor colecții vechi de cazanii și predici. Chestiunea este însă nu de cînd avem în românește preocupări de ordin omiletic, ci de cînd avem, în graiul nostru, prima carte de omiletică.

Autorul *Priveliștilor din cîmpul omileticii* susține, cum am văzut, că TP cuprinde și prima tratare omiletică în românește. Dar acesta să fie adevărul? Să nu fi existat oare înainte de 1817 nici o altă lucrare de omiletică în limba romînă?

³ Mircea Păcurariu: Traduceri românești din literatura teologică rusă pînă la sfîrșitul sec. XIX; în: „Studii Teologice”, 3—4, (1959), p. 191—192.

⁴ MA 5—8 (1957), p. 490 ș.u.

⁵ Stud. cit., p. 490.

Răpundem de la început: O asemenea lucrare a existat într-adevăr, fiind tipărită și pusă în circulație cu aproape douăzeci de ani înainte de traducerea și tipărirea în limba noastră a TP. E vorba de cartea apărută la Buda, în 1798. Titlul întreg al lucrării este acesta: *Retorica /adică/ învățătura /și/ întocmirea /rumoasei cuvîntări. /Acum întii izvodită pe limba romînească/. Impodobită și întemeiată cu pildele vechilor /filozofi și dascăli bisericești./ In Buda: S-au tipărit în crăiasca Tipografie orientalicească /la Universității Peștii/ 1798.*

Alte indicații, foaia de titlu nu ne dă.

AUTORUL RETORICII DE LA 1798

Numele autorului nu este indicat nicăieri. Nici în foaia de titlu. Nici în prefață. Nici în Cuvînt înainte. Și nici în altă parte a lucrării. Se știe totuși că alcătuitorul acestei lucrări este Ioan Piuariu-Molnar.

În „Cuvînt înainte” la Gramatica Romînească, tipărită la Sibiu în 1797, Radu Tempea — urmașul lui Dimitrie Eustatievici la conducerea „școlilor neunite naționalicești din mare prințipat al Ardealului” — scria și aceste cuvinte: „Domnul Ioan Molnar, Doctoru și Profesoru de tămăduirea luminii ochilor, în cartea sa de Economia stupilor și în Gramatica nemțească-romînească, iar mai vîrtos întru a sa Retorică, ce cît de curînd va ieși din tipariu, și C. Păr. Samuil Clain de la Sadu... sînt aceia care au adus și aduc roade și mlădițe limbii romînești curățind prin multele cărți care le-au dat și dau la lumină toată neghina ce cuprinsese limba noastră silindu-se și de acum înainte a o apropia de originalul ei”.⁶ Textul ne îngăduie să conchidem că încă din 1797 se dăduse la tipar o retorică romînească și anume o retorică cunoscută ca fiind a lui Ioan Piuariu-Molnar.

Ioan Molnar a fost, se știe, fiul vestitului „Popa Tunsu” din Sadul lui Inochentie și Sămuil Micu Clain. Din copilărie a avut ocazia să cunoască de aproape împilările, nedreptățile, suferințele poporului, fapt care-l va fi determinat încă de pe atunci să-și fixeze un plan de activitate pentru viitor.

În tot timpul studiilor pe la școlile din Sibiu, Cluj și Viena, Molnar s-a interesat de aproape de orice lucru „cu ajutorul că-

⁶ La N. Albu: Istoria învățămîntului romînesc din Transilvania pînă la 1800, Blaj 1944, p. 299.

ruia ar fi putut să îndrume spre mai bine traiul poporului său, accelerându-i progresul în toate domeniile vieții”.⁷

Intors de la studii, Piuariu nu s-a instalat în turnul de fildeș al specialității, ci a coborât în arenă, înrolându-se printre luptătorii pentru ridicarea poporului.

Însuflețit de un cald patriotism și stăpîn pe multilaterale cunoștințe, Ioan Molnar a cerut și sprijinit crearea și organizarea de instituții și mijloace menite să promoveze conștiința și încrederea celor mulți în propriile lor puteri, să-i lumineze și îmbărbăteze pe linia dezvoltării culturale, economice, sociale și politice. A inițiat prima „Societate filosofească a neamului românesc” la 1795.⁸ A înființat, la Sadu, o fabrică de țesătorie.⁹ A sprijinit înființarea de școli populare și a cerut numirea unui director pentru supravegherea lor. Concomitent publică a serie de lucrări. În 1785 tipărește „Economia stupilor”, cea dintîi lucrare cu caracter economic din Transilvania.¹⁰ În 1788 scoate de sub tipar Gramatica nemțească-românească (retipărită la 1810 și 1822). Tot lui îi datorăm un dicționar german-român apărut la Sibiu în 1822.¹¹ La 1808 tipărește „Povățuire pentru sporirea stupilor”. În 1800 traduce și publică la Buda, „Istorie universală adică de obște”... a lui Millot. Colaborează cu Samuil Micu la întocmirea dicționarului latin-român.¹² Nu mai amintim de faptul că Piuariu ne dă și prima lucrare științifică scrisă de un român în domeniul medicinei, devenind astfel „tatăl medicinei savante românești”.¹³

În cadrul unei atît de bogate și variate activități didactice, literare, științifice, filologice, economice, istorice, tipărirea și a unei cărți de retorică nu mai apare ca ceva nepotrivit, distonant. Dimpotrivă, publicarea unei asemenea lucrări era cerută parcă de însăși concepția după care se călăuzea autorul însuși.

Într-adevăr, împreună cu atîția alții, mai tineri și mai vîrstnici, Ioan Piuariu a reprezentat, cu vigoare și cu strălucire, cu-

7 Doctorul Ioan Piuariu-Molnar: *Viața și opera lui (1749—1815)*, București, 1939, p. 22.

8 C. Daicoviciu, St. Pascu, V. Cheresteșiu, T. Morariu: *Din istoria Transilvaniei*, București 1960, p. 201.

9 Lia M. Dima: Cîteva date și amănunte nouă cu privire la Ioan Piuariu-Molnar de Müllersheim († 1815); în: *Anuarul de istorie (VIII) 1939—1942*, Cluj, p. 375.

10 C. Daicoviciu... op. cit., p. 203.

11 D. Popovici: *La littérature roumaine a l'époque des lumières*, Sibiu 1945, p. 273—274.

12 MA 9—10 (1958), p. 742—743.

13 Dr. Valeriu L. Bologa: Date nouă despre Ioan Molnar Piuariu, ca medic și ca autor medical; în: *Transilvania*, 2 (1926), p. 73.

rentul iluminist în Transilvania,¹⁴ curent care, se ştie, preconiza înlăturarea nedreptăţilor şi a tuturor relelor sociale, pe calea răspîndirii culturii în masele populare. Difuzarea bunurilor culturale însă nu se putea realiza decît de oameni bine pregătiţi şi, în acelaşi timp, buni mînuitori ai cuvîntului. Fireşte, buna mînuire a cuvîntului reclama, de regulă, şi o bună iniţiere în tainele retoricei. Publicînd retorica, Molnar a vrut să pună la-ndemîna atitora regulele întocmirii „cuvîntărilor frumoase” pentru sporirea „binelui de obşte”.

Aşadar, Ioan Piuariu a tipărit printre altele şi o retorică. Tipăritura aceasta este traducere sau operă proprie?

Pentru traducere — şi anume pentru o traducere din limba greacă — ar pleda faptul că lucrarea abundă în termeni şi expresii greceşti. Ca de exemplu: iroas (37, 98, 197, 251); scopelos (38); tesis (15); ipotesis (16); ipogradi (28); dafne (46); peripatetul (28); antitesis, enantia, anaforica, eteritica, mahomena, antikimana, simparasta (58); antipodes (74, 196); dicachicesti (111); proimion (111, 115); eparitmis, anakefaleosis (165); shimata (166); dicanicon, apostrofi (167); epanalipsis (194); tiposit (225); prolipsis, procatalipsis (243); antivolis (246); ipotiposis (250); merismos (261); anaskevin (265) etc. S-ar putea spune că neavînd la-ndemîna termenii romîneşti echivalenţi, Piuariu i-a redat aşa cum i-a găsit în originalul grecesc. În aceeaşi direcţie — a traducerii — ar îndruma şi frazele încîlcite, acelea care nu exprimă destul de clar ideile — de exemplu: „Orînduirea fiinţii ritoriceşti iaste un cuvînt prea scurt şi tîlcuiaşte şi arată firea lucrului celui ce iaste de a se tîlcui şi să alcătuieste din neam şi din osebite ca din nişte înfiinţate şi aşezătoare părţi” (p. 11). Sau: „Cearcă pre priatani şi din în primejdii, care după rînduială să cădea să zică ritorul, din nenorocirea vieţii şi din împărtăşirea în primejdii...” (p. 189). „Prolipsis iaste cînd ritorul nu numai cu statornice dovediri dovedeşte şi adeverează lucrul acela, de care să apucă, ci şi luînd sama mai nainte pentru orice nelesnire împotrivnică, careş pot oareşcum să-i facă judecătoria ... împotrivitoriu...” (p. 243). Încîlcirea evidentă a pasajelor citate — şi care nu sînt singurele — s-ar putea explica prin redarea cuvînt cu cuvînt a textului original, fără să se acorde suficientă atenţie înţelesului propoziţiunilor.

¹⁴ D. Popovici: *Op. cit.*, p. 277; N. Albu: *Op. cit.*, p. 329; C. Daicoviciu: *Op. cit.*, p. 204; Al. Piru: *Literatura romînă veche*. Ed. II, 1962, p. 552; Acelaşi în recenzia asupra lucrării: *Romul Munteanu: Contribuţia Şcolii ardeleni la culturalizarea maselor*; în: „Contemporanul”, nr. 36 (7 IX 1962), ca să nu amintim decît cîteva dintre autorii mai noi.

Celălalt punct de vedere, anume că *retorica* e lucrare proprie a lui Molnar, are în sprijinul său argumente mai multe și mai puternice.

a) — Vorbind despre cei ce și-au adus și își aduc contribuția lor la curățirea limbii românești de „neghina ce o cuprinsese”, Radu Tempea amintește, cum am văzut mai sus, și pe Ioan Piuaru cu „*a sa retorică*”. Determinativul „*a sa*” ne îngăduie concluzia că lucrarea în chestiune este nu numai tipărită, dar și întocmită de către „Doctoru și Profesoru de tămăduirea luminii ochilor”.

b) — Toți cei care s-au ocupat de viața și opera lui Molnar îi atribuie și o *retorică*.

c) — Expresii ca acestea: „ce să numeaște elinește” (p. 58); „carea însemnează în elinește” (64); „carea să cheamă elinește” (196); sau ca acestea care folosesc persoana I-a: „Aduc aminte ... pilda...” (p. 111); „eu însemnez aici” (p. 115); „ca să nu întrec măsura” (126); „eu voi alege...” (295) etc., nu pot fi înțelese deplin decât admitând că lucrarea în chestiune nu este o traducere, ci este întocmită de editorul însuși. Traducerea unor termeni românești în grecește asociată cu vorbirea la persoana I-a, indică atitudine activă față de cuprinsul cărții și indică inițiativă, proprie nu unui traducător, ci unui autor.

d) — Pentru paternitatea molnariană a retoricii mai pledează și existența în cuprinsul cărții a numeroși termeni specifici profesiunii pe care știm precis să a practicat-o „Doctoru ... de tămăduirea luminii ochilor”. Cităm la-nțmplare cîteva.

„Ca un leu (Sf. Grigorie Bogoslovul) a avut totdeauna ochii deschiși...” (p. 36); „Ca un Argus cu mulți ochi...” (p. 37); „Ochiul lumii iaste soarele...” (p. 76); Ca niște „sfeășnice” sînt ochii care „ca dintr-un loc mai înalt îi luminează pre tot trupul” (p. 80); „Dacă ochii ar fi așezați în locul obrazilor și dacă urechile ar fi așezate în locul ochilor...” n-ar fi vietate mai urită ca omul (p. 109); „Au deschis ochii ca să vază lumina” (p. 124); „De nu vei putea cu ochii, plîngi măcar cu dorul” (p. 200); „S-au stins ochii aceia (ai lui Iisus) care luminează pre soare” (p. 205); „Vedeți ochii și nu veți tăgădui că au închis Dumnezeu într-aceale rotocoale toată frumusețea și strălucirea stealelor” (p. 219); „Orb ca un alt Tiresie să nu vezi niciodată lumina zilei, ci avînd împrejurul ochilor întunecare...” (p. 273; cf. și 220, 221, 222, 246, 278, 281, 284 etc.). Și n-am indicat aci decât puține dintre locurile în care cuvîntul *ochi* este utilizat cu relevarea

unora sau altora din funcțiunile lui, ca ale unui organ de capitală importanță pentru viața omului. Frecvența folosire a unor asemenea termeni specifici limbajului unui oculist să nu constituie oare și ea un indiciu că retorica nu este traducere, ci lucrare proprie, și anume lucrare proprie a cuiva specialist în boli de ochi?

e) — De-altfel, editorul însuși se întitulează pe sine ca *autor*, nu ca *traducător*. Indicația aceasta o avem la sfârșitul prefeței, unde citim: „Scriș în cetatea Sibiiului în 13 zile iulie 1797. Autorul” (p. 4).

Termenul: „scriș” se referă desigur la cuvîntul introductiv scriș la Sibiu în cutare zi a anului. Dar calificativul: *Autorul* nu se mai poate referi exclusiv la prefață. Nu se poate ca atribuindu-și calificativul de *autor* Molnar să nu fi voit a ne arăta altceva decît că el este cel ce-a compus cele cîteva fraze ale prefeței.

În prefață se face, precum se știe, prezentarea lucrării respective și, cînd la sfârșitul unei asemenea prezentări găsim în loc de semnătură, calificativul: *Autorul*, extindem spontan paternitatea prefațatorului asupra întregii opere. Aceeași este situația și cu calificativul: *autorul*, de la sfârșitul prefeței la retorica în discuție: după ce și-a prezentat cartea, Molnar a vrut să informeze pe cititori că autorul lucrării este chiar el însuși.

Adăugăm că dacă Molnar n-ar fi fost autor, ci traducător, n-ar fi avut nici un motiv să nu indice lucrul acesta.

Rămîne deci stabilit că retorica tipărită la Buda, în 1798, este alcătuită de Ioan Piuariu-Molnar.

Se impune, acum, întrebarea dacă *retorica* este, sau nu, o operă originală.

Unii au zis că ar fi vorba de o „compilație”. „Același — adică Ioan Piuariu — tipărea la Buda, în 1798, o *Retică* ... compilație insuficient adaptată limbii romîne”.¹⁵

Alții afirmă că la alcătuirea lucrării Molnar a avut în fața sa „un model străin”.¹⁶

Fără îndoială, la elaborarea retoriciei, Piuariu a avut în față „un model străin” și anume socotim că acest model a fost o retorică grecească. Dovada?

Mai întîi, cum am mai amintit, expunerea abundă de termeni grecești care trec și dincolo de sfera termenilor tehnici.

¹⁵ Al. Piru: *Literatura...*, p. 552.

¹⁶ D. Popovici: *op. cit.*, p. 278.

Prezența atîtor cuvinte grecești în textul întregii lucrări nu se poate explica deplin decît admițînd că autorul le-a transcris așa cum le-a găsit în izvorul utilizat, ocolind efortul de a găsi sau crea termeni romînești echivalenți.

O altă indicație că modelul care stă la baza retoricei este grecesc, o constituie ditirambii la adresa țării grecești. „Spuneți muzelor cu glas cuvîntătoriu, de unde au răsărit atîția sori ai înțelepciunii, cu a căroră raze împodobindu-să alții, să arată steale, care poate că ar fi fost întunearec și cărbuni. N-au strălucit de la răsăritul țării grecești atîția filosofi ca nește sori?... Atîția Aristoteli și Platonii ... atîția dascăli și ucenici ai acestor fealiu de eroes, aceștea și alții au n-au fost greci? Ce neam poate arăta la meșteșugul poeticesc un Omir? Un Pindar... un Aristofan... un Euripid... un Isiod... Demosten care-i la retorică începătoriu... Euclid... la matematică, Ipocrat și Galerios dumnezeii meșteșugului doftorii... Alexandru... Tukidides... Xenofon și Plutarh aceștea toți oare nu sînt ai țării grecești”? Dar și după apariția creștinismului Grecia continuă să rămînă în frunte. Grecia a dat pe dascălii și păstorii pravoslavnici, pe mucenicii și propovăduitorii cu graiul și cu condeiul, pe marii pustnici etc. (p. 40—44). Atîtea laude la adresa Greciei — și n-am dat decît o parte din ele — nu le putea găsi Molnar decît într-o carte grecească.

Teza e întărită și de constatarea că autorii citați sînt exclusiv orientali. Aristotel (p. 11, 15, 25, 42, 44, 48, 87, 179, 290); Demostene (41, 60, 164, 179, 294); Democrit (123); Socrate (125); Platon (25, 42, 289); Plutarh (41, 289); Pitagora (289); Anaxagoras (127); Solon, Licurg (42); Pindar, Aristofan, Euripid, Isiod, Euclid, Ipocrat (41); Esop (288); Homer (40, 106, 116); Tukidides, Xenofon (41); Apelles, Fidias, Praxiteles (79) etc.

Dintre reprezentanții Bisericii sînt amintiți: Sf. Ignatie Teoforul (170); Ioan al Alexandriei (150, 191); Origen (7); Sf. Atanasie cel Mare (96, 97, 99, 121, 194); Sf. Vasile cel Mare (173, 178, 181, 288); Sf. Grigorie de Nazianz (109, 178, 179, 184); Sf. Ioan Gură de Aur (72, 73, 173, 178, 179); Sf. Ioan Damaschin (33, 95, 130—133) etc.

Firește, înaintea tuturor acestora este folosit numele Mîntuitorului și al Preacuratei Sale Maici, Sf. Evangheliști, Sf. Apostoli. Dintre aceștia din urmă e amintit mai des numele Sf. Pavel, apoi acela al Sf. Petru. Precum se vede, dintre apuseni nu este citat nimeni, nici Cicero, nici Quintilian, nici Augustin. Ceea ce

dovedește încă odată că „modelul” după care s-a ghidat Molnar a fost grecesc, nu latin.

Nu este exclus ca Piuariu să-și fi cules materialul direct din limba greacă.

S-a afirmat, e drept, despre autorul nostru că „vorbea bine latinește, nemțește, ungurește și probabil și franțuzește”¹⁷ Dar, adăugăm noi, nu este exclus să fi cunoscut și limba greacă.

Se știe că autorul retoricei a învățat carte la Sibiu, unde funcționa încă din 1692 o școală latină. Nu ni s-a păstrat registrele și anuarele de dinainte de 1790 ale acestei școli, dar nu avem nici un motiv să nu acceptăm că printre elevii români ai gimnaziului va fi fost și Ioan Piuariu. Fiul acestuia, Iosephus Molnar de Müllersheim, se știe precis că a învățat carte la școala latină din Sibiu, între 1793—1798. Nu-i exclus ca tatăl să-și fi trimis fiul la gimnaziul sibian tocmai pentru că el însuși își făcuse acolo ucenicia.

Și atunci, dacă Molnar a învățat la gimnaziul din Sibiu, apoi aici el a putut învăța și limba greacă, ce se predă în toți cei cinci ani cât durau cursurile.¹⁸

Cunoștințele în materie de limbă greacă și le va fi perfecționat la Cluj și Viena. Și chiar de nu va fi ajuns să stăpânească la perfecție această limbă, Piuariu a putut fi ajutat în descifrarea „modelului” grecesc al retoricei de către consăteanul și prietenul său din copilărie, Samuil Micu, bun cunoscător și al limbii grecești.¹⁹

Precum Piuariu l-a ajutat la întocmirea Dicționarului român-latin, așa și Clain l-a putut ajuta pe prietenul său la întocmirea retoricei, traducându-i din grecește unele pasaje.²⁰

Care să fi fost cartea grecească după care Molnar s-a ghidat la întocmirea retoricei e greu de precizat. Nu e exclus să fi fost aceeași lucrare din care Antim Ivireanul își va fi extras unele exemple folosite în predicile sale. De exemplu, ambii autori istorisesc, aproape cu aceleași cuvinte, cunoscuta faptă de caritate a Sf. Nicolae. Redăm mai întâi istorisirea lui Ivireanul: „După ce au ascuns soarele toate razele lui, atîta cît nici luna nu prive-

¹⁷ Doctorul Ioan Piuariu-Molnar..., p. 17.

¹⁸ Pr. Prof. Dr. Ioan Stanciu: *Istoricul Liceului Gheorghe Lazăr din Sibiu*. Sibiu 1943, p. 17—19, 24, 100.

¹⁹ N. Mladin, I. Vlad, Al. Moisiu: *Samuil Micu Clain teologul*. Sibiu 1957, p. 23—24.

²⁰ M. Păcurariu: O lucrare necunoscută a lui Samuil Micu Clain; în: *MA* 9—10 (1958), p. 742—743.

ghea, nici una din stelele cele mai mici avea deschise tîmplele lor cele de argint, atunce ca cînd ar fi fost nu făcător de bine, ci ca un hoț, aleargă cu mare grabă la acea săracă de casă și aruncă în lăuntru, nu zic odată, sau de doao ori, ci de trei ori, mulți galbeni, au gonit cu aceasta sărăcia și tot răul și tot cugetul necuvios și au mîntuit fecioria acelor 3 fecioare din cursele diavolului”.²¹

Iată și istorisirea lui Piuaru: „După ce soarele ș-au ascuns toate razele, și s-au stîns de tot lumina zilei în întunearecele nopții și cînd ceriul ostenit închisese cu somn toți ochii săi, cît nici luna nu priveghea; nici altă stea mai mică avea deschisă geana ceai de aur, atunci ca cum ar fi fost nu ca făcător de bine, ci ca un fur aleargă grabnic la săraca acea casă, și aruncînd în lăuntru nu zic odată, sau de doao ori, ci de trei ori mult aur, au gonit cu aceasta pre sărăcie și împreună cu dînsa toată cugetarea rea și necuviincoasă și s-au arătat alt Zevs încă prea curat, fiindcă cu acea ploae de aur n-au prădat fetia Adaniei, ci au păzit fecioria a trei feate cea plăcută lui Dumnezeu”.²²

Asemănarea dintre aceste două istorisiri merge pînă la identitate. Să nu le fi luat oare și unul și celălalt, și Piuriu și Ivireanu, din unul și același izvor grecesc?

Dar să ne întoarcem la lucrarea însăși, la retorica în discuție, și să vedem care-i e cuprinsul.

CUPRINSUL RETORICEI LUI MOLNAR

Retorica cuprinde 296 pagini, 14,5×9 cm. Litera e cea cîrlică. Materia e organizată în patru *cărți*. Prima are 23 capitole (p. 9—108); a doua — 11 (p. 108—167); a treia — 13 (p. 167—193); a patra — 37 (p. 193—288). La sfîrșitul cărții a patra mai sînt adăugate încă patru capitole, sub titlul: Pentru ținerea aminte și închipuirea vorbei.

Cuprinsul propriu-zis e precedat de o prefață, în care autorul arată cui își adresează lucrarea; urmează apoi un „Cuvînt înainte”, în care disciplina retoricii este încadrată într-un ansamblu complex. Sînt multe meșteșuguri pe lume care ne umplu de uimire — zice autorul. E minunat meșteșugul cu care „Arhimede matematicul” au ars fără foc corăbiile vrăjmașilor”. Minunat meșteșugul „înotării cu lemn adîncit”, căci a dus la supunerea

21 Antim Ivireanul: Predici. Ediție critică, studiu introductiv și glosar, de G. Strempele. Editura Acad. R.P.R., 1962, p. 120—121.

22 Retorica..., p. 71—72.

mării. Vrednic de admirație este și meșteșugul într-aripării fierului, „măcar că după fire este prea greu însă îl vedem la săgeți că zboară...”. Dar toate meșteșugurile” (artele) „să se dea în lături ... pentru că retorica, ca o împărăteasă au arătat toldeaua mai multă putere în toată zidirea și au făcut în fieștecare vreamă atâtea prea luminate lucruri, încît nu poate limbă de om să le povestească fără altă mai mare mirare”.

Prin „meșteșugul retoricesc” Nestor a împlînzit pe Agamemnon și pe Ahile. Cu ajutorul retoricei Demostene a ajuns stăpîn „preste voința omenească”. Aceeași retorică „au făcut și pre Origen tare ca diamantul...” (p. 5—7).

În capitolul I al cărții I-a se arată cum a luat ființă retorica. Autorul respinge părerea originii supranaturale a disciplinei în discuție. Pentru el, retorica este „ceva firesc și în același timp ceva meșteșugit” (p. 9). Ea pornește de la aptitudini firești, ne ajută să dezvoltăm aceste daruri, ne arată limitele în care să rămînem cînd e vorba de laude, sfaturi, îndemnuri, povăluiri. Ne învață cum să ne împodobim cuvîntarea „pentru ca să fie dulce la graiu și bine întocmit (cuvîntul) la urechile celor ce aud” (p. 10). În cap. II se dă definiția retoricei, care, zice autorul, „este meșteșug al bunei cuvîntări” (p. 12).

În capitolele următoare se tratează rînd pe rînd despre o serie întreagă de probleme care arată buna inițiere a autorului și într-un domeniu care nu era acela al specialității lui.

„Treaba” retoricei este: să îndemne, să miște și să încredințeze pe ascultători. „Sfîrșitul” (scopul) ei este de „a-l trage (pe ascultător) și a-l pleca spre cele ce ea poștește” (p. 13).

Materia retoricei nu este „hotărîită și osebită”. De aceea cuvîntătorul, pe cît îi va fi cu putință, „întru toată învățătura să fie pricopsit ... pentru ca cu lesnire să poată vorbi ori despre ce lucru” (p. 15).

Orice cuvîntare presupune aceste cinci momente: aflarea, întocmirea, țilcuirea, ținerea aminte și grăirea sau povestirea” (p. 21).

Aflarea constă în căutarea și culegerea materialului menit să dea corp cuvîntării. Partea aceasta solicită în gradul cel mai înalt „istețimea și agerimea minții” cuvîntătorului, obligîndu-l să aibă în vedere mereu „pricinile, dovedirile, adevăririle și orice iaste trebuincios a îndupleca pre auzitoriu spre ascultare și a întemeia cuvîntul” (p. 21).

Întocmirea este organizarea materialului obținut prin aflare. Fără *întocmire* nu se poate face „cuvînt retoricesc fără numai vorbă ... întunecoasă” (p. 22).

După organizarea schematică a materialului cules, urmează *tîlcuirea*, adică prelucrarea acestui material pentru ascultători. Prelucrarea cere „vorbă frumoasă împodobită ... cu învățătură și cu măiestrie: aceasta dă virtute cuvîntului ca să curgă cu priință și prin auzire, cu mai multă lesnire să se pogoare în sufletul ascultătorului și ca (vorbitorul) să fie cumpătat și cu dulce glas ... să veselească urechile și ... auzitorul ... cu mai mult poftă să ia aminte la cele ce să zic” (p. 22).

Ținerea aminte constă în păstrarea în memorie a celor ce urmează să fie transmise altora. În același timp ajută ca discursul să fie rostit fără abatere de la „lucrurile carele (vorbitorul) au hotărît a-l zice” (p. 22).

Grăirea, adică rostirea, trebuie să fie „cu bun înțeles”. Să se ferească de monotonie. Vorbitorul să-și adapteze tonul „la lucrurile care le povestește”. De rostire țin și gesturile care nu trebuie să fie „fără orînduială” (p. 23).

Urmează expunerea așa-numitelor „locuri retorice”, a izvoarelor din care cuvîntătorul își poate scoate „adeveririle și dovedirile” necesare pentru desfășurarea cuvîntării. Aceste izvoare sînt interne și externe. Cele dintîi în număr de șaseprezece și anume: „orînduirea, numărarea părților, etimologia, evstihia, neamul, fealiul, asemănarea, neasemănarea, improtivitoare, împărecheate, întîmplări, mai întîi următoare, pricini, fapte și asemănare”. Cele externe sînt: „judecata mai dintîi, vestire, îndreptări, jurămînt, pedepse și mărturie” (p. 25). Denumirile — cele mai multe — sînt, precum se vede, forțate și neclare. Dar explicațiile date fiecărui termen ne îngăduie să înțelegem ceea ce autorul vrea să spună.

Orînduirea „tîlcuiește firea și ființa lucrului cît ar putea mai în scurtă vorbă”. De pildă „omul iaste cuvîntătoare suflare”. Ca atare „să împărtășește ființei îngerești”, întrecînd astfel „pre toate dobitoacele ceale ce nu au suflet nemuritoriu”, și arătîndu-se mai vrednic de cinste decît oricare altă ființă de pe pămînt.

Numărarea cea pre rînd a părților constă în descompunerea obiectului în părțile constitutive și în prezentarea lor „cu meșteșug”, pe scurt sau „cu adăogire”. De pildă dacă oratorul ar vrea

să îndemne pe ascultători la „miloserdie” se poate sluji de „o vedere jalnică și vreadnică de lacrimi” — cum ar fi aceea a unui „oraș prădat” — osebind „la povestire părțile” și infățișându-le „pre rînd una cîte una” (p. 31).

Pentru desfășurarea cuvîntării sale vorbitorul se poate sluji și de *etimologie*. Cuvîntul Theos — Dumnezeu — vine de la un verb grecesc care înseamnă „a vedea, a străbate”. Adevăratul Dumnezeu este deci acela care „veade toate în fieștece vreamă și în fiește ce loc... Idolii au ochi totdeauna orbi, nu văd nimic ... deci nu sînt dumnezei” (p. 36).

Prin *eustihe* autorul înțelege cuvintele care constituie rădăcina altora. Valorificarea în cuvîntări a unui asemenea „loc retoric” se poate face în felul acesta: „Dumnezeu iubeaște milostenia, așadar și pre milostiv”; „fecioria iaste dar îngeresc, așa dar păzitorul de feciorie iaste înger pămîntesc...” etc. (p. 39-40).

Neamul (genul) „iaste acela care ... cuprinde osebite fealuri”. Păcatul este „neam” (gen) pentru că cuprinde pizma, mîndria, nedreptatea, beția... Fapta bună este și ea gen cuprinzînd dreptatea, bărbăția, înțelepciunea, înfrînarea... (p. 44—48).

Fealiul (*specia*) este parte a neamului (a genului).

De la lauda mucenicilor se poate trece la lauda unui anumit sfînt, a Sf. Gheorghe bunăoară (p. 49—52).

Asemănarea o avem cînd punem un lucru cunoscut lîngă altul mai puțin cunoscut pentru ca ajutîndu-ne de cel dinîmîi, să-l înțelegem mai bine pe cel din urmă. Gravitatea păcatului o înțelegem mai bine cînd o privim în asemănare cu gravitatea unei boli trupesti (p. 53—53).

Ne asemenea sînt lucrurile cu fire osebită. Cununa pămîntească e din flori „care să veștezesc”, cea pregătită de Dumnezeu e „din neveștejite flori ale ceriului. Deci pune osteneală ca să le dobîndești” (p. 56—57).

Ceale împotrivoitoare sînt antitezele: lumină-întuneric; viață-moarte; iubire-ură etc. (p. 59—60).

Impărecheate sînt cele ce ocupă locul de mijloc între asemănare și contrast. Dumnezeu este frumos și n-are chip; mare și n-are trup; bogat și n-are comori; singur și nu e singur; milostiv și toți se tem de el; „nemărginit și se află în fieștecare parte; iaste de față la toate și iarăși iaste depărtat...” (p. 63).

Stările împrejur (împrejurările) sînt cuprinse „între aceste două stihuri:

„Cine? Ce lucru au făcut? Pentru ce?
Cu ce mijloc? Cu al căruia ajutoriu?
În care vreme? Și în ce loc?”.

Izvorul acesta este atît de bogat, zice autorul, „cît nici un rîtor nu e atîta de sărac la cuvînt ca să nu găsească la acesta toate comorile buneivorbiri” (p. 64).

În continuare e prezentată o explicare a împrejurărilor cu arătarea utilizării lor oratorice (p. 65—73).

Ceale mai întîi sînt cele ce premarg un lucru, o acțiune, o situație etc. Vorbitorul care ar vrea să arate vrednicia creaturii raționale ar putea-o face înfățișînd cum Dumnezeu „i-au gătit” mai întîi lăcașul ... cu atîta fealurime de lucruri și mai „pre urmă” au zidit-o (p. 74—75).

Ceale următoare sînt „acealea care negreșit urmează din vreun lucru și dintr-acela ca dintr-o rădăcină odrăslesc”. Ierburile, florile, plantele, cîntecul pasărilor, rodirea pomilor, bucuria oamenilor, frumusețea firii ... toate sînt urmare a faptului că pe cer strălucește soarele etc. (p. 76—77).

În desfășurarea temei vorbitorul trebuie să se întrebe și despre pricinile; cauzele care determină un lucru, o acțiune, o anumită înfățișare, sau orientare (p. 78—89).

Lucrurile sau faptele sînt „acealea care să fac din pricină”. De exemplu: „adormirea patimilor, dezmiardarea sufletului ... dorirea celor cerești, izbăvirea din orice ispită, biruința muncilor veștrice”, toate sînt lucrurile, sau faptele trezviei (cumpătării) „fiindcă aceasta ... veștejește pofta cea fără rînduială, și îndemnează pre fieștecare spre lucruri îmbunătățite și bine plăcute lui Dumnezeu” (p. 89). Virtutea cumpătării e arătată aci ca pricină, cauză a multor biruințe morale. În același capitol păcatul original e prezentat drept izvor al atîtor rele (p. 90—93).

Dimpreună judecarea (comparația) constă în alăturarea unui lucru de altul „ca să cunoaștem cu cît iaste mai mare sau mai mic unul decît altul. Aceasta să osebește de asemănare, că asemănarea ține de fealiul lucrului cum e bunătatea, înțelepciunea și cealelalte, iară aceasta (comparația) de mărimea lucrului”.

Cînd zicem: Pe muntele Taborului fața lui Hristos „au strălucit ca soarele” avem asemănare; dar cînd zicem: „Dumnezeiasca față a Mîntuitorului au strălucit cu raze mai luminate și decît ale soarelui” avem „judecare împreună”, comparație. Căci

aici se compară două străluciri: a feței Mîntuitorului cu aceea a soarelui și se arată că prima era mai mare ca ultima (p. 93—94).

Locurile retorice „ceale din afară” sînt, după Molnar, în număr de patru: „*înaintea judecata*” — „cînd ritorul dovedeaște cum că și la alți judecători au cîștigat dreptate asupra protivnicului”; *veastea* adică opinia publică; *chinurile* (pedepsele); *legile*; *mărturia* (depoziția martorilor); *jurămîntul* (p. 95-108).

Cartea a II-a tratează despre „*buna orînduială*” a materiei adică despre organizarea ei în așa fel ca să alcătuiască un întreg unitar orientat către o țintă precisă.

Buna orînduială e „trebuincioasă la cuvînt nu numai pentru ca să-i dea har și frumusețe, ci și puteare ca să îndemneze pe cei ce aud, la orice va vrea”. Cu cuvîntări rău întocmite, neînchegate, nu realizezi nimic. Precum o „tabără” nu poate cîștiga victoria decît dacă e bine organizată, așa e și cu cuvîntarea: lipsa de ordine în expunere îi slăbește pînă la anulare puterea de înrîurire (p. 110).

În continuare, autorul se ocupă cu părțile cuvîntării, care, după părerea lui, sînt: proimion; povestirea, adevierirea și epilogos.

Vorbitorul să fie atent la întocmirea introducerii. Să nu uite cuvîntul lui Aristotel, care zice că o introducere bună face cît jumătate din cuvîntare.

Introducerea urmărește să-i determine „pre ascultători a auzi cu drag” ceea ce li se transmite. Lucrul acesta se realizează: prin atitudine smerită; prin arătarea importanței învățaturii ce urmează să fie dezvoltată; prin relevarea punctelor care vor fi tratate.

Introducere bună e aceea care respiră frumusețe, cuprinde tema ca „sămînța pre pom”; e proporțională cu lungimea cuvîntării; trezește interesul ascultătorilor. E rea introducerea care se repetă des sau e prea lungă.

Introducerea poate porni de la o *îndoială*; o *împrejurare*; o *comparație*; o *alegorie*; de la „ceale din lăuntru ale lucrului”; de la o *zugrăvitură*; o *istorisire*; o *povestire*; o *rugăciune*. Pentru fiecare din aceste puncte se dau exemplificări corespunzătoare (p. 111—129).

Povestirea „iaste o tîlcuire a lucrului”, o explicare a temei cuvîntării. *Povestirea* trebuie să fie scurtă, clară, plăcută ca să poată trezi „patimile (sentimentele) sufletului”; să expună „lucruri de crezut”.

Urmează „adeverirea”, argumentarea, care are drept scop „să dovedească cu dovediri și să adevereze tot ce au zis ritorul”. Acesta nu trebuie să se limiteze numai la dovedirea celor ce vrea să spună el, ci trebuie să arate și cât de șubredă este poziția „pîrîșilor”.

Dovezile trebuiesc folosite într-o anumită ordine: „întîi ceale mai tari și mai puternice ... pentru ca ceale dintîi leasne să tipăresc în cugetul al celor ce aud, și de au puteare îndată îi stăpînesc”. Urmează „ceale mai slabe, pentru că cei ce aud, fiind biruiți de ceale dintîi nu le iaste greu a da ascultare și la celelalte”. La urmă să fie folosite „altele, care să aibă și acealea puteare și vîrtute” să întărească pe ascultători în „părearea lor cea dintîi și să arate că nu-i lipsesc lui, vorbitorului „dovediri ... tari ... pînă la sfîrșitul cuvîntului” (p. 140—141).

„Adeveririle” îmbracă forma silogismului, entimemii, soritului, epagoghiei (inducțiunii), pildei și dilemei. Exemplificările sînt luate precumpănitor din sfera vieții religioase (p. 157-163).

Epilogul sau încheierea este partea în care vorbitorul trebuie să-și „pue toată osteneala și sîrguința ... ca să îndemneze pre ascultători și să-i îmboldească spre ceea ce poștează”. Mulți cuvîntători fac introducerea și tratarea foarte bune, dar cînd ajung la încheiere își „pierd glasul, uită meșteșugul și ... alîta răcesc cît te miri cum așa îndată .. să să fie stîns aceale fierbinți duhuri și pornirea sufletului”.

În încheiere, vorbitorul să recapituleze punctele mai importante ale cuvîntării, dar într-un chip nou, cu un ton mai ridicat, mai însușit, mai patetic (p. 166—167).

După *aflare* (inventiune) și *orînduială* (dispozițiune) retorică se ocupă cu *tîlcuirea* „adică iscusirea la cuvînt și buna vorbire” (elocuțiunea) (p. 167—168). Partea aceasta arată cum ritorul trebuie să-și prelucereze materialul cuprins rezumativ în plan. Îl îndrumă cum să dea o formă cît mai frumoasă ideilor și simțămintelor, cum să le adîncească și împodobească cu „tropuri și shimata”.

Tropii „sînt la cuvînt precum sînt stealele la ceriu, floriile în grădini, razele la soare și diamanturile ... sădite pe aur” (p. 169).

Vorbînd despre felurile tropilor, autorul explică metafora, sinecdoca, metonimia, antonomasia, etc. (p. 168—193).

În cartea a IV-a se ocupă cu „shimele zicerilor” și ale gîndirii.

Dacă tropii împlinesc, în cuvîntare, funcția de podoabe, figurile „îi dau puteare și vîrtute ca să deșteapte patimile (sentimentele) la ascultători și să-i îndeamne spre ceale poftite” (p. 193—194).

Există două feluri de figuri: ale „zicerilor” (expresiilor) și ale „cugetelor” (p. 193).

Cele dintîi sînt: *epanalipsis*, cînd mai multe propoziții succesive încep cu același cuvînt; *epinafora*, „cînd periodul nu numai începe, ci de multe ori cu aceeași zicere și sfîrșește” (p. 197). „Plîngi (suflete) că te-ai golit de vejmîntul tău cel dintîi? Să știi că te-au golit păcatul... Oftezi că vezi ceriurile încuiate?... Ți l-au încuiat păcatul... Te întristezi că te așteaptă prăpastiile ... iadului? Ți le-au gătit păcatul...” (p. 198).

Urmează *simploca*, *anadiplosa*, *metavoli*, *sinonimia*, *polisindeton*, *climax* (gradația), *paranomasia*, „adică prefacerea și schimbarea de nume”, *omiopton*, *omioteleuton*, *antitesis*, *zeuxis*, „adică legarea „cu un grai” a „multe și osebite lucruri”. De ex.: Dumnezeu ... a zidit lucrurile ceale văzute și nevăzute... Acela (ar putea zidi) și steale mai frumoase decît acestea ce strălucesc ... și soare mai strălucitor ... și ceriuri mai largi ... și păsări mai viersuitoare ... și flori mai mirositoare ... și pomi mai cu bun rod ... și zefir mai dulce ... și viețuitoare mai multe... Dară zidire care să covîrșească cu vrednicia pre Maica lui Dumnezeu niciodată nu poate să fie”. Aici unul și același cuvînt, „a zidi”, leagă lucruri multe și variate, nevăzute și văzute: stele, soare, cer, păsări, flori, pomi, zefir, viețuitoare, Maica Domnului. Dacă am elimina cuvîntul „a zidi”, toate lucrurile pe care le leagă s-ar risipi și ar rămîne fără sens (p. 216—217).

„Schimele cugetului” sînt: *prosografia*, „adică zugrăvirea „din afară a lucrurilor” materiale sau spirituale; *întrebarea*, *mirarea*, *miloserdia*, *nădeajdea*, *iperboli* (cînd retorul face întrebare și singur răspunde); *epifonima*, *epanorthosis* (corecțiunea), *paralipsis* (preterițiunea); *ecfonisis*; *prolepsa* (prevenirea unei obiecții); *antibolisis* „adică rugăciune”; *dialogismos*; *ipotipoza* (descrierea plastică, vie, sugestivă); *sinhoreza*; *aposiopoeia* (reticența); *erminia*; *merismos* (care „iaste atunci cînd ritorul ... desparte (obiectul) în părțile sale ... și povestește tot din parte în parte”); *ipomonis*, *anaskevi*, *aporia* (uimirea); *anakinosis* (adică cearere de sfătuire). Simulînd că nu știe ce să facă, se întoarce și întrebă pe ascultători cum ar proceda în cutare împrejurări. Exemplu: „Spune-mi, o iubitorule de Hristos! de Ț-ar arăta cineva doauă

drumuri, dintre care unul să fie drept, frumos, larg și așternut tot cu flori ... însă sfârșitul lui să fie prăpastie adâncă... Și celălalt ... strîmt ... pietros ... colțos însă la sfârșit să înceapă o grădină mirositoare și un rai pămîntesc... Carea din amîndouă ai fi ales?" (p. 267—270). Alte figuri ale „cugetelor”: *imprecațiunea*, *poftirea de bine*, *prosopopeia* — cînd se dă cuvîntul celor ce nu-s de față, sau prin firea lor sînt „neglăsuitoare” (p. 277—278); ironia (care vrea să spună altceva decît exprimă cuvintele) (p. 283).

În partea ultimă — a patra — a retoricei se tratează despre memorizare, tonul rostirii, gesticulație.

Un vorbitor, oricît de învățat, dacă nu-și memorizează ceea ce are de comunicat, nu poate fi de prea mare folos ascultătorilor. Ce folos de cuvîntarea frumoasă, întărită cu „dovediri mai puternice decît orice diamant”, stropită „cu harurile muzelor”, împodobită „cu pildele filosofilor” și bine echilibrată în toate părțile ei, „deacă neavînd retorul bună și statornică ținare de aminte, aci îi fuge una din nainte și aci alta, încît, la vorbă, de frică să piarză și cealelalte, aleargă cu limba și în drum rămîne de mii de ori și să primejduiască de alîtea ori să piarză de tot și drumul, cu rușinea obrazului său și cu ... uimirea celor ce ascultă; și nu poate să zică vreodată la adunare ceale ce au alcătuit singur ... pentru ca să povățuiască pre norod spre ceea ce poțtea” (p. 289).

Dar nu numai pentru folosul ascultătorilor, ci și pentru al său propriu e necesar ca vorbitorul să aibă ținare de minte. Memoria — zice Plutarh — este „cămara învățaturii, (cămară) în care ținem orice am cetit în cărți, orice am învățat de la dascăli și oricîte am auzit vreodată de la oameni înțelepți și filosofi”. Fără memorie, oratorul nu va putea fi „înțelept și harnic”, și nu va avea materialul necesar întocmirii unei bune cuvîntări.

La memorizarea cuvîntării trebuie să se respecte aceste reguli:

a) — Înainte de a fi memorizată, cuvîntarea să fie citită în întregime și să fie pătrunsă nu numai cu ochii, dar și cu mintea.

b) — Să nu se memorizeze întreaga cuvîntare dintr-odată, ci „parte cu parte”.

c) — Pasajele mai grele să fie însemnate cu o stelută sau cu un alt semn menite să sprijine aducerea aminte.

d) — Să fie păstrate pînă la sfârșit filele de care s-a slujit prima dată „la învățatura (memorizarea) cuvîntului” pentru că,

obișnuindu-se cu ele, vorbitorul își poate aminti mai ușor textul (p. 291—292).

Intonația să fie adaptată lucrurilor care se transmit ascultătorilor.

Gesturile își au importanța lor. Ca și o „bună vorbire tăcută”, ele îndeamnă ascultătorii spre cele ce voim: mînie, bucurie, întristare, însuflețire, etc. Puterea de înrîurire a gesturilor derivă din faptul că ele se văd și, se știe, ceea ce se vede influențează mai puternic asupra inimii și asupra voinței, decît ceea ce se aude.

O bună rostire a cuvîntării ține, desigur, și de felul cum ești înzestrat de la natură. Dar ține neapărat și de voință. „Deprimarea și nevoița biruiaste de multe ori și pre fire”. Cazul lui Demostene este cunoscut. Prin străduință „s-au făcut cu atîta har de limbă ... cît s-au arătat un adevărat izvod și o pildă însuflețită a ritorilor” (p. 294).

Buna rostire a unei cuvîntări își are, de asemenea, cancanele ei. Iată care sînt acestea, după Molnar:

Să nu se vorbească niciodată „și mai vîrtos la amvon ... cu glas moale”. Dar nici să nu se strige cu glas ca de „sălbatec” nu e îngăduit.

Vorbitorul să nu stea țeapăn, dar nici să-și miște capul la fiecare cuvînt. „Să nu bată cu picioarele” și să nu-și arunce „ca un nebun mîinile într-o parte și într-alta”. „Să nu-și pleznească palmele”.

Să se ferească de monotonie. Vocea să și-o modeleze „după bucurie și pricină”, „după înțelesul zicerilor”.

Și toate „acestea întru slava și cinstea Cuvîntului cel ce iaste Dumnezeu și om” (p. 295—296).

CONSIDERAȚII ASUPRA CUPRINSULUI ȘI STILULUI RETORICII LUI PIUARIU

Privită în ansamblu, retorica lui Molnar cuprinde elementele necesare unei orientări în tainele „frumoasei cuvîntări”.

Folosind expresia: „frumoasă cuvîntare”, autorul a vrut să ne atragă de la început atenția asupra deosebirii importante care există între vorbirea obișnuită și cea „ritoricească”.

În timp ce prin vorbirea curentă se transmit în mod „meșetșugit” conținuturi sufletești, prin vorbirea „ritoricească” se urmărește transmiterea „meșetșugită” a unor idei, sentimente, hotărîri. Prin vorbirea „ritoricească” nu se țintește numai simpla transmitere de idei, dar și însuflețirea și cîștigarea pentru ele

a ascultătorilor. Spre deosebire de vorbirea obișnuită care, de regulă, nu-și propune în mod intenționat să se adreseze și laturii afective a sufletului interlocutorului, limbajul oratoric ia în considerare întreaga ființă a ascultătorilor: inteligență, imaginație, sensibilitate, voință. De aceea și mijloacele de care acesta se folosește sînt considerabil mai bogate și mai variate decît cele ale vorbirii obișnuite.

În organizarea materialului, cartea, precum am văzut, s-a ghidat după schema tradițională: aflarea (inventiunea), orînduirea (dispozițiunea), tîlcuirea (elocuțiunea), ținerea aminte și închipuirea vorbei (acțiunea).

Metoda folosită în desfășurarea materiei e simplă. Se dă mai întîi o scurtă explicație teoretică abstractă a temei capitolului, apoi se trece la ilustrarea teoriei prin exemple corespunzătoare.

În raport cu spațiul ocupat de definiții și expuneri teoretice, materialul ilustrativ, practic, ocupă partea cea mai mare din fiecare capitol. Faptul vădește intenția autorului de a pune la îndemîna cititorilor o lucrare cu caracter precumpănitor practic.

În ce privește limba *retoriceii*, păreriile sînt împărțite.

S-a spus, de pildă, că lucrarea e „insuficient adaptată limbii romîne”,²³ Sau: „Cel mai adesea fraza (retoriceii) este confuză și poartă într-însa nu ideea ci cadavrul său”.²⁴ S-au făcut însă și alte aprecieri, precum acestea: „Sibiul ortodox l-a ferit (pe Molnar) de tendințele de latinizare ale Blajului... Simțul lui fin pentru limbă l-a ferit de neologisme. Trebuie remarcat acest lucru cînd știm că Molnar vorbea bine latinește, nemțește, ungurește și probabil și franțuzește. Față de neologisme e foarte rezervat; unde poate, caută echivalentul popular. Graiul lui e graiul poporului din sudul Ardealului ... îmbogățit cu elemente culte alese cu bun simț. Scrisul lui e îngrijit și relativ elegant; uneori miezos ca al cronicarilor”.²⁵

Aprecierile acestea pozitive nu se referă direct la stilul retoriceii, ci la întreaga operă literară-științifică a lui Molnar. Și cum și retorica face parte dintre lucrările lui...

Iată două păreri care, precum se vede, se opun: una laudă stilul retoriceii, cealaltă îi tăgăduiește aproape orice valoare sti-

23 Al. Piru: op. cit., p. 552.

24 D. Popovici: op. cit., p. 278.

25 Doctorul Ioan Piuariu-Molnar..., p. 16—17.

listică. Și atunci, unde este adevărul? Care dintre aceste două opinii corespunde realității?

Adevărul nu ni-l poate indica decît cercetarea atentă a textului însuși. Ne arată oare textul retoricei că Molnar nu știa să-și formuleze clar ideile și nu dispunea de un vocabular corespunzător?

Nu se poate răspunde afirmativ la asemenea întrebări. Sînt, e drept, în *retorică* și unele propoziții încîlcite. Ca de exemplu locul acesta citat și mai sus: „Orînduirea ființei ritoricești iaste un cuvînt prea scurt și tîlcuiaste și arată firea lucrului celui ce iaste de a să tîlcui și să alcătuiaste din neam și din osebite ca din nește înființate și așezătoare părți” (p. 11). Sau: „Împotrivirea ce să numeaste elineaste antitesis, după cum tîlcuiesc filosofii cu ritoricii iaste de multe fealuri că prinde ceale împotrivoare ce să numesc elineaste enantia, ceale care să țin una de alta, care să zic anaforica, ceale ce să lipesc una de alta și să numesc eleritica...” (p. 58).

Sînt și alte mijloace — spune în altă parte autorul — cu care se poate face „proimion”, precum: „din cercarea carea să fie de privire înaltă, tîlcuind-o într-un chip carea...” (p. 126).

Frazele citate — și nu sînt singurele — n-au claritatea care lor. Încîlcirea lor e evidentă.

să le poată asigura o mai promptă răzbateră în mintea cititori-

În legătură cu asemenea încîlciri de stil ale retoricei putem observa următoarele:

a) — Lipsa de claritate o întîlnim mai ales în partea de conținut teoretic a capitolelor. Lucrul s-ar putea explica prin împrejurarea că la alcătuirea retoricei, Molnar n-a avut la îndemînă, în romînește, termenii tehnici corespunzători și atunci s-a văzut nevoit să-i traducă sau să-i formuleze el însuși.

De pildă, pentru epanalipsis el folosește expresia: „întoarcerea zicerii”; pentru simploki: „împleticirea vorbei”; metaboli este redat cu termenii: „cădere de schimbarea zicerilor”; klimax-„scara” etc. (p. 196, 199, 202, 207). Expresiile acestea romînești nu sînt destul de clare. *Întoarcerea zicerii* vrea să exprime figura *repetițiunii*; *împleticirea vorbei* vrea să exprime îmbinarea celor două forme de repetiție: *anaforaua* (mai multe propoziții *încep* cu același cuvînt) și *epiforaua* (mai multe propoziții *sîrșesc* cu același cuvînt).²⁶ *Cădere de schimbareu zi-*

cerilor vrea să denumească figura poliptotei care constă din repetarea unui cuvânt, dar la cazuri diferite. *Scara* vrea să exprime figura *gradației*. Paralipsis e tradus cu: *păreare de lăsare*, viînd să exprime ideea preteritiunii (p. 239).

b) — Nu este exclus ca aversiunea pe care o nutrea împotriva conducătorilor catolici de atunci — din partea cărora, se știe, părinții săi și mulți conaționali avuseseră atîtea de suferit — să-l fi împiedicat de a se folosi de limba latină pentru pregătirea unei terminologii tehnice românești specifice retoricii. E limpede că termeni ca: repetiție, gradație, preteriție, etc., sînt mult mai preciși decît expresiile perifrastice: întoarcerea zicerii, scară, păreare de lăsare, etc.

c) — Se știe că în veacul XVIII s-a dat, la noi, multă atenție cultivării limbii romîne prin precizarea unor norme de vorbire și scriere, prin alcătuirea de gramatici, dar și prin efortul de îmbogățire a ei cu cuvinte și expresii noi. La munca aceasta a participat, printre alții, și Ioan Piuariu.

Desigur, mijlocul acesta de a promova limba prin crearea de cuvinte și expresii noi este, în principiu valabil, dar practic el poate duce la devieri cum este și aceasta pe care am constatat-o la retorica de la 1798.

Precum alții — ca, de pildă: Paul Iorgovici — Piuariu se va fi socotit și el, probabil, nu numai păstrător, dar și creator de limbă romînă. Un asemenea rol însă își „poate aroga numai scriitorul”. Și nici acesta oricum, ci numai „în marginile legilor obiective de dezvoltare ale limbii”.²⁷

Folosind așadar o terminologie de felul celei arătate mai sus, Piuariu a putut porni de la intenția bună în sine, de a îmbogăți limba prin pregătirea unor termeni tehnici specifici retoricii. Practic însă efortul lui a dus la formularea unor fraze nu destul de clare, cum sînt și cele citate mai sus.

d) — Dacă în partea teoretică expunerea nu-i totdeauna limpede, partea practică se remarcă printr-o remarcabilă claritate.

Cîteva exemple vor fi suficiente să ne convingă de aceasta. Pentru ilustrarea *enumerării părților*, Molnar dă următoarea descriere a unui oraș prădat de cotropitori:

„Încă nu intrase în oraș oastea cea biruitoare și sumeață și îndată s-au schimbat fața lucrurilor și chipul a tot orașul. Că

²⁷ Al. Piru: op. cit., p. 555.

încă pînă nu ajunsese vrăjmașul și pînă nu aruncase înlăuntru foc, ca să-i arză cu văpăile, fumea ... cu oftări și pînă nu-i uci-sease norodul și să-l înecă întru singiuri, era cufundat adînc în apele lacrimilor sale.

Plîngea fecioara fecioria sa că vedea că era să i-o răpească ostașii barbari... Ofta tînărul tinerețele sale... Strîngea numa copiii săi și-i hrănea nu cu lapte ... cît cu lacrimi pentru că știa cum că acel ticălos (nenorocit) rod măcar că necopt, era să cază înaintea picioarelor ei săcerat de cumplit fier; blestemă și cei bă-trîni cu necurmăte suspinuri cumplita nenorocire căci le prelun-gea vîrsta ca să-i silească pre urmă a simți fealuri de morți întru tăierea pruncilor și uciderea rudelor sale.

Dar iată că sună tobele, iată că cu bătaie de veselie răsună trîmbițele, iată că să aude zgomotul oștii și rîncezarea cailor carii cu spumele gurilor lor vestesc mai nainte turbarea acestei oști. Iacătă vrăjmașul la uși încununat cu dafin și, împreună cu vrăjmașul, moartea călare, fără droburi (intestine) și fără inimă ca să nu aibă cătră nimenea dragoste și miloserdie, fără numai înarmată cu sabia ascuțită, să seacere cu o lovire viețile multora. Intră sumețul în oraș ..." dă foc la toate, „încît puteai să vezi văzduhul cernit, cu fumuri și soarele acoperit cu acești nori, și între atîtea întunearece să nu lumineze altă lumină fără numai fulgerile sabiei cei varvaricești... Puteai să vezi pre unul plîngîndu-și mîinile care i le tăiasă vrăjmașul; altul picioarele ... unul căutîndu-și ochii ... capete tăiate pe toate drumurile, dro-buri vărsate pe toate urmele, sîngele curgînd ca rîul și tot orașul așternut cu morți și cu mădulările morților..." (p. 31—35).

Un suflu de zguduitor dramatism răzbate, de la un capăt la altul, povestirea. Teamă la gîndul cotropirii, barbaria cotropito-rilor, groaza și nenorocirea celor cotropiți, toate acestea sînt pre-zentate viu, nuanțat, gradat și în culori adecvate. Dovadă că, pentru vremea lui, Molnar era nu numai un bun cunoscător, dar și un bun mînuitor al limbii literare.

Reproducem și un alt pasaj: „O, cît să potrivesc numele și faptele lui Atanasie care suflă atîta bunătate, atîta bărbăție cît ajunge să-l arate la fața a tot pămîntul — nemuritoriu. El, un atlas al credinței ... ține pe umere cu mărime de suflet, nîciodată nici de osteneală, nici de primejdie sfiindu-să, ... ca un alt Iraclis nu cu toiag, ci cu limba și cu condeiul zdrobește capul vrăjma-șilor eresuri... Ca un Argos cu mulți ochi priveghează totdeauna pentru paza turmei cei creștinești. Ca un Briarios cu o sută de

mîini să bate într-o sută de locuri ... și seceră totdeauna atîta dafne, numără atîtea laude, înalță atîtea seamne de biruință, cîte i-au stătut și luptele.

Atîtea fapte minunate, atîtea bărbății eroicești au nu fac pre Atanasie nemuritoriu pre pămînt după cum l-au făcut și în ceriu? Adevărat nemuritoare îť iaste pomenirea, nemuritoare îť iaste slava, Atanasie..." (p. 37—39).

Portretul acesta al Sf. Atanasie vădește că autorul nu este un neîndemînatic. Dimpotrivă, măiestria cu care prinde și schițează trăsăturile esențiale ale Sfîntului ne arată că Molnar nu este numai un bun cunoscător al aghiografiei ortodoxe, dar și un bun mînuitor al frumuseților limbii literare. Bunătatea și bărbăția, tăria de suflet și perseverența, calitatea de propovăduitor al credinței cu graiul viu și cu scrisul, grija mare față de turma sa, iată trăsături caracteristice ale lui Atanasie, schițate cu „meșteșugul” celui inițiat nu numai în tainele întocmirii unui enco-miu, dar și ale valorilor stilistice.

Ne îngăduim să mai cităm cîteva rînduri luate la întîmplare: „zidire așa de frumoasă iaste omul încît alt meșter nu-l putea să-l zidească fără numai acela ce-au zidit lumea, nici alt meșteșug nu putea să-i dea chipul și frumusețea, fără acela ce au închipuit frumusețile ceriului. Ia-i seama din creștet pînă la picioare și poți să juri că au făcut Dumnezeu atîtea minuni cîte mădulări au și alcătuit la om, vezi sfeașnicele care lucesc în frunte și ca dintr-un loc mai înalt îi lumînează pre tot trupul, și să știi că le-au aprins cu lumină acela ce au luminat și la ceriu stealele; priveaște-i trandafirii ce îi rușesc în umerii obrazului și nu socoti că i-au zugrăfit alt Apelis fără numai acela ce au zugrăfit și florile în grădini și pre curcubeu în nori, acele dumnezeiești și nevăzute mîini care mișcă crugurile cerești și ca pre un măr mic ține cearcănul cel mare al pămîntului, acela au zidit și pre om din tină, acela l-au însuflețit ... cu suflarea cea făcătoare de viață a dumnezeirii sale..." (p. 80—81). Descrierea e vie, plastică, colorată, vădind nu numai vocabular bogat și variat, dar și îndemînare și gust literar.

În prezența unor asemenea dovezi cu greu s-ar mai putea accepta în bloc aprecierile negative privind stilul retoricei lui Molnar. Ele pot fi valabile numai în mod parțial și anume pentru unele pasaje cuprinse în partea teoretică a lucrării. În partea aceasta întîlnim într-adevăr expresii „insuficient adecvate limbii romîne”, precum și unele fraze „confuze”. Nu se poate spune însă

în nici un caz că întreaga lucrare ar folosi un stil „insuficient adaptat limbii române”, sau că fraza i-ar fi „cel mai adesea confuză”.

Adevărul e acesta: retorica de la 1798 ne dă dovada că, pentru vremea de-atunci, Molnar stăpînea un stil în general „îngrijit și relativ elegant”. În orice caz, stilul retoricei nu este întru nimic inferior stilului folosit de către contemporani. De pildă, de către Samuil Clain de Sad, în: „Propovedanie sau Invățăături la îngropăciunea oamenilor morți”,²⁸ sau de către „Dezvoltatele Evanghelii”²⁹ a lui Dimitrie Eustatievici, etc.

RETORICA LUI PIUARIU ESTE ȘI PRIMA OMILETICĂ ÎN LIMBA ROMÂNĂ

S-ar părea că afirmația: Retorica de la 1798 poate fi socotită și drept prima omiletică românească — este puțin hazardată.

Intr-adevăr, Molnar nu folosește niciodată denumirea de omiletică, nici în foaia de titlu și nici în cuprinsul lucrării. Autorul însuși și-a intitulat cartea: *Retorica adecă...* Se poate trage de aici concluzia că lucrarea de care vorbim n-ar avea nici o legătură cu omiletica? Nu. Nu se poate trage o asemenea concluzie. Se știe că în veacul XVIII — și încă multă vreme după aceea — omiletica purta destul de des denumirea de *retorică*. Omiletica lui Vamva,³⁰ de exemplu, era intitulată: *Ἐγχειρίδιον τῆς τοῦ ἱεροῦ ἀμ-βωνος Πητοπικῆς*. Omiletica lui M. M. Speranschi — alcătuită din lecțiile ținute la Seminarul Alexandru Nevski în 1793 — poartă titlul de: „Regula retoricii înalte”.

La noi, Dionisie Romano își intitulează omiletica sa „Principii de Retorică și Elocuința Amvonului” (Iași 1859). Iar la Institutul Teologic din Sibiu omiletica a fost trecută, ani de-a rîndul, în programa cursurilor, sub denumirea nu de omiletică, ci de *retorica bisericească*.

Da, va zice cineva, una e *retorica* și alta *retorica bisericească*. Și cum Molnar își intitulează cartea simplu: *Retorica*, fără determinativul: *bisericească*, urmează că... Dar să nu ne grăbim a trage asemenea concluzie.

Dacă citim cu atenție prefața lucrării în discuție ne putem da seama că publicîndu-și retorica, autorul are în vedere în primul rînd „partea politică” prin care înțelege pe toți cei ce participînd la viața publică, la luptele pentru apărarea și pro-

²⁸ Apărută la Blaj în 1784.

²⁹ Publicată la Sibiu în 1790.

³⁰ Apărută la Atena în 1851.

movarea drepturilor poporului, aveau nevoie de o cât mai bună pregătire și în ce privește mînuirea „cuvîntului retoricesc”. Pe cît se pare, autorul trece în categoria aceasta în primul rînd pe juriști, care în îndeplinirea misiunii lor trebuiau să dea dovadă nu numai de buni cunoscători ai legilor, ci și ai „meșteșugului ritoricesc” (p. 157, 244, 265 etc.).

Dar în aceeași frază în care vorbește despre „partea politicească”, Piuariu vorbește și despre „propovăduitorii cuvîntului lui Dumnezeu” (p. 3). El vrea ca lucrarea lui să fie de folos „părții politicești”, dar și preoților, care, dacă slujesc altarelor, nu mai puțin trebuie să-și facă datoria și la amvon.

Judecînd după ierarhizarea adresaților, așa cum ne e înfățișată ea în prefață, s-ar părea că retorica e adresată preoților numai în al doilea rînd. Lucrurile se schimbă însă dacă luăm în considerare cuprinsul cărții. Judecînd după conținut, putem spune că Piuariu își adresează retorica sa în mod precumpănitor preoților.

Intr-adevăr, materialul retoricei este, în covîrșitoare măsură, de natură bisericească. Asemenea constatare se poate face mai ales în legătură cu partea practică a lucrării, parte care ocupă mai mult de două treimi din cuprins.

Dăm cîteva exemple din cele pe care aproape fiecare pagină ni le pune la îndemînă.

Sînt împrejurări, zice autorul, cînd oratorul n-are deslul material să-și dezvolte tema ce și-a ales. În acest caz își poate „adăogi” cuvîntarea acordînd atenția cuvenită mai întîi principiului general în care e cuprinsă tema ce și-a ales, apoi va trece la dezvoltarea acesteia. De pildă, vrînd să vorbească despre datoria creștinilor de a cinsti pe Dumnezeu, oratorul poate proceda așa: vorbește mai întîi despre datoria oricărui credincios de a cinsti, pe Ziditorul, și apoi trece la dezvoltarea datoriei credinciosului creștin de a preamări pe Făcătorul a toate (p. 16—17).

Temele: „Păcatul este pierzător de suflete; Fapta bună este plăcută lui Dumnezeu”, pot fi tratate așa: Se vorbește despre păcat în general, apoi se trece la explicarea unuia din ele, a mîndriei, de pildă.

Tot așa de la virtute în general se poate trece la o virtute specială, cum ar fi fecioria, etc. (p. 17).

Din pricina că are „suflet cuvîntător”, omul — zice autorul -- este părtaș „ființei îngerești cei fără materie” (p. 27).

Lăcomia de aur e „pagubă sufletului”... unealtă a diavolu-

lui ... pricină războiului". Soarele e „icoana Ziditorului cu haruri închipuită” (p. 27—29).

Vrînd să arate cum poate fi valorificată pe plan oratoric, etimologia, autorul ne dă explicația cuvîntului „Dumnezeu”, a numelor: Sf. Ștefan, Vasile cel Mare, Grigorie Bogoslovul, Sf. Gheorghe, Sf. Atanasie (p. 35—39).

Grecia a dat mulți oameni mari înainte de apariția creștinismului; dar, zice autorul, ea n-a rămas în urmă nici după venirea lui Hristos, căci tot din spațiul lumii grecești au răsărit cei mai mari dascăli ai Bisericii, păstori duhovnicești, plugari ai credinței, mucenici, pustnici, sfinți (p. 42—44).

Pentru a exemplifica modul cum *genul* poate fi folosit din punct de vedere retoric, Piuariu ne prezintă o laudă a mucenicilor, „acești minunați eroes” (p. 46)) care ne-au învățat „cu lucrurile” (cu faptele), „au vărsat sudori din vine”, „n-au slăbit ... în osteneale. Intreabă pre Bisearică și-ț va spune că de iaste ceriu tănuit, mucenicii sînt carii strălucesc ca nește steale” (p. 47).

În capitolul despre locul retoric al speciei e prezentat un panegiric al Sf. Gheorghe (p. 49—52). Ilustrarea *asemănării* se face printr-o laudă în cinstea Preacuratei: „Iaste Fecioara — zice Scriptura, ca soarele, pentru că fiind încununată cu toate razele darului lui Dumnezeu strălucește mai mult între toate luminile ceriului. Iaste frumoasă ca luna... Iaste începutul zilei... Izvorul care cu repejuni de daruri cerești adapă Besearica. Chi-parisul, carele cu înălțimea sa covîrșește ceriul. Crin care măcar că au odrăslit între mărăcini ... niceodată n-au pierdut frumusețea albiciunii. Nor ușor...” (p. 54—55).

Imprejurările de fapte sînt ilustrate cu istorisirea spălării picioarelor Sf. Apostoli de către Mîntuitorul (p. 65). În același capitol, vorbind despre activitatea Apostolilor, autorul se exprimă așa: „Frumoasă biruință, frumoasă pompă ... oameni neobicinuiți la ale lui Aris, goli de avuții, slabi pentru posturi ... puțini la număr ... înălțînd nu steaguri ale războiului, ci cu seamnele păcii, propovăduind nu cu tunetele tobelor, ci cu limbă slabă și necărturare pre Troița și credința și fulgerînd nu zic cu fulgerul ascuțitelor săbii, ci cu acealea ale unii vieți îmbunătățite ... biruiesc ... rătăcirea ... minciuna ... lătesc propovăduirea numelui lui Hristos....: (p. 69—70).³¹

³¹ Materiale religioase sînt folosite și la p.: 80—83. 88; 116; 121; 124; 158; 160; 170; 173; 178; 184; 194; 196; 203; etc.

Ce rezultă de aici? Rezultă că lucrarea a fost întocmită ca să slujească în mod deosebit celor chemați prin însăși misiunea lor să valorifice materialul bisericesc și să-și fixeze drept țel final al activității lor preamărirea lui Dumnezeu. Aceștia sînt preoții. Pentru ei în primul rînd și-a scris Piuariu retorica sa, care poate fi considerată astfel drept *cea dintîi retorică bisericească sau omiletică* în limba romînă.

Desigur, lucrarea lasă afară capitole întregi specifice omileției. De exemplu, retorica nu tratează despre: obiectul predicii, izvoarele predicii, felurile predicii, calitățile predicatorului, etc. Totuși, cartea lui Piuariu a putut da oricărui preot orientări fundamentale privitoare la propovăduire. Iată cîteva din acestea:

1. — Propovăduirea cuvîntului nu este un lucru simplu. Ea este o obligație deosebit de importantă și reclamă din partea predicatorului muncă intensă, conștiincioasă, perseverentă.

2. — La întocmirea unei cuvîntări trebuie respectate anumite „canoane”, anumite reguli. Mai întîi, trebuie căutat materialul menit să dea conținut cuvîntării. În al doilea rînd, e necesar ca materialul cules să fie organizat schematic, după un plan care să cuprindă o introducere, o tratare și un epilog.

3. — Materialul trebuie prelucrat și dezvoltat după plan, păstrîndu-se cu grijă echilibrul părților. Prelucrarea materialului trebuie să se facă în așa fel ca să se poată înrîuri prin el nu numai asupra minții, dar și asupra inimii și voinței ascultătorilor.

4. — Predica trebuie așternută în scris în întregime.

5. — Predica să fie memorizată și rostită liber. Rostirea liberă sporește mult puterea de înrîurire a cuvîntării, mai ales prin forța mimice și a gesturilor.

6. — Predica nu se poate rezuma numai la cuvîntul rostit duminical, din amvon, în fața credincioșilor. Predica este cuvînt întocmit și rostit cu măiestrie, dar în același timp este faptă, este pilda vie a preotului, este atitudinea, vorba, gestul lui, în care se reflectă — nu din cînd în cînd, ci în permanență — învățătura transmisă din amvon. Sfinții Apostoli au propovăduit cu cuvîntul și cu condeiu, dar și cu „viața lor îmbunătățită”, „cu lucrul” (cu fapta). Așa trebuie să propovăduiască și preotul: nu numai cu graiul viu, dar și cu fapta, cu exemplul său personal.

Nu știm cum va fi fost primită retorica lui Piuariu de către preoții de atunci. Nu știm care va fi fost circulația acestei lu-

crări. Sînt indicii că ea a fost utilizată de Maior la întocmirea Propovedaniilor lui.³² Nu este exclus să fi fost folosită și la cursurile Institutului teologic din Sibiu, paralel cu Pastorală lui Koniski-Sopkovski, tradusă și tipărită la Buda în 1817.³³ Mitrofanovici o folosește și el în tratatul său de omiletică.³⁴ Mai presus de toate însă rămîne sigur un lucru: Pentru preoții care au avut-o în mîna, retorica lui Piuariu a constituit un bun instrument nu numai de inițiere în tehnica predicii, dar și de educație a conștiinței de propovăduitor și a interesului permanent pentru dobîndirea mijloacelor necesare îmbunătățirii continui a predicii. Într-o vreme în care accentul se punea pe cazanie, retorica de la Buda a mai putut constitui pentru preoții ortodocși ardeleni mijloc de trezire a sentimentului datoriei de a trece mai cu îndrăzneală de la predica moștenită și citită, la predica originală și rostită liber.

Pr. Dr. DUMITRU BELU

Profesor la Institutul Teologic de grad Universitar, Sibiu

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

32 Expresii ca: „adîncul ritoricesc”; „a grăi mai împodobit și după ritoriceasca măiestrie”; „îndulcindu-se de riul cel ritoricesc”; „Măiestria Retoriei”, etc. folosite de Petru Maior în „Cuvînt înainte” la Propovedanii (Buda 1809, p. VII—VIII), sînt curente în retorica lui Piuariu.

33 Și pe care o întregea în puncte importante, ca de exemplu: la cap. Planul și părțile cuvîntării stilul; memorizarea și rostirea; gesticulația — puncte tratate în cartea lui Molnar, dar neexistente în Pastorală.

34 Omiletica bisericii dreptcredincioase răsăritene, 1875, p. 647; 655; 658.

LITURGHIA SFÎNTULUI IACOB ÎN ROMÎNEȘTE¹

Prin publicarea în limba română a Liturghiei Sfîntului Iacob a Bisericii ortodoxe de rit sirian din Malabar-India, Prea Cucernicul Preot Alexandru Ionescu, vicarul Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor, a făcut un lucru deosebit de util. Cunoașterea textului acestei Sfinte Liturghii interesează, în primul rînd, pe cei care se ocupă cu domeniul teologic al Liturgicii. Dar, și dintre aceștia puțini sînt cei care au avut posibilitatea să cunoască textul acestei Sfinte Liturghii, în lipsa unei traduceri. Interesați să cunoască această Sf. Liturghie sînt, însă, toți creștinii, fiindcă toți doresc să știe în ce a constatat serviciul divin în cadrul căruia se împărtășeau membrii primei comunități creștine, a Ierusalimului, chiar dacă forma actuală a acestei Sf. Liturghii nu reprezintă forma ei primară, ci o formă evoluată, cu rugăciuni adăugate de-a lungul veacurilor. Utilitatea traducerii apare și mai evident dacă este privită prin prisma contribuției pe care o poate aduce la realizarea scopului urmărit, tot mai stăruitor, în ultimul timp, de către toate Bisericile creștine, de a se apropia și de a colabora — deocamdată cel puțin — în probleme care interesează întreaga omenire, cum sînt: problema păcii, problema dezarmării, etc. Dar fără o prealabilă și reciprocă cunoaștere a ceea ce formează specificul doctrinei și cultului fiecărei biserici nu se poate ajunge la o apropiere efectivă între aceste biserici și la o colaborare a lor, fără rezerve. Căci prin cunoașterea reciprocă se ușurează, în mod neîndoielnic, apropierea dintre ele și încep să se prețuiască, iar prețuindu-se, încep să se ajute sincer în străduințele pe care le depun, mînate de dorința, tot mai des și deschis manifestată, de a vedea refăcută unitatea Bisericii, așa cum a întemeiat-o Mîntuitorul Hristos: una, sfîntă, sobornicească și apostolească.

¹ Pr. Alexandru Ionescu, Liturgia Sfîntului Iacob a Bisericii ortodoxe de rit sirian din Malabar-India (în rev. „Glasul Bisericii” a Sfintei Mitropolii a Ungrovlahiei, nr. 5—6/1963, p. 442—467).

Însoțind pe Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Iustin al Moldovei și Sucevei la Adunarea Generală a Consiliului Ecumenic al Bisericilor, care s-a ținut la New-Delhi, India, între 19 noiembrie și 6 decembrie 1961, P. C. Preot Alexandru Ionescu a avut ocazia să asiste la Liturghia Sf. Iacob, oficiată în ziua de 28 noiembrie 1961, de către reprezentanții Bisericii din Malabar-India, și anume de către Mitropolitul Mar Dionisios, chiriarhul eparhiei Niranam-Kerala (India), asistat de mai mulți preoți și diaconi. Liturghia a fost oficiată — cum se oficiază în mod obișnuit — în limba siriacă veche, dar asistenților li s-a distribuit o broșură, cu textul tradus de către localnici în limba engleză.

În Biserica din Malabar, în afară de Liturghia Sf. Iacob, se mai oficiază Liturghia Sf. Petru, Liturghia Sf. Sixtus, Liturghia lui Mar Dionisios, ș. a. Liturghia siriacă a Sf. Iacob este socotită, însă, izvorul, modelul și prototipul celor două principale Liturghii bizantine — a Sf. Vasile cel Mare și a Sf. Ioan Hrisostom — realizate parte prin simplificare și sistematizare, parte prin adaptare și adăugire a Liturghiei Sf. Iacob. Este explicabil, deci, interesul pe care-l trezește textul acestei Liturghii atribuite Sf. Iacob.

Înainte de a da textul Liturghiei Sf. Iacob, P. C. Preot Alexandru Ionescu arată, pe scurt, ca parte introductivă (p. 442-447), documentele și părerile în care se vorbește despre autenticitatea acestei Sf. Liturghii, socotită cel mai prețios și mai vechi monument de literatură liturgică, precum și împrejurările istorice care au favorizat divizarea Bisericii și a formelor ei de cult.

Din aceste documente, ca și din tradiție, rezultă că Liturghia Sf. Iacob s-a oficiat în Biserica ierusalimiteană, în mod obișnuit, pînă în secolul al VIII-lea, de cînd, prin autoritatea Patriarhiei de Constantinopol, s-au impus și aci liturghiile Bisericii Constantinopolitane. Cea ce nu poate fi tăgăduit, în legătură cu existența și oficierea Liturghiei Sf. Iacob, este faptul că Sfinții Părinți ai sinodului al VI-lea ecumenic, ținut la sfîrșitul secolului al VII-lea (691—692), considerau rînduiala Liturghiei Sf. Iacob ca un document de autoritate, alături de rînduiala Liturghiei Sf. Ioan Gură de Aur și de a Liturghiei Sf. Vasile cel Mare, pentru combaterea practicii greșite din țara Armenilor, unde începuse să se săvîrșească Sf. Euharistie numai cu vin, fără a-l amesteca cu apă.

Sfinții Părinți ai sinodului VI ecumenic, în canonul 32, după ce arată concepția ortodoxă a Sf. Ioan Gură de Aur referitoare la săvârșirea jertfei celei fără de sânge, așa cum acesta a predanisit-o Bisericii sale, de a se amesteca vinul cu apă — fiindcă Armenii socoteau că acest mare învățător al Bisericii a combătut întrebuintarea apei la sfânta jertfă — adaugă: „în toate bisericile în care au strălucit luminătorii duhovnicești stăpânește această rânduială dată de Dumnezeu. Căci și *Iacob*, fratele după trup al lui Hristos Dumnezeuul nostru, căruia cel dintâi i s-a încredințat scaunul bisericii Ierusalimului, și Vasile arhiepiscopul Cezareei, al cărui renume s-a răspândit în lumea întreagă, care ne-au predanisit în scris tainica lucrare sfințită, astfel au rânduit ca la dumnezeiasca liturghie sfântul potir să se împlinească din apă și vin” (v. Sint. At. II, p. 373—374; N. Milaș, Canoanele Bisericii Ortodoxe, însoțite de comentarii, trad. de N. Popovici și Uroș Kovincici, Arad 1931, vol. I, partea II, p. 397).

Prin impunerea liturghiilor Sf. Ioan Gură de Aur și a Sf. Vasile cel Mare, de către Patriarhia de Constantinopol, și la Ierusalim, a fost scoasă din uz Liturghia Sf. Iacob, dar nu chiar așa de ușor. La sfârșitul secolului al XII-lea, după cum arată canonistul Balsamon, în comentariul la canonul 32 trullan, Liturghia Sf. Iacob — care la Constantinopol nu se cunoștea — se săvârșea încă la sărbătorile mari de către cei din Ierusalim și din Palestina, iar cei din Alexandria săvârșeau în mod obișnuit Liturghia Sf. Marcu. Balsamon întărește această afirmație cu cazul întâmplat chiar în prezența împăratului, când Patriarhul Alexandriei, aflându-se în capitală și slujind împreună cu Patriarhul ecumenic și cu Balsamon — care era patriarh al Antiohiei, dar din cauza situației politice locuia la Constantinopol — a încercat să impună cântarea Liturghiei Sf. Iacob; dar a fost oprit de către Patriarhul ecumenic și a promis că va liturghisi ca și cei de la Constantinopol.

La fel și canonistul Aristen, în comentariul la același canon — 32 — al sinodului trullan, amintește Liturghia Sf. Iacob, alături de Liturghia Sf. Vasile cel Mare și de a Sf. Ioan Gură de Aur, ca document de autoritate împotriva practicii Armenilor, care „folosesc numai vin neștiind că însuși Hrisostom și marele Vasile și Iacob au folosit vin amestecat cu apă și ne-au transmis să procedăm și noi așa” (vezi Sint. At., vol. II, p. 378).

La începutul secolului al XIII-lea, în răspunsul pe care îl dă la prima întrebare, din cele 66 de întrebări, cu care i s-a adresat

Marcu, Patriarhul Alexandriei, în ziua de 13 februarie 1203, și anume dacă „Liturghiile care se citesc în părțile Alexandriei și ale Ierusalimului și sînt considerate ca fiind scrise de Sfinții Apostoli, Iacob fratele Domnului și Marcu, sînt primite în Sfînta și universală Biserică, sau nu?”, canonistul Balsamon spune că nici din Sf. Scriptură și nici din canoane n-am fost învățați că s-ar fi trimis o liturghie de către Sf. Apostol Marcu, ci numai canonul 32 al sinodului al VI-lea ecumenic spune să s-ar fi compus o slujbă tainică (Sf. Liturghie) de către Sf. Iacob fratele Domnului. Dar atît canonul 85 al sfinților și prealăudaților apostoli cît și canonul 59 al sinodului local din Laodiceea, care enumără cărțile Vechiului și Noului Testament de care se cuvine să ne folosim, nu amintește deloc aceste cărți apostolice, adică Liturghiile Sf. Iacob și a Sf. Marcu. Și nici Biserica catolică a sfîntului și ecumenicului scaun al Constantinopolului nu le cunoaște. Așadar, socotim — spune Balsamon — că acestea nu sînt primite. Și chiar dacă ar fi, ele sînt socotite complet scoase din uz, ca și multe altele. Aceasta rezultă limpede din canonul 85 al sfinților și prealăudaților apostoli și din canonul II al Sfîntului și ecumenicului sinod ținut în marele palat Trullan. Căci unul, adică canonul 85 apostolic, stabilește că cele două epistole ale lui Climent și Așezămintele apostolice, în cele opt cărți, editate prin Climent, să se citească, dar să nu se răspîndească în popor, pentru cele tainice dintr-însele; iar celălalt, adică al 2-lea canon al sinodului VI ecumenic impune, ca acestea nici să nu se citească, pentru unele multe lucruri neautentice introduse în ele de către eterodocși și străine bunei cinstiri de Dumnezeu. Pentru aceasta — încheie Balsamon — toate Bisericile lui Dumnezeu sînt datorare să urmeze obiceiului Romei celei noi, adică Constantinopolului, și să officieze după tradițiile marilor dascăli și luminători ai bunei cinstiri de Dumnezeu, Sf. Ioan Gură de Aur și Sf. Vasile cel Mare (vezi Sint. At., vol. IV, p. 448—449).

Balsamon a voit să arate prin aceasta că așa cum Așezămintele apostolice au fost înlăturate dintre cărțile pe care le puteau citi credincioșii, pentru întărirea lor în credință, din cauza unor învățături greșite care fuseseră introduse în cuprinsul lor de către eterodocși, la fel trebuie să se fi întîmplat și cu Liturghia Sf. Iacob sau cu aceea atribuită Sf. Marcu, dacă la baza măsurii de înlocuire a acestora prin liturghiile Sf. Ioan Gură de Aur și Sf. Vasile cel Mare nu va fi stat și dorința de a imprima cultului Bisericii o cît mai accentuată unitate.

Dar, tot așa cum s-a întâmplat cu Așezămintele apostolice, care — după ce au fost curățite de ceea ce era eterodox într-însele — au început să fie din nou folosite în practica bisericească, fără ca Biserica să se fi ridicat împotriva întrebuirii lor, la fel trebuie să se fi petrecut lucrul și cu Liturghia Sf. Iacob. Ceea ce ar urma să se facă, deci, pentru cunoașterea exactă a adevărului, ar fi o cercetare atentă, din partea dogmatiştilor, a rugăciunilor și ecteniilor care formează cuprinsul acestei liturghii, pentru a arăta eventualele abateri, de la învățătura ortodoxă a Bisericii ecumenice, sau încadrarea ei deplină în această învățătură, ceea ce ar constitui un deosebit de prețios aport la apropierea Bisericii ortodoxe de rit sirian din Malabar-India, de Biserica ortodoxă a Răsăritului, în vederea refacerii unității Bisericii creștine. Ceea ce ținem să remarcăm deocamdată este frumusețea și forma poetică a rugăciunilor, ca și larga participare ce se rezervă comunității credincioșilor în desfășurarea acestei Sfinte Liturghii.

În manualele de Liturgică se arată că Liturghia Sf. Iacob se oficiază numai odată pe an, la Ierusalim, în ziua de 23 octombrie, când se face pomenirea Sf. Apostol Iacob. P. C. Preot Alexandru Ionescu menționează însă în articolul său — p. 442, nota 1 — că această Liturghie a fost oficiată și la București, în catedrala Sfintei Patriarhii, în ziua de 23 octombrie 1955, de către I. P. Sf. Mitropolit Iacob al Aticei, președintele Delegației Bisericii ortodoxe din Grecia, care a participat la serbările festive organizate de Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, cu prilejul canonizării unor sfinți români. Liturghia oficiată la București — la care au asistat mulți credincioși și preoți din Capitală — a fost oficiată după textul grecesc. De aceea, socotim că s-ar face un lucru și mai util dacă — înainte de a se compara textul Liturghiei Sf. Iacob a Bisericii ortodoxe de rit sirian din Malabar-India, cu textul Liturghiilor Sf. Vasile cel Mare și Sfântului Ioan Gură de Aur, pentru a se vedea în ce măsură se apropie sau se depărtează de acestea, în privința părților și momentelor esențiale — s-ar continua acest început cu traducerea variantei grecești a Liturghiei Sf. Iacob și apoi cu celelalte variante existente ale acestei Liturghii.

Felicitînd călduros pe P. C. Părinte Vicar Alexandru Ionescu pentru gîndul bun care a stat la baza inițiativei traducerii Liturghiei Sf. Iacob a Bisericii ortodoxe de rit sirian din Malabar, sîntem încredințați că, sub îndemnul aceluiași gînd și apreciind importanța și utilitatea unei asemenea lucrări, P. C. Sa va găsi

răgazul și sprijinul necesar ca să ducă acest frumos început pînă la capăt. Îi vom urmări și încresta cu deosebită bucurie și recunoștință munca. Iar dacă inițiativa P. C. Sale va trezi interesul altor ostenitori, care să traducă textul celorlalte liturghii în uz la diferite biserici eterodoxe, lucrul ar fi mai complet și mai util scopului de apropiere, cunoaștere, prețuire reciprocă și colaborare sinceră între diferitele biserici creștine, socotind și numai atît — pînă la realizarea unității lor — ca o prețioasă contribuție la slujirea și împlinirea idealului păcii în lume.

Prof. Dr. IORGU D. IVAN

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

IN SLUJBA VIEȚII¹

„Eu am venit ca (lumea) viață să aibă
și cît mai multă să aibă”. (Ioan 10, 10)

Citind minunea învierii tînărului din Nain îți vin în minte aceste cuvinte ale Mîntuitorului: „Eu am venit ca lumea viață să aibă și cît mai multă să aibă”, sau celelalte cuvinte: „Eu sînt viața, cel ce crede în mine de va și muri, viu va fi” (In. 11, 25). Într-adevăr, la porțile cetății Nain s-au întîlnit Iisus și tînărul, care era mort, s-au întîlnit viața și moartea și a biruit viața. A biruit numai prin cuvînt, căci cuvîntul lui Iisus este viață, este dătător de viață, e cuvînt cu putere dumnezeiască. A zis și s-a făcut, a zis și cel cuprîns de răceala morții a înviat.

Se cuvine, dar, să zăbovim puțin la faptul acesta că Iisus Hristos este viață, că El stă în slujba vieții, nu a morții, că El vrea ca lumea viață să aibă și cît mai multă viață.

*

Iisus Hristos este viața în primul rînd pentru că El este Fiul lui Dumnezeu întrupat, pentru că El este Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat — cum mărturisim în „Crezul” Bisericii noastre. Iar Dumnezeu nu este nici piatră, nici lemn, nici plantă, nici un animal oarecare, nici om — cum înainte de Hristos credeau cei ce se închinau la zei, ci Dumnezeu este Duh, este Spirit absolut și veșnic.

Viața divină este cu adevărat desăvîrșită: ea n-are nici o lipsă, nici o slăbiciune, nici o imperfecțiune, ea e plenitudine. Viața divină este veșnică: ea n-are început și sfîrșit, răsărit și apus, ci este aceeași din veacuri.

Iisus Hristos însă este viața și pentru că El s-a întrupat, a luat chip de om și a viețuit ca un om între noi — și viețuiește în veșnicie întru slava Tatălui ca Dumnezeu-om. A fost om, fără de păcat — ne spune Sf. Apostol Pavel (Evrei 4, 15). Păcatul ciunțește viața, o desfigurează, o slăbește și dă bir morții. Iisus — fiind fără de păcat — ne pune în față o viață omenească plenară, neștirbită, nedesfigurată, neslăbită, fără de moarte, o viață de puritate divină și de o desăvîșire dumnezeiască. Ști ca om, Iisus este viața însăși — în ceea ce are ea mai înalt, mai pur, mai nobil, mai măreț, căci firea lui omenească era îndumnezeită, prin cele omenești El lucra și lucrează cele dumnezeiești.

Iisus Hristos e Dumnezeu și om — este însăși viața divină în chip de om, viața divină în vasul vieții umane, viața divin-umană, care stă pe

piscuri ca un ideal și model al tuturor creștinilor, dar îi și pătrunde pe toți și revarsă viață, renaște viața și o desăvârșește.

*

„Eu sînt viața” — zice Mîntuitorul. De aceea adaugă: „Am venit ca lumea viață să aibă și cît mai multă viață”. Adică El n-a venit în lume numai ca să ni se arate și așa să cunoaștem cum se întrupează viața cea veșnică în om. El a venit ca să ne dăruiască și nouă viața, ca să ne ridice și pe noi la înălțimea vieții plene, ca să ne adăpăm din izvorul neistovit al vieții celei fără de moarte, ca să nu ne mulțumim numai cu faptul că sîntem vii, că trăim în lume, că nu vegetăm, ci să ne străduim să înmulțim viața, să o îmbunătățim, să o îmbogățim, să dobîndim cît mai multă viață, să ne ostenim ca viața să fie tot mai deplină, tot mai desăvîrșită. Pentru aceasta a venit El, ca noi să însetăm după o viață din ce în ce mai înaltă și cu ajutorul Lui să o realizăm mereu.

De aceea îl vedem pe Iisus Hristos înlăturînd imperfecțiunile vieții pămîntești. El vindecă orbi, surzi, schiopi, ciungi, pentru că viața omului se poate dezvolta mai bine dacă trupul lui e întreg, dacă nu-i lipsește nimic. El a vindecat bolnavi, paralitici, epileptici, leproși, etc. El a readus la viață pe cei morți, pentru că moartea e negația vieții și pentru că totuși viața este mai tare decît moartea.

Dar El este izvor de viață nu numai pentru trup, ci și pentru suflet. Ceea ce sînt bolile și moartea pentru trup, sînt păcatele pentru suflet: ele slăbesc viața sufletului, o dilormează, o întunecă și pot chiar să o ucidă. Iisus — Cel ce este viață — a vestit iubirea și prin iubire, iertarea care spală păcatele, care pe cel căzut îl ridică, pe cel robît îl eliberează, pe cel mort îl înviază, și ne-a dat cuvîntul Lui ca hrană; și mai mult decît cuvîntul: pe Sine însuși, Trupul și Singele Său, ca tot cel ce se hrănește cu cuvîntul Lui și se împărtășește cu Trupul și Singele Lui să aibă viață, să se adape din izvorul vieții celei fără de moarte.

Însă pentru a avea viață, cît mai multă viață — și pe pămînt, și în cer, și trupește și sufletește — nu-i destul să credem că Iisus e Viața și izvorul vieții, ci trebuie noi înșine să căutăm viața, să o sprijinim, să ne străduim pentru ea, să luptăm împotriva a tot ce amenință viața și să fim slujitori ai vieții, ostenitori pentru îmbunătățirea ei, pentru desăvîrșirea ei. Iisus Hristos ne cheamă la acțiune, ne cheamă la faptă: „Acela mă iubește — zice Mîntuitorul — care poruncile mele împlinește” (In. 14, 21). Și porunca Lui este viață, ea e în slujba vieții. Se cuvine, dar, ca creștini — fie ierarhi, preoți, teologi sau simpli credincioși — să sprijinim lupta popoarelor împotriva celor ce uneltesc războaie atomice, să ajutăm ca pacea — garanția vieții fericite — să-și întindă aripile sale ocrotitoare peste tot globul pămîntesc și dincolo de limitele lui. Succesele dobîndite pînă acum în lupta pentru pace să ne însuflețească la continuarea și intensificarea participării noastre în marele front al partizanilor păcii. Se cuvine toți să muncim — alături de popor — pentru ca viața noastră a tuturor, viața omenirii întregi, să fie tot mai îmbelșugată, tot mai luminată de tot ceea ce știința și tehnica, munca și vrednicia omului, pot pune al dispoziție și de tot ceea ce setea și truda omului după iubire, după bine, după frumos, după adevăr, după pace și prietenie poate dărui sufletului.

Arhim. Prof. NICOLAE MLADIN

INSEMNĂTATEA CULTULUI CREȘTIN

„Preamăriți pe Dumnezeu în trupul vostru și în duhul vostru, care sînt ale lui Dumnezeu“ (I Cor. 6, 19--20).

Iubiți credincioși,

Două lucruri de mare preț ne-a lăsat Domnul nostru Iisus Hristos: Sf. Evanghelie, adică adevărul dumnezeiesc, și Sf. Cuminecătură, adică Trupul și Sângele Său.

La Cina cea de Taină, Domnul, frîgînd pîinea și luînd paharul cu vin, le-a dat învățăcelilor, zicînd: „*Luați, mîncăți, acesta este trupul Meu, care se frînge pentru voi spre iertarea păcatelor*“. Și iarăși: „*Beți dintru acesta toți, acesta este sângele Meu al legii celei nouă, care se varsă pentru voi și pentru mulți spre iertarea păcatelor*“. Apoi a adăugat: „*Aceasta să o faceți întru pomenirea mea*“ (Mt. 26, 26; Mc. 14, 22—24; Luca 22, 19—20). Iar după slăvita Sa înviere, Domnul a zis ucenicilor: „*Mergeți în toată lumea și propovăduiți Evanghelia la toată făptura*“ (Mc. 16, 15).

Acesta este îndoitul testament al Mîntuitorului.

Credincioasă cuvintelor Lui, Biserica împlinește mereu acest îndoit testament și împărtășește neîncetat fiilor ei cele două daruri cerești, adevărul descoperit de Dumnezeu și Trupul și Sângele Domnului.

În Sf. Cuminecătură, sub forma pîinii și a vinului, este însuși Trupul și Sângele Domnului. În propovăduirea Evangheliei, sub forma cuvintelor, este însuși adevărul dumnezeiesc. Sînt cele două daruri cerești: adevărul care luminează mîntea și Trupul și Sângele Domnului, care hrănește și slăvește viața credincioșilor.

Desigur, ar trebui mulți ani, — și vieți întregi omenești nu sînt îndeslătore — spre a arăta întreaga comoară de învățătură mîntuitoare pe care le-a descoperit Mîntuitorul prin Evanghelia Sa.

Ci noi, acum, să încercăm a ne opri la celălalt dar pe care ni-l împărtășește Biserica prin rugăciunile și cultul creștin și în chip deosebit prin Sf. Liturghie, în care ni se dă însuși Trupul și Sângele Mîntuitorului, „*spre trezirea sufletelor, spre iertarea păcatelor, spre împărtășire cu Sf. Duh și spre plinirea (în noi) a împărăției cerurilor*“.

Minunat este cîmpul de rugăciuni cu care Sf. Biserică a înpodobit de-a lungul vremilor darul jertfei Mîntuitorului! În acest cîmp se întîlnesc altele flori de mireasmă duhovnicească și în mijlocul lor însuși Hristos, „îrumusețea cea neapusă“ venind la noi tainic, dar real, pentru ca să ne împărtășim și să trăim cu El.

*

Oamenii credincioși au căutat pe Dumnezeu în toate timpurile și în toate locurile. Ei au simțit trebuința unei legături neîntrerupte cu Dumnezeu. În diferite locuri și în diferite graiuri au chemat pe Dumnezeu în-
tr-ajutor, manifestîndu-și sentimentul lor de adorație.

Adam, Cain, Avel, Avraam și Moise au adus jertfă de preamărire lui Dumnezeu. Istoria religiilor dă mărturie, din cele mai adînci vremi, de altare și jertfe, prin care s-a exprimat legătura celor credincioși cu Dumnezeu.

Toate aceste manifestări prin care credincioșii și-au arătat sentimentele de adorare față de Dumnezeu au primit numirea de „cult divin”, sau „cult religios”.

Cunoscînd această dorință a inimii noastre de a se apropia de El, de a-l preamări, a-i mulțumi și a ne închina Lui, Dumnezeu a rînduit o cale de a se împlini această dorință scumpă a inimii. La „plinirea vremii” a trimis la noi pe Unul născut Fiul Său, Domnul nostru Iisus Hristos, care prin jertfa de pe cruce a adus lui Dumnezeu cel mai desăvîrșit oinagiu și a inaugurat adevăratul cult, adevărata și după „vrednicie și dreptate” preamărare a lui Dumnezeu.

Cultul creștin nu este numai o preînchipuire a împăcării credinciosului cu Dumnezeu, sau numai un strigăt după divinitate, ci în el se petrece o întîlnire tainică și reală între om și Dumnezeu. Credinciosul se înalță pe aripile rugăciunii pînă la capacitatea de a fi vrednic de Hristos, care vine la el în jertfa euharistică. În cultul creștin se petrece o acțiune îndoită: credinciosul se înalță spre Dumnezeu pentru a-i aduce o cinstire vrednică și spirituală, iar Dumnezeu vine aproape de sufletul credinciosului spre a-l împărtăși din darurile prețioase ale jertfei de pe cruce.

De la jertfa Mîntuitorului sintem încredințați că rugăciunile noastre nu rămîn suspendate, ci ele aduc la noi pe Dumnezeu prin Iisus Hristos, „cel ce se aduce și se jertfește pentru noi”, prin lucrarea sfîntitoare a Duhului Sfînt. De aceea cultul creștin și îndeosebi Sf. Liturghie este asemănată cu o minunată scară pe care se coboară darul lui Dumnezeu la noi, iar noi ne înălțăm la El ca să ne împărtășim din aceste daruri.

„Cultul creștin este atmosfera în care se respiră Duhul Sfînt, mediul harului dumnezeiesc în care se simte așa de bine sufletul credinciosului. Cultul creștin este ... fapt uman în care se descoperă trăirea divină”.

Cultul creștin este mijlocul cel mai bogat și mai potrivit prin care se revarsă asupra credincioșilor darurile lui Dumnezeu. El unește strîns sufletul nostru cu Dumnezeu.

Din partea credinciosului, cultul este expresia credinței, căci ea este jarul din care se nasc flăcările rugăciunii comune. Dar, cultul este și expresia nădejzii noastre în Dumnezeu. În rugăciune se observă, în general, firul tainic al nădejzii. „Dumnezeule, spre ajutorul meu ia aminte, Doamne, cînd strig către Tine”.

Cultul creștin este și expresia iubirii de Dumnezeu, căci rugăciunea este cea mai frumoasă floare a iubirii noastre către Dumnezeu. În ea, sufletul credincios se smerește, ca să se înalțe. Prin ea se preamărește Dumnezeu și credinciosul se sfințește cu darul lui Dumnezeu pe care îl cheamă în rugăciune.

Toate rugăciunile cultului public încep cu preamărirea numelui lui Dumnezeu și a împărăției cerurilor: „*Binecuvîntat este Dumnezeul nostru, todeauna, acum și pururea*” și: „*Binecuvîntată este împărăția Tatălui, a Fiului și a Sfîntului Duh, acum și pururea*”. Împreună cu această preamărare facem semnul sfintei cruci, prin care s-a adus cea mai desăvîrșită preamărare lui Dumnezeu și s-au deschis ușile împărăției lui Dumnezeu.

Ne spune Sf. Evanghelie că un orb striga pe străzile Ierihonului după Iisus, zicînd: „Fiule al lui David, miluiește-mă”. Mîntuitorul, făcîndu-i-se

milă, i-a dăruit vederea. Orbul nu vedea cu ochii trupești pe Iisus, dar simțea cu inima lui prezența și puterea dumnezeiască a lui Iisus. Din această credință a lui a izvorât rugăciunea.

În Sf. Liturghie, Mîntuitorul este aproape de noi, vine la noi. Cu ochii noștri trupești nu-l vedem, căci El este mai presus de această putere a ochilor noștri. Dar îl simțim cu inima și prin rugăciune intrăm în comuniune cu El. Este chemarea dragostei Lui mari către noi: „Veniți la mine”. E lucrarea neconținută pe care El o săvîrșește pentru mîntuirea noastră.

Cuvine-se să ascultăm și să împlinim această chemare. Și, după îndemnul marelui Apostol Pavel „să lucrăm neîncetat la desăvîrșirea mîntuirii noastre” (Filipeni 2, 12), împărtășindu-ne din darurile pe care ni le comunică Sfînta Liturghie.

Prot. Dr. VASILE COMAN

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

UN EROU LEGENDAR: POPA LUPU ȘANDRU DIN BORȘA MARAMURĂȘULUI

Din documente oficiale, ca și din tradiția populară, se știe că în războiul din 1716—1717 dintre austro-ungari și turci, o hoardă tătarască de 17.000 luptători, aliată a turcilor, s-a strecurat prin nordul Moldovei în Maramurăș, cu intenția de a cădea în coasta trupelor creștine.

În țara Oașului, năvălitorii tătari au fost întâmpinați de un detașament de haiduci români, care avea în frunte pe vice-comitele Bagoși din Satu Mare. Hărțuiți fără conținere pînă la sleire, tătarii au renunțat în cele din urmă la înaintarea lor prădalnică și au făcut calea-ntoarsă. Intenția lor era să răzbată în Moldova pe Valea Vișeuului. Vice-comitele Maramurășului, Vasile Stoica din Ieud, s-a plîns stăpînirii din Budapesta că nu poate strînge trupe din nobilime spre a da piept cu tătarii. Între timp, aceștia prădau și luau în robie tot ce întâlneau în cale. Peste opt mii de oameni, prizonieri de război creștini, care urmau să fie duși în robie, urmau chinuiți carele încărcate cu pradă ale năvălitorilor.

Rămăși singuri în fața tătarilor, maramurășenii au hotărît să se apere din toate puterile. Prin focuri pe înălțimi și prin curieri, își dădeau de veste din sat în sat despre mișcările tătarilor.

În timpul acela, preot în Borșa Maramurășului era părintele Lupu Șandru. Dîndu-și seama că numai printr-o lovitură neașteptată dată tătarilor ar putea să scape țara și oamenii de pacostea năvălitorilor tătari, Popa Lupu Șandru a chemat la sînat toată sîllarea din Borșa. Sînatul de obște, la propunerea Popii Lupu, a hotărît să-i aștepte pe tătari în Valea Strîmtoarei de pe rîul Vișeu, după ce vor fi tăiat copacii de pe ambele laturi, lăsîndu-i abia să se sprijinească în tulpini, astfel încît, la momentul potrivit, să-i prăvălească asupra cotropitorilor.

Zis și făcut. Pe deasupra, pentru ca să nu scape din cursă vrăjmașii, la capătul de sus al Văii Strîmtoarei, lîngă muntele Hașmariu — acolo unde strîmtoarea nu are mai mult de zece stînjini lățime — au făcut o baricadă puternică din trunchiuri de molizi groși.

Scurtă vreme după aceea, primind știrea că tătarii s-au așezat cu tabăra la Săliștea, după ce au aprins, prădat și robii împrejurimile, Popa Lupu Șandru a adunat din nou la sînat obștea borșenilor și le-a cuvîntat astfel:

Nu vă temeți și nu vă înpăimîntați! Tot bărbatul și toată femeia sîntea la locul rînduit și să-și facă datoria. Băgați de seamă: și altmîntrelea toți avem să murim odată, dar înaltea să murim ca viteji și ca oameni de omenie în focul luptei pentru îndeplinirea datoriei ce-o avem față de patrie. Eu voi sta de veghe în virful Gruifului lung. Voi vă duceți fiecare la bradul și molidul său, iar cînd voi da semn, fiecare să îmbarde arborile său!

Toți au primit statul și au purces la treabă.

În curînd s-a înserat. Ardeau case aprinse de tătari, precum și biserica din Borșa.

Tătarii au aprins focuri de tabără în fața strîmtorii, socotind că spre ziua vor trece netulburați dincolo. Dar n-a fost așa...

Între timp, doi borșeni, cu numele Mihail Ciceu și Pavel Hancigu — care ucigînd pe vîtaful Borșei din aceea vreme, nesuferit pentru samavolniciile lui, au luat calea codrului — se ațineau prin partea locului. Deodată, din locul lor de pîndă, văd cum niște zbiri tătărăști tirau în spre cortul căpeteniei lor, fiul hanului din Crimeia, pe o tînără femeie creștină; îmbrăcată toată în alb. Cutremurați și scîrbiți de ticăloșia care se punea la cale, au luat la ochi pe zbiri și cu focuri de armă bine țintite i-au doborît pînă la unul.

Focurile de flintă au ridicat în picioare toată tabăra tătărăscă. Crezînd că vreo armată maramurășană e pe urmele lor, năvălitorii dădeau zor să străbată la larg, prin strîmtoare. Era o învălmășală în vîltoarea căreia orice urmă de disciplină pierise.

În acel moment, din locul său de veghe, Popa Lupu Șandru — după ce și făcu semnul sfîntei Cruci — a șuierat odată voinicește. La semnalul lui, pădurea s-a prăvălit necruțătoare peste oastea tătărăscă înghesuită în strîmtoare, transformînd-o curînd într-un mormînt uriaș. Cei ce scăpasera de copacii care detunau din înălțime, au fost măcelăriți de borșeni cu paloșe, securi și coase.

Îndată ce a început prăpădul, cei doi haiduci borșeni s-au repezit la carele tătărăști și au tăiat legăturile prizonierilor, redîndu-le libertatea.

O liniște grea s-a așternut peste Valea Strîmtorii. Borșenii erau răzbunați și ușurați. Au pus mîna pe prăzile bogate ale tătarilor, dar n-au avut parte de ele ca să-și mai dreagă pagubele suferite, căci le-au fost smulse cu forța de trupe regești regulate, care au sosit într-un tîrziu la fața locului. Plîngerile făcute la Budapesta au rămas fără rezultat.

Documente imperiale de la curtea lui Iosif al II-lea, fiul Mariei Terezia, încrestează la răboj bătălia de la Borșa prin următoarele cuvinte: „Aici au fost bătuți, în anul 1717, 17.000 de tătari. Între cei morți a fost și comandantul oastei, fiul hanului din Crimeia”.

Vitejia borșenilor conduși de Popa Lupu Șandru a rămas vie în tradiția maramurășenilor. În nopțile lungi de iarnă, la șezători, se povestește și astăzi ceea ce s-a auzit din moși-strămoși despre sîngeroasa bătălie din Valea Strîmtoarei și despre faptul că după aceea bătălie, ilăcăii din Borșa prindea caii tătărăști de prin semănături, fînate și păduri și-i vindeau cu cîte 6 florini unul. Figura legendară a Popii Lupu Șandru slăpînește toate aceste povestiri. Poporul l-a îndrăgit și l-a ascultat, fiindcă își punea cu adevărat sufletul pentru binele lui.

Despre episodul relatat pe scurt aci, a scris la timpul său o evocare mai amplă revista „Familia”, a lui Iosif Vulcan (Budapesta, 1870, nr. 27, p. 315 urm.).

Pomenirea Popii Lupu Șandru și a bravilor săi borșeni apărători de țară și de credință este înveșnicită într-una din sculpturile în lemn care căptușesc pereții secretariatului de cabinet de la Palatul Patriarhal din București.

FILE RUPTE DIN „CRONICA MĂRGĂULUI“

Parohia ortodoxă română Mărgău, din raionul Huedin, regiunea Cluj, își trimite înapoi, în negura veacurilor, firul amintirilor sale de cronică pînă departe, în vremuri apuse.

Aceste amintiri datează de la anul 1310, cum aflăm scris în „Cronica Mărgăului”, care-i opera parohului Ioan Ungur senior, scrisă în anul 1858, ori — după alt izvor — de la anul 1340, cum aflăm scris într-o notă, la pag. 682, în „Pravila cea mare”, tipărită în Tîrgoviște, la anul 1652 și care însemnare s-a făcut aici, în pravilă, la 13 ianuarie 1704, din partea preotului Ioan Ungur, zis Nun (născut la 15 decembrie 1681).

Sub jurisdicția episcopului ortodox, — „disunit”, scrie în „Cronica Mărgăului”, — Ieroftei, de la Bălgărad (Alba Iulia), în anul 1310—1340 era preot în Mărgău, Andrei Ungur, și avea sub păstoria lui 32 de familii. Cu aceste 32 de familii s-a mutat preotul Andrei Ungur din vechiul sat Goronet, pe valea Mărgăuța, în sus, acolo unde se află azi satul Mărgău, la poalele vîrfului Vlădeasa, din Munții Apuseni.

Cea dintîi biserică din Mărgău s-a edificat în anul 1342 și era din lemn de gorun. Locul unde s-a ridicat atunci altarul de închinare lui Dumnezeu se numea „Preluca Răsăritului” și era înconjurată această „prelucă”, de toate părțile, de o pădure cumplită de brad. Numai aici putea să ajungă soarele și de aceea se mai numea și „Preluca Soarelui”... „Doar de Dumnezeu a fost ales (acest) locu de Biserică”, — aflăm scris în „Cronica Mărgăului”.

Înainte de-a se edifica aici biserica din Mărgău, preluca aceasta era folosită din partea oamenilor spre a fi locul de odihnă pentru vite, peste zi, după ce se săturau de păscut.

Biserica, edificată în anul 1342, a dăinuit 162 de ani, adică pînă în anul 1504.

Motivul dărîmării ei nu se cunoaște, dar probabil că, fiind din lemn, a fost distrusă de intemperii și vremuri grele.

În anul 1506 s-a zidit a doua biserică din Mărgău, de data aceasta din piatră, dar fiind prea mică și neîncăpătoare pentru mulțimea credincioșilor, al căror număr crescuse considerabil în cîteva sute de ani și mai ales din motivul că în 17 iulie 1798 a fost trăznită și distrusă de foc, rămînînd din cea veche doar turnul, — în anul 1804 s-a început zidirea celei de a treia biserici din Mărgău, care mai dăinuiește și azi și care s-a terminat abia în anul 1835.

Biserica aceasta este opera maistrului zidar Balog Antal din Cluj, care a lucrat la ea între anii 1804—1810. Turnul a rămas cel vechiu, adică cel care fusese și la biserica de dinainte și care era de la anul 1744.

Iconostasul și munca de tîmplărie au fost făcute de maistrul Fîlöp Iosif, ajutat de alți doi tîmplari, lucrînd între anii 1810—1814. În anul 1814 a început „foametea cea mare”, care a ținut pînă la sfîrșitul anului 1817 și din cauza căreia lucrările de edificare la biserica din Mărgău au fost întrerupte mai mulți ani.

Zugrăvitul s-a început în anul 1826 și s-a terminat abia în anul 1835, trecînd prin mari greutăți. Cel ce dă formă definitivă picturii bisericii din

Mărgău este pictorul-zugrav Solyom Ignățiu din Jula, de lângă Borșa, care a lucrat aici de la sfârșitul anului 1828 pînă în anul 1835 și despre care cronicarul Mărgăului are numai cuvinte de laudă.

Preoții sub care s-a edificat actuala biserică din Mărgău, au fost: Protopopul Teodor Ungur, între anii 1804—1832, ajutat de verișorul său, parohul Simeon Ungur și — după moartea acestuia — de către parohii Petru Ungur (fiul protopopului Teodor) și George Ungur (fiul lui Simeon), cu sirguința episcopului Ioan Ungur, absolvent al Facultății de Filozofie din Cluj și autor al „Cronicii Mărgăului”, care a devenit mai târziu, de la anul 1834, prim-paroh în Mărgău, studiind teologia la Blaj, după moartea tatălui său, protopopul Teodor Ungur, întîmplată la 23 decembrie 1832.

Cînd s-a terminat biserica din Mărgău, în anul 1835, era episcop Taitiș Grăciun, iar preoți Ioan Ungur senior (1801—1861) și George Ungur (1798—1860).

Biserica din Mărgău a fost renovată în anul 1912, din partea zugravului Ioan Pöpp.

În biserica din Mărgău se află și un dulap de lumînări, făcut în anul 1735, din partea unui meșter țîmpelar, cu numele Ștefan Dumitru, cu destinația să fie „țîmpelul de cărți” și „să stea în beserecă”.

Pr. VALERIU SIMA

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

CONTRIBUȚII CREȘTINE PENTRU PACE

Un viguros organ de mobilizare a conștiinței, voinței și faptei creștine pentru întărirea și permanentizarea păcii în lume, — așa poate fi caracterizată revista „Conferința creștină pentru pace”, care apare din două în două luni, la Praga, în limbile germană, engleză și franceză, publicată de Secretariatul Conferinței creștine pentru Pace.

Problemele complicatei situații internaționale actuale care stau în legătură directă sau indirectă cu marea problemă centrală, problema păcii, sînt puse și discutate acolo, în spirit creștin, cu sinceritate, cu dorință de înțelegere și a pozițiilor adverse, fără intenție de a critica, judeca sau condamna, dar cu hotărîre, pentru a lămurii și zidi, risipind ceturi care mai dăinuiesc în mintea multora, înlăturînd nedumeriri și îndoieli și întărind certitudinile în triumful binelui, pentru a aduce un plus de lumină în sufletele creștine și a le orienta spre faptă neșovăielnică întru întărirea păcii între oameni, ceea ce constituie o cerință fundamentală a credinței creștine, credință care voiește să fie drept, luminat și consecvent trăită de toți mărturisitorii ei.

Ca ilustrare prezentăm primele numere ale acestei reviste apărute din noiembrie 1962 pînă în mai 1963 inclusiv.

Numărul 1, din noiembrie 1962: — Heinrich Kloppenburg, președinte al consiliului de redacție, semnează primul articol „Premise ale lucrării creștine pentru pace”, în care, după ce semnalează ecoul mondial al lucrărilor Mișcării creștine pentru pace de la Praga, ideea principală este aceea a necesității stabilirii unor premise ale încrederii între oameni și a creării unei atmosfere de pace, ale cărei elemente esențiale sînt următoarele trei: a) voința de realitate (năzuința și efortul de a înțelege realist fenomenele sociale ale lumii prezente), b) înclinarea spre înțelnire (dorința sinceră de a discuta în spirit de înțelegere problemele litigioase, de a duce tratative cu factorii responsabili, fără gînduri ascunse), și c) angajarea personală (voința luminată a fiecăruia de a contribui la realizarea trăinicieii păcii; membrii Conferinței creștine pentru Pace devin, în toate țările, cu adevărat soli ai păcii). Premisele acestea coincid în fond cu cuprinsul Apelului adresat de marea adunare ecumenică creștină de la New-Delhi (India) către toate guvernele și popoarele, Apel în care războiul este considerat ca dușman al tuturor oamenilor și ca lovire a naturii și demnității omenestii, credincioșii și Bisericiile fiind chemate să contribuie și ele cu toată puterea, prin faptă și rugăciune, la realizarea țelului păcii.

Articolul: „In fața noilor sarcini”, semnat de J. L. Hromadka, înșiră,

dând lămuririle necesare, problemele care intră în preocupările Conferinței creștine pentru Pace, a căror justă rezolvare constituie importantă contribuție la așezarea temeinică a păcii în lume, la care și credincioșii creștini în parte și Bisericele sînt chemate să vină cu aportul lor:

1. Teologia este răspunzătoare de buna lămurire teoretică a bazelor de credință ale acțiunii credincioșilor. Intr-o lume atît de divizată ca cea de azi, trebuie făcut totul, în lumina Evangheliei, pentru micșorarea și chiar înlăturarea tensiunii, pentru destindere; iar credincioșii să fie teologic suficient de lămușiți asupra atitudinii lor, care se cere a fi conformă cu mesajul și pilda lui Hristos.

2. Bisericele creștine sînt chemate să acționeze în mai desăvîrșit acord cu misiunea lor specială.

3. Comunitate la umbra crucii. — Munca teologică desfășurată în cadrul Mișcării creștine pentru Pace vizează formarea unei comunități creștine mondiale care să fie ancorată pe dreapta înțelegere a mesajului biblic. „Preciziunea teologică este indispensabilă în munca spirituală pentru plinătatea Evangheliei și pentru înfrîngerea ei asupra vieții actuale bisericesti și laice”. Totul, însă, după pilda lui Hristos. „Lucrarea noastră vrea să adune pe toți frații și surorile pentru a constitui o adevărată comunitate de înțelegere reciprocă și de iubire reciprocă și pentru a crea astfel baza de discuție în comun a tuturor gravelor probleme ale vieții actuale”.

În cuprinsul acestei lucrări intră:

a) „Principala noastră sarcină este coordonarea tuturor silințelor și puterilor care vreau să biruiască primejdia unei noi catastrofe și care cheamă la *dezarmare totală, la distrugere a tuturor mijloacelor de exterminare în masă* și la colaborare pașnică a popoarelor”.

b) Mai bună cunoaștere a situației internaționale. Este necesar ca părerile proprii să fie întemeiate pe o cunoaștere realistă a lucrurilor și pe o dreaptă interpretare a evenimentelor. De aici necesitatea unui studiu aprofundat al lor. În ce se deosebesc diferitele proiecte de pace?

c) Problema germană, care nu poate fi rezolvată decît prin consultații reciproce ale celor direct interesați, prin studiu atent.

d) Problemele ridicate de situația din Asia de Sud-Est și în special de atitudinea față de marele popor Chinez se impun a fi rezolvate și ele în spirit de dreptate și fără întîrziere, spre binele omenirii întregi.

e) Ce trebuie întreprins pentru ca popoarele Africii și Americii Latine să ajungă la reală libertate, nu numai politică ci și socială, economică și culturală?

f) Coexistența pașnică a Statelor și popoarelor cu structuri sociale diferite este și rămîne singura posibilitate rațională de conviețuire rodnică și demnă. Restul, în acest domeniu, e aventură căreia credința dreaptă nu i se poate alătura. Este nevoie și aici de aprofundat studiu obiectiv, pentru care se cuvine să se creieze o atmosferă favorabilă. Evanghelia predică libertatea nu numai în viața personală, ci și în cea socială și a popoarelor.

4. Relațiile cu Roma. Mișcarea creștină pentru Pace n-are nimic împotriva colaborării cu romano-catolicii, nici oficial, nici cu credincioșii catolici în parte, deși numai cu neliniște pot fi privite greutățile de ordin doctrinar sau de relații politice de acolo, care sînt reale, în special sprijin-

nul multilateral acordat războiului rece al unor personalități cu mare răspundere sau chiar al unor grupe. Sînt și mulți teologi și personalități de vază romano-catolice care se declară pentru apropierea dintre creștini și pentru pace, împotriva războiului, și aceasta constituie o nădejde pe calea spre o solidaritate creștină generală.

5. Misiunea discuțiilor ecumenice este de a aduce pe cît cu putință la un acord diferențele de opinii care se manifestă în multe probleme privitoare la situația internațională, cu toată înțelegerea de principiu asupra temeiului evanghelic al luptei pentru pace. De aici necesitatea de studii speciale temeinice în toate grupele de probleme, deci de comisii de lucru, care au și fost create, avînd ca teme principale: dezarmarea nucleară, problema germană și problemele din Asia de Est și Sud-Est, ca și a tuturor teritoriilor care își așteaptă independența, toate problemele a căror nerezolvare justă periclitează pacea, problema tineretului, a organizării mai departe a conferințelor și întrunirilor. În toate sectoarele Mișcării creștine pentru Pace se lucrează cu conștiința răspunderii creștinilor și Bisericilor și pentru trecut și pentru prezent și pentru viitor.

Articolul: „Ni se oferă vreme de împăcare”, de arhiepiscopul Nicodim, expune motivele participării Bisericii Ortodoxe Ruse la Mișcarea creștină pentru Pace. „Trebuie să fie lămurit pentru orice creștin că, în împrejurările actuale, năzuința Bisericilor creștine, unite în Mișcarea ecumenică, pe lângă toate serviciile tradiționale, trebuie să fie îndreptată spre înlăturarea războiului... Biserica Ortodoxă Rusă vede sensul participării ei la Mișcarea creștină pentru Pace de la Praga în sprijinirea tuturor acelor străduințe care se silesc să facă mărturia creștină de pace unitară, nezdruincinabilă și eficace”.

Articolul: „Drumul Conferinței creștine pentru Pace”, de Werner Schmauch, arată creșterea considerabilă a Mișcării creștine pentru Pace, care, în cîțiva ani, a ajuns o adevărată mișcare creștină mondială.

Aceeași creștere și largire a activității și influenței Mișcării creștine pentru Pace sînt urmărite în articolul: „Conferința creștină pentru Pace, lucrarea de pînă aici și perspective”, de J. N. Ondra.

În acest număr revista mai cuprinde: Mesajul patriarhului Moscovei și al întregii Rusii, Alexei, către cititorii revistei; extras din Mesajul primei adunări pancreștine pentru Pace; Scrisoarea acestei Adunări către conciliul din Vatican; apoi informații: asupra conferinței Uniunii mondiale a studenților creștini, de la Graz (aug. 1962), asupra conferinței de la Nyborg (1962) a Bisericilor europene, asupra activității comisiei de lucru a Conferinței creștine pentru Pace de la Moscova (10—17 sept. 1962), asupra unor conferințe creștine pentru pace din diferite țări.

Numărul 2, din ianuarie 1963. — Articolul prim: Un stil creștin pentru pace, de Giorgio Girardet, pleacă de la faptul că, în trecut, creștinii au fost amestecați în istoria de război și în prepararea lui, prin justificarea unor ideologii care susțineau războiul, și de la necesitatea de a rupe definitiv cu acel trecut. „A sosit momentul în care apartenența noastră la Hristos cîștigă un înțeles care ne conduce la a trăi pînă la capăt mesajul Evangheliei păcii și la a-l trăi pînă la ultimele lui consecințe. Pacea lui Hristos nu este o ideologie, adică o orientare de gîndire..., ci este un stil de viață:

în Hristos sîntem chemați la „trăirea” păcii în fiecare din faptele noastre, pentru că fiind împăcați cu Dumnezeu, sîntem în pace cu ceilalți oameni.. Pacea ca stil de viață vrea să însemne că putem să fim solidari cu omul, cu fiecare om care se găsește oprimat sau disprețuit, în lipsă sau în suferință, pentru că în orice om recunoaștem demnitatea chipului lui Dumnezeu... Pacea privește pe toți oamenii, nu numai pe creștini... Un stil creștin pentru pace înseamnă că, pentru creștini, în Biserici, nu pot să se facă separații sau diviziuni datorite problemelor omenești de tradiție, de clase sociale sau de rase... Un stil creștin pentru pace înseamnă că nici un creștin nu poate să fie indiferent sau „fără opinie” în fața problemelor de dreptate, de libertate, de pace între popoare, ci că este activ angajat în acestea... Un stil creștin pentru pace nu este o acțiune cu orgoliu rezervată creștinilor; ci ea este aliată într-un chip deschis și cinstit cu cei care luptă pentru aceleași scopuri, fără excluderi ideologice”.

Din articolul: „Mișcarea de eliberare a popoarelor din Africa, Asia și America Latină”, — cuvîntare ținută în ședința Comitetului consultativ al Conferinței creștine pentru Pace, la Karlovy Vary, în mai 1962 —, de pastorul J. J. Mends-Cole (Liberia): „Timpul politicii coloniale a trecut o dată pentru totdeauna”. Popoarele acestor părți ale lumii sînt neîncrezătoare față de creștini, fiindcă cei ce i-au supus și exploatat atîta vreme aparțineau unor popoare creștine. De aceea ele așteaptă de la creștini nu vorbe mari și frumoase, ci fapte concrete care să dovedească din partea creștinilor sinceritate în aplicarea principiilor evanghelice. „Atîta timp cît femeii și bărbați creștini, indiferent de culoarea lor, nu vor fi gata să arate și să dovedească obligațiile impuse de mesajul creștin și să trăiască în acord cu ele, atitudinea creștinilor nu va contribui cu nimic la aducerea de rosl și valoare, de demnitate și sublimitate, de nădejde și bucurie în viața oamenilor, fie ei africani, asiatici, americani latini sau de nu importă ce altă naționalitate”.

Articolul: „Datorii și scopuri ale Conferinței creștine pentru Pace”, de Tibor Bartha, înșiră cele stabilite în Comitetul consultativ de 100 membri, în mai 1962, la Karlovy Vary:

1. Creștinii și Bisericile lor au răspunderea și datoria de a contribui la formarea și întărirea opiniei publice mondiale în favoarea păcii.

2. „Trezirea conștiinței responsabilității Bisericilor creștine cere înaintea de toate o muncă teologică aprofundată și bine gîndită”, pentru a putea sluji după cuviință binele omenirii.

3. Unsprezece comitete permanente (comitetele pentru: pace și dreptate, pace și libertate, pace și război rece, pacea și noile state, pacea și problema germană, pacea și abuzul cu creștinismul, pace și dezarmare, slujba tinerimii pentru pace, pace și ecumenism, pacea și armele de exterminare în masă, comitetul de pregătire pentru a 2-a Conferință Generală) se ocupă cu studiile la care se referea punctul precedent; ele vor fi rezumate de un subcomitet teologic, în vederea celei de a 2-a Conferințe Generale creștine pentru Pace, proiectată pentru 1964.

4. Prin revista „Conferința creștină pentru Pace”, organul de presă al Mișcării creștine pentru Pace, „un forum foarte important a fost oferit în slujba păcii prin Biserică și totodată teologiei pentru pace”.

5. Mișcarea creștină pentru Pace va căuta raporturi cu toate organizațiile, grupările și puterile (cu aceeași direcție pe plan bisericesc și ne-bisericesc) care luptă pentru menținerea păcii.

6. Mișcarea creștină pentru Pace nu este o nouă organizație internațională a Bisericii; nu-i o organizație, ci o mișcare, și ea își îndreaptă atenția către toate organizațiile bisericești, către Biserică și către credincioși, „pentru ca ei să recunoască situația actuală a omenirii și să acționeze din punctul de vedere care răspunde la comandamentul de iubire al lui Hristos”.

7. Fără a fi o organizație bisericească propriu-zisă, Mișcarea creștină pentru Pace este expresia responsabilității pentru pace a creștinilor și o forță hotărâtă care se alătură opiniei mondiale pentru pace, lucrând cu toate puterile pentru realizarea acestui scop.

Din articolul: „Trezirea unui nou sens al responsabilității”, de Viktor Hájek: „...a deștepta un sens nou de responsabilitate întemeiată pe încrederea în puterea lui Dumnezeu. Creștinii trebuie să se roage neîncetat și din toată inima lor și să lucreze din toate puterile pentru o pace dreaptă. Opinia publică bine informată poate să joace un rol important în acest sens. Creștinii vor trebui să fie cei din urmă care să piardă nădejdea și cei dinții care să îndemne la o nouă încredere... De la început, noi ne străduim să redeșleptăm opinia publică atât în Biserică cât și în afară de Biserică, pentru ca printre oameni să se deștepte un nou sens pentru responsabilitatea de a menține pacea, chiar mai mult — pentru a menține viața pe pământ... Ne bucurăm de toate eforturile cinstite pentru coexistență și-pentru ieșirea din stagnarea actuală în înțelegerea dintre popoare, pentru a pune capăt războiului rece și pentru așezarea încrederii între oameni... Dată fiind situația mondială de azi, este evident că Mîntuitorul nostru vrea din partea noastră măsura cea mai mare de răbdare, de abnegație și de sacrificiu, căci altfel lumea întreagă ar merge la pierdere ei și aceasta cu siguranță nu se găsește în programul operei mîntuitoare a lui Hristos El a zis: „Eu am venit ca oile mele să aibă viață și să aibă belșug” (Io. 10, 10).... Creștinii trebuie să-și ia asupra lor sarcina omenirii, să se identifice cu ea așa cum a făcut Iisus Hristos și de comun acord să dezlege solidar problemele cele mai grele care frămîntă azi omenirea, fie că e problema păcii și a războiului, fie problema dreptății sociale, a egalității rasiale sau a dreptului la viață independentă a popoarelor care, pînă de curînd, nu erau considerate decît subiecte de exploatare și mijloace de ridicare a popoarelor bogate... Ei (creștinii) trebuie să lucreze astfel cu perseverență și fără de oboseală, azi și mâine, în această credință tare că ajutorul lui Dumnezeu este de partea celor ce voiesc viața iar nu moartea, iubirea iar nu ura, dreptatea iar nu oprirea”.

O serie de teze referitoare la „Reconciliere și politică”, ale prof. Georges Casalis, sînt dominate de următoarele idei: „Primul pas pe drumul reconcilierii (împăcării) consistă în a înțelege și a asculta pe altul, în a pătrunde mentalități străine, în a învinge prejudecățile prin simpatie, în a cunștea istoria în dimensiunea ei adevărată, în a se debarasa de ignoranțe. Mijlocirea conduce la a nu mai considera pe altul ca dușman și în a ieși din duhul războiului rece... Serviciul concilierii constă în a cere celor ce fac politica să ia riscuri ale păcii, care în toate privințele sînt mai puțin mari decît cele ale războiului... Serviciul reconcilierii nu poate

să implice o indiferență față de sensul istoriei sau o acceptare de orînduire întreprinsă pe nedreptate și violență: fiindcă reconcilierea săvîrșită de Dumnezeu în Hristos este o operă de dreptate care are drept urmare eliberarea oamenilor, din care decurg în mod necesar cauza eliberării tuturor celor ce sînt robiți și construcția unei lumi mai umane".

Numărul revistei se încheie cu informații asupra unor conferințe creștine pentru pace, ținute în cadrul Mișcării creștine pentru Pace de la Praga, în Japonia, Republica Democrată Germană, Anglia, Țările-de-jos, Elveția.

Numărul 3, martie 1963, se deschide cu articolul: „Necesitatea unei solidarități creatoare”, de J. N. Ondra, în care se dezvoltă ideea că „împăcarea este o consecință a acestei solidarități a lui Dumnezeu cu omul păcătos, solidaritate care nu pune nici o condiție... Această împăcare a lui Dumnezeu cu omul și apelul adresat oamenilor pentru împăcarea oamenilor cu Dumnezeu trebuie să ducă pe omul împăcat la împăcare cu aproapele său”. Pentru situația actuală, consecințele imediate sînt: interzicerea armelor nucleare, dezarmarea, încetarea războiului rece, coexistența pașnică, în atmosfera căreia se pot rezolva prin negocieri toate problemele, oricît de grele ar fi ele. „Baza teologică a acestei întregi lucrări este accentul pus pe Intrupare ca fiind manifestarea solidarității lui Dumnezeu cu omul, care ducă la solidaritatea omului cu omul”. Creștinii sînt și ei chemați la o solidaritate activă, creatoare, arătată în angajamentul fiecăruia de a lucra în vederea construirii unei societăți mai bune, fără arme și fără război.

J. L. Hromádka semnează articolul: „Lupta noastră pentru ziua de mîine”, în care, după ce amintește că nașterea Mișcării creștine pentru Pace a fost determinată „de situația actuală de după război în această lume ai cărei locuitori sînt împărțiți în grupări și blocuri... pentru a găsi un răspuns evanghelic gravelor probleme, dificultăți și nevoi”, arată că înălțurarea multor dificultăți și nevoi cere timp mai îndelungat, de unde rezultă că lucrarea Mișcării creștine pentru Pace „nu poate să aibă un caracter efemer și pasager”. De aici perspectiva largă a lucrării Mișcării, nu numai în spațiu, ci și în timp. Cu ochii deschiși și cu fapta hotărîtă la ziua de azi, ale cărei urgente probleme cer imediată rezolvare, nu uităm nici ceea ce ne așteaptă pentru ziua de mîine. „Pacea și coexistența pașnică nu sînt încă asigurate”. Greutățile sînt multe și „mare tensiunea provocată de procesul revoluționar al vieții sociale”... Sînt multe „dezacorduri serioase și discuții dificile. Dar fiindcă credem în Evanghelie, noi nu vom putea să avem frică de greutățile și dezacordurile reciproce. Vrem să luptăm unii cu alții într-o adevărată dragoste, în nădejdea unui acord final cu privire la chestiunile esențiale și într-o comuniune autentică în lupta pentru a ajuta ziua de mîine”.

Articolul: „Împăcare și politică” este rezumatul cuvîntării lui Georges Casalis (Paris), ținută la Conferința Europeană a Federației Universale a Asociațiilor de studenți creștini, la Graz (Austria, aug. 1962), în care, plecînd de la ideea că împăcarea este inima Evangheliei, pledează cu multă căldură și întemeiat pentru înțelegere între popoare și pentru coexistență pașnică, la care evident că nu se poate ajunge dacă fiecare parte rămîne în izolare și nu vrea să discute, să ducă tratative cu dorința sinceră de a

da și primi soluții satisfăcătoare pentru toate părțile. „Nu este posibilitate de a exista unii alături de alții dacă fiecare perseverează în monologul lui intolerant. Dacă eu descopăr că, și în acest domeniu, ceea ce contează este altul iar nu eu însumi, dacă eu știu că în calitate de om și în calitate de popor eu sînt oferit altuia și dependent de el, prima mea silință în serviciul împăcării va fi de a asculta, de a descoperi, de a înțelege pe altul... Și în orice caz, să știu că altul nu se întilnește niciodată prin ură sau prin dispreț; el nu se întilnește niciodată decît prin simpatie”.

Articolul: „Lumea fără bombe”, de Heinz Kloppenburg, este o dare de seamă asupra „Adunării de la Accra” (capitala Ghanei), din iunie 1962, care a reunit personalități marcante, științifice și politice, din lumea întreagă. Două elemente au ieșit îndeosebi în evidență la Adunarea de la Accra: a) Unanimitatea participanților cu privire la dezarmarea generală și totală; b) Mișcarea pentru Pace se afirmă cu putere aproape în întreaga Africă.

„Pace și libertate” este un raport al lui R. K. Ullmann, făcut la o conferință regională creștină pentru pace, la Driebergen (Olanda), în care, după ce se recunoaște complexitatea mai ales a noțiunii de libertate cu sensuri adesea opuse, datorită diversității structurilor sociale în care se formează mentalitatea oamenilor, se afirmă că scopul demn al omului „care îl angajează pe acesta, caută și găsește adevăratul sentiment de libertate totdeauna în ceea ce este mai ridicat și mai bun, în ceea ce unește și construiește, nu în ceea ce separă și nimicește”, și conchide: „Pacea pe pămînt nu depinde deloc de exigențe de libertate rivalizante, de victoria unei concepții despre libertate sau de a celeilalte, ci de sentimentul de libertate cu propria sa responsabilitate, mereu înnoită prin har și care mărginește propriile sale libertăți și le sacrifică pentru ca să ajute pe ceilalți și să găsească un adevărat sentiment de libertate în care tot ceea ce separă își pierde forța sa virulentă de atac, datorită serviciului împlinit cu dragoste pentru toți”.

În articolul: „New-Delhi și Praga”, Gerhard Bassarak face o paralelă între Consiliul Ecumenic al Bisericilor și Mișcarea creștină pentru Pace de la Praga, arătînd structura și scopul deosebit al acestora din urmă, fapt pentru care Mișcarea creștină pentru Pace nu poate fi integrată în Consiliul Ecumenic al Bisericilor, cu toate că nu stau cituși de puțin în opoziție întreolaltă.

Numărul 3 al revistei se încheie cu prețioase dări de seamă și informații asupra unor discuții teologice din sesiunea de la Moscova (sept. 1962) a comitetului executiv al Conferinței creștine pentru Pace (după Statutele ei, Mișcarea creștină pentru Pace de la Praga se numește *Conferința creștină pentru Pace*); asupra primei adunări a tinerimii creștine din Africa (la Nairobi, în Kenia, dec. 1962—ian. 1963); asupra unor convorbiri, la Moscova, despre libertate și dreptate ca presupuziții ale păcii, între reprezentanți ai Consiliului național al Bisericilor din Statele Unite și ai Bisericii Ortodoxe Ruse; asupra lucrărilor Comitetului executiv al Conferinței creștine pentru Pace, în Olanda; asupra lucrărilor diferitelor comisii ale Conferinței creștine pentru Pace; asupra unor adunări regionale, în cadrul Conferinței creștine pentru Pace din Belgia, Anglia, India.

Numărul 4, din mai 1963, începe cu: „Ruga Conferinței creștine pentru

Pace", de Károly Tóth, în care, inspirându-se din tema: „Astăzi a trăi în-seamnă a trăi împreună", formulată în sesiunea de la Dresda (28 mart.— 3 apr.) a Comitetului executiv al Mișcării creștine pentru Pace, arată că este încă mult de lucru pînă să fie toată lumea convinsă de adevărul atât de evident cuprins în tema de mai sus. Există, însă, nădejdea întemeiată pe Evanghelie că, oricît de mult seceriș ar fi lucrătorii nu vor lipsi: „Iată secerișul este mult, iar lucrătorii puțini. Rugați deci pe Domnul secerișului, să scoată lucrători la secerișul său" (Mat. 9, 37—38). Desigur, adăugăm, Mîntuitorul nu recomandă rugăciune zadarnică.

Studiul: „Memorandum la problema germană" este un raport al prof. J. L. Hromádka, făcut la sesiunea de la Dresda a Comitetului executiv al Conferinței creștine pentru Pace. Conținutul acestui raport este foarte important și atrage în chip deosebit atenția. După o analiză amănunțită a faptului existenței celor două State germane și vorbind ca credincios către credincioși, ținînd seama și de atmosfera internațională, se ajunge la următoarele concluzii (considerate ca bază de discuții), care pot să ducă, pe cale de tratative, la rezolvarea a ceea ce azi se numește problemă germană, problemă extrem de gravă prin implicațiile ei de ordin internațional:

— „Să se respecte existența celor două State germane cu orînduirea lor politică și socială;

— Renunțarea la orice intenție de a se recurge la forță;

— Să se recunoască frontierele dintre cele două State germane;

— Să se recunoască frontierele celor două State și așa cum din extern au fost stabilite pe baza convențiilor de după război;

— Renunțare la pretenția de a poseda arme nucleare, de a le produce, de a le experimenta și la dreptul de a le întrebuința;

— Convenție asupra dezarmării ambelor State germane; recunoaștere reciprocă a cetățeniei, a pașapoartelor și a oricărui lucru care stă în legătură cu acestea;

— Relații normale culturale, sportive, comerciale și economice".

Toate acestea pentru că „la începutul anului 1963, pentru toată lumea a devenit mai clar decît cu doi-trei ani înainte, că nici o problemă, decî nici problema germană, nu mai poate fi rezolvată prin război... Stăm pe pragul unei epoci noi..., mai curînd sau mai tîrziu se va dovedi ca singură posibilitate discuțiile realiste, răbdătoare și convingătoare". Sînt așteptate și din partea Republicii Federale Germane propuneri raționale și realiste. Căci „atîta timp cît celălalt Stat german va fi ignorat, cît timp vor exista pretenții că Republica Federală Germană este singurul reprezentant îndreptățit al întregului popor german, cît timp nu se va ajunge la cunoștința adevărată că Europa răsăriteană este un împreună constructor permanent al viitoarei ordine internaționale și că războiul a încetat de a fi arbitru în viața internațională, atîta vreme nu numai că nu facem nici un pas înainte, dar adîncim numai tensiunea, prejudecățile, falsele idei și slăbiciunile propriei noastre sarcini istorice. Trebuie să se observe că Biserica creștină poartă în privința aceasta cea mai mare răspundere morală. Numai așa pot ele să-și îndeplinească misiunea, dacă vin cu curajul de a înțelege fapte incontestabile și dacă dovedesc îndrăzneală în căutarea de diumuri noi".

Pace", de Károly Tóth, în care, inspirindu-se din tema: „Astăzi a trăi în-seamnă a trăi împreună”, formulată în sesiunea de la Dresda (28 mart.— 3 apr.) a Comitetului executiv al Mișcării creștine pentru Pace, arată că este încă mult de lucru pînă să fie toată lumea convinsă de adevărul atît de evident cuprins în tema de mai sus. Există, însă, nădejdea întemeiată pe Evanghelie că, oricît de mult seceriș au fi lucrătorii nu vor lipsi: „Iată secerișul este mult, iar lucrătorii puțini. Rugați deci pe Domnul secerișului, să scoată lucrători la secerișul său” (Mat. 9, 37—38). Desigur, adăugăm, Mîntuitorul nu recomandă rugăciune zadarnică.

Studiul: „Memorandum la problema germană” este un raport al prof. J. L. Hromádka, făcut la sesiunea de la Dresda a Comitetului executiv al Conferinței creștine pentru Pace. Conținutul acestui raport este foarte important și atrage în chip deosebit atenția. După o analiză amănunțită a faptului existenței celor două State germane și vorbind ca credincios către credincioși, ținînd seama și de atmosfera internațională, se ajunge la următoarele concluzii (considerate ca bază de discuții), care pot să ducă, pe cale de tratative, la rezolvarea a ceea ce azi se numește problemă germană, problemă extrem de gravă prin implicațiile ei de ordin internațional:

— „Să se respecte existența celor două State germane cu orînduirea lor politică și socială;

— Renunțarea la orice intenție de a se recurge la forță;

— Să se recunoască frontierele dintre cele două State germane;

— Să se recunoască frontierele celor două State și așa cum din extern au fost stabilite pe baza convențiilor de după război;

— Renunțare la pretenția de a poseda arme nucleare, de a le produce, de a le experimenta și la dreptul de a le întrebuința;

— Convenție asupra dezarmării ambelor State germane; recunoaștere reciprocă a cetățeniei, a pașapoartelor și a oricărui lucru care stă în legătură cu acestea;

— Relații normale culturale, sportive, comerciale și economice”.

Toate acestea pentru că „la începutul anului 1963, pentru toată lumea a devenit mai clar decît cu doi-trei ani înainte, că nici o problemă, decît nici problema germană, nu mai poate fi rezolvată prin război... Stăm pe pragul unei epoci noi..., mai curînd sau mai tîrziu se va dovedi ca singură posibilitate discuțiile realiste, răbdătoare și convingătoare”. Sînt așteptate și din partea Republicii Federale Germane propuneri raționale și realiste. Căci „atîta timp cît celălalt Stat german va fi ignorat, cît timp vor exista pretenții că Republica Federală Germană este singurul reprezentant îndreptățit al întregului popor german, cît timp nu se va ajunge la cunoștința adevărată că Europa răsăriteană este un împreună constructor permanent al viitoarei ordine internaționale și că războiul a încetat de a fi arbitru în viața internațională, atîta vreme nu numai că nu facem nici un pas înainte, dar adîncim numai tensiunea, prejudecățile, falsele idei și slăbiciunile propriei noastre sarcini istorice. Trebuie să se observe că Biserica creștină poartă în privința aceasta cea mai mare răspundere morală. Numai așa pot ele să-și îndeplinească misiunea, dacă vin cu curajul de a înțelege fapte incontestabile și dacă dovedesc îndrăzneală în căutarea de diumuri noi”.

Lăudabilele eforturi, deslășurate în duh evanghelic, ale Conferinței creștine pentru Pace, prin comitetele ei: executiv, consultativ și cel însărcinat cu studiul: „Pacea și problema germană”, pentru a ușura rezolvarea justă și grabnică a acestei probleme, sînt menționate în articolele: „Documente de pînă azi ale Conferinței creștine pentru Pace” (de A. J. Rasker); „Directive pe baza recomandărilor comisiei: Pacea și problema germană, în Mátraháza (Ungaria), prădate Comitetului executiv”; „Comunicat din sesiunea Comitetului executiv în Dresda”; „Către conducerea Bisericilor protestante din Republica Federală Germană și din Republica Democrată Germană”; „Către președinții Bundestagului German și Camerei Populare din R.D.G.”.

Articolul: „Pace și libertate” este rezumatul unei cuvîntări a arhiepiscopului Nicodim, ținută la o conferință regională în Olanda. — Omul a fost creat liber și iubitor de libertate. „Popoarele au fost chemate să năzuiască neîntrerupt spre îmbunătățirea condițiilor de împreună viațuire a oamenilor, să desființeze sclavia și drepturile inegale, să înfăptuiască apropierea, prietenia și colaborarea între toți oamenii într-o mare familie a omenirii, care să-și urmărească energic și conștient scopurile... Adevărata libertate este un serviciu rațional și voluntar pentru adevăr și pentru pace; și acest serviciu se îndeplinește nu într-o regiune transcendentă de speculații, ci în condițiile realității concrete. Oricare dintre așa-numitele drepturi civice: al cuvîntului, al presei, al conștiinței, etc., numai atunci este de autentică valoare cînd este întrebuițat pentru binele comunității, al patriei, al omenirii întregi. El încetează de a mai fi libertate, de îndată ce este transformat într-o armă de apărare a intereselor unui om egoist sau ale unei clase privilegiate... Din punct de vedere creștin, se poate numai saluta faptul că în Statele socialiste lipsește „libertatea” de exploatare a muncii altui om sau „libertatea” influențelor ideologice stricătioase asupra societății”.

În articolul: „Activitate de pace”, Giorgio Giramdet menționează cu bucurie că, astăzi, sînt de înregistrat multe întîlniri, convorbiri și discuții în sprijinul păcii, printre care se numără și întîlnirile Bisericilor și credincioșilor creștini, care, toate, creează o atmosferă mai favorabilă pregătirii unei păci trainice, deși există încă atîtea rezerve și chiar opoziții. Credinciosul se străduiește pentru pace, fiindcă „Hristos și-a dat viața pentru toți oamenii, și nu există nici un om care mie mi-ar fi străin sau dușman; în Hristos eu sînt împăcat cu toți oamenii... A lucra pentru pace înseamnă a înțîlni pe oameni, a birui opoziții, înseamnă a lega noi convorbiri cu aceia care sînt departe”.

În articolul: „Pacem in terris”, Amedeo Molnár apreciază pozitiv enciclica cu acest nume a papei Ioan al XXIII-lea, după cuprinsul ei referitor la necesitatea păcii între oameni, păstrîndu-și însă rezerve cu privire la o serie de alte puncte.

Numărul acesta al revistei mai cuprinde Statutul Conferinței creștine pentru Pace (Mișcarea creștină pentru Pace) și se încheie cu comunicate asupra lucrărilor unor comisii ale Conferinței creștine pentru Pace și cu informații despre ecoul în diferite țări, printre cititori, a revistei „Conferința creștină pentru Pace”, ca și alte succinte informații despre Mișcarea pentru pace.

Incheiem cu remarca întru totul îmbucurătoare că, prin revista ei „Conferința creștină pentru Pace” de la Praga își lărgeste mult acțiunea binefăcătoare, înafară de cea prin conferințe, adunări și congrese, acțiuni care își are temeiul în Evangheliile și în voința de a viețui și lucra cu conștiința prezenței lui Iisus Hristos, cel răstignit și înviat pentru viața și pacea lumii, și după pilda Lui. Pe acest temei și cu această voință și conștiință mărturisim și noi că, păstrându-ne cu sfințenie credința Bisericii noastre dreptmăritoare, nu punem nici o margine și nici o graniță pentru o reală colaborare cu credincioșii creștini de pretutindeni și, mai mult, cu toți oamenii care doresc aceasta sau pe care Mântuitorul ni-i arată ca aproape și ca frați. Revista „Conferința creștină pentru Pace” ne ajută mult în această privință și de aceea îi acordăm toată prețuirea, admirația și întregul nostru sprijin. Sprijin pentru sprijin. Și de lucru este încă mult, și la noi și pretutindeni, întrucât majoritatea credincioșilor creștini încă nu s-a angajat hotărît în strădania pentru pace. Avem însă suficiente și puternice letmeiuri ale credinței și nădejdi în nu îndepărtata așezare a unei păci definitive.

Pr. Prof. Dr. ISIDOR TODORAN

REVISTA PATRIARHIEI DIN MOSCOVA

Revista pe iulie 1962 cuprinde un material deosebit de important și interesant. Articolul de fond se intitulează: „In numele unității și al păcii”. Se face aici descrierea călătoriei săvârșită de Sanctitatea Sa Alexei, Patriarhul Moscovei și al întregii Rusii, Patriarhilor din Serbia, Bulgaria și România. Călătoria aceasta a început în ziua de 21 mai și a durat pînă în 4 iunie 1962. Reportajul, semnat de P. Cuv., Arhimandrit Pitirim și P. C. Prot. A. Ostapov, relatează că în zilele pascale de primăvară, 1962, Sanctitatea Sa, însoțit de suita sa, în frunte cu I. P. Sf. Nicodim, arhiepiscop de Iaroslav și Rostov, au sosit la Belgrad. După întâlnirea cu Sanctitatea Sa Gherman, Patriarhul Serbiei, oaspeții au vizitat în zilele următoare Ohrida și mănăstirea-muzeu a Sf. Naum, de lângă Ohrida. La Ohrida, unde se află mormîntul Sf. Climent al Ohridei, Sanctitatea Sa Patriarhul Alexei a slujit dumnezeiasca liturghie. Reveniți în capitala sîrbă oaspeții au făcut o vizită Mareșalului Iosip Tito, au vizitat Facultatea de Teologie, muntele Avala cu monumentul eroului necunoscut și mănăstirea de călugărițe din apropiere.

La 28 mai, Sanctitatea Sa Patriarhul Alexei cu însoțitorii săi au sosit în Bulgaria. În zilele următoare delegația Bisericii Ortodoxe Ruse a vizitat monumentul eroilor bulgari și ruși de la Șipca, mănăstirea de călugărițe de la Kazanlic, biserica veche a Sf. Sofiei, biserica rusă, Academia Teologică și mănăstirea de la Kneajevo.

La 31 mai, Sanctitatea Sa Patriarhul Alexei, cu suita sa, au sosit pe calea aerului la București. Aci a fost întâmpinat de Prea Fericitul Patriarh Justinian.

De asemenea a fost de față Dl Prof. Dumitru Dogaru, Secretarul General al Departamentului Cultelor.

În zilele următoare oaspeții Bisericii Ortodoxe Ruse au vizitat: Mănăstirea monument isotric Snagov, și Mănăstirea Curtea de Argeș, unde li s-a făcut și primirea festivă.

La 2 iunie, înalții oaspeți au fost primiți de Președintele Consiliului de Miniștri, Dl Ion Gheorghe Maurer, din care prilej Sanctitatea Sa Patriarhul Alexei a fost decorat cu ordinul „Steaua Republicii Populare Române”, cl. I. În aceeași zi Sanctitatea Sa a depus o coroană de flori la mormântul doctorului Petru Groza. În biserica Sf. Spiridon, la 3 iunie, s-a săvârșit dumnezeiasca liturghie. Sanctitatea Sa Patriarhul Alexei și Prea Fericitul Patriarh Justinian au rostit cuvântări. Au mai vizitat: Institutul Teologic, mănăstirea de maici de la Ciorogirla, iar seara au asistat la concertul dat de Corala clerului din capitală și studenții teologi. În 4 iunie, Delegația Bisericii Ortodoxe Ruse a plecat, cu neuitate impresii, la Moscova (p. 3—29).

Din predica rostită de P. C. Prot. A. Serghienko, în ziua de Sf. Serghie de Radonej, care se serbează la 5/18 iulie, aflăm că Sf. Serghie a binecuvântat la 18 august 1380 oastea rusă care a luptat contra tătarilor. În urma biruinței avute asupra tătarilor, cneazul Dimitrie Donscoi s-a întors la Fer. Serghie, unde împreună au înălțat rugăciuni de mulțumită lui Dumnezeu și au săvârșit panahidă pentru ostașii morți pe cimpul de luptă. De atunci, în Biserica Ortodoxă Rusă s-a introdus simbăta morților, în jurul datei de 26 octombrie.

Revista conține importante hotărâri de ale Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Ruse. Sub președinția Sanctității Sale Patriarhul Alexei, în ședințele din 13 și 16 iunie 1962 s-au hotărât schimbări importante în rândul înaltului cler. Astfel: 1. P. C. Prot. Vladimir Nichilin din Leningrad se numește episcop de Cursc și Belgorod. Hirotonia va avea loc în Leningrad; 2. P. Sf. Benedict, episcop de Omsc și Tiumen, se eliberează de la conducerea eparhiei, la cerere. P. Sf. Ermoghen, arhiepiscop de Tașcent, este numit arhiepiscop de Omsc și Tiumen; 3. I. P. Sf. Boris, arhiepiscop de Odesa și Crimeia se desărcinează de la conducerea Exarhatului Americilor de Nord și de Sud, conform cererii sale. La conducerea acestui exarhat se numește I. P. Sf. Arhiepiscop Ioan, exarhul Europei Centrale; 4. P. Sf. Filaret, episcop de Lujsc, a fost numit vicar al Exarhatului Europei Centrale, eliberându-l din postul de vicar al Eparhiei Leningradului.

I. P. Sf. Boris, mitropolit de Odesa și Crimeia, a fost decorat de Sanctitatea Sa Patriarhul Alexei cu ordinul Sfântului cneaz Vladimir.

În continuare, revista redă știri despre solemnitatea de sfârșit de an de la Academia Teologică din Moscova. Cu acest prilej, absolvenților Academiei li s-a înmănat diploma de candidat în teologie, insigna, Mineiul de obște și colecția Revistei Patriarhiei din Moscova. Menționăm în această legătură de idei că P. Sf. Episcop Vasile Doroșevici din Biserica Autocefală Polonă a obținut titlul de magistru în teologie.

Cu ocazia vizitei la sediul Patriarhiei din Moscova, P. Sf. Episcop Emilian, reprezentantul Patriarhiei din Constantinopol, a subliniat:

„Mulțumesc lui Dumnezeu că în țara voastră credința este așa de puternică. Numărul mare de credincioși care frecventează acum bisericile, ne arată ce putere mare are cultul divin ortodox. Și faptul rămâne fapt, că în Academii Teologice și Seminarii învață foarte mulți tineri, devotați Bisericii” (p. 43—44).

O delegație de profesori ai Facultății de Teologie a Universității din Atena au fost timp de 15 zile, de la 23 mai 1962, oaspeții Patriarhiei din Moscova. Delegația de profesori a vizitat muzeele și galeriile de artă din Moscova, Academia Teologică de la Zagorsc, biserici și Seminarul Teologic din Odesa. La Academia Teologică din Leningrad, în ziua de 31 mai, s-a ținut o ședință solemnă. Dl Prof. N. D. Uspenski a vorbit despre: „Sarcinile Teologiei ortodoxe în viața contemporană a Bisericii”.

Din partea delegației grecești a vorbit Dl Prof. Amilcar Alivizatos, unul din Irunțașii teologi ortodocși ai timpului nostru. O parte din referatul: „Teologia Ortodoxă contemporană și problemele Bisericii grecești”, a Prof. Alivizatos, este publicat în revistă.

Printre altele, Dl Prof. Alivizatos a declarat: „Doresc să menționez că, pentru întâia oară în istorie, reprezentanții teologiei grecești vizitează Rusia. În 1936, la Atena, s-a ținut primul Congres al Teologilor. Atunci s-a stabilit că în anul următor, să se țină al doilea Congres al teologilor, la București, dar din mai multe cauze, acest congres nu s-a ținut. Acum, după întâlnirea noastră cu teologii ruși, consider că teologii din România trebuie să contribuie la organizarea acestui Congres.

Sarcinile Bisericii noastre față de Mișcarea Ecumenică au un caracter îndoit. În primul rând toată lumea creștină trebuie să știe ce este Biserica Ortodoxă. Prima sarcină a noastră în Mișcarea Ecumenică este ca noi, ortodocșii, singuri să vorbim despre noi înșine.

A doua problemă: trebuie să ajungem ca, celelalte Biserici să înțeleagă poziția pe care o are Biserica Ortodoxă între cultele creștine. După mai mulți ani de colaborare în Mișcarea Ecumenică, am observat — spune vorbitorul — că alte Biserici au început să se apropie tot mai mult de Biserica Ortodoxă, spre a cunoaște mai bine Ortodoxia. În încheiere, îmi exprim dezideratul pentru continuarea dezvoltare a colaborării, a contactelor personale, a schimbului de articole, teologi și studenți.

La 6 iunie, profesorii greci au fost primiți de Sanctitatea Sa Patriarhul Alexei al Moscovei și al întregii Rusii și decorați cu ordinul Sf. Vladimir.

Academia Teologică din Moscova a acordat titlul de doctor honoris causa D-lui Prof. A. Alivizatos, iar Academia Teologică din Leningrad — acelaș titlu D-lui Prof. Vasilios Ioanidis (p. 44—55). În continuare Dl G. Troițki, candidat în Teologie, semnează articolul privitor la vizita Delegației lucrătorilor din aparatul central al Consiliului Mondial al Bisericilor, ce a avut loc între 1—12 iunie 1962, în Uniunea Sovietică. Delegația a vizitat Moscova, Zagorsc, Tallin, Tbilisi și Leningradul. Scopul vizitei este aflarea căilor prin care Biserica rusă poate să-și aducă contribuția sa la gândirea și progresul Consiliului Mondial al Bisericilor în probleme teologice și în problema păcii. Este prima delegație care vizitează Biserica Ortodoxă Rusă după intrarea acestei Biserici în Consiliul Mondial al Bisericilor.

Rubrica „Pentru apărarea păcii” cuprinde cuvântarea Sanctității Sale Patriarhului Alexei al Moscovei, ținută la Congresul Mondial pentru dezarmare generală și pace de la Moscova.

Rubrica „Probleme ecumenice” e deosebit de importantă prin cuprinsul ei. Ea conține: „Ședința Comitetului Executiv al Consiliului Ecumenic al Bisericilor”, ce a avut loc în 28 martie 1962, la Geneva, articolul sem-

nat de N. Ivanov; „Organizarea unei reprezentanțe a Bisericii Ortodoxe Ruse pe lângă Consiliul Ecumenic al Bisericilor”, de I. Habarin; în articolul semnat de A. Kazem-Bek, „Ecumenia”, „Catolicitate” și „Ecumenismul contemporan”, se face analiza acestor termeni în diferite epoci și la diferite Biserici. La Conferința de la Oxford (1937), cuvântul „ecumenic”, a fost definit în felul următor: Termenul „ecumenic” se referă la expresia în istorie a unității Bisericii. Conștiința și acțiunea Bisericii sînt ecumenice în măsura în care ele sînt îndreptate spre înfăptuirea „unei sfinte” Biserici și a frăției creștinilor care recunosc pe Unul Domn.

P. C. Prot. P. Socolovski descrie călătoria sa, din aprilie 1962, la creștinii din Biserica Etiopiei și în tinerele republici africane: Ghana și Dahomey, precum și în Republica Arabă Unită. Întîlnirile dintre clericii ruși și etiopieni dovedesc strînsa legătură frățească întru Hristos dintre cele două Biserici.

Numărul pe iulie 1962 se încheie cu necrologul Mitropolitului Timotei al Poloniei, decedat la 20 mai 1962.

Numărul 8, pe august, se deschide cu descrierea solemnităților sărbătoririi hramului din Lavra Sf. Treimi de la Zagorsk. La aceste solemnități a participat și înalt Prea Sfințitul Mitropolit Iustin al Moldovei și Sucevei.

La 8 iulie 1962 a avut loc hirotonia întru episcop de Cursk și Belgorod a P. Cuv. Arhim. Serafim Nichitin. Noul episcop s-a născut la Petersburg, în 1905. În 1928 a absolvit Institutul de Arhitectură. A luat parte la războiul pentru Apărarea Patriei. În 1959 a obținut titlul de candidat în Teologie. Din 1951 a fost neîntrerupt arhitectul eparhial din Leningrad.

P. C. Prot. Petre Gnedici, în 11 iunie 1962, la Academia Teologică din Moscova, a susținut teza pentru examenul de magistru în Teologie, cu subiectul: Dogma răscumpărării în știința teologică rusă în ultimii 50 ani (1892—1944).

La rubrica „Pentru apărarea Păcii”, se publică Comunicatul Consfățuirii reprezentanților tuturor religiilor, participanți la Congresul Mondial pentru Dezarmare Generală și Pace din 13 iulie 1962.

DI I. Ivanov, la rubrica „Probleme ecumenice”, publică articolul: Despre problemele teologice contemporane. P. C. Prot. P. Gnedici publică documentatul articol despre: Înțelegerea ortodoxă a Bisericii și unitatea vieții bisericești (p. 48—61).

La p. 61—67, DI Prof. N. Uspenski publică, în parte, referatul ținut la Academia teol. din Moscova în 3 august 1962, în cinstea Arhiepiscopului Michael Ramsey de Canterbury, referitor la Liturghia Anglicană (Cina Domnului) din punct de vedere ortodox. Articolul va continua în alte numere ale revistei.

P. C. Prot. Prof. P. Socolovski continuă cu descrierea privitoare la călătoria sa, făcută la creștinii din Etiopia și Statele Africe: Ghana și Dahomey. DI E. Carmanov, la p. 72—77 a revistei, evocă personalitatea și opera lui Atanasie I. Papadopolos-Kerameus, cu prilejul comemorării a 50 ani de la moartea sa. Încetățenit în Rusia, personalitatea sa se adaugă marilor învățați greci din Rusia: Maxim Grecul (sec. XVI); Paisie Ligaridi (sec. XVII); frații Lihudy (sec. XVIII); tatăl și fiul Destunis (sec. XIX). Atanasie I. Papadopolos-Kerameus s-a născut în Grecia în 1859 și a publicat peste 360 de lucrări în limbile greacă și rusă. Din însărcinarea Academiei Române, în 1909, a publicat documentele grecești referitoare

la Istoria României. În opera sa capitală: Catalogul Manuscriselor din Ierusalim, în 5 volume (apărute între 1891—1915), descrie mai bine de 2.600 manuscrise grecești. Textele grecești, editate în 5 vol. sub titlul: „Analecta Ierusalimică” cuprind perioada de timp — sec. V—XIX. Textele teologice, cu titlul: „Varia Graeca Sacra” apărute în 1909, cuprind secolele IX—XV.

La rubrica „Bibliografie”, ierodiaconul Petr Petros, student al Academiei Teologice din Moscova recenzează numerele 18 și 19/1962 ale revistei „An-Nimat” (Darul), organ al Bisericii Ortodoxe din Antiohia; V. Vladimirov — nr. 1—2/1961 al revistei „Studii Teologice”, organ al Institutelor Teologice din Patriarhia Română.

Nr. 9 (sept. 1962), la rubrica „Viața bisericească” se cuprind ca de obicei, numeroase fapte din activitatea Bisericii Ortodoxe Ruse, ca: Hotărâri de ale Sf. Sinod, Slujbe săvârșite de Sanctitatea Sa Patriarhul Alexei, Comunicatul cu privire la sosirea în U.R.S.S. a Arhiepiscopului de Canterbury, Michael Ramsey și un Necrolog (prôt. Tihon Dimitrievici Popov).

La rubrica următoare „Pentru apărarea păcii” (p. 14—16) se publică răspunsurile date de Sanctitatea Sa Patriarhul Alexei la întrebările puse de Jean Boullier.

Rubrica „Probleme economice” cuprinde studiile: Liturghia Anglicană (Cina Domnului) privită din punct de vedere ortodox, de P. C. Prot. P. Socolovski (articolul e o continuare din nr.-ul precedent) și continuarea studiului „Despre problemele teologice actuale” (p. 23—36), de N. Ivanov — candidat în teologie. Articolele tratează probleme actuale, interesante și bine documentate.

În iunie 1962 s-a ținut la Paris o Sesiune a Comitetului Central al Consiliului Ecumenic al Bisericilor la care au participat și membrii din partea Bisericii Ortodoxe Ruse. Comunicatul asupra „Măsurilor pentru sporirea luptei obștești creștine pentru dezarmare generală și pentru pace”, dat la sfârșitul acestei sesiuni, este semnat de I. P. Sf. Arhiepiscop Nicodim de Iaroslav și Rostov, de I. P. Sf. Arhiepiscop Ioan al Aleutinelor și America de Nord, de P. Sf. Episcop Alexei de Tallin și Estonia, de P. C. Prot. Vitalie Borovoi și de docentul A. F. Șişkin.

Articolul „Cîteva zile de pelerinaj” de la rubrica „Din viața Bisericilor Ortodoxe Autocefale”, semnat de P. Cuv. Arhimandrit Pitirim cuprinde un amplu reportaj asupra călătoriei pe care a făcut-o Delegația Bisericii Ortodoxe Ruse la Atena și la Muntele Athos.

La rubrica „Articole” semnalăm următoarele studii: „Privire ortodoxă asupra pămîntului sacramental a preoției”, articol canonic-istoric, semnat de P. C. Prot. L. Voronov, cu urmare în alt număr (p. 53—64); Referatul „Probleme ale Teologiei ortodoxe în viața contemporană a Bisericii” a fost susținut de prof. N. D. Uspenski cu prilejul întîlnirii cu profesorii de teologie ai Universității din Atena la Academia Teologică din Leningrad; iar Referatul „Probleme ale Școlilor teologice ruse” a fost susținut de docentul V. Saricev cu prilejul întîlnirii cu aceiași profesori de teologie din Atena la Academia Teologică din Moscova. Referatul se publică numai în rezumat.

Rubrica „Bibliografie” cuprinde recenzia P. C. Pr. M. Mudiughin făcută cărții „Minunile și Pildele lui Hristos”, de Prot. Lev. Liperovski, ediția Exarhatului Patriarhiei din Moscova în Europa Occidentală, Paris 1962.

Pr. CHIRIL PISTRUI

P. I. Teodorescu, COURS DE LANGUE FRANÇAISE à l'usage des élèves des I-ère et II-ème classes des Séminaires Théologiques. Imprimé avec la bénédiction de Sa Sainteté le Patriarche Justinian de l'Eglise Orthodoxe Roumaine. Bucarest, Edition de l'Institut Biblique et de Mission Orthodoxe, 1961, IV+389 p.

După apariția manualelor de Greacă și Latină pentru clasele a III-a și a IV-a de Seminar, a Gramaticii Limbii Latine și a Antologiilor din scriitorii bisericești greci și latini, prin purtarea de grijă a Prea Fericitului Patriarh Justinian a apărut și un manual de Limba franceză pentru elevii primelor două clase de Seminar. Manualul este bine venit, mai ales că pune la îndemâna elevilor seminariști, pe lângă bucățile de lectură obișnuite în manualele pentru învățământul mediu, și numeroase texte religioase, în vederea însușirii termenilor teologici în Limba franceză. Am dori chiar și un manual de franceză pentru învățământul teologic de grad universitar, în genul celor două Antologii din scriitorii greci și latini. Manualul are două părți: prima (p. 1—136) cu 27 de lecții, pentru elevii clasei I-a, iar a doua (p. 137—232) cu 26 de lecții, pentru elevii clasei a II-a. Temele lecțiilor sînt dintre cele mai variate: fragmente din Sf. Scriptură, îndeosebi din Evangheliile de la Matei și Luca, bucăți de lectură din cîteva scriitori francezi, altele privind viața nouă care se desfășoară în Patria noastră, aspecte din activitatea oamenilor sovietici, prezentarea unor oameni de seamă, îndeosebi francezi, cîteva povestiri, poezii și altele.

După fiecare lecție urmează explicații privind pronunțarea unor cuvinte, explicarea unor cuvinte și expresii, apoi chestiuni de gramatică propriu-zise, un chestionar din bucata respectivă și exerciții de aplicare.

La p. 233—353 avem o gramatică a Limbii franceze, destul de dezvoltată: fonetica (p. 233—255) foarte utilă în vederea însușirii unei pronunții cît mai corecte, apoi morfologia (p. 256—311) și sintaxa (p. 312—353). Manualul se încheie cu un scurt vocabular francez-român (p. 355—389).

Ne-am permis să facem cîteva observații pe marginea noului manual de Limba franceză. În primul rînd socotim că manualul trebuie să înceapă cu cîteva bucăți de lectură mai ușoare, pentru începători, și nu de-a dreptul cu fragmente din predica de pe munte și din opera lui Anatole France. Credem de asemenea, că problemele de gramatică — foarte bine tratate de altfel — trebuiau să fie expuse în românește și nu în franțuzește, din moment ce manualul este destinat unor elevi din clasele I-a și a II-a de Seminar, necunoscători ai Limbii franceze. Din această pricină, partea consacrată gramaticii poate fi consultată doar de profesor, rămînînd inutilizabilă elevilor, care vor fi nevoiți să se limiteze la explicațiile primite la orele de curs. De altfel, manualele similare pentru învățământul mediu de Stat tratează gramatica în românește la clasele VIII și IX și doar manualele pentru clasele X și XI o tratează în franțuzește. Ar fi fost apoi de dorit ca lecțiile să nu fie încărcate cu prea multe chestiuni de gramatică. Unele lecții au chiar cîte cinci chestiuni de gramatică. Manualele școlilor medii amintite mai sus tratează cîte o singură problemă de gramatică la fiecare lecție, ea fiind scoasă din însuși textul lecției respective, iar pentru evidențierea formelor noi gramaticale, acestea sînt tipărite în text cu litere deo-

sebite. Acest procedeu îl urmează de altfel și manualele de Latină și Greacă pentru Seminarii. Un alt neajuns al manualului îl constituie faptul că paralel cu morfologia se expune și sintaxa. Chestiunile de sintaxă încep încă de la lecția treia (p. 15), alături de verbele ajutătoare la forma negativă. Toate manualele de limbi străine tratează sintaxa abia după un timp mai îndelungat de studiu, după ce elevii și-au însușit temeinic morfologia. Manualele de Limba franceză pentru învățământul mediu tratează problemele de sintaxă abia din clasa X. De asemenea, ar fi fost de dorit ca exercițiile date pentru a fi traduse în franțuzește, să cuprindă numai cuvinte din lecția respectivă sau din cele cunoscute de elevi, după cum procedează aceleași manuale menționate mai sus. Dacă s-a procedat totuși așa, atunci ar fi trebuit ca manualul să aibă și un scurt vocabular romîn-francez, pentru a ușura munca de traducere a elevilor. În ce privește vocabularul francez-romîn de la sfîrșitul manualului, el suferă prin faptul că nu cuprinde toate cuvintele întîlnite în text și în exerciții, cum ar fi fost de așteptat și cum menționează de altfel și nota lămuritoare de la p. 355.

În ce privește tiparul, ar fi fost bine ca problemele de gramatică să nu fie redată cu o literă așa de mărunță, care îngreuiază cititul și obosește ochiul. Manualele pentru învățământul mediu amintite mai sus, precum și recenta Gramatică a Limbii franceze a lui Ion Climer și Marcel Saraș (București, 1961), îndeplinesc cu prisosință și această cerință a unui bun manual de limbi străine, căci peste tot se folosesc schenre, litere aldine și cursive, spații mai largi între rînduri, toate cu scopul de a scoate cît mai mult în relief formele noi gramaticale. Execuția grafică am fi dorit de asemenea să fie de calitate mai superioară. Cîteva ilustrații în text ar fi fost bine venite.

În general, avem impresia că s-a urmărit concentrarea a cît mai multe cunoștințe și a întregii gramatici franceze în acest unic manual.

M. PĂCURARIU

R. de Vaux, O. P.: LES INSTITUTIONS DE L'ANCIEN TESTAMENT, vol. II, Paris, 1960, 541 p.

Pentru studiul Arheologiei Biblice lucrarea de față reprezintă o achiziție bine venită. Este bine documentată, la baza ei stînd o bibliografie ce acoperă 34 pagini.

Cuprinde două părți mari: 1. Instituțiile militare (p. 9—88) și 2. Instituțiile religioase (p. 89—430).

Partea I-a este prezentată mai pe scurt. În capitolul I — armata la evrei — autorul arată că în vremurile străvechi armata nu se deosebea de poporul de rînd. Orice om valid putea și trebuia să ia parte la apărarea bunurilor și drepturilor tribului său, sub conducerea unui șef. În caz de nevoie, mai multe triburi se uneau pentru o cauză comună. Existau și costume de luptă, norme de război, dar nu și o organizație militară stabilă.

Și în epoca Judecătorilor situația se menține aproape aceeași. Fiecare trib își apăra teritoriul său contra canaaniților deposezați, contra atacurilor popoarelor vecine și a incursiunilor nomazilor. Așa, Ghedeon, fiul lui Ioasă, pornind o ofensivă împotriva madianiților și amalekiților, a cîneiat pe toți evreii din semințiile lui Neftali, Asir și Manase (Jud. 7, 23).

Dar poporul, slab înarmat și neorganizat, nu putea face față canaanitilor și filistenilor, care aveau trupe permanente de infanterie, care de luptă și soldați de meserie, bine exersați și oricând gata de a intra în acțiune. De lucrul acesta și-au dat seama primii regi ai evreilor, care au înființat prima organizație militară stabilă. Erau direct interesați să facă aceasta pentru a se apăra pe ei și bunurile ce le posedau.

Încă Saul a început să recruteze mercenari. David avea 400 oameni pe care-i întreținea, îi înarma și-i folosea pentru apărare (I Sam. 22, 2; 25, 13).

Recrutarea se făcea dintre evrei, dar și dintre străini.

Încă pe vremea lui David evreii întrebuițau și carele de luptă. Solomon s-a distins în această privință. El și-a adus care din Egipt și cai din Cilicia. Trupele de căruțași erau cantonate în Ierusalim, unde exista și o poartă a cailor (II Regi 11, 16).

Pe vremea lui Solomon și mai ales după împărțirea regatului, se vorbește de o armată a statului compusă din 12 corpuri militare. Fiecare corp făcea serviciul timp de o lună pe an. În caz de război numărul soldaților sporea cu noi recruți. Incorporarea se făcea pe grupe de familii, deci pe localități (II Cronici 14, 14). Comandantul suprem era regele.

Despre orașele întărite, zidurile de apărare și războaiele de asediu, se vorbește în capitolul II. De obicei, orice cetate (ir) era înconjurată de un zid. Existau și cetăți deschise (hațerim) (Levitic 25, 31). Prima grijă a lui David după luarea Ierusalimului a fost de a-l înconjura cu un zid. Un text din II Cronici (11, 6—10) dă o listă de 15 cetăți fortificate de Roboam.

Porțile de intrare în cetate erau de asemenea bine întărite.

În capitolul III se vorbește despre armele de atac și de apărare, iar în capitolele IV și V autorul tratează despre războaie.

Primele războaie ale evreilor au fost de cucerire. Venind să ocupe Țara făgăduită, ei întâmpinau rezistența triburilor indigene. Războaiele din perioada Judecătorilor și a regatului lui Saul au fost războaie de apărare, mai întâi contra reacțiunilor canaanitilor și apoi a popoarelor nomade. În vremea regatului lui David, din contră, războaiele au fost de recucerire și expansiune.

Evreii au avut de suferit multe neajunsuri de pe urma războaielor. Cuvintele profetului Isaia — „Preface-vor săbiile în fiare de pluguri și lăncile lor în seceri; nici un neam nu va mai ridica sabia împotriva altuia și nu-și vor mai face războaie...” (Is. 2, 4) — trezeau în ei doruri după vremurile fericite ale unui nou paradis al păcii și bune înțelegeri.

Partea a doua a lucrării este tratată mai pe larg. Autorul se ocupă de toate instituțiile și obiceiurile tradiționale care se referă la viața religioasă-morală a evreilor.

La început, autorul ne dă o privire de ansamblu asupra locurilor de cult ale popoarelor semitice: a) teritoriile sacre; b) apele sacre; c) arborii sacri; d) înălțimile; e) templele. Se trece apoi la prezervarea locurilor de cult ale Patriarhilor: Sichem, Bethel, Mamvri și Beerșeba.

După ieșirea din Egipt, în timpul cât au rătăcit prin pustie, evreii adărau pe Iahve în Cortul întrunirii (Exod 33, 7). După construirea Cortului Sfânt, la muntele Sinai, de către Moisi, acesta a devenit singurul locaș de

cult. După porunca lui Iahve, numai aici se puteau aduce jertfe și se puteau prăznuî sărbătorile.

Odată stabilit în noua sa reședință, David voia să facă din Ierusalim și centrul religios al lui Israel. Dar bucuria de a vedea strălucirea templului ce adăpostea chivotul Legii a avut-o fiul său, Solomon. David a fost un rege războinic, a vărsat mult sânge, așa că s-a luat de la el fericirea de a zidi casă lui Iahve. Templul zidit de Solomon pe colina Moria avea cele trei părți ale Cortului Sfânt: Sfânta Sfintelor, Sfânta și Curtea. (I Regi VI).

Odată cu împărțirea regatului, în anul 932, templul lui Solomon a rămas ca locaș de cult numai pentru regatul lui Iuda și pentru acesta numai pînă la anul 586 î. Hr.

Cu ocazia primei invazii a lui Nabucodonosor, în anul 597 î.Hr., lezaurul templului a fost jefuit (II Regi 24, 13). În anul 587 î.Hr., sub regele Sedechia, Nabucodonosor ocupă din nou orașul și distruge templul. Se împlinea atunci al 374-lea an al existenței sale.

În exil fiind, Iezechiel a avut viziunea unui templu plin de strălucire, într-un Ierusalim restaurat și idealizat (Iz. 40, 1—44, 9). Dar acest templu nu s-a realizat niciodată.

După întărcerea evreilor din robia babilonică (în anul 538 î.Hr.), se pune problema zidirii unui nou templu. Sub conducerea lui Zerubabel și a arhiereului Iosua se pun temeliele noului templu care se termină abia în anul 515 î.Hr. Bătrînii, care văzuseră strălucirea de odinioară a templului lui Solomon, vărsau lacrimi de înfristare în fața celui de al doilea templu, care era lipsit pînă și de chivotul Legii, de focul sacru, de nour, de uleiul sfînt și de sortii sfînți.

Templul lui Zerubabel a fost restaurat de către Irod cel Mare în al 18-lea an al domniei sale. A durat pînă în anul 70 d.Hr., cînd are loc căderea Ierusalimului și arderea templului.

Templul a ocupat un loc deosebit în viața religioasă și națională a poporului evreu. Existența lui a împiedicat poporul de a cădea în idololatrie și a întărit legăturile ce trebuiau să existe între semințiile lui Israel.

Odată cu împărțirea regatului au apărut și alte sanctuare. Străduința unora de a centraliza cultul a rămas fără rezultat. Autorul pomenește despre templul din Elefantina, templul din Leontopolis, templul samaritean de pe Garizim.

Cînd iudaismul a fost definitiv constituit, în toate comunitățile evreiești din Palestina și din diaspora s-au construit edificii unde nu se celebra nici un cult sacrificial, ci se țineau numai adunările pentru rugăciune și citirea Legii. Acestea sînt sinagogile. În legătură cu originea lor sînt mai multe păreri. Opinia predominantă este că dacă sinagogile au existat sporadic în regatul de nord, chiar înainte de exil, apoi în vremea exilului și după exil s-au generalizat. Ele au fost introduse și la Ierusalim, de către Ezra.

În capitolele VI—VIII, din partea a doua, autorul tratează despre funcția sacerdotală. În vremea patriarhilor nu se poate vorbi despre o preoție instituită. Actele de cult erau îndeplinite de șeful familiei (Gen. 22; 31; 54; 46, 1). Primii născuți erau socotiți preoți. Geneza nu vorbește despre preoți decît atunci cînd face aluzie la cei străini, la preoții egipteni (Gen. 41; 45; 47, 22) și la Melchisedec, regele-preot al Salemului.

(Gen. 14, 18). Mai târziu, pe vremea lui Moisi, după încheierea Legământului, a fost instituită preoția. Nu putem împărtăși întru totul părerea autorului că: „Preoția la evrei nu era o vocație, ci o funcție” (p. 196); că: „textele nu vorbesc niciodată de o chemare sau de o alegere divină cu privire la preoți, cum se făcea pentru regi și pentru profeți...” și că „în documentele vechi, numirea preoților se făcea fără intervenție divină... Ei (preoții) intrau în funcție fără ca printr-un rit religios să li se confere un har sau puteri speciale” (p. 198—199). Susținând acestea, autorul a făcut abstracție de unele texte din Sf. Scriptură a Vechiului Testament, ca acelea din Lev. cap. 8, versetele 1, 2 și 12, unde se spune: „Și a grăit Domnul cu Moisi și a zis: Ia pe Aaron și împreună cu el pe fiii lui ... după aceea a turnat mir pe capul lui Aaron și l-a uns și l-a sfințit”. Și fiii lui Aaron au fost unși și sfințiți, după cum se vede din Lev. 8, 30: „Apoi a luat Moisi mir de miruit și sînge de lingă jertfelnic și a stropit pe Aaron, veșmintele lui, pe fiii lui și veșmintele fiilor lui împreună cu el și a sfințit pe Aaron și veșmintele lui și împreună cu el și pe fiii lui și veșmintele fiilor lui”.

După ce Nadab și Abiud, fiii lui Aaron, au fost arși de vii pentru că au adus jertfă nevrednici fiind, Moisi poruncește lui Aaron: „Din ușa Cortului adunării să nu ieșiți ... căci aveți pe voi mirul de ungere al Domnului” (Lev. 10, 7).

Iar în capitolul 21 din Levitic, unde se vorbește despre purtarea preotului, Moisi accentuează mai mult ungerea de sus a preoților. Astfel, în versetele 6—8, 10, 12, spune: „(Preoții) să fie sfinți ai Dumnezeului lor și să nu pîngărească numele Dumnezeului lor, că ei aduc jertfă Domnului... Să nu-și ia de soție femeie desfrînată sau necinstită ... căci sînt sfinți ai Domnului Dumnezeului lor... Sfinți să vă fie, căci eu, Domnul cel ce vă sfințesc, sînt sfînt... Marele preot din frații săi, pe capul căruia s-a turnat mirul de ungere și care este sfințit ... să nu-și descopere capul său, nici să-și sfîșie hainele... De locașul sfînt să nu se depărteze, ca să nu necinstească locașul Dumnezeului său, căci mirul sfînt de ungere al Domnului este asupra lui”. Iar în versetul 23 din același capitol mai mult se accentuează: „Să nu necinstească locașul meu cel sfînt, căci eu sînt Domnul, cel ce-i sfințesc”.

Iată mărturii suficiente pentru care nu împărtășim întru totul părerea autorului.

Preoția Vechiului Testament — adevărat — nu era o Taină. Dar față de poporul de rînd ea era corporațiunea chemată să mijlocească între Dumnezeu și oameni și să facă cele cerute pentru sfințirea lor. Leviticul arată îndatoririle și drepturile preoților și istorisește consacrarea lor solemnă.

Despre ritual și sacrificii se tratează foarte pe larg în capitolele 10—13. Prin ritual și sacrificii se înțeleg acele acțiuni sfînte prin care omul își exprimă sentimentul de ascultare și dependență față de Dumnezeu căruia îi oferă bunurile sale. Dumnezeu n-a cerut jertfă externă, ci jertfa inimii sînerite simbolizată prin victima ce se aducea spre junghierc. Dreptii și profeții Vechiului Testament au condamnat cu putere formalismul fariseic, după care se credea că însăși victima actului extern aduce îndreptarea omului.

În capitolele 14 și 15 autorul vorbește despre actele secundare ale cultului și despre timpurile sacre. În capitolele 16—18 urmează o prezen-

tare a sărbătorilor. Dintre sărbătorile instituite după exil, autorul amintește doar două: Sărbătoarea Sfintirii din nou a templului (Hannuca) și sărbătoarea Purim. În privința acestora din urmă, autorul înclină să creadă că este de origine străină și introdusă în cultul mozaic după întoarcerea din exilul babilonic.

Lucrarea se încheie cu un indice de materii și un indice de citate biblice.

Un merit deosebit al autorului este faptul că pe lângă bogata bibliografie utilizată, fundamentează lucrarea și pe numeroase citate din Sfânta Scriptură a Vechiului Testament. Limba este plăcută, curgătoare. Pentru cercetătorii în domeniul Studiului biblic, lucrarea este de valoare și de un real folos.

D. ABRUDAN

UN OMAGIU AL BISERICII EVANGHELICE DIN REPUBLICA DEMOCRATĂ GERMANĂ ADUS EPISCOPULUI D. MORITZ MITZENHEIM CU PRILEJUL ÎMPLINIRII A 70 DE ANI DE LA NAȘTEREA SA

Domine dirige me in verbo tuo. Herr, leite mich nach deinem Wort. Festschrift zum 70 Geburtstag von Landesbischof D. Moritz Mitzenheim. Herausgegeben von der Pressestelle der Evangelisch-Lutherischen Kirche in Thüringen im Auftrage des Landeskirchenrat. Redaktion: Dr. Herbert von Hintzenstern, Berlin, 1961, XII+350 p. (Doamne, călăuzește-mă după cuvântul tău. Scriere omagială cu prilejul aniversării a 70 de ani de la nașterea Episcopului D. Moritz Mitzenheim. Editată de oficiul de presă al Bisericii Evanghelice Lutherane din Turingia, din însărcinarea Consiliului bisericesc. Redactor: Dr. Herbert von Hintzenstern).

Iată o carte importantă, în care o serie de personalități de vază ale Bisericii Evanghelice din R. D. Germană vin să-și aducă omagiul lor de înaltă cinstitoare și profundă recunoștință Episcopului Turingiei (R.D.G.), D. Moritz Mitzenheim, cu prilejul împlinirii a 70 de ani, pentru binecunoscuta sa activitate neobosită în slujba Bisericii sale Evanghelice, a Patriei sale și a păcii în lumea întreagă. Amintim de asemenea că — cu acest prilej și pentru aceleași merite — Eminența Sa Episcopul Mitzenheim a fost decorat și de Consiliul de Stat al R. D. Germane.

Cîteva cuvinte despre frumoasa activitate desfășurată de Episcopul Mitzenheim, pe tărîmurile amintite, desprinse din această scriere omagială, ca și o expunere sumară a bogatului și variatului său conținut, în paginile revistelor noastre bisericești sînt binevenite, cu atît mai mult cu cît Eminența sa este cunoscut și la noi în țară, mai ales pînă vizita pe care ne-a făcut-o în 16—17 sept. 1961. Cu acest prilej Eminența sa a vizitat Biserica Evanghelică C.A. și Institutul Teologic Universitar al Bisericii Evanghelice din Sibiu, cît și Institutul Teologic Universitar Ortodox din Sibiu, interesîndu-se îndeaproape de viața și condițiile noi în care se desfășoară munca la acest Institut, exprimîndu-și bucuria de a fi văzut un Institut teologic cu tradiție atît de veche și o activitate atît de bogată de 150 de ani; după care a semnat în Cartea de Aur a Institutului și a mulțumit Păr. Rector Sofron Vlad pentru primirea călduroasă care i s-a făcut și oferindu-i un volum din scrierea aceasta omagială, de care ne ocupăm, cu frumoasa dedicație: „În amintire recunoscătoare cu

prilejul vizitei din 17 septembrie 1961, cu salutări cordiale și bune doriri". Într-un scurt Cuvînt de salut, o serie de personalități însemnate din cadrul Bisericii Evanghelice din R. D. Germană arată rolul hotărîtor pe care l-a avut Episcopul Mitzenheim în haosul de păreri și situația precară ce domnea în Biserica Evanghelică din Germania atît înainte, cît și mai ales după înfrîngerea teroarei fasciste. „În timpul celei mai acute crize a Bisericii naționale — zice Președintele Consiliului Bisericii Evanghelice din Germania, Kurt Scharf — Dv. ați arătat importanța nemicșorată a Evangheliei în Biserică mai mult decît forma bisericească națională; dar și după aceea Dv. ați îndemnat și lucrat, cu distinsa „comunitate mărturisitoare” turingiană, pe care o conduceți, ca să-și arate răspunderea pentru întreg poporul în care Dumnezeu a pus-o. Și comunitatea mai restrînsă de pastori și membri ai comunității, care erau gata de a interveni pentru recunoașterea libertății ei bisericești și a existenței sale economice, nu a putut să dea înapoi, după voința Dv., de a conlucra în public, ci a trebuit ca în locul cercurilor dominante în Biserică, pentru care moștenirea națională și puterea politică erau mai importante decît adevărul infailibil al Evangheliei, să stea chezași înaintea poporului pentru Dumnezeu și înaintea lui Dumnezeu pentru poporul german. Tocmai cu această exigență Dv. ați devenit un tip aparte, un mandatar pentru o nouă orînduire a raporturilor Bisericii și popor, Stat și Biserică. Dv. ați căutat să legați împreună cunoștințele luptei Bisericii din timpul național-socialismului, fundamentarea cea mai temeinică a vieții bisericești în mărturisirea de credință a Reformei, și înțelegerea evanghelică a Scripturii, cît și ocazia de alipire ce a rămas Bisericii de autoritatea acceptată și orînduirea pecetluită care garantează libertatea. Cu răbdare și hotărîre, cu înțelepciune și tenacitate Dv. ați militat pentru ca învelișul susținător al coafei vechi, țări a germinului noii deveniri bisericești să nu fie smuls, cu de-a sila, înainte de vreme. Dv. sîrteți un dușman al desfacerii cu de-a sila. Și totuși, Dv. vedeți și susțineți noul” (p. I—II).

Eminența Sa Episcopul Friedrich Wilhelm Krummacker de Greifswald arată în continuare activitatea neobosită depusă de Episcopul Mitzenheim pentru învingerea greutăților de tot felul ce stăteau în fața Bisericii Evanghelice din Germania, imediat după terminarea războiului, pentru a păși cu curaj și a se încadra perfect în noua orînduire democratică a celui dintîi stat socialist german și de a se ajunge la o normalizare a relațiilor dintre noul Stat german și Biserica Evanghelică. „Cînd, în mai 1945, pretutindeni în Germania, bărbați, care la fel ca Dv., au rezistat învățăturii greșite și orgoliului național-socialismului, ce amenința Biserica, stăteau în fața misiunii grele de a începe și în Biserica germană un lucru nou, nu exista poate nici o altă conducere bisericească așa de grea, ca aceea la al cărei vîrf ați fost chemat. Dv. ați adunat apoi, împreună cu colaboratorii Dv., cu înțelepciune și hotărîre, variatele forțe ale Bisericii Turingiei, deosebit de primejduită lăuntric, pe baza unei mărturisiri clare lutherane, spre o formă bisericească comună... Tot atît de recunoscători trebuie să fim Dvs., cu cît Dvs., în acești ultimi 16 ani, ați luat la inimă și răspunderea Dvs., tot așa de neobosit, pe lângă Biserica Dvs. și grijile și sarcinile tuturor Bisericilor din Republica Democrată Germană. Dacă s-ar număra odată miile de km pe care Dvs. singur i-ați străbătut între Eisenach și

Berlin în acești ani, pentru a participa la consfătuirile întregii Biserici și a duce cu reprezentanții Statului importante tratative — mă gîndesc îndeosebi la anul 1958 — atunci numărul km ar ajunge la o grandioasă călătorie cosmică. Aici, în consfătuiri grele de hotărîri, chiar atunci cînd păreri luptau aproape să se separe una de alta, noi am găsit iarăși drumul comun din 1945, din pricina răspunderii comune, încît „Conferința bisericească răsăriteană”, al cărui președinte suplinitor sinteți de mai mulți ani, împreună cu Conferința Episcopilor evanghelici din R. D. Germană, a devenit o puternică legătură de unire a Bisericilor noastre” (p. V—VI). Și într-adevăr, numele Episcopului Mitzenheim rămîne legat totdeauna de importanta „declarație comună dintre reprezentanții Guvernului Republicii Democratice Germane și ai Bisericii Evanghelice din R. D. Germană din 21 iulie 1958”, prin care s-a ajuns la o normalizare a relațiilor dintre noul stat democrat german și Biserica Evanghelică. În consfătuirile și tratativele anterioare care s-au dus în acest sens cu reprezentanții Statului, Episcopul Mitzenheim a avut un rol hotărîtor în clarificarea poziției și atitudinii Bisericii ev. din R. D. Germană față de ocîrmuirea de Stat.

Eminența sa Episcopul Mitzenheim a reușit să statornicească un raport de încredere normal și sănătos între Bisericile din R. D. Germană și orînduirea de Stat, raport care reprezintă într-adevăr singura atitudine posibilă pozitivă a Bisericilor creștine, pornind de la Evanghelie și mărturisirea lor autentică de credință, prin următoarele trei puncte ale declarației comune: „Reprezentanții bisericești declară că ei nu sînt legali de tratatul de pastorație militară (Militärseelsorgevertrag) încheiat între Biserica evanghelică (din R. F. Germană) și R. F. Germană și că acest tratat de pastorație militară nu are nici o valabilitate pentru Bisericile din R. D. Germană și conducătorii lor. Reprezentanții Bisericilor din R. D. Germană declară că Bisericile, cu mijloacele date lor, slujesc păcii între popoare și de aceea sînt de acord principial cu eforturile de pace ale R. D. Germane și ale Guvernului său. Potrivit credinței lor, creștinii își împlinesc datoriile lor cetățenești pe baza legalității. Ei respectă evoluția spre socialism și contribuie la construirea pașnică a vieții poporului” (p. 339). Așa cum a observat Consilierul bisericesc superior Gerhard Lotz, „aceste trei declarații ale Bisericii înseamnă un Da față de leitmotivul politicii externe a R. D. Germane de a dobîndi și a asigura pacea; ea înseamnă un Da față de orînduirea legală a R. D. Germane și în fine ea înseamnă atitudinea obiectivă prietenoasă față de evoluția spre socialism” (p. 349).

Alături de toate celelalte urări și doriri de bine care i s-au adresat de o serie de personalități de vază, cu prilejul împlinirii a 70 de ani de la nașterea sa, urăm și noi Eminenței Sale Episcopului Mitzenheim ca bunul Dumnezeu să-și reverse și în viitor, din belșug, binecuvîntările Sale asupra vieții lui, pentru a putea continua și duce pînă la capăt munca și slujba sa începută pentru binele și înflorirea nu numai a Bisericii sale, ci și a patriei sale dragi și a păcii din lumea întreagă.

Trecînd acum la expunerea cuprinsului altfel de bogat al acestei scrieri omagiale, vom aminti doar cu titlu informativ variatele și valoroasele studii publicate aici, întrucît din cauza multimei lor spațiul nu ne îngăduie să stăruim cîtuși de puțin asupra fiecăruia din ele. Variatele studii prezen-

tate au fost orînduite în cinci mari capitole, reușind să ofere, în felul acesta, cititorului o imagine fidelă a întregii problematice a teologiei evanghelice și a vieții bisericești actuale din R. D. Germană.

După un frumos cuvînt de dedicație din partea Președintelui Consiliului bisericesc al Bisericii Evanghelice-Lutherane din Turingia, Gerhard Lotz (p. 9—10) și compoziția integrală a leimotivului acestei scrieri omagiale: Domine dirige me in verbo tuo, de prof. Erhard Mauersberger (p. 11—15) urmează studiile și cercetările propriu-zise în ordinea amintită.

I. ȘTIINȚA BIBLICĂ

Biblia germană înainte de Luther, de Hans J. Hamann, din Altenburg (p. 19—36).

Redarea lui „nefeș” în traducerea V. Testament al lui Luther. O contribuție la antropologia lui Luther, de Rector Dr. Karl Brinkel din Eisenach (p. 37—49).

Via dolorosa. Contribuție la interpretarea Ps. 139, de Otto Adolf Scriba, din Gera (p. 50—60).

Crucea. Un studiu neotestamentar, de Otto Glambitza, din Friedrichroda (p. 60—68).

Imaginea comunității pauline în lumina epistolelor Apostolului, de prof. D. Gerhard K. Schultze, din Jena (p. 68—88).

II. BAZELE ACTIVITĂȚII COMUNITĂȚII

Noțiunea „Oikos” neotestamentară în însemnătatea sa pentru construirea comunității, de Erich Friedel, din Eisenach (p. 89—106).

Insemnătatea-credinței în justificare pentru Biserica de azi, redescoperirea și fundamentarea sa prin Luther, de Dr. Eisenhuth, din Eisenach (p. 107—125).

Ce poziție a dat Luther rugăciunii Tatăl nostru în catehismul său mic?, de Oskar Ziegner, Gotha (p. 126—131).

III. FORMAREA PROPOVĂDUIRII

Limba Liturghiei, de Dr. Wolfgang Schanze, din Weimar (p. 132—148).

Predică și pastorație, de prof. Erich Hertzsch, din Jena (p. 149—160).

Rudolf Alexander Schröder și cîntarea Bisericii, de Hans Prautzsch, din Arnstadt (p. 161—178).

Istoria biblică în învățămîntul bisericesc, de Rector Dr. Walter Grundmann, din Eisenach (p. 179—196).

Slujba în dialog, de Dr. Waldemar Wucher, din Erfurt (p. 197—209).

IV. CONTRIBUȚII LA ISTORIA BISERICII DIN TURINGIA

Scoala de pictură a lui Sigismund Evenius, de Dr. Herbert von Hintzenstern, din Weimar (p. 210—222).

Johann Muthmann. Contribuție la istoria pietismului în ducatul Colbur-Saalfeld, de Dr. Reinhold Jauering, din Neu-Isenburg (p. 223—250).

Cincizeci de ani ai acțiunii tinerelor evanghelice din Turingia. O contribuție la problema: Biserică și acțiune, de Ernst Köhler, din Meinigen (p. 251—260).

Comunitatea ilegală a Bisericii mărturisitoare din Turingia din 1933 până la 1945, de Walter Pabst, din Gotha (p. 261—274).

Resfîntirea Bisericii orășenești din Weimar, de Ingo Braeklein, din Eisenach (p. 275—281).

V. NOUA FORMARE A CONSTITUȚIEI BISERICII ȘI NOUA ORÎNDUIRE A RAPORTURILOR DINTRE BISERICĂ ȘI STAT

Sinodul Bisericii Evanghelice-Lutherane din Turingia. Istoricul lui și raportul lui canonic față de Episcopat și de Consiliul Bisericesc, de Rudolf Lotz, din Eisenach (p. 282—303).

Posibilitățile și limitele sinodului, expus cu privire specială la raporturile din Turingia, de Erich Stegmann, din Kehl (p. 304—322).

Administrarea financiară a comunităților bisericești din Turingia, de Dr. Erich Dörre, din Eisenach (p. 313—337).

Declarația Comună dintre Reprezentanții Guvernului Republicii Democrate Germane și Biserica Evanghelică din R. D. Germană, din 21 iulie 1958 (p. 338—339).

Insemnătatea comunicatului din 21 iulie 1958, de Gerhard Lotz, din Eisenach (p. 340—350).

Din expunerea aceasta sumară, strict informativă, a variatului conținut al acestei scrieri omagiale, unde și-au adus contribuția o serie de teologi de seamă, cititorul a putut să-și dea seama de frumoasele preocupări teologice, atât pe plan pur științific teologic, cât și pe plan practic actual, din sînul unei Biserici creștine dintr-o țară socialistă, unde toate preocupările Bisericii sînt puse cu adevărat nu numai în slujba Evangheliei lui Hristos, ci și a Patriei și a colaborării pașnice active cu forțele iubitoare de pace din lumea întreagă. Desigur, pentru a-și completa imaginea deplină a acestui fapt, cititorul nostru va trebui să-și întrească cele spuse prin lectura acestei frumoase scrieri, ceea ce îl va duce, pe lângă îmbogățirea cunoștințelor sale teologice și la întărirea convingerii sale în justetea și realismul atitudinii Bisericilor creștine din țările socialiste, față de problemele și frământările actuale și a importanței lor contribuții active la promovarea coexistenței pașnice și a păcii în lumea întreagă.

IOĂN I. ICA

DESCHIDEREA NOULUI AN ȘCOLAR 1963—1964 LA INSTITUTUL TEOLOGIC DE GRAD UNIVERSITAR DIN SIBIU

La Institutul Teologic de grad Universitar din Sibiu luna septembrie a fost rezervată în întregime — ca și în anii trecuți — pentru efectuarea lucrărilor de pregătire a inaugurării noului an de muncă didactică și educativă 1963—1964. Aceste lucrări au fost conduse zi de zi, din faptul dimineții și pînă-n seară, de către rectorul Institutului, potrivit prevederilor regulamentare, în înțelegere cu ocîrmuirea bisericească și îndrumat fiind personal de către I. P. Sf. Mitropolit Nicolae al Ardealului.

În primele săptămîni ale lunii septembrie a. c. s-au desfășurat examenele anuale ale sesiunii de toamnă, restante sau amîinate. În continuare, au avut loc examenele de admitere în anul I și examenele pentru obținerea diplomei de licență în teologie.

Examenale de diplomă ale candidaților din Eparhia Oradiei au fost prezidate de Prea Sfințitul Episcop Valerian al Oradiei.

Dintre candidații la examenul de diplomă s-a distins în mod deosebit C. Preci Hănăguș Silviu, din Eparhia Clujului, care a obținut calificativul maxim (media: 10).

Pe de altă parte, în tot cursul lunilor de vacanță de vară, conducerea Institutului a purtat grijă să se efectueze lucrările gospodărești cerute de buna întreținere a localului și de aprovizionare a cantinei cu conservele de sezon. Remarcabilă este, mai ales, ampla și reușita lucrare de renovare radicală a dormitoarelor studenților teologi, care au fost modernizate la nivelul exigențelor actuale. Personalul administrativ și de serviciu a depus în acest scop, cu rîvnă exemplară, strădaniile cuvenite.

La rîndul lor, membrii corpului profesoral — paralel cu lucrările regulamentare de examinare — au întocmit programe de lucru pe catedre și materii de studiu, precum și — împreună cu P. C. Părinți duhovnici — planul de activitate educativă, religioasă-bisericească și patriotică-cetățenească.

În dimineața zilei de marți 1 octombrie a. c. — cu rugăciune de invocare a ajutorului dumnezeiesc, săvîrșită în Paraclisul Institutului — au început cursurile și seminariile noului an școlar 1963—1964.

Festivitatea inaugurării noului an școlar a fost programată pe data de Duminică 6 octombrie a. c.

Dimineața, la sorocul îndătinat, un sobor de preoți și diaconi, în frunte cu P. C. Vicar arhiepiscopesc Tr. Belășcu — din care au făcut parte și profesori ai Institutului — a săvîrșit Sfînta Liturghie în Catedrala mitropolitană.

La priceastă a predicat P. Cuv. Arhim. Prof. Dr. Nicolae Mladin. Mînceînd de la textul evanghelic din Ioan 10, 10: „Eu am venit ca oile mele viață să aibă și de prisos să aibă”, în directă legătură cu pericopa duminicală de rînd — despre învierea fiului văduvei din Nain — P. Cuv. Sa a prezentat pe Mîntuitorul Hristos ca viața noastră, indicînd temeiurile acestui adevăr fundamental al creștinismului. Actualizînd tema tratată, a arătat că Dumnezeu și Fiul Său vor ca oamenii — toți, fără nici o discriminare — să aibă parte de viață, de viață pașnică, demnă, îmbelsugată. Pentru temeluirea unei astfel de vieți pe pămînt luptăm cu toții astăzi, umăr la umăr, încredințați fiind că vom avea parte de ea.

La sfîrșitul Sfînteii Liturghii — din ușile împărătești ale Sfîntului Altar — P. C. Prof. Dr. Milan Șesan a dat citire rugăciunii rituale prin care s-a cerut ajutorul și binecuvîntarea lui Dumnezeu asupra profesorilor, studenților teologi și a celorlalți ostenitori ai Institutului.

După Sf. Liturghie, în aula Institutului — gătită de sărbătoare — s-a desfășurat programul festivității de început de an școlar.

La masa prezidială au luat loc: Reprezentantul I. P. Sf. Mitropolit Nicolae al Ardealului — P. C. Vicar arhiepiscopesc Tr. Belășcu și P. C. Prof. Dr. Sofron Vlad, rectorul Institutului.

În sală se aflau: Prea Sfîntul Arhiereu Teodor Scorobeț Rășinăreanul, P. C. consilieri arhiepiscopesci, P. C. Profesori, salariați bisericești, studenți teologi și credincioși ai Bisericii noastre.

Institutul Teologic Universitar Protestant din Cluj-Sibiu era reprezentat prin Dnii Profesori Dr. Nagy Iozsef, Dr. Dombay Adalbert și Lorant Lenghyel.

Programul festiv a început cu Imnul de Stat al Republicii Populare Romîne, executat de corul studenților teologi, sub diriguirea P. C. Conf. univ. Gheorghe Șoima.

A luat apoi cuvîntul P. C. Rector Dr. *Sofron Vlad*, care a rostit cuvîntarea festivă de inaugurare a noului an școlar 1963—1964.

În cuvîntarea sa, rectorul Institutului a arătat că noul an școlar începe sub semnul îmbucurătoarei destinderi a situației internaționale realizată prin încheierea, în vară, a Tratatului de la Moscova, la care au aderat pînă acum peste o sută de guverne.

Biserica noastră, clerul și credincioșii ei n-au lipsit de la strădanile obștești pentru apărarea și întărirea păcii. Ea își va aduce și de-acum înainte contribuția smerită și statornică la săvîrșirea a tot lucrul bun. Și-l va aduce și prin noi. De aceea creștem aici pe viitorii slujitori ai altarului în spiritul fidelității față de Evanghelia Domnului și Mîntuitorului nostru Iisus Hristos și al devotamentului față de Patria noastră iubită.

Studenților teologi le-a pus la inimă grija de-a tinde către idealul formării lor preoțești prin voință hotărîtă și muncă disciplinată.

De încheiere, a exprimat mulțumiri Departamentului Cultelor și Înălților ierarhi din Mitropolia Ardealului și Banatului pentru sprijinul moral și material pe care-l dau Institutului.

A declarat apoi deschis anul școlar 1963—1964.

Cuvîntarea P. C. Rector Dr. Sofron Vlad a avut următorul cuprins:

Prea Sfînte Părinte,
P. C. Părinte Vicar,
Domnilor Profesori reprezentanți ai Institutului Teologic
Protestant,
P. C. Părinți Consilieri,
P. C. Părinți Profesori,
Onorată asistență și
Iubiți studenți teologi,

Începem cursurile noului an, care este al 153-lea al existenței acestui Institut, sub auspicii bune. Pe plan internațional amintesc de Tratatul de la Moscova, iscălit de cele trei mari puteri: Uniunea Sovietică, Statele Unite ale Americii și Anglia, în legătură cu încetarea experiențelor nucleare în cele trei dimensiuni. Prin el s-a făcut primul pas pe calea înțelegerii și a păcii. Ceea ce e deosebit de îmbucurător este știrea că numărul statelor care au aderat la acest pact a trecut pînă în prezent de o sută.

Imi vin în minte unele date din broșura publicistului sovietic I. V. Lada, intitulată: „Ce ar aduce omenirii dezarmarea”? El pomeneste de calculele unui om de știință elvețian, care a stabilit că în cursul istoriei omenirii au avut loc mai mult de 14.500 războaie, în care au murit 3.640.000.000 oameni, deci un număr mai mare decît populația de astăzi a globului nostru. În aceeași broșură se mai arată pagubele materiale provocate de aceste războaie, care se evaluează la 500 miliarde franci elvețieni. Numai pentru războaiele din secolul nostru s-a cheliut suma fantastică de patru trilioane de dolari.

Pierderile în vieți omenești și pagubele materiale de pe urma celor două războaie mondiale ne explică îndeajuns dorința tuturor oamenilor de bine după o pace durabilă și de colaborare frățească și progres pentru binele tuturor, eforturile făcute pentru înlăturarea unui război nuclear, ca și chemările insistente pentru dezarmare și încetarea experiențelor atomice din ultimii doi ani. Ar trebui să ne întindem prea departe dacă ar fi să pomenim toate inițiativele venite de la statele mari, de la oameni politici, de la oameni de știință, ziariști, membri ai sindicatelor, reprezentanți ai tineretului din ultimii doi ani.

Dezbaterile din cadrul Organizației Națiunilor Unite, întîlnirea celor doi șefi de Stat la Viena, întîlnirile și conferințele internaționale de la Varșovia, Oslo, Praga, Calcuta, Mexico City, Cairo, Bandung, Belgrad, Moscova, Londra și alte localități, au urmărit același scop, de a se ajunge pe cale pașnică la înlăturarea unui nou război și la asigurarea păcii în lume.

Reprezentanții Pătrei noastre, au adus și ei contribuția lor prețioasă la acest efort comun.

Biserica n-a fost absentă de frămîntările care au dus la atîtea întîlniri internaționale în legătură cu apărarea păcii. Amintesc aici de Mișcarea Creștină pentru Pace de la Praga, la care au participat reprezentanții Bisericilor și confesiunilor din diferite continente. Pomenesc aici de consfătuirile diferite ale reprezentanților Bisericilor ortodoxe autocefale și unitatea de vederi în aceeași chestiune; de inițiativa Consiliului Mondial al Bisericilor, sub ale cărui auspicii s-a ținut adunarea de la Geneva din 1962, care prin felul cum a fost concepută prezenta un caracter deosebit,

dându-se posibilitatea, ca reprezentanți ai Bisericilor din Est și Vest, împreună cu laici și reprezentanți ai marilor puteri și ai Statelor neangajate, să discute într-o atmosferă frățească, posibilitățile înlăturării experiențelor cu armele nucleare. Amintesc aici de atitudinea Păpii Ioan al XXIII-lea, care prin enciclica sa „Pacem in terris” prezenta un progres și o nouă față de trecut a Bisericii romano-catolice în problema păcii, arătând că adevărata pace între popoara poate fi menținută nu prin egalitatea armaturii militare, ci prin încrederea reciprocă, cerind ambelor părți dezarmarea sub control eficient. Biserica noastră, în frunte cu Prea Fericitul Patriarh Justinian, și-a adus contribuția ei prețioasă, participând la diferitele consfătuiri ortodoxe și interconfesionale.

Toate aceste eforturi comune au contribuit la ajungerea rezultatului concretizat în Tratatul de la Moscova pentru interzicerea experiențelor cu armele atomice în cele trei dimensiuni.

Nu puteam să nu amintesc la un început de an nou de aceste lucruri care nouă, profesorilor, ne indică direcția în care trebuie să ne îndreptăm eforturile, arătându-vă însă și vouă datorită de a vă pregăti astfel, ca să fiți niște factori activi și la înălțimea vremurilor în care sunteți chemați să vă îndepliniți misiunea pentru care vă pregătiți. Voi, cei mai mulți, aveți vârsta în jurul a 20 de ani, cei mai tineri ceva mai puțin, iar alții ceva mai mult și astfel nu sunteți în măsură de a trage concluzii pe baza cunoașterii din experiență a unui trecut nu prea îndepărtat din Țara noastră, comparându-l cu prezentul pe care-l trăiți, așa cum pot face acest lucru cei înaintați în vârstă. Cei care sunteți în anii superiori, ați avut ocazie să asistați la conferințe ținute de profesorii voștri chiar în această aulă, în care era pus față în față trecutul cu prezentul, din compararea căreia se desprindeau concluzii atât de grăitoare și perspective atât de promițătoare pentru obștea mare, în viitor. Lectura pe care o faceți din reviste diferite, informațiile din ziare și cele văzute de voi înșivă în călătoriile pe care unii le-ați făcut într-o parte sau alta a Țării, dacă ați umblat cu ochii deschiși, toate v-au ajutat să simțiți pulsul nou din sânul poporului din care facem parte. Au fost răscolite toate energiile și angajate la o muncă constructivă, pentru o viață nouă.

Să nu uităm niciodată adevărul desprins dintr-o experiență îndelungată, pe care poporul nostru l-a formulat în proverbul: „tot începutul e greu” și pe care noi toți l-am experimentat. Greu este să ridici un edificiu nou, mai ales când trebuie să înlături obstacole de pe terenul care nu-i pregătit, să sapi adânc, să pui temelie solidă; dar în măsura în care ai trecut peste aceste greutăți și vezi cum se înalță zidurile, crește și bucuria și începi să întrezești cum va arăta construcția când va fi gata și să jubilezi în sufletul tău. Grea este și construirea unei vieți noi, mai ales când trebuie să dezrădăcinezi concepții potrivnice, obiceiuri vechi, deprinderi rele, să lupți cu neștiința și nepriceperea. Dar în măsura în care ai învins aceste greutăți și edificiul vieții noi se ridică, crește și bucuria și încrederea în viitorul ce se pregătește. Țara noastră se află în faza când s-a trecut peste greutățile începutului, zidurile noii construcții materiale, sociale și spirituale se înalță și putem privi cu bucurie și legitimă încredere spre edificiul măreț așa cum îl visăm să-l vedem într-un viitor nu prea îndepărtat.

În munca aceasta de construire a noii vieți este chemată și Biserica! să-și aducă contribuția prin slujitorii ei, precum este chemată să-și dea contribuția pentru crearea unui climat de înțelegere și pace pe teren internațional.

Biserica noastră strămoșească, în frunte cu Întăistătorul său, și-a adus contribuția sa atât la crearea acestui climat, cât și la construirea noii vieți din Patria noastră. Pe măsură ce timpul înaintază, cresc însă și îndatoririle noastre. Voi încă sînteți chemați să vă aduceți contribuția voastră la construirea noii vieți și pentru aceasta trebuie să vă pregătiți. Pentru pregătirea în vederea misiunii pe care trebuie să o îndepliniți, eu voi sublinia numai trei lucruri.

Mai întâi, orice tînar trebuie să aibă un ideal și un ideal trebuie să aveți și voi. De calitatea idealului depinde calitatea vieții, care se înalță sau scade după cum se înalță sau scade idealul pe care și l-a făcut cineva. Nu uitați învățătura care se desprinde din parabola Mîntuitorului despre mîrgăritarul de mult preț (Mt. 13, 45—46), pentru achiziționarea căruia căutătorul unui astfel de mîrgăritar își vinde totul, spre a-l cumpăra. Mărgăritarul acesta este idealul nostru, pentru care cheltuim și bunuri materiale, și energie, și timp, ca să-l putem cîștiga. Idealul este comoara voastră și Mîntuitorul a mai spus că „unde este comoara voastră, acolo va fi și inima voastră” (Mt. 6, 21). Nu poate fi o viață comodă fără eforturi, o viață de plăceri ieftine, căci să nu uitați că astfel de plăceri sînt surori gemene cu suferința și căutînd pe cele dintîi, de cele mai multe ori te întîlnești cea din urmă, care te chinuiește. Dacă n-ați făcut-o în Seminarul teologic, este firesc ca îndreptîndu-vă spre acest Institut să vă fixați idealul vostru, care nu poate fi altul decît acela de a deveni preoți vrednici. Idealul acesta trebuie să vi-l întăriți prin pildele ce le aflați în Sf. Scriptură, în Istoria Bisericii universale și naționale. În vederea ajungerii acestui ideal face Biserica toate cheltuielile materiale cu voi și în vederea dobîndirii acestui ideal trebuie să vă cheltuiți și voi toate energiile și să faceți tot efortul moral și intelectual. Nici un om cu mintea sănătoasă nu-și va cheltui un capital prețios pentru o marfă ieftină și fără valoare, fără să aibă regrete profunde mai tîrziu. Nici voi nu trebuie să vă cheltuiți capitalul cel mai scump pe care-l aveți, energia tinereții și timpul fără griji, cu lucruri care nu vă îmbogățesc comoara morală și intelectuală.

Nu-i destul să ai un ideal înalt, ci pe lângă acesta trebuie să mai ai și o voință hotărîtă, energia necesară pentru a urca zi de zi și pas cu pas spre el și acesta este al doilea lucru pe care vreau să-l subliniez. „Nu tot ce-l ce-mi zice: Doamne, Doamne, va intra în împărăția cerurilor, ci cel ce face voia Tatălui meu, care este în ceruri”, zice Mîntuitorul (Mt. 7, 21). Nu oricine va intra în împărăția idealului său, decît acela care are voință hotărîtă, tenacitate și energia necesară pentru aceasta. Dumnezeu v-a înzestrat pe unii cu mai multe, pe alții cu mai puține daruri intelectuale, după cum spune și în Parabola Talanților, precum v-a înzestrat și cu diferite înclinări morale. Atît darurile intelectuale, cît și cele morale, pot rămîne sterile fără energia necesară și voința hotărîtă care să le valorifice. Istoria și, peste tot, viața ne îmbie exemple nenumărate de oameni bine înzestrați, care lipsiți de energia necesară au devenit niște inu-

tili pentru semenii lor, pe cînd alții mai puțin înzestrați, dar cu o voință hotărîită, au făcut lucruri demne de admirat și de urmat. Omul plin de energie bine dirijată și bine folosită, iar nu omul molatec, este și trebuie să fie tipul omului veacurilor noi. Energia morală trebuie să caracterizeze pe preotul Bisericii în activitatea sa pentru construcția vieții celei noi. Instituția în care vă aflați vă îmbie toate mijloacele pentru a o cultiva și a o fortifica.

Al treilea lucru pe care vreau să-l subliniez este munca, nu întâmplătoare, ci ordonată, nu sezonieră, adică în preajma colocviilor și examenelor, ci continuă și stăruitoare. Munca din dragoste pentru a-ți îmbogăți mintea și inima, munca aceea care te înobilează. Fierul și oțelul sînt atacate de rugină dacă nu sînt întrebuințate și aceasta le slăbește rezistența. Facultățile intelectuale înseși au „rugină” lor, care le degradează cînd nu sînt întrebuințate. Păcatele și viciile diferite sînt rugină care le atacă și le degradează cînd ele nu sînt apărute prin muncă regulată, care le dă și strălucire și tărie. Munca din dragoste îți procură bucurie și îți oferă satisfacții deosebite. Exemple pentru aceasta nu vă lipsesc, fie că priviți spre dascălii voștri, fie că priviți spre personalul de serviciu, muncii conștiințioase a căruia i se datorește, între altele, aspectul frumos al dormitoarelor voastre, ca să nu pomenesc decît de aceasta.

Prin munca ordonată și stăruitoare vă integrați și voi în munca ce cuprinde tot poporul Patriei noastre scumpe, Republica Populară Romînă.

De încheiere, gîndul meu se îndreaptă plin de mulțumiri respectuoase către autoritatea de Stat, pentru tot ajutorul acordat Institutului nostru, prin Departamentul Cultelor, condus de Dl. Prof. Dumitru Doăru.

Gîndul meu plin de recunoștință se îndreaptă apoi spre înalții ierarhi — I. P. Sf. Mitropolit Nicolae al Ardealului și I. P. Sf. Mitropolit Nicolae al Banatului, P. Sf. Episcop Teoctist al Aradului, P. Sf. Episcop Teofil al Clujului și P. Sf. Episcop Valerian al Oradiei — pentru toată grija părintească pe care o poartă Institutului nostru; ca și către Consiliile Eparhiale, care — în frunte cu cel de la Sibiu — au arătat în toate împrejurările înțelegere deplină pentru nevoile Institutului.

Mulțumindu-vă tuturor participanților la această festivitate de început de an, declar anul academic 1963—1964 deschis, dorind tuturor ostenitorilor Institutului spor la muncă.

Corul studenților teologi a executat apoi compoziția bisericească „Sfînt, Sfînt...”, de Gh. Cucu.

Reprezentantul I. P. Sf. Mitropolit Nicolae al Ardealului — P. C. Vicar arhiepiscopesc Traian Belasçu — a adus ostenitorilor și studenților Institutului cuvîntul de dreaptă îndrumare din partea ocîrmuirii noastre bisericești.

Adresîndu-se celor prezenți la festivitate, P. C. Sa a spus în esență următoarele:

Am ascultat înțeleapta cuvîntare a Părintelui Rector cu atențiunea cu care ascultăm ceea ce auzim în biserică. Din cuprinsul ei se desprind pentru fiecare din noi — și mai ales pentru noi, slujitorii altarelor — îndatoririle ce le avem față de problemele contemporane, față de viața pe care o trăim astăzi.

Înainte de-a ne întruni în această aulă, la Catedrală am săvîrșit în sobor Sfînta Liturghie, invocînd în rugăciuni harul Sfîntului Duh asupra profesorilor și studenților Institutului nostru în rîvna lor de a-și îmbogăți din ce în ce mai mult mințile și inimile cu învățăturile de viață dătătoare ale Evangheliei Domnului și Mîntuitorului nostru Iisus Hristos.

Voi, iubiți studenți, sînteți a 153-a serie de tineri care pășește în toamna aceasta pe porțile vechiului nostru așezămînt de învățătură și educație ortodoxă răsăriteană. Reconfortați sufletește și trupește după vacanța de vară, ați venit aci spre a lua lumină din lumina lui Hristos și din știința și înțelepciunea profesorilor voștri.

Părintele Rector v-a pus deslușit și complet problema poziției voastre față de viața actuală. Ați înțeles, desigur, că lucrul de căpetenie pe care-l aveți de făcut este să asimilați disciplinele teologice regulamentare, care vi se propun de la catedre. Dar, așa cum ați auzit, educația patriotică trebuie să meargă paralel cu însușirea materiilor teologice. Voi trebuie să vă acumulați aci cunoștințe teologice și patriotice spre a înțelege viața cea nouă a poporului nostru harnic și cinstit, spre a înțelege spiritul vremii noastre și avîntul fără precedent al tehnicii, cărora noi nu vrem să le fim spre piedică, ci dimpotrivă, să ne bucurăm de ele și să le sprijinim din toate puterile noastre.

Noi, iubiți studenți teologi, trebuie să fim mîndri că facem parte din Biserica Ortodoxă Romînă, căreia vă pregătiți aici să-i slujiți cu pricepere și tragere de inimă. Avem temeiuri puternice în acest sens, pentru că slujitorii acestei Biserici — de la întîistătătorul ei și pînă la ultimul preot de sat și cîntăreț bisericesc — sîntem încadrați demult, sincer și definitiv în frontul apărătorilor statornici și convinși ai păcii. Învăătura noastră de credință ne-a umplut de convingerea că prin pace și bună-înțelegere se încălzesc inimile, se aprîpie întreolaltă oameni și popoare, se sting vrajbele și se înlătură piedicile care stau în calea propășirii obștești, se înfrumusețează viața tuturor semîinților Pămîntului. Noi am știut să ne înregimentăm în acest front de luptă sfîntă pentru pace și fericire universală. Părintele Rector v-a arătat etapele participării noastre la această luptă salvatoare, desfășurată îndeosebi în cadrele Conferinței Creștine pentru Pace de la Praga, începînd de-acum 15 ani, de la Consfătuirea panortodoxă de la Moscova, și pînă în zilele noastre. În toate împrejurările evocate aci Biserica noastră și-a spus cuvîntul ei răsplat în favoarea păcii și înțelegerii internaționale. Ea nu va lipsi nici de-acum înainte de la nici o manifestare pusă în slujba acestui ideal superior al generației vremii noastre.

Ne bucurăm că avem alături de noi, la această festivitate, și pe reprezentanții așezămîntului de pregătire a slujitorilor Episcopioilor evanghelică-luterană din Sibiu, reformată și unitariană din Cluj, prezență care este o nouă mărturie a înțelegerii și apropierii din ce în ce mai strînsă dintre cultele noastre. Avem un Domn care ne-a răscumpărat pe toți din păcat, prin jertfa Sa mîntuitoare. Împreună, în frățească înțelegere, arătăm că sîntem și unii și alții pentru pace, pentru viață.

De încheiere, vă pun la inimă grija de-a munci regulat și stăruitor, de-a vă ruga de sîrg și de-a fi disciplinați tot timpul viețuirii voastre în acest Institut. Așa, veți da rezultate bune și veți avea parte de seceriș bo-

gat. Să fiți cuminiți, muncitori și ascultători de harnicii, vrednicii și luminații voștri părinți profesori.

Am încredințarea din partea Înalt Prea Sfințitului nostru Mitropolit Nicolae să vă aduc tuturor — profesori, ostenitori și studenți ai acestui Institut — arhierestiile sale binecuvântări și un cald salut părintesc pentru începutul noului an de muncă didactică și educativă. I. P. Sf. Sa lipsește cu trupul din mijlocul nostru, fiind plecat pentru scurtă vreme din localitate, dar cu sufletul e aici, ca totdeauna, cuprinzând pe toți în dragostea și înțelepciunea sa părintească. Regretăm că nu-l avem între noi de astă dată, încredințați fiind că prezența I. P. Sf. Sale ar fi dat și mai multă căldură acestei serbări.

După ce a făcut cuvenitele urări profesorilor și studenților și a mulțumit celor aflați de față, P. C. Vicar arhiepiscopesc Tr. Belășcu a declarat închisă festivitatea inaugurării noului an școlar.

Răsplătit de aplauzele asistenței, corul studenților teologi a executat apoi compoziția „Dragă-mi este țara mea”, de Gh. Șoima, sub diriguirea compozitorului.

La ieșirea din aulă, ca și la sosire, P. Sf. Arhiepiscop Teodor a fost întâmpinat de cor cu imnul arhieresc.

Cu rugăciuni, cuvântări și urări călduroase, noul an școlar și-a deschis făgașul în care se vor desfășura strădaniile tuturor ostenitorilor Institutului Teologic de grad Universitar din Sibiu.

GR. MARCU

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

INCEPEREA ANULUI ȘCOLAR 1963—1964

LA SEMINARUL TEOLOGIC ORTODOX ROMÂN DIN CLUJ

Boițile Catedralei episcopoești din Cluj au răsunat din nou de glasurile tinere ale elevilor sosiți din tot cuprinsul Ardealului la începerea noului an școlar 1963—1964.

Deschiderea cursurilor la Seminarul Teologic Ortodox din Cluj a început, cum era și firesc, cu participarea tuturor elevilor la Sf. Liturghie de la orele 7 dimineața. Sf. Liturghie s-a oficiat în sobor de preoți, fiind de față P. Sf. Sa Episcopul Teofil Herineanu. Răspunsurile la Sf. Liturghie au fost date de corul seminaristilor.

După Sf. Liturghie s-a oficiat o Doxologie și apoi elevii s-au îndreptat spre sala festivă a școlii, urmați de părinții și profesorii lor. În sala festivă, pavoazată frumos și pregătită anume pentru acest scop, la orele 9,30 apare P. Sf. Sa Episcopul Teofil, însoțit de părinții consilieri și preoți. Sala îl întâmpină pe P. Sf. Sa și suita cu „Pe Stăpînul”.

Incepe desfășurarea programului de deschidere. Corul școlii, condus de prof. I. Brie, intonează rugăciunea „Tatăl nostru”, urmată apoi de Imnul Republicii Populare Române.

La masa de pe scena sălii festive ia cuvîntul directorul școlii, prof. V. Băltan.

Directorul școlii arată, în cuvîntarea sa, eforturile depuse de direcțiunea școlii și de autoritatea bisericească pentru asigurarea unei baze ma-

teriale cît mai confortabile, pe care elevii să-și poată așeza temeinic cunoștințele ce li se vor preda. Avînd asigurate condiții materiale de bunăstare și confort, elevii nu mai au decît să-și însușească, la un nivel cît mai înalt, cunoștințele ce li se vor preda. De aceea, spune directorul, nu precupeți nici un efort, nu înșelați nădejdlile puse în voi de părinții voștri și așezați-vă frumos pe muncă, dragi elevi.

Cuvîntarea directorului școlii se încheie cu cuvintele Sf. Apostol Pavel (de la Efesenî 6, 13—14): „Să vă îmbrăcați în zalele dreptății, să vă încălțați picioarele spre pregătirea evangheliei păcii”. Urează apoi spor la muncă elevilor.

După cuvîntul directorului urmează poezia „Inceput de an școlar”, recitată de elevul Pop Gh. din anul V.

La masa oficială se ridică P. Sf. Sa Episcopul Teofil Herineanu, luînd cuvîntul. P. Sf. Sa vorbește elevilor despre cultivarea chemării lor spre sfința taină a preoției. P. Sf. Sa arată că pentru a se putea desăvîrși în cunoștințe cît mai temeinice, necesare pregătirii lui pentru preoție, un tinăr nu trebuie numai să învețe, ci trebuie să se roage Bunului Dumnezeu pentru ca, prin ajutorul Lui, să-și poată desăvîrși pregătirea.

P. Sf. Sa îndeamnă pe elevi să fie slujitori devotați ai sfintei Biserici și ai țării, să-și pună puterile lor de muncă în slujba poporului și atunci de bunăseamă vor dovedi că nădejdlile puse în ei n-au fost înșelate. P. Sf. Sa Episcopul Teofil, în continuare, după ce arată că pentru anul ce vine, tendințele cadrelor didactice și ale elevilor trebuie să fie îndreptate spre o continuă ridicare a cunoștințelor predate și însușite, împărtășește tuturor binecuvîntarea I. P. Sf. Sale Mitropolitului Nicolae al Ardealului precum și a P. Sf. Sale Episcopului Valerian al Oradiei, iar P. Sf. Sa binecuvîntează întreaga asistență, urînd elevilor succes la carte și spor la muncă.

Un elev din anul I, îmbujorat la față, oferă P. Sf. Sale un buchet de flori roșii, simbolizînd dragostea aprinsă a micilor elevi pentru P. Sf. Sa, iar un alt elev din anul V oferă un buchet, de-asemena cu flori roșii, directorului școlii. În aplauzele întregii asistențe, P. Sf. Sa Episcopul Teofil oferă buchetul primit de la elevi decanului Institutului Teologic Protestant din Cluj, în semn de apreciere și înfrățire.

Din numeroasa asistență remarcăm pe reprezentantul Dep. Cultelor, Dl H. T. Hoinărescu, împuternicitul pentru culte al regiunii Cluj, dl J. Nagy, decanul Institutului Protestant, Pr. Onisie Moraru, consilier eparhial, Gh. Simu, insp. eparhial, ș. a. Serbarea se încheie cu imnul „Cuvine-se cu adevărat”, cîntat de asistență.

CONFERINȚELE PREOTEȘTI DE ORIENTARE DIN OCTOMBRIE a. c. IN ARHIEPISCOPIA SIBIULUI

În conformitate cu dispozițiile ocîrmuirii bisericești, conferințele de orientare ce urmau să aibă loc în luna septembrie a. c. au fost amînate pentru luna octombrie. Centrul Eparhial a organizat ținerea acestor conferințe, la toate protopopiatele din Arhiepiscopia Sibiului, între 4 și 16 octombrie, avînd ca temă oficială: *Poziția ortodoxă în Ecumenism*.

Conferința a fost pregătită minuțios de Centrul Eparhial, punându-se la dispoziția comisiilor de la Protopopiate întreg materialul necesar pentru a ajuta pe referenții oficiali să întocmească referate temeinice.

După rânduiala de pînă acum, au fost fixați din bună vreme delegații încredințați de Înalt Prea Sfințitul nostru Mitropolit Nicolae să prezideze conferințele de orientare. S-a urmărit ca delegații să acopere, după posibilități, cîte două sau chiar trei protopopiate. Astfel:

1. P. C. Profesor Dr. Grigorie Marcu a primit încredințarea să prezideze conferința de orientare de la Protopopiatul Sibiu (4 octombrie c.).

2. P. C. Prot. stavr. Ioan Vlad, consilier cultural, la protopopiatele Sf. Gheorghe (8 octombrie) și Brașov (10 octombrie).

3. P. C. Prot. Moise Ionașcu la Protopopiatul Făgăraș (8 octombrie);

4. P. C. Prot. stavr. Nicolae Geangalău, consilier arhiepiscopesc, la Protopopiatele Tg. Mureș (9 X), Reghin (10 X) și Toplița (11 X).

5. P. C. Profesor Dr. Dumitru Belu, la Protopopiatul Agnita (10 X).

6. P. C. Arhim. Prof. Dr. Nicolae Mladin, la Protopopiatele Mediaș (10 X) și Sighișoara (11 X).

7. P. C. Prot. stavr. Ioan Nicoară, consilier arhiepiscopesc, la Protopopiatele Sebeș (10 X) și Alba Iulia (11 X).

8. P. C. Protopop Alexandru Brote, la Protopopiatul Rupea (12 X).

9. P. C. Prot. stavr. Traian Belasçu, vicar arhiepiscopesc, la Protopopiatele Tîrnăveni (15 X) și Luduș (16 X).

Din rapoartele delegaților oficiali, precum și din procesele verbale primite de Centrul Eparhial de la toate oficiile protopopești se desprind rezultate luminoase și îmbucurătoare. Conferința și-a atins ținta prin faptul că s-a relevat activitatea desfășurată pe plan internațional și interconfesional de către Biserica Ortodoxă în general ca și cea a Bisericii Ortodoxe Române în special, scoțînd în evidență poziția Bisericii Ortodoxe în Ecumenism, ca și motivele care au determinat limpezirea și precizarea poziției Bisericii noastre în cadrul Mișcării Ecumeniste.

Făcînd o analiză a referatelor prezentate de preoții referenți, în cadrele conferințelor, constatăm că peste tot s-a căutat să fie scoasă în evidență viața ecumenică a Bisericii din primul mileniu; ca și sfîșierile ce au urmat, prin schisma cea mare (veacul XI) și apariția protestantismului (veacul XVI).

Dîndu-și seama de această sfîșiere a cămășii lui Hristos, Bisericele au inițiat în decursul veacurilor diferite acțiuni, tînzînd la refacerea unității dintru început a Bisericii celei Una.

Referatele menționează în unanimitate încercările de unire a Bisericilor, precizînd pentru timpurile mai noi eforturile deosebite depuse de conștiința luminată pentru refacerea unității credincioșilor, eforturi concretizate în trei organizații: prima — Credință și Organizare; a doua — Viață și Acțiune; a treia — Consiliul Mondial al Misiunilor.

Referatele au mai arătat că, pînă în 1948, o mare parte a Bisericilor ortodoxe — inclusiv Biserica Ortodoxă Română — au participat activ la lucrările organizațiilor ecumeniste. Din 1948, însă, un grup important de Biserici ortodoxe și-au întrerupt colaborarea cu organizațiile ecumeniste,

datorită faptului că acestea urmăreau și unele scopuri străine de spiritul înfrățirii și dragostei creștine.

Atunci când s-a constatat revenirea Mișcării Ecumenice la linia autentic creștină, Bisericele ortodoxe și-au recuparat locurile printre celelalte Biserici membre ale Consiliului. Această reîncadrare a Bisericilor Ortodoxe în Mișcarea Ecumenică a avut loc în anul 1961, la New-Delhi, cu prilejul celei de a II-a Adunări Generale a Consiliului Mondial al Bisericilor.

Referatele au arătat de asemenea tendințele Mișcării Ecumenice, mai ales după întâlnirile de la Evanston, New-Delhi și Montreal, unde s-au căutat din partea delegaților acestei mișcări cit mai mult punctele de apropiere pe linia creștinismului autentic.

S-a menționat împede că alitudinea Ortodoxiei față de ecumenism este condiționată de obiectivele acestuia.

Dacă Ortodoxia sprijină — cu discernământul cuvenit — ecumenismul în problema refacerii unității creștinătății, ea nu-l poate sprijini în tendințele de slujire a unor scopuri imperialiste. Ortodoxia tinde să militeze în direcția îmbogățirii ecumenismului cu idei și acțiuni tinzând la înfăptuirea binelui uman comun, la înfăptuirea păcii, la înlăturarea discriminărilor rasiale, la înlăturarea mizeriei, a ignoranței, a asupririlor, a cataclismului unui război atomic, a experiențelor de tot felul cu armele atomice și deci, la înlăturarea războiului.

În partea finală a referatelor s-a arătat în mod practic și concret, cum se poate lucra în parohii, din partea fiecărui preot pentru ecumenism, militând pentru colaborare cu slujitorii și credincioșii diferitelor confesiuni, mai ales la îndeplinirea îndatoririlor obștești, într-ajutorare și lupta pentru pace.

Discuțiile ce au urmat pe marginea referatelor au adus întregiri potrivite, cu interesante sublinieri și clarificări ale poziției Bisericii Ortodoxe față de ecumenism.

S-a afirmat că Bisericele ortodoxe, trebuie să pășească în ecumenism cu o teologie a păcii. Cei dinții chemați să dea exemplu de spirit ecumenist, de conviețuire pașnică să fie preoții ortodocși, atât în relațiile lor reciproce, cât și în relațiile cu slujitorii celorlalte culte — păstrind cu sfințenie tot ce este al nostru și fiind în același timp atenți și respectuoși față de ceea ce este al altora.

Delegații chiriarhali au arătat că Ortodoxia în general ca și Biserica noastră, admit posibilitatea apropierii mult dorite dintre Biserici și confesiuni, în așa fel încât să devină posibilă chiar adoptarea unei platforme dogmatice comune, care pînă azi se reduce la un singur articol: credința în Sfînta Treime, așa cum s-a stabilit la New-Delhi.

Bisericele Ortodoxe socotesc eventuala unire a Bisericilor ca o lucrare a lui Dumnezeu. El acționează în planurile Sale nu numai prin Bisericele înseși, ci și prin alte elemente dinafară, care pot contribui în mod eficient la apropierea dintre Biserici. De acest lucru a fost conștient și marele Mitropolit Nicolae Bălan, care vorbea despre așa numiții „factori și condiții externe” — de Biserică — ce pot și vor contribui la refacerea unității bisericesti.

Azi, pentru noi este cu mult mai limpede ca pentru cei din trecut, că la această apropiere a Bisericilor contribuie în mod deosebit și acțiunea ce se desfășoară pe plan mondial, în cadrul luptei pentru pace.

Din ascultarea și aprofundarea temei oficiale prezentată la această conferință desprindem următoarele concluzii:

1. Ortodoxia, deci credincioșii și preoții noștri vor trebui să țină seama; în cadrul Mișcării Ecumenice de cele două obiective — religios și politic — urmărite de această mișcare.

2. Ea trebuie să-și aducă aportul său concret și permanent, de pe pozițiile sale, la apropierea dintre Biserici și confesiuni.

3. Slujind poporul sau popoarele, în mijlocul cărora Bisericile ortodoxe își desfășoară lucrarea, Biserica ortodoxă va trebui să se identifice cu aspirațiile umanitare pentru care militează aceste popoare, contribuind astfel la consolidarea păcii în lume.

4. Din această premiză se desprinde și obligația strictă și permanentă pentru Bisericile noastre ortodoxe de a evita favorizarea oricăror acțiuni potrivnice intereselor lor religioase, ca și aspirațiilor legitime ale credincioșilor și deci a oamenilor peste tot.

5. În lumina acestor premise, Biserica Ortodoxă Română este convinsă că-și îndeplinește însuși rostul său de Biserică a lui Hristos, atât în lucrarea de zi cu zi pe care o săvârșește în mijlocul credincioșilor săi, cât și în lucrarea pe care o desfășoară pe plan extern, în cadrul Mișcării Ecumenice și a Conferinței Creștine pentru Pace de la Praga, fiind convinsă că astfel contribuie în mod eficace la realizarea păcii în lume.

6. Cunoscând astfel poziția Bisericii ortodoxe în Ecumenism, preoțimea și credincioșii noștri se angajează să sprijinească din tot sufletul, cu cea mai bună conștiință, tot ceea ce poate contribui atât la unitatea Bisericilor, cât și la lupta pentru pace.

Prot. IOAN VLAD
consilier arhiepiscopesc

CONFERINȚA PREOȚEASCĂ LA ALEȘD

Potrivit hotărârii Sf. Sinod și îndrumărilor Sf. Episcopii a Oradiei, în 4 octombrie 1963 a avut loc la Aleșd conferința de orientare a preoților noștri din acest protopopiat.

Conferința a fost prezidată de P. C. consilier Nicolae Păcală, delegat chiriarhal, fiind asistat la masa prezidențială de P. C. protopop raional I. Gh. Ivanciuc și C. preot Vasile Tanba, în calitate de secretar.

După ce se face apelul nominal, conferința este deschisă de P. C. prot. I. Gh. Ivanciuc printr-un cuvânt îmbrăcat într-o frumoasă haină poetică, în care, printre altele, arată preocuparea și datorită permanentă și de frunte a preoților „de a lumina mințile și încălzi inimile credincioșilor pentru a îmbrățișa viața fără umbre și fără îngheț”, reproducând aici o idee dintr-un cuvânt al P. Sf. Episcop Valerian al Oradiei. Conferințele preoțești constituie un bun prilej de orientare a preoților în problemele majore care preocupă poporul nostru și frământă omenirea întreagă, cât și pentru „generalizarea unor forme îmbunătățite de muncă” pastorală.

Subliniind marea importanță a Tratatului de la Moscova privind in-

terzicerea experiențelor atomice în atmosferă, în spațiul cosmic și sub apă, P. C. protopop arată plastic că acum „fructele pot fi culese din pom și peștii pot fi luași din apa oceanelor fără primejdia ca oamenii să-și umple gura cu stronțiu” și alte reziduuri radioactive, subliniind totodată că noi, preoții, alături de întregul popor, sintem pentru viață, pentru pace, pentru dezarmarea generală, pentru interzicerea armelor nucleare, pentru desființarea colonialismului, etc.

Arătînd că tema oficială rînduită spre dezbateri la conferințele preoțești din luna octombrie a. c. este „*Poziția Ortodoxă în Ecumenism*”, în încheierea cuvîntului său P. C. prot. I. Gh. Ivanciuc subliniază faptul că „Bisericele Ortodoxe au atitudine pozitivă față de lupta pentru pace a popoarelor”.

Ia apoi cuvîntul delegatul chîriarhal, P. C. consilier Nicolae Păcală, care face o succintă analiză a ereziilor și schismelor apărute în decursul vremii în viața Bisericii, arătînd că „dezbinarea împrăstie și opune puterile morale ale creștinismului și compromite reputația lui”, Bisericele și confesiunile creștine dîndu-și acum tot mai mult seama de urmările nefaste ale dezbinării lor.

Relieînd faptul că Ortodoxia a militat și militează permanent pentru unirea Bisericilor, P. C. Președinte, printre altele, a mai arătat că „timpul pe care-l trăim ni s-a dat nouă creștinilor pentru a ne da seama cît de păgubitoare sînt vechile dezbinări, precum și de necesitatea de a ajunge la unitatea unei vieți conforme cu principiile Evangheliei” și că „în vremea din urmă istoria Bisericii se deslășoară sub semnul năzuințelor de apropiere a creștinilor de pretutindeni”. A întreține focare de agitație și vrajbă religioasă este ceva cu totul de condamnat și cu totul împotriva învățăturii Mîntuitorului, cu atît mai mult cu cît astăzi lumea „aspiră la o pace universală”.

Recomandînd preoților atenția cuvenită asupra temei care urmează să fie dezbătută, în încheierea cuvîntului său, P. C. cons. N. Păcală arată că „erezia zilelor noastre este războiul”, împotriva căruia trebuie luptat cu timp și fără timp.

Tema oficială: „*Poziția Ortodoxă în Ecumenism*” este prelucrată în chip reușit și susținută pe un spațiu destul de larg de C. Preot Moise Bocșan.

Contribuții destul de prețioase la deplina înțelegere a temei au adus prin cuvîntul lor și preoții:

Mihai Savin, care a arătat, printre altele, că „numai apropiindu-ne unii de alții cu dragoste și frățietate se poate realiza o pace confesională”;

Vasile Romitan, care a subliniat contribuția Bisericii Ortodoxe Romîne la diverse congrese cu caracter ecumenist, arătînd că „dacă între noi există dezbinare, nu putem lupta cu succes pentru pace în lume”;

Miron Popovici, care s-a ocupat de aplicarea practică a temei, de ce trebuie să facă preoții în parohie pe linie ecumenistă;

Aurel Terebent, care face o incursiune în istoricul mișcării ecumenice, reproducînd din cuvîntarea pe care I. P. Sf. Mitropolit Iustin Moiseșcu a rostit-o în 1961 la New-Delhi, unde a relevat că Mișcarea Ecumenică, pe lângă problemele bisericești trebuie să lupte și pentru lichidarea nedreptăților sociale, împotriva colonialismului etc.;

Traian Bursașu, care a subliniat caracterul cu adevărat uman al Ortodoxiei, care n-a înființat niciodată tribunale asemănătoare inchiziției și nici n-a canonizat vreun sfânt care să fi ucis;

Coriolan Roxin, care a spus: „Biserica Ortodoxă este iubirea care apropie și unește, ea nu desparte pe credincioși, care sînt mădularele lui Hristos. În parohiile noastre noi punem o piatră la fundamentul de unitate al Bisericilor creștine”.

Au mai luat, de asemenea, cuvîntul preoții Constantin Mureșanu, Ioan Tirban și alții.

Încheind discuțiile pe marginea temei, P. C. Președinte N. Păcală a făcut o sinteză a lucrărilor conferinței, pe care o declară ca reușită. Mulțumind preotului care a prelucrat tema, precum și celorlalți preoți care au luat cuvîntul pe marginea ei, P. C. Sa concludă printre altele: „Descoperirea divină vorbește despre o singură Biserică a Mîntuitorului”. Așadar, unirea creștinilor este un deziderat divin, exprimat și prin cuvintele Domnului Hristos „ca toți să fie una” (Ioan 17, 21).

Mișcarea Ecumenică contemporană își are izvorul, în bună parte, în enciclica Patriarhului ecumenic din 1920. Această Mișcare „începe să se orienteze mai bine în problemele privind salvarea omenirii de flagelul unui război termonuclear”.

În cadrul Mișcării Ecumenice, Biserica Ortodoxă susține printre altele să se „sădească în sufletele spiritului unității umane, dragostea față de orice om din lume, să fie alungată ura confesională, să se mențină respectul față de celelalte Biserici, să înceteze prozelitismul. Slujitorii de culte să întrețină raporturi de prietenie și înțelegere, să se roage și să lucreze pentru pacea lumii”.

După citirea unor rapoarte de activitate din partea unor preoți și după ce se fac unele comunicări cu caracter administrativ, conferința se declară închisă, fiecare preot plecînd spre casă mai edificat în problemele mari ale zilelor noastre, hotărît să lucreze, fiecare în parohia sa, tot mai mult pentru apropierea și înfrățirea oamenilor, pentru pace și înflorirea Patriei noastre dragi.

RED.

LEGĂMINTUL MEU ESTE DE VIAȚĂ ȘI PACE

Acest cuvînt al lui Dumnezeu, rostit către proorocul Maleahi (2, 5), a fost luat de Conferința creștină pentru pace ca lozincă pentru tema principală a celei a doua Adunări mondiale creștine pentru pace, din iunie 1964, de la Praga.

În adevăr, Conferința de la Praga se simte direct obligată să aplice în strădaniile ei acest legămînt de viață și de pace, după voia lui Dumnezeu și a Mîntuitorului Iisus Hristos și de aceea își mobilizează forțele și membrii pentru o activitate și mai sporită în lume, pentru ca astfel contribuția creștină la opera păcii mondiale să fie competentă și concretă.

Propunerea acestei teme și programarea Adunării mondiale pancreștine pentru 1964 au fost aprobate la ședința Comitetului executiv al Conferinței de la Dresda, din aprilie 1963, și la marea ședință a Comitetului consultativ de la Praga, din iunie 1963, în prezența a peste 110 delegați și oaspeți din întreaga lume.

Pe această linie a continuat și ședința Comitetului executiv al Conferinței, ținută la Agape, în Italia, în zilele de 9—12 septembrie 1963.

Deoarece este prima ședință de acest fel pe teritoriul Italiei și la așezământul de la Agape, e necesar să fie date câteva lămuriri.

Așezământul Agape este un centru ecumenist, adică cu legături cu confesiunile creștine din lume, organizat de Biserica Valdensă, singura biserică protestantă din Italia, și se află la 75 km vest de Torino, din Nordul Italiei, în Munții Piemontului, la înălțime de 1450 m. Regiunea se numește „Valea Valdensă” și centrul Bisericii valdeneze este la Torre Pellice, unde este catedrala principală, sediul Sinodului valdens, numit „Tavola valdese”, adică Consiliul central valdens, biblioteca și școala medie. Facultatea de teologie valdensă se află la Roma.

Valdensii pornesc de la Petru Valdis, din veacul al XII-lea, care a luptat contra monarhismului papal în biserică și a cerut limba națională în cult. În 1555 ei s-au alăturat Reformei luterane ca să poată beneficia de toleranță religioasă, dar abia în 1848 au dobândit drepturi egale cetățenești. Știind pe principiul că Biserica valdensă este „lumina care luminează în întuneric”, conducătorii ei s-au străduit să dea bisericii lor un caracter ecumenist, pentru relații cât mai largi interconfesionale. Și astfel s-a născut, în 1947, așezământul de la Agape. Cuvântul derivă din substantivul grecesc „agape” care înseamnă „dragoste”. Într-adevăr, prin dragoste sînt chemați reprezentanții acestui așezământ să participe la cunoașterea reciprocă, la colaborare și înțelegere, prin rugăciune și muncă în comun.

Prin aceste mijloace participanții își pot da bine seama că în lumea aceasta trebuie să biruie viața și înțelegerea și nicidecum moartea și distrugerile prin război. În acest scop, conducerea așezământului de la Agape organizează pe tot cursul anului variate întruniri, campamente turistice și de muncă, la care se oferă cursuri și teme din domeniul creștin, social și cultural spre îndrumare în folosul conviețuirii tuturor și înțelegerii reciproce. Primul director al așezământului a fost prof. Tullio Vinay, iar acum este pastorul Giorgio Girardet.

Pentru afinitatea țelurilor finale, de legămînt cu adevărat sincer și de dragoste pentru viață și pace în lume, între Conferința creștină pentru pace de la Praga și Mișcarea de la Agape s-a născut o colaborare strînsă. Mai mult chiar, prof. G. Girardet a organizat în Italia și o Filială italiană a Conferinței creștine pentru pace de la Praga. De aceea tema campamentului Filialei italiene pe septembrie a fost: „Pacea internațională și dezarmarea atomică”. Ca teme complementare au fost asociate: De la Hiroșima la armamentul atomic actual, Posibilitatea și necesitatea dezarmării atomice, Nădejdea mișcărilor pacifiste și Acțiunea creștină pentru pace.

În acest cadru atât de prielnic s-a ținut ședința de lucru a Mișcării de la Praga, venind la Agape membrii Biroului central, ai Secretariatului internațional, ai Comitetului executiv și ai Comisiei speciale pentru pregătirea Adunării pancreștine din 1964. Astfel s-au revăzut încercații teologi luptători pentru pace: președ. J. Hromadka, I. P. Sf. Mitropolit Nicodim din Minsk, I. P. Sf. Mitropolit Nifon din Liban, episcopul reformat T. Bartha din Budapesta, prof. Al. Rasker din Olanda, consilierul H. Klop-

penburg din Dortmund-R.F.G., prof. G. Casalis din Paris, rev. A. Keighley din Anglia, episcopul luteran A. Wantula din Varșovia, pastorul G. Basarak din Berlinul democrat, secretarul general al Mișcării J. Ondra și alții alții. Cu această ocazie s-au exprimat și regrete sincere pentru decesul unui membru valoros al Mișcării, care a fost prof. Richard Ullmann din Birmingham. Este al patrulea erou al Mișcării, mort subit, după moartea prematură a primului secretar general al Mișcării J. Pospisil, a prof. H. Iwand de la Bonn și a unui delegat din Ghana, mort în accident de avion.

În cuvîntul său inaugural, din 9 septembrie, președintele J. Hromadka a precizat că împrejurările actuale, promițînd inițierea primului pas concret spre pace prin semnarea aproape unanimă a Tratatului tripartit de la Moscova pentru încetarea experiențelor cu arme nucleare în aer, cosmos și sub apă, necesită totuși alte eforturi ca să poată fi făcuți și alți pași spre asigurarea vieții într-o lume care să renunțe la arme ucigătoare în masă. Mișcarea de la Praga se străduiește să-și lărgască sfera de activitate, să colaboreze și cu alte organizații pacifiste, religioase și sociale din lume. De aceea, în vederea Adunării pancrăștine pentru pace, din 1964, trebuie să se adîncească cercetarea teologică în problema păcii să fie cunoscute frămîntările din lume și cele 11 comisii de studii să prezinte propuneri concrete pentru îndreptarea situației care se află în frămîntare.

Apoi plenul a luat la cunoștință rezultatele frumozse realizate de Comisiile: Pacea și slujirea tineretului, în care rețeratul delegatului român, prof. Șt. Alexe de la M-reă Neamtu, a fost primit ca platformă de discuții în viitor, apoi de: Informații și Comisia de pregătire a pancrăștinei din 1964, iar comisia pentru: Pace și noile state a prezentat un program vast de activitate în Africa și Asia, din care face parte și organizarea Filialei japoneze a Mișcării de la Praga, sub președinția prof. Y. Inoue de la Tokio.

A fost apoi aprobat și Apelul către toți colaboratorii Mișcării ecumeniste a Bisericilor, pentru ca în vederea coexistenței pașnice în lume să fie mobilizați toți membrii Bisericilor creștine spre a contribui în mod concret la realizarea atmosferei pașnice în lume.

La ședința de la Agape, Comisia teologică, îndrumată de I. P. Sf. Mitropolit Nicodim din Minsk-Patriarhia Rusă, a analizat bazele teologice ale problemei păcii în genere precum și relația lor față de chestiunile internaționale actuale. Comisia internațională, prezidată de prof. A. Ziak, din Cehoslovacia, a subliniat importanța Tratatului tripartit de la Moscova pentru continuarea acțiunilor în vederea asigurării păcii mondiale. Comisia operativă, condusă de prof. Al. Rasker din Olanda, a stabilit datele de întrunire ale Comitetului executiv și ale comisiilor de studii, dînd totodată și îndrumări cu privire la organizarea pancrăștinei din 1964.

Adîncirea problemelor din toate punctele de vedere se va face apoi la ședința Comitetului executiv de la București, din noiembrie 1963.

Delegatul Bisericii Ortodoxe Romîne, Pr. prof. M. Sesan, a fost apoi invitatul Bisericii valdense, putînd vizita sediul central de la Torre Pellice și centrele de la Prali, Perosa, Pinerolo, Torino și Milano. A participat și la campamentul următor cu tema: Valoarea umană și viața comunitară. Cu această ocazie le-a vorbit tinerilor din Austria, Africa de Sud, Ceylon, Coreea, Franța, Germania Federală, Italia și Portugalia despre problema

păcii din punct de vedere creștin și ortodox, despre activitatea Mișcării de la Praga, precum și despre stăruința în pace a Bisericii Ortodoxe Române.

Astfel „legământul de viață și pace”, promovat de Conferința creștină pentru pace de la Praga și însoțit de lucrările mișcării de la Agape, îndeamnă pe creștini să-și aducă contribuția lor personală și comună, reală, la asigurarea păcii în lume, fiind cu toții mulțumiți în suflet că astfel împlinesc voința Mântuitorului Iisus Hristos, pe care a exprimat-o în cuvîntul Său de pe Munte, cînd a zis: „Fericiți sînt făcătorii de pace”.

În adevăr, mulțumire și bucurie sufletească simte în sufletul său fiecare creștin care se poate considera că este un „făcător de pace” după voia Mântuitorului.

Pr. Prof. M. ȘESAN

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

PAȘTILE TUTUROR CREȘTINILOR

Iisus Hristos a fost unul singur. Biserica întemeiată de Iisus și condusă de Duhul Sfânt este una singură. „Una, sfântă, sobornicească și apostolească Biserică”. Și cu toate acestea, creștinismul s-a împărțit în cursul veacurilor în mai multe confesiuni, mari sau mici, care, uneori, s-au învrăjmășit și s-au războit întreolaltă pe viață și pe moarte. Această împărțire a creștinismului este semnul vădit, este pecetea rușinoasă a vremurilor în care creștinii au fost lipsiți de dragostea, care „toate le suferă, toate le crede, toate le nădăjduiește, toate le rabdă”, precum și de înțelegere superioară a rostului lor în această viață. Datorită acestui mare păcat creștinismul s-a împărțit, s-a fărâmițat, s-a dezbinat, situându-se fiecare fracțiune pe poziție de luptă împotriva celorlalte fracțiuni creștine. După secole de certuri, de învinuiri și detestări reciproce, după subminări continue, care au avut darul să slăbească poziția fiecărei confesiuni, iată-ne astăzi sătui de dezbinare, scîrbiți de intrigă, rușinați de lipsa iubirii frățești și oboșiți de luptele în care ne-am irosit zadarnic secole de-a rîndul atîta energie.

Toți oamenii cinstiți din lume sînt astăzi pentru pace, pentru bună înțelegere, pentru conviețuire pașnică, pentru încetarea războiului rece, pentru încetarea cursei înarmărilor, pentru dezarmare totală și generală.

Creștinătatea întreagă a învățat din experiența tristă a tecutului și din marea lecție a zilelor noastre că singura cale, pe care omenirea poate merge înainte spre lumină, spre progres, spre bucuria și fericirea vieții, este calea bunei înțelegeri, a iubirii, a colaborării, a înfrățirii și a păcii generale.

O rază de lumină, o solie binecuvîntată și o dovadă concretă a dorințelor de pace, de înfrățire și armonioasă colaborare a tufurilor creștinilor din lume a fost în anul Domnului 1963, prăznuirea împreună, în aceeași zi, a Sfintei Invieri, de către toți creștinii din lume. La data de 14 aprilie a. c. toate confesiunile creștine din lumea întreagă au sărbătorit împreună praznicul de temelie al creștinismului. Praznicul Invierii din morți a lui Iisus Hristos. Iată că o sărbătoare ca aceasta — care secole de-a rîndul a fost folosită ca pricină de învrăjbire și dezbinare a credincioșilor — a putut fi întrebuintată, cu bunăvoință, chiar ca prilej pentru arătarea împăcării, a înfrățirii și a colaborării tuturor creștinilor din lume. Este aceasta o dovadă că dacă există dragoste și bunăvoință toate problemele de divergență pot fi convertite și făcute să ajute la pace, la unitate, la înfrățire și colaborare.

Înalt Prea Sfinția Sa Mitropolitul Nicolae al Banatului, care cel dintîi a sesizat și a subliniat faptul acesta deosebit de important, își încheie constatările cu aceste cuvinte: „Prăznuirea în comun a Sfintei Invieri anul acesta, să fie simbolul dorinței noastre fierbinți de frățietate desăvîrșită cum și contribuția pe care împreună cu popoarele în mijlocul cărora trăim o aducem la giganticul și colectivul efort pe care umanitatea îl depune în vederea dobîndirii păcii mult jinduite, a păcii

pe pământ și a bunei voiri între oameni" (Luca 2, 14. Rev. Mitropolia Banatului, anul XIII, 1963, nr. 3—4, p. 130).

Fie ca serbarea împreună de către întreaga creștinătate a Praznicului Învierii din anul mîntuirii 1963 să însemneze începutul bun pentru regăsirea tuturor creștinilor în acea „una, sfîntă, sobornicească și apostolească Biserică“, pentru realizarea unirii tuturor confesiunilor într-o singură Biserică a lui Hristos și odată cu aceasta să înceteze toată vrajba, toată gîlceava, toată neînțelegerea și toată lupta dintre toți creștinii din lume!

Pr. Prof. SP. CÂNDEA

NOI DOCUMENTE ALE CONSILIULUI MONDIAL AL PĂCII

Consiliul Mondial al Păcii, prin președintele executiv al comitetului său de conducere, Dl Prof. John Bernal, laureat la Premiului Nobel, a fost prezent la toate acțiunile purtate și în cursul acestui an pentru consolidarea păcii popoarelor. După ce astă vară a salutat în termeni înflăcărați încheierea Tratatului de la Moscova privitor la interzicerea experiențelor cu arma nucleară în cele trei medii, Consiliul Mondial al Păcii s-a întrunit într-o sesiune de lucru la Viena, în zilele de 27—29 septembrie a. c. Cu acel prilej, au fost luate următoarele hotărîri:

La Varșovia va avea loc între 28 noiembrie și 2 decembrie a. c. o sesiune ordinară a Consiliului Mondial al Păcii. În hotărîrea prezidiului, care anunță această sesiune, se subliniază însemnătatea încheierii Tratatului de la Moscova pentru interzicerea experiențelor cu arma nucleară în cele trei dimensiuni. Acest tratat — se spune în rezoluția respectivă — vine să confirme schimbările petrecute în relațiile internaționale. A fost făcut, prin încheierea lui, un prim pas pe calea spre destinderea încordării situației internaționale, spre realizarea dezarmării generale, totale și controlate.

Subliniind că tratatul a fost semnat pînă acum de reprezentanții unui mare număr de state și a fost primit cu o uriașă satisfacție de opinia publică internațională, rezoluția în chestiune arată că datorită hotărîrii și acțiunilor comune ale forțelor iubitoare de pace au devenit posibili noi pași pe calea dezarmării generale și totale.

Sesiunea de la Varșovia a Consiliului Mondial al Păcii va discuta probleme importante ale situației internaționale, cum sînt: trecerea de la interzicerea parțială la interzicerea totală a experiențelor cu arma nucleară, măsuri menite să preîntîmpine declanșarea unei agresiuni sau război ca urmare a unei întîmplări sau a unui atac prin surprindere, primii pași în domeniul dezarmării controlate, inclusiv în domeniul creării zonelor denuclearizate, recunoașterea independenței naționale și necesitatea lichidării tuturor formelor de colonialism, căutarea de căi în vederea dezvoltării colaborării internaționale în domeniul economic, social și cultural.

O altă rezoluție se ocupă cu situația internă din Vietnamul de Sud, arătîndu-se că întreaga lume s-a convins de caracterul inuman al regimului diemist și protestează împotriva represiunilor la care sînt supuși preoții budiști, studenții, precum și toți luptătorii pentru libertate din acea țară. Exprimîndu-și simpatia față de populația sud-vietnameză. Prezidiul Consiliului Mondial al Păcii cere mai departe, în rezoluția adoptată, să fie restabilită neîntîrziat pacea și să fie recunoscut dreptul poporului sud-vietnamez de a-și rezolva singur problemele, să fie retrase forțele armate ale S.U.A. din Vietnamul de Sud, să înceteze teroarea dezlănțuită de regi-

mul diemist și să fie respectate libertățile democratice și religioase, să fie recunoscute și îndeplinite acordurile de la Geneva, din 1954, pentru Vietnam.

O altă rezoluție este dedicată situației din Africa de Sud. Prezidiul Consiliului Mondial al Păcii salută populația din această țară care luptă împotriva politici de apartheid (discriminare rasială) a guvernului Verwoerd și cere să fie îndeplinite rezoluțiile Consiliului de Securitate al Organizației Națiunilor Unite care prevăd boicotul economic și sancțiuni împotriva guvernului sud-african. Rezoluția cheamă, totodată, toate guvernele — mai ales pe acelea care furnizează armament guvernului Verwoerd — să înceteze neîntârziat aceste livrări.

Într-o rezoluție cu privire la Cuba se subliniază că deși criza acută din toamna anului 1962 a fost lichidată, iar în prezent se fac simțite simptome îmbucurătoare de destindere a situației internaționale, totuși independența și securitatea Cubei continuă să fie amenințate. Prezidiul Consiliului Mondial al Păcii se pronunță în sprijinul principiilor neamestecului în treburile interne ale altor țări al apărării independenței Cubei. Rezoluția sprijină crearea unei zone denuclearizate în America Latină, se pronunță pentru desființarea bazelor militare străine de pe teritoriul Americii Latine — inclusiv a celei americane de la Guantanamo (Cuba) — și adresează guvernului S.U.A. indemnul de a începe tratative cu guvernul Cubei, pe baza repetatelor propuneri ale acestuia, cu privire la reglementarea tuturor problemelor nerezolvate.

Precum se vede și din acest dens program de preocupări, Consiliul Mondial al Păcii stă cu adevărat de strajă pentru ca pacea să fie apărută și întărită.

PREMIUL NOBEL PENTRU PACE

Înainte de a închide ochii, celebrul chimist suedez Alfred Nobel (1833—1896), descoperitorul dinamitei, și-a destinat averea remarcabilă pe care o poseda fondării unui premiu internațional ce-i poartă numele. An de an, din fondurile acestui premiu sînt distinși cei mai de seamă creatori în domeniul operelor literare și științifice din lumea întreagă.

La 10 octombrie a. c., Comitetul pentru decernarea Premiului Nobel pentru Pace de pe lângă Parlamentul norvegian a anunțat că această înaltă distincție pe anul 1962 a fost atribuită savantului american Linus Pauling.

Știrea aceasta a fost întâmpinată cu neprecupețită bucurie de oamenii iubitori de pace de pretutindeni.

Linus Pauling, savant de renume mondial, este profesor la Institutul tehnologic din California, unde activează de mai mult de patruzeci de ani. Premiul Nobel — caz cu totul rar — i-a mai fost acordat odată, pe anul 1954 — de data aceea, pentru Chimie.

Opinia publică internațională îl cunoaște pe savantul Linus Pauling mai ales ca neobosit și consecvent luptător pentru pace. În decursul ultimilor ani, el și-a ridicat adeseori glasul pentru interzicerea experiențelor cu arme nucleare, împotriva contaminării atmosferei cu radiațiile rezultate din aceste experiențe. Încă din 1959, într-o convorbire cu un corespondent de presă norvegian, Linus Pauling a declarat: „Unica soluție a problemelor noastre atomice este un acord internațional care să interzică exploziile experimentale“.

Prof. Linus Pauling s-a pronunțat pentru împiedicarea răspîndirii armelor nucleare și a cerut Organizației Națiunilor Unite să-și inzecească eforturile în vederea realizării dezarmării generale și totale.

Dar ei nu s-a limitat numai la declarații. În repetate rânduri a pășit în stradă, în fruntea coloanelor de manifestanți, demonstrînd pentru apărarea ideilor păcii și dezarmării. În presă a apărut nu demult o fotografie care-l înfățișa purtînd o pancartă cu inscripția: „Încetați experiențele“, la o demonstrație din fața Casei Albe din Washington, îndreptată împotriva reluării experiențelor nucleare în atmosferă.

Există o adevărată tradiție creată de cei mai de seamă savanți ai vremii noastre în ce privește atitudinea justă față de armele atomice: aceea de opoziție activă față de înarmările nucleare. În fruntea acestora stă marele savant atomist francez Frédéric Joliot-Curie, încetat din viață prematur acum cinci ani (1958). În ultima sa cuvîntare, primul președinte al Consiliului Mondial al Păcii spunea: „Insist din nou pentru interzicerea absolută a experiențelor cu arma atomică, deoarece consider că o obligație personală să vorbesc despre aceasta de fiecare dată cînd mi se oferă prilejul“. Linus Pauling merge neșovăielnic pe calea acestei tradiții salutare.

În contrast cu astfel de savanți ca Fr. Joliot-Curie și Linus Pauling apar acei savanți atomiști care sprijină cursa înarmărilor și continuarea experiențelor cu arme nucleare. În fruntea lor se află astăzi Edward Teller, „părintele“ bombei H. Dacă cei dintîi sînt cu adevărat mîndria lumii întregi, ceilalți sînt o povară pentru omenirea vremii noastre. Din fericire, incomparabil mai numeroși și mai influenți sînt cei dintîi. E ceea ce dovedește și atribuirea Premiului Nobel pentru Pace lui Linus Pauling.

În presa occidentală s-a pus întrebarea de ce s-a acordat abia acum Premiul Nobel pentru Pace pe anul 1962?... și de ce juriul s-a oprit cu alegerea lui asupra savantului american Linus Pauling?

Ziarul vest-german „Die Welt“ (citată de „Știința“, nr. 6051 a. c.) arată că dacă forurile competente n-au considerat posibil să acorde Premiul Nobel pentru Pace în 1962, în prezent „în condițiile destinderii internaționale s-au creat premise mai favorabile pentru această distingere a lui Linus Pauling“. Ziarul citat are în vedere atmosfera creată prin încheierea Tratatului de la Moscova privitor la interzicerea experiențelor nucleare în trei medii. „Este neîndoișor că acest prim pas pe calea destinderii internaționale este un rezultat concret al luptei pentru pace a celor mai largi mase, a personalităților de diferite orientări, între care în primele rânduri se află și savanți luminați, care cunosc cel mai bine efectele nocive ale experiențelor nucleare și primejdia războiului nuclear“ — comentează ziarul nostru citat.

Distingerea lui Linus Pauling se răsfrînge încurajator asupra milioanele de apărători convinși ai păcii, de pe toată fața Pămîntului.

Proaspătul laureat al Premiului Nobel pentru Pace și-a anunțat la sfîrșitul lui octombrie a. c. intenția de-a părăsi Institutul tehnologic din California, spre a se dedica exclusiv „activității în domeniul vieții internaționale“. Ceea ce înseamnă că pîrtășia lui la purtarea luptei pentru pace și dezarmare se va întîi.

RED.

EFESUL — DIN NOU ÎN ATENȚIA OAMENILOR DE ȘTIINȚĂ

Acum cinci ani, se anunțase că anticul oraș Efes (acum: în Turcia) este pe cale de-a fi dezgropat în întregime de către un grup de arheologi austrieci condus de profesorul Franz Miltner. Săptămînalul „Contemporanul“ (nr. 12/1958) întregea știrea respectivă cu amănunte îmbucurătoare: pînă în primăvara anului 1958 ar-

heologii austrieci scosese la iveală termele înfloritorului oraș de odinioară, pritanul (sediul administrației municipale), templul împăratului Adrian, bazilica Sfântului Ioan (construită de împăratul Justinian pe locul unde se crede că s-ar afla mormântul Sfântului Apostol și Evanghelist Ioan), numeroase statui de zei și cezari, mozaicuri de preț, etc.

Efesul a reintrat recent din nou în atenția oamenilor de știință.

Grupul de arheologi care efectuează săpături și cercetări acolo, a descoperit de curând o frescă datînd, după toate probabilitățile, din secolul I î.Hr. După părerea specialiștilor — anunță Agenția France Presse — unul din personajele reprezentate în frescă este filozoful grec Socrate.

În cursul aceluiași săpături au mai fost descoperite obiecte de interes arheologic, printre care statuete ale unor zeițe grecești. („Scinteia”, nr. 6050/1963).

GR. M.

PENTRU APĂRAREA SĂNĂTĂȚII OAMENILOR

Date tehnice autorizate ne încredințează că bolile cardiovasculare fac cel mai mare număr de victime astăzi în rîndurile populației globului pămîntesc. Pe locul al doilea se situează cancerul. Cu toate acestea, cancerul este inamicul nr. 1 al sănătății omului contemporan deoarece încă nu se poate spune că i s-ar fi găsit leacul care să curme acțiunea lui nefastă, cîtă vreme cei ce sufăr de maladii cardiovasculare pot fi salvați dacă sînt așezați în condiții de viață și de tratament medical adecvat.

Lupta contra cancerului este amplă, viguroasă și susținută. Sute de mii de medici, chimiști, biologi și alte categorii de cercetători științifici sînt angajați astăzi cu toate forțele lor în apriga bătălie contemporană pentru stăvilirea acestui flagel necruțător. Ostenelile lor devotate sînt încununăte periodic de rezultate pozitive parțiale. S-au făcut progrese remarcabile în tratarea eficace a cancerului pielii prin felurite metode de tratament, a cancerului la stomac prin intervenții chirurgicale făcute la vreme, și a altor forme din cele multe pe care le prezintă. Iată două din cele mai recente succese înregistrate în lupta contra cancerului în toamna aceasta:

Savantul sovietic Gheorghi Gauze, specialist de seamă în domeniul antibioticelor, a arătat într-un articol apărut în ziarul „Izvestia” că în ultimul timp oamenii de știință sovietici au obținut o serie de noi preparate împotriva cancerului, care sînt experimentate la diferite clinici din Uniunea Sovietică. Unul din aceste preparate se numește Olivomicină. În cursul cercetărilor făcute la Institutul de medicină experimentală și clinică din Riga acest antibiotic a fost folosit ca unguent pentru tratarea unor leziuni canceroase mari, care nu puteau fi tratate prin Roentgenterapie și prin preparatele medicinale. Dînd rezultate bune, experiențele cu Olivomicină continuă.

Pe de altă parte, medicul japonez Mutsuhito Kuroki de la Clinica națională Saitana a descoperit un produs numit Bamfolin, extras din bambus, care ar avea o anumită eficacitate în tratarea tumorilor maligne. Administrat pe cale bucală, preparatul a provocat resorbția și apoi dispariția tumorilor maligne, fără nici o reacție dăunătoare asupra celulelor sănătoase ale corpului pacienților.

Orice succes înregistrat în această direcție înseamnă micșorarea efectelor pe care cancerul le are — devastator — asupra sănătății generației actuale.

RED.

TIPOGRAFIA EPARHIALĂ
S I B I U

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

